



25 maj

Debatter m. m.**Onsdagen den 25 maj fm.**

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
fru Nettelbrandt ang. beskattningen av svenska forskare i USA och	
herr Björkman ang. underlättande för svenska medborgare att	
åtaga sig undervisnings- och forskningsuppdrag i USA.....	3
herr Gustafsson i Stenkyrka ang. tolkningen av begreppet »fastig-	
hetens värde» vid beviljande av jordbruksegnahemslån	9
Ändring i lagen om expropriation m. m.....	10
Förbättrad sjukpenningförsäkring	23
Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.....	62
Lag om vapenfri tjänst m. m.....	74

Onsdagen den 25 maj em.

Lag om vapenfri tjänst m. m. (forts.).....	86
Ett miljöpolitiskt handlingsprogram.....	115
Riksdagens förvaltningsorganisation.....	116
Ändringar i andra kammarens ordningsstadga med anledning av	
inrättandet av riksdagens förvaltningskontor.....	120
Aktievinstbeskattningen.....	121
Interpellation av herr Oskarson ang. normerna för ändrad uttagning	
och tilldelning av värnpliktiga.....	159

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 25 maj fm.**

<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 47, ang. ändring i lagen om expropria- tion m. m.....	10
---	----

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 47, om förbättrad sjukpenningförsäkring	23
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 114, om förbättrad sjukpenningförsäkring, i vad avser medelsanvisning till bidrag till sjukförsäkringen	62
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 33, ang. lag om föreläggande av ordningsbot m. m.	62

Onsdagen den 25 maj em.

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 45, ang. lag om vapenfri tjänst m. m.	86
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 48, om ett miljöpolitiskt handlingsprogram.	115
<i>Utrikesutskottets</i> memorial nr 6, ang. uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.	116
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. ändring i lagen om in-skränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar	116
<i>Sammansatta konstitutions- och bankoutskottets</i> betänkande nr 1, rörande riksdagens förvaltningsorganisation.	116
<i>Motion</i> nr 930 av herr <i>Adamsson m. fl.</i> rörande riksdagens förvaltningsorganisation.	120
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 36, ang. ändrad lydelse av § 80 riksdagsordningen.	121
— nr 37, ang. ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannas uppdragets fullgörande m. m.	121
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 115, ang. stat för riksgäldsfonden.	121
— nr 118, om riksstatens uppställning.	121
— nr 119, om avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämning-fonden.	121
— nr 120, ang. kostnader för svenska FN-styrkor m. m.	121
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 46, om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen, m. m.	121

Onsdagen den 25 maj

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 18 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellationer ang. beskattningen av svenska forskare i USA, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt och herr Björkman har i interpellationer berört frågan om beskattning av svenskar som har tillfälliga forskningsuppdrag i USA.

Som svar på interpellationerna vill jag anföra följande.

Enligt dubbelbeskattningsavtalet med USA blir en i Sverige bosatt person, som på inbjudan av bl. a. amerikanskt universitet vistas i USA under en tid av högst två år och där bedriver forsknings- eller undervisningsverksamhet, inte beskattad i USA för inkomst av denna verksamhet. Beskattning sker i stället i Sverige. Forskaren får då avdrag för de fördyrade levnadskostnader som uppkommit under vistelsen i USA. Denna fråga har tidigare i år behandlats av riksdagen i anledning av motioner.

Jag kan i allt väsentligt instämma i bevillningsutskottets uttalande i betänkande nr 32 i anledning av dessa motioner. Av betänkandet framgår att det finns anledning anta, att avdragsyrkandena kommer att prövas gene-

röst. Av ett förhandsbeskedsärende i frågan kan utläsas, att såväl regeringsrätten som riksskattenämnden anser att man vid avdragsberäkningen skall beakta bl. a. dollarns förhållandevis lägre köpkraft i USA.

I proposition nr 127 rörande vissa internationella skattefrågor, som lämnas i dagarna, föreslås att inkomst av anställning utomlands som varar över ett år i regel inte skall beskattas i Sverige även om vederbörande anses bosatt här.

Om den föreslagna lagstiftningen genomförs kommer den svenska beskattningen inte att spela någon roll för dessa forskare om anställningstiden överstiger ett år. Vid kortare anställningar torde gällande avdragsregler medge all rimlig hänsyn till de speciella förhållanden som kan vara för handen.

Vidare anförde:

Fru **NETTELBRANDT** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation. Jag hade i denna ställt två frågor. Finansministern svarar inte direkt på dessa, men jag kan av svaret utläsa en positiv inställning till problemet som sådant och att något bör göras åt saken. Jag har i varje fall sökt att utläsa detta, även om svaret enligt min mening är något intetsägande.

Jag hade ställt en fråga om huruvida statsrådet delar min uppfattning, att svenska medborgare i USA försatts i ett försämrat i stället för som var avsett ett förbättrat läge i skattehänseende genom den nya lydelsen av artikel XII i dubbelbeskattningsavtalet. Jag förmo-

Svar på interpellationer ang. beskattningen av svenska forskare i USA, m. m.

dar att det inte går att svara annat än ja på den frågan.

Jag hade också frågat, om statsrådet i så fall ville medverka till åtgärder som förhindrar för svensk forskning negativa följder av detta förhållande. Som jag nyss sade har jag läst in en positiv vilja att lösa den frågan. Jag antar att detta också är anledningen till att det kommer en proposition som skall lösa sådana internationella skattefrågor. Jag förutsätter alltså att statsrådet skulle vilja svara ett direkt ja på den frågan.

Propositionens innehåll är tyvärr ännu inte känt, men jag har hört någonting om vad den kommer att innehålla. Den kan emellertid inte åstadkomma någon ändring i det dubbelbeskattningsavtal som vi redan har med USA och den löser inte skattefrågan mellan de båda länderna för de två första åren. Det skulle enligt mitt förmenande betyda att de forskare, som har för avsikt att stanna ute mer än ett år, under de två första åren varken kommer att få betala skatt till USA eller Sverige. Jag höll på att säga att detta nästan är litet för bra. Men jag har ingenting däremot, om det bara inte blir en gränsdragning som slår olyckligt gentemot de forskare, som har för avsikt att stanna ute under kortare tid. Den som stannar i USA t. ex. 13 månader behöver under den tiden inte betala någon som helst skatt vare sig till USA eller till Sverige, medan däremot den som stannar elva månader blir föremål för beskattning i vanlig ordning i Sverige. Jag tycker nog inte att det är särskilt tillfredsställande om problemet blir löst på det sättet.

När finansministern i allt väsentligt instämmer i vad bevillningsutskottet har skrivit i sitt betänkande nr 32 innebär det naturligtvis också att han, som utskottet uttalat, vill ha till stånd en så generös prövning som möjligt av dessa frågor, och det inkluderar, som också sägs i interpellationssvaret, att man

skall ta hänsyn till dollarns lägre köpkraft. Det tycker jag är mycket värdefullt. Men vad som inte har kommit fram vare sig i bevillningsutskottets betänkande eller i interpellationssvaret i dag är den hänsyn som enligt min mening också rimligen bör tas till de särskilda kostnaderna för familjen. Där har vi det åberopade förhandsbeskedet och inställningen från regeringsrättens sida som är klart negativ på den punkten. Det betyder att man inte kan ta den hänsyn till familjens resekostnader och levnadskostnader som man tidigare hade räknat med. Såvitt jag förstår har riksskattenämnden, när man gör den utredning vi nu väntar på inte några möjligheter att gå ifrån den lagtext vi har. Allra minst kan man göra det efter de uttalanden som gjorts från regeringsrättens sida.

Enligt min mening är det inte naturligt att man vid bortovaro nästan ett helt år skall lämna familj — man eller hustru och barn — hemma. Forskarna har ställt frågan vad det egentligen är för dubbelmoral som finns hos de lagstiftande på den punkten, och jag tycker att den frågan är berättigad. Det är orimligt att utgå ifrån att man, när man är bortrest under så lång tid, inte skall beredas några praktiska möjligheter att ta med familjerna när man så önskar. Denna fråga kan inte lösas t. ex. med mycket generösa schablonavdrag, därför att det betyder i så fall att det blir en stor överkompensation för de ogifta och en motsvarande underkompensation för dem som har familjer, vilket inte heller är tillfredsställande.

Om det kunde göras något uttalande som ger riksskattenämnden en möjlighet att ta sådana hänsyn trots regeringsrättens inställning skulle det vara mycket värdefullt, men jag förutsätter att finansministern av formella skäl inte har möjlighet att göra ett sådant uttalande i dag.

Syftet med den ändring i avtalet som infördes 1963 var helt klart: den gick

Svar på interpellationer ang. beskattningen av svenska forskare i USA, m. m.

ut på att man skulle underlätta de kulturella förbindelserna med i detta fall USA. Här kommer det onekligen — med den tillämpning som tydligen efter dagens ståndpunkt kommer att bli den giltiga — att bli ett väsentligt underlättande för de unga forskare som kan vara ute en lång tid. Men det blir inte något underlättande för de här i landet mera stabiliserade vetenskapsmän som har svårigheter att lämna landet för en längre tid, och enligt mitt förmenande är även kulturutbytet för deras del av mycket stor betydelse.

Jag vill för det första, om jag skall göra en sammanfattning, säga att ettårsgränsen bör inte få fungera som en tröskel med markerat skild behandling av dem som befinner sig på ömse sidor om den tröskeln. För det andra måste avdragsrätten för dem som är ute högst ett år lösas på ett sätt som möjliggör även för forskare med familjer att resa. Om det inte löses får man det resultat man minst av allt har önskat med de ändringar som är gjorda i avtalet. I stället för att det kulturella utbytet underlättas kommer det att försvåras. Jag fick häromdagen en uppgift om att sex medicinska forskare med dubbelbeskattningsavtalets tillämpning som skäl hade velat flytta till USA. Det är just vad som kan bli effekten av dessa regler: man tar ut emigrantvisum och kommer på det sättet ifrån svårigheterna under den första korta tiden. En sådan utveckling kan man inte bara kallt inregistrera utan man måste göra något åt den.

Jag vill till sist fråga, om finansministern är beredd att vidta åtgärder som eliminerar att skattefaktorn på något sätt blir en minusfaktor för våra betydelsefulla forskningsresurser?

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret. Jag ställde min interpellation redan på vårsessionens första dag. Svaret har således dröjt — det förefaller som om regeringen har för

vana att samla interpellationer på hög till den hetsigaste tiden under riksdagen. Jag skall emellertid inte klandra finansministern för dröjsmålet. Finansministern har i detta fall haft ett gott skäl att vänta med svaret. Jag levde i den tron att finansministern med hänsyn till att frågan hade behandlats i bevillningsutskottet helt och hållet skulle avstå från att besvara interpellationen. Jag är tacksam för att finansministern trots allt har gjort det och därvid också kommit med en positiv nyhet.

Finansministern säger i svaret att det av bevillningsutskottets betänkande »framgår att det finns anledning anta, att avdragsyrkandena kommer att prövas generöst». Bevillningsutskottet sade i sitt betänkande att enligt vad det erfarit är »frågan om svenska forskares avdrag för fördyrade levnadskostnader i USA för närvarande» — det var alltså för något mer än en månad sedan — »föremål för utredning inom riksskatte-nämnden. Nämnden kan redan i vår väntas utfärda anvisningar i ämnet.» Jag vet inte var gränsen går mellan vår och sommar men anvisningarna är i varje fall inte färdiga ännu. De kommer så småningom och vi få hoppas att de är liberala. Bevillningsutskottet förut-satte nämligen att forskarna därvid kommer att tillerkännas så liberala avdrag att syftet med avdragsbestämmelserna, d. v. s. att underlätta de kulturella förbindelserna mellan Sverige och USA, tillgodoses.

Hur liberala kommer avdragsreglerna då att bli? Finansministern erinrar om att såväl regeringsrätten som riksskattenämnden anser att man vid beräkningen av den avdragsgilla ökningen i vederbörandes levnadskostnader skall beakta att dollarn representerar ett lägre köpkraftsvärde i USA än som motsvaras av gällande valutakurs. Men beträffande avdragsrätt för medföljande familjemedlemmar, vilken fråga fru Nettelbrandt utförligt berörde, var meningarna delade. Riksskattenämnden ansåg

Svar på interpellationer ang. beskattningen av svenska forskare i USA, m. m.

att vederbörande forskare var berättigad till avdrag för både resekostnader och ökade levnadskostnader på grund av vistelsen i USA även för medföljande familjemedlemmar. Om jag är riktigt underrättad kunde eller ville emellertid riksskattenämnden inte precisera avdragens storlek. Förhandsbeskedet gällde en person som skulle ha tjänst som »visiting lecturer» under elva månader. Jag känner till några fall där forskarna har två, tre och fyra barn. Det är väsentligt att de medges avdrag för medföljande familjemedlemmar. Jag delar helt fru Nettelbrandts uppfattning, att det inte är rimligt att en person som reser ut som »visiting professor» eller »lecturer» skall lämna familjemedlemmarna hemma vare sig under ett halvt, ett eller två år. Det märkliga är emellertid att regeringsrätten hade en helt annan mening än riksskattenämnden. Regeringsrätten ansåg att man inte kunde medge avdrag för familjemedlemmarna. Det betyder att riksskattenämnden såsom bestämmelserna nu är utformade inte kan vara så liberal som den ursprungligen hade tänkt sig.

Enligt den aviserade nya propositionen om vissa internationella skattefrågor skulle inkomst av anställning utomlands som varar över ett år i regel inte beskattas i Sverige, även om vederbörande anses bosatt här. Jag trodde att de i så fall eventuellt skulle bli beskattade i det andra landet. Men enligt den upplysning som vi just erhållit skulle de bli helt skattefria.

Det är naturligtvis inte lätt att uttala sig om bestämmelserna i den proposition som vi ännu inte har sett i tryck och som riksdagen alltså ännu mindre har haft tillfälle att ta ställning till.

Finansministern säger nu att för kortare anställning är enligt hans mening gällande avdragsregler till fyllest; men kan det inte då uppstå sådana tröskel-effekter som föranleder dem att stanna mer än ett år? Om det skulle bli mindre gynnsamma regler om de stannar t. ex.

350 dagar än om de stannar litet mer än ett år, måste det vara frestande att förlänga vistelsen i USA ytterligare en månad för att på det sättet undgå en drastisk skatteeffekt. Om reglerna inte är tillräckligt generösa, riskerar vi, att många svenska forskare kommer att avstå från att åtaga sig uppdrag i USA eller att de eventuellt söker andra utvägar som är ännu mindre tillfredsställande. Det kan ju inte vara ett svenskt intresse att främja en sådan utveckling. Det är också väsentligt att de som får forsknings- och undervisningstjänster i USA kan få klara besked på förhand om hur och var de kommer att beskattas och om de avdrag för fördyrade levnadskostnader som de kan erhålla. För närvarande råder det stor oklarhet på den punkten. Det är högst angeläget, att man klarar ut detta, så att de kan få besked.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag tycker att herr Björkman i sitt inlägg även delvis svarade fru Nettelbrandt. Jag brydde mig inte om att citera bevillningsutskottets betänkande, men herr Björkman har i varje fall läst det. Det är alldeles utomordentligt välvilligt och långtgående och mycket förekommande gentemot dessa forskare. Jag har avslutit mig till bevillningsutskottets förslag, och jag tycker, att jag därmed har gått så långt som man över huvud taget kan begära. Med detta har jag väl också givit ett besked om att jag är beredd att medverka till att den situation som har uppstått på grund av regeringsrättens utslag blir i viss utsträckning modifierad.

Sedan är det väl riktigt, som fru Nettelbrandt säger, att när propositionen nr 127 har avlämnats och som jag hoppas i relativt obeskuret skick godtagits av riksdagen, kan en situation inträda, där man, om man undersöker hur de lagbestämmelser som vi fastställer på svensk sida verkar med hänsyn till dub-

Svar på interpellationer ang. beskattningen av svenska forskare i USA, m. m.

belbeskattningsavtalet, finner att man kan komma i den ganska abnorma situationen att en sådan utresande svensk skulle kunna bli skattebefriad under ett år i båda länderna. Skattebefrielsen enligt dubelbeskattningsavtalet är ju maximerad till två år. Men jag försäkrar fru Nettelbrandt, att jag är beredd att gå henne till mötes på denna punkt och göra vad jag kan för att reformera dubelbeskattningsavtalet så att den fataliteten inte uppstår, att vederbörande forskare blir helt befriade från skatt.

Sedan skulle jag också vilja framhålla att man inte bör lösa denna fråga genom någon speciell lagstiftning som jag skulle vilja kalla »lex forskare». Man måste se det mera generellt. Vissa industrimän och affärsmän som gör resor i Amerika — jag känner personligen några av dem — tar, när de reser över, hela kontinenten på en gång och kommer hem efter ungefär tre fjärdedels år eller ett år. De har emellertid aldrig kommit på den idén, att de skulle så att säga ha något slags naturligrättighet att ta familjen med sig på den resan och få skatteavdrag för familjen av ganska långtgående natur. Med all respekt för forskningen vägrar jag att betrakta vad den gästföreläsande professorn gör såsom något ur samhällets synpunkt alldeles speciellt värdefullt i förhållande till andra värdefulla insatser som svenska medborgare gör utomlands. När man gör medgivande av detta slag får man alltid räkna med att det måste vara medgivande som kan tillämpas generellt, och i detta liksom i andra fall med de hänsynstaganden som kan anses motiverade.

Som jag inledningsvis sade har bevillningsutskottet skrivit utomordentligt förekommande och generöst och jag har varit beredd att ge min anslutning därtill. Vi får nöja oss härmed eftersom det inte är fråga om lagskrivning utan mera om tillämpning. Riksskattenämnden arbetar för närvarande med problemet hur de mera generösa bestämmelserna ska utformas. Blir de inte till-

fredsställande är fru Nettelbrandt och herr Björkman välkomna tillbaka vid nästkommande riksdag.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag vill inte hålla med finansministern om att jag har fått svar på mina frågor genom herr Björkmans citerande av bevillningsutskottets betänkande. För min del har jag dessutom ansett att detta är känt material på ömse sidor, och att det därför inte är nödvändigt att citera.

Som herr Björkman tillade innehåller emellertid bevillningsutskottets betänkande en hänvisning till den utredning som riksskattenämnden skall göra, och denna utredning känner vi inte till någonting om i dag. Vi vet alltså inte hur tillämpningsföreskrifterna kommer att utformas. En sak är emellertid fullkomligt klar, och på denna punkt har det inte blivit någon ändring efter finansministerns inlägg och kan såvitt jag förstår inte heller bli det, nämligen att riksskattenämnden inte kommer att gå emot den ståndpunkt som regeringsrätten har intagit, eftersom riksskattenämndens tidigare ståndpunkt desavuerats av regeringsrätten. Därefter finns det väl inga möjligheter för riksskattenämnden att skriva något i enlighet med dess gamla linje.

Herr talman! Jag tror säkert att det finns många kategorier som, jag tror finansministern uttryckte det så, aldrig funnit det vara någon naturlig rättighet att ta med familjen, men det har kanske berott på att skattebestämmelserna har varit utformade på detta sätt och alltså inte medgivit några praktiska möjligheter härtill. Dessutom är kanhända den dubbelmoral som forskarna talat om inte så litet utbredd, men det är i varje fall inte riktigt att skattebestämmelserna skall utformas med hänsyn till någonting dylikt.

Herr talman! Till sist vill jag säga att jag inte alls betvivlar att finansministern använder varje möjlighet att ta ut

Svar på interpellationer ang. beskattningen av svenska forskare i USA, m. m.

så mycket skatt som möjligt av alla svenska medborgare, men *jag* vill inte skriva under på att det skulle vara abnormt, att dessa personer bleve helt skattefria. Kan man ge forskningen detta handtag kan det kanske vara en riktig väg. Jag vill inte göra något uttalande på denna punkt, ty frågan återkommer väl när propositionen framläggs för behandling här i kammaren. Det enligt min mening abnormalt är, att det blir så markanta skillnader till följd av en sådan tröskeffekt som här skulle inträda.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Det är kanske förenat med vissa risker att provocera finansministern till nya inlägg. Man vet ju aldrig vart det kan bära hän. Svaret lät så positivt, men när finansministern sedan gjorde sitt andra inlägg fick jag ett intryck av att han ville ta tillbaka något av det positiva och kom in på ett annat spår.

En formulering i finansministerns interpellationssvar har jag funderat på. Finansministern sade nämligen, att han i allt väsentligt kan instämma i bevillningsutskottets uttalande i dess betänkande nr 32. Jag frågade mig, om det möjligen kunde vara bevillningsutskottets relativa välvilja som finansministern inte kunde acceptera. Kanske han rent av tyckte att bevillningsutskottet hade varit litet för generöst och positivt mot dessa forskare. Finansministern sade nyss att han ansluter sig till bevillningsutskottets betänkande, och då skall vi väl ta fasta på det positiva i detta.

Finansministern föreföll en aning förskräckt inför perspektivet att forskarna skulle kunna bli helt skattefria, och det kan man förstå med tanke på de bekymmer som finansministern har att få inkomsterna att räcka till. Herr Sträng sade emellertid att han var beredd att göra allt för att revidera dub-

belbeskattningsavtalet. Jag hoppas att det i så fall inte sker i negativ riktning. Vi får väl avvakta den kommande propositionen, som har blivit försenad, icke i finansdepartementet utan på grund av tryckningsbekymmer. Vi får alltså återkomma i höst, när propositionen behandlas. Då får vi se hur det ser ut.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Dessa välvilliga omdömen om min förmåga att fungera som finansminister är jag naturligtvis tacksam för. När jag sade att jag skall medverka till en revidering av dubbelbeskattningsavtalet, så gjorde jag det för att jag ville vara förekommande mot fru Nettelbrandt, som inte gillade tanken på att forskarna under det andra året skall vara helt skattefria. Det var alltså ett försök av mig att utlova en effektivering av fru Nettelbrandts beställning, ingenting annat.

Sedan har det också förts in vissa moraliska aspekter på denna fråga, och jag förstår att man kan göra det när det gäller huruvida en professor skall leva ensam eller tillsammans med familjen — om det nu inte var skattemoralen det hela gällde. Hur som helst avstår jag i detta sammanhang från att föra den debatten vidare.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Om jag är rätt informerad, är det inte bara under andra året vederbörande blir skattebefriad, utan det är båda åren.

Finansministern talar här om en beställning som jag gjort rörande en ny skatt, och då vill jag upprepa — jag tror det är tredje gången — att enligt min mening är det inte abnormalt att ge stöd åt forskningen, oavsett om detta sker på den ena eller den andra vägen. Det abnormalt ligger däri, att vi får en så markant skillnad mellan dem

som har för avsikt att stanna ute ett år och dem som tänker vara ute kortare tid än ett år. Den skillnaden hoppas jag att vi skall komma ifrån.

Däremot vill jag ha sagt ifrån, att det inte gäller någon beställning på en ny skatt, och jag vill inte att finansministern åberopar mig en gång till på den punkten.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Ja, vem som helst kan ju låta tungan slinta, och jag skall inte pina fru Nettelbrandt för hennes första inlägg.

Men det måste ändå finnas en viss skillnad mellan dem som bara är ute en kort tid och dem som är ute längre än ett år. Det är vid bortovaro längre tid än ett år som frågan aktualiseras, huruvida det inte är mera naturligt att familjen följer mannen, än om det bara gäller en kortare tid. Som jag sade i mitt andra inlägg är många människor tvingade att leva skilda från sina familjer. Jag behöver bara nämna sjömännena, för vilka bortovaron är en naturlig funktion. Där gäller det tiotusentals och åter tiotusentals arbetstagare av olika digniteter.

Frågan är alltså, om bortovaron är av så lång varaktighet att man anständigtvis måste säga att det inte är rimligt att en gift man skall leva åtskild från familjen så länge. Där finns det motiv för ett speciellt hänsynstagande. Men det motivet föreligger inte automatiskt, när någon lämnar sin familj under det första året. Det var den saken jag ville understryka. Och det var därför som jag ansåg mig ha skyldighet tala om för fru Nettelbrandt, att det aldrig därvidlag kan bli full samstämmighet, utan att det måste vara en skillnad med hänsyn till bortovarons längd.

Härmed var överläggningen slutad.

1* — Andra kammarens protokoll 1966. Nr 26

§ 3

Svar på interpellation ang. tolkningen av begreppet »fastighetens värde» vid beviljande av jordbruksegnahemslån

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stenkyrka har frågat mig, om jag anser att den i samband med jordbruksegnahemslån auktoriserade tolkningen av termen »fastighetens värde» att innebära värdet vid tiden för lånets beviljande — i många fall liktydigt med 1930- och 1940-talen — är tillfredsställande, och om så inte är fallet huruvida jag avser att vidta åtgärder för att åstadkomma en sådan ordning att jordbruksegnahemslånen — efter låneförvaltarens prövning — må i förmånsrätts hänseende kunna placeras inom 60 procent av jordbruksfastighetens *sist* fastställda taxeringsvärden.

De jordbruksegnahemslån som frågan avser utlämnades enligt numera upphävda kungörelser från 1928 och 1940. Utestående jordbruksegnahemslån omfattade vid utgången av år 1965 ett belopp av 57,5 miljoner kronor fördelat på ca 11 000 lån. Räntan på dessa lån har fastställts till 3,6 procent.

Jag vill erinra om att 1939 års riksdag uttalat, att en egnahemslåntagare borde ges möjlighet att till annan kreditinrättning även under lånetiden flytta över botteninteckning, som pantsatts för egnahemslån. Sådan omplacering skall emellertid föranleda motsvarande minskning i jordbrukslånets stående del som är 60 procent av fastighetsvärdet sådant detta beräknats vid långivningen.

Fastighetsvärdenas ökning sedan ifrågavarande lån beviljades bör enligt min mening i princip komma låntagarna till godo. Detta innebär att staten bör som säkerhet för lånen kunna godta pant inom 60 procent av nuvarande fastighetsvärde. Eftersom lånebestäm-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

melserna tillkommit under riksdagens medverkan, torde frågan böra underställas riksdagen. Jag är för min del villig att medverka till att vederbörliga åtgärder vidtas i det hänseende interpellanten åsyftat.

Vidare anförde

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (cp):
Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på min interpellation. Anledningen till frågan är att det förekommit att innehavare av s. k. jordbruksegnahemslån har nekats flytta säkerheten för dessa, vilket de önskat för att kunna erhålla lån i hypoteksföreningarna, som ju författningsenligt kräver inteckningssäkerhet i en följd från botten.

Följaktligen ställs låntagaren inför situationen att antingen lösa jordbruksegnahemslånet eller söka annan, icke bunden kreditform. Låntagarna önskar givetvis ha kvar sina lån i riksbanken, enär räntan är synnerligen förmånlig. Ur det samlade jordbrukets synvinkel är det ett intresse att lånen inte behöver lösas in. I annat fall måste pengarna anskaffas någon annanstans, vilket inte är lätt för närvarande. Den säkerhet som kan erbjudas för jordbruksegnahemslånen vid flyttning av panten — inteckning inom 60 procent av nuvarande fastighetsvärde — måste ju anses betryggande.

Finansministern uttalar nu bl. a., att fastighetsvärdens ökning sedan ifrågasvarande lån beviljades i princip bör komma låntagarna till godo. »Detta innebär att staten bör som säkerhet för lånen kunna godta pant inom 60 procent av nuvarande fastighetsvärde. Eftersom lånebestämmelserna tillkommit under riksdagens medverkan, torde frågan böra underställas riksdagen.» Finansministern förklarar sig villig att medverka till att åtgärder vidtas i det hänseende som åsyftas i interpellationen.

Herr finansminister! Jag ber att ännu en gång få framföra mitt tack för det positiva svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 116, 117 och 121, bevillningsutskottets betänkande nr 47 samt bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 35, 38 och 39.

§ 5

Ändring i lagen om expropriation m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 15 april 1966 dagtecknad proposition, nr 73, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, och

2) lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385).

I samband med propositionen hade utskottet behandlat sex i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 752 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* och II: 923 av herr *Johansson* i Dockered *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 73 måtte besluta att överinstans må kunna tillerkänna expropriat ersättning för rättegångskostnader även när han klagar och förlorar, samt att vederbörande utskott måtte ges i uppdrag att utarbeta härför erforderlig författningstext».

II. de likalydande motionerna I: 753 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 922 av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes »att riksdagen måtte vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 73

1. besluta sådant tillägg till den föreslagna lydelsen av 67 § andra stycket, i expropriationslagen, att exproprianden skall vidkännas rättegångskostnad som åsamkas motpart även när denne fullföljt talan, om särskilda skäl äro därtill,

2. uppdraga åt vederbörande utskott att utarbeta förslag till erforderlig ändring i lagtexten».

III. de likalydande motionerna I: 754 av herr *Sveningsson m. fl.* och II: 924 av herr *Oskarson m. fl.*, i vilka motioner hemställdes »att riksdagen måtte antaga det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 73 fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation med den ändringen

(Kungl. Maj:ts förslag)

Beträffande skyldigheten att svara för kostnad i expropriationsmål i högre rätt gäller, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att den exproprierande, där ej annat föränledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, alltid själv skall vidkännas sina kostnader, så ock kostnad som åsamkas motpart genom att den exproprierande fullföljt talan.

II. av herr *Ferdinand Nilsson*, som ansett att visst avsnitt av utskottets utlåtande bort ha av reservanten angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Den proposition, som behandlas i tredje lagutskottets utlåtande nr 47, innebär en förändring av vår nuvarande expropriationslagstiftning. Propositionen bygger på ett delbetänkande från expropriationsutredningen,

Ändring i lagen om expropriation m. m. att 67 § bibehåller sin nuvarande lydelse».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 752 och II: 923, I: 753 och II: 922 samt I: 754 och II: 924 — bifalla förevarande proposition nr 73.

Reservationer hade avgivits

I. av herrar *Ebbe Ohlsson*, *Akesson*, *Ernulf*, *Ferdinand Nilsson*, *Nyberg*, *Hedin* och *Hamrin* i Kalmar, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med förklaring att förevarande proposition nr 73 icke kunnat oförändrad bifallas, måtte i anledning av motionerna I: 752 och II: 923, I: 753 och II: 922 samt I: 754 och II: 924 för sin del antaga de genom propositionen framlagda förslagen med den ändringen att 67 § andra stycket expropriationslagen erhöles följande såsom *reservanternas förslag* betecknad lydelse.

(Reservanternas förslag)

Beträffande skyldigheten — — — (= Kungl. Maj:ts förslag) — — — fullföljt talan. När särskilda skäl föreligga må den exproprierande förpliktas ersätta motparts kostnad även i fall då motparten fullföljt talan till den högre rätten och enligt 18 kap. 1 eller 4 § rättegångsbalken själv skolat bära sin kostnad.

som fortsätter sitt arbete. I propositionen föreslås inte några genomgripande ändringar av expropriationslagstiftningen, utan man tar sikte på att stegvis ändra lagstiftningen för att få ett snabbare expropriationsförfarande till stånd.

I propositionen behandlas frågan om den tidpunkt vid vilken rättegång i expropriationsmål tidigast skall vara inledd, frågan om förhandstillträde och om ersättning med anledning av sådant förhandstillträde samt frågan om fastighetsägares och andra sakägares befogenhet att själva ta initiativ till rätte-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

gång i expropriationsmål. En väsentlig nyhet avhandlas också — frågan om att den som tillträder mark genom expropriation skall kunna genom ett s. k. kvalificerat förhandstillträde få inte bara nyttjanderätten utan också äganderätten, innan expropriationsmålet slutligen är avgjord. Frågan om rättegångskostnaderna i expropriationsmål behandlas även, och de är närmast med anledning därav som jag vill säga några ord. Om alla de övriga frågorna som behandlas i propositionen råder nämligen inga skiljaktiga meningar i utskottet — den reservation som fogats till utlåtandet tar enbart sikte på frågan om expropriationskostnadernas fördelning i högre instans.

Enligt nu gällande regel i expropriationslagen har den som utsatts för expropriation alltid möjlighet att gå vidare till hovrätt och till högsta domstolen och att få sina rättegångskostnader där ersatta, oavsett om vederbörande vinner eller förlorar målet. Anledningen härtill är självfallet att det anses att vederbörande utsätts för ett tvångsförfarande, varför han i rättssäkerhetens intresse skall kunna få sin sak prövad inte bara i första instans med fria rättegångskostnader utan också i högre instans. Expropriationsutredningen har i sitt delbetänkande — vilket som jag nämnde ligger till grund för propositionen — angivit tre alternativa möjligheter att ändra kostnadsfördelningen i expropriationsmål.

Det första alternativet innebär att rättegångsbalkens allmänna bestämmelser om kostnader i tvistemål helt tillämpas på expropriation. Den exproprierande får alltså om han klagat och förlorat betala sina rättegångskostnader och skall dessutom om han förlorat, betala motpartens kostnader.

Såsom ett andra alternativ har man tänkt sig att den exproprierande i princip skall svara för samtliga kostnader i expropriationsmålet, om inte rätten med hänsyn till omständigheterna finner skäligt förordna på annat sätt.

Såsom ett tredje alternativ har man föreslagit att sakägaren får stå för sina egna kostnader för det fall att han klagat och förlorat.

I propositionen har departementschefen tagit upp denna fråga till ganska ingående resonemang och har slutligen — tydligen efter ganska lång tvekan — fastnat för den regeln, att den som utsätts för expropriation, om han klagat och förlorat, skall svara för sina egna kostnader.

Vi reservanter har med anledning av motionsyrkanden i denna kostnadsfördelningsfråga uttalat, att detta är en rättssäkerhetsfråga för den som utsätts för ett så pass starkt tvång, som en expropriation onekligen innebär, och att det är av väsentligt intresse att han också skall kunna få sin sak prövad i högre instans utan att utsätta sig för risken att det ekonomiskt kanske blir mycket betungande för honom.

Vi är väl medvetna om att den nuvarande regeln inte är tillfredsställande. Hela den föreliggande propositionen tar sikte på att åstadkomma ett förenklat expropriationsförfarande och att också få till stånd ett snabbare förfarande, vilket inte finns något att invända mot. Men när man ändrar regler av detta slag i en tvångslagstiftning anser vi att man skall gå mycket varsam fram.

Vi stöder oss i detta avseende på ett särskilt yttrande i expropriationsutredningens betänkande. En expert har i detta yttrande hävdat såsom ett första alternativ, att man över huvud taget inte skall ändra på kostnadsfördelningsregeln. Såsom ett andra alternativ har han dock föreslagit att man i högre instans skall ha möjlighet att skälighetspröva kostnadsfördelningen. Den senaste tanken återopas av motionärerna och reservanterna och den stöds även av ett flertal remissinstanser. Jag kan här hänvisa till Svea hovrätt och till föreningen Sveriges häradshövdingar, vilka remissinstanser båda väl känner till vad de talar om i detta fall.

Jag skulle också kunna tillägga, att jag för min del, eftersom expropriationsutredningen enbart har avgivit ett delbetänkande och i sitt fortsatta arbete kommer att ta upp förfarandereglerna då det gäller expropriation, tror att det i samband med ändringarna i detta förfarande också kommer att bli anledning att på nytt gå in på kostnadsfördelningsfrågan.

Jag hade helst sett att man hade väntat med ändring av kostnadsfördelningen — även om jag är fullt införstådd med att en sådan på ett eller annat sätt måste ske — tills vi fått klart för oss hur förfarandereglerna för expropriation kommer att te sig i fortsättningen. Nu har så inte skett. Även av detta skäl — att utredningen ännu inte har klarat av alla frågor — anser jag emellertid att man bör ta sådana här ändringar med stor försiktighet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid ärendet fogade reservationen nr I.

Herr JOHANSSON i Dockered (cp):

Herr talman! I anslutning till proposition nr 73 angående ändring av expropriationslagen har jag tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare väckt en motion beträffande reglerna. Denna motion har fått nr 923.

Själva yrkandet i propositionen har jag i likhet med herr Hamrin i Kalmar ingenting i sak att erinra mot. Vi är väl alla överens om att expropriationsreglerna på ett eller annat sätt snart måste ändras och att de ändringar som har vidtagits i övrigt är väl motiverade och mycket försiktigt utformade.

I propositionen kommer den ändrade inställningen till själva rättegången till uttryck genom att man försöker att föra över tyngdpunkten i processförfarandet till underrätten för att på så sätt minska antalet överklaganden och motverka en förlängning av expropriationsprocessen. Detta är också mycket lovvärt.

Ändring i lagen om expropriation m. m.

Man har emellertid hänvisat till vattenlagen och vattendomstolarnas insatser och framför såsom ett önskemål att samma uniformitet skulle utbildas i fråga om expropriationsdomstolarnas handläggning av expropriationsmålen som den som råder inom vattendomstolarna. Så har ännu inte skett.

Som herr Hamrin i Kalmar underströk har expropriationsutredningen i sitt framtida arbete även att ta ställning till den organisatoriska utformningen av expropriationsdomstolarna. Vi har därför i vår motion angivit att det hade varit lämpligt att skapa möjlighet för den som blir utsatt för expropriation att få sin sak prövad i överrätt utan kostnad. I varje fall skulle, då särskilda skäl därtill finnes, domstolen kunna befria vederbörande överklagande från kostnad för rättegången.

Beträffande expropriationsmålen har emellertid — som jag nämnde — inte samma säkerhet vid bedömningen vunnits som i fråga om vattenmålen. Av de tidigare domar som har överklagats har ungefär 50 procent blivit ändrade i överrätterna. Det innebär ingen god rättssäkerhet för den som utsätts för ett sådant förfarande att veta, att kanske hälften av utslagen kommer att ändras, därest fallen blir förda till högre rätt.

Då förhållandena är sådana, anser vi motionärer att det vore motiverat att prövning av frågan om ersättning för rättegångskostnaderna också skulle kunna ske i överrätten, när särskilda skäl föreligger.

Detta är, som jag nämnde förut, en förändring som i och för sig inte har någon genomgripande betydelse. Jag noterar dock med tacksamhet departementschefens uttalande att denna ändring får genomföras med varsamhet och att sådan rätt, som vi kallar svensk rätt, i allra högsta grad skall tillförsäkras den som tvingas att avstå sin egendom i fall som dessa. Vi är överens om att vi skall förbättra den enskildes möjlig-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

heter att få sin rätt prövad, men jag tror mycket hade kunnat vinnas om vi hade väntat med just ändringen av bestämmelsen om ersättning för rättegångskostnader till dess expropriationsutredningen lagt fram sitt förslag om ändrade organisatoriska former för expropriationsdomstolarna. En förstärkning av expropriationsdomstolarna, som ger dem säkrare tillämpning och uniformitet behöves. Då hade man kunnat få en saklig bakgrund till debatten i vad gäller huruvida expropriationsdomstolarna kan få sådan förstärkt organisation att rättegångsförfarandet i dessa frågor kan i huvudsak förläggas till underrätterna. Vi är nu inte övertygade om att man med förevarande förslag kan vinna sådan rättssäkerhet, och så länge domstolarna ej har fått den organisatoriska förstärkning som är bebådad, anser jag, herr talman, att rättssäkerheten kräver att riksdagen följer reservanternas förslag vid denna punkt i tredje lagutskottets utlåtande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen I.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Expropriation innebär som regel ett mycket hårt ingrepp i den privata äganderätten. Därför tycker jag att den nuvarande bestämmelsen i princip är riktig, vari stadgas att man har rätt att föra sin sak vidare till högre instans, om man inte är belåten med resultatet av första omgången och därvid få ersättning för rättegångskostnaderna. Enligt vad som har upplysts i utskottet, har sådana överklaganden hitills varit begränsade till ungefär 50 procent, trots att man för närvarande alltså har full rätt att gå vidare utan särskilda kostnader. Detta tycker jag i och för sig är en uppgift som talar för att rätten till överklagande inte har missbrukats.

Den trepartimotion av herr Oskarson m. fl. i denna kammare, vari yrkas att 67 § skall bibehållas i sin nuvarande

lydelse, har därför mycket stort fog för sig. Under alla förhållanden finns det mycket starka skäl för att göra det tillägg som föreslås i reservationen I, som jag har anslutit mig till. Herr Hamrin i Kalmar har tidigare utförligt argumenterat för denna reservation, och jag delar helt hans uppfattning. Att, som utskottsmajoriteten gör, under alla förhållanden hävda att den, som genom expropriation avhändes mark och som klagat utan att få rätt, själv skall svara för rättegångskostnader som uppkommer i högre instans, tycker jag är att gå synnerligen hårt fram. Man måste väl ändå inse att man i övrigt har gått mycket hårt fram i denna lagstiftning, som ju t. ex. ger möjlighet till kvalificerat förhandstillträde, d. v. s. kommunerna kan tillträda mark innan inlösenförfarandet är helt klart. Det finns anledning att ställa sig tveksam till detta, men det finns å andra sidan också vissa motiv för sådant tillträde.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen I av herr Ebbe Ohlsson m. fl.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Efter herrar Hamrins i Kalmar, Johanssons i Dockered och Hedins anföranden känner jag mig skyldig att avge en förklaring till att jag ansett mig icke kunna biträda den reservation som de borgerliga partierna gemensamt avgivit. Jag känner mig bunden av den överenskommelse som träffades i expropriationsutredningen, där representanterna för samtliga i utredningen företrädda partier var eniga om det förslag som nu ligger till grund för propositionen.

Jag skulle helt allmänt vilja säga, att den effektivisering av expropriationsförfarandet, som blir en följd av den nu föreslagna lagändringen, bör kunna bidra till en snabbare handläggning av expropriationsmålen till nytta och gagn för berörda parter. Den exproprierande kan snabbare ta en fastighet eller annat

expropriationsobjekt i besittning, och den som är föremål för expropriationen kan genom förskott snabbare få sina ersättningsanspråk reglerade.

På dessa punkter har remissinstanserna över lag varit mycket positiva till utredningens förslag. Det har också utskottet varit i sin behandling av propositionen, som ju står i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsförslaget.

Den punkt där det föreligger skiljaktiga uppfattningar gäller frågan om expropriationslagens kostnadsregler vid överklagande av underrätts dom. Jag skall inte alls sticka under stol med att just denna fråga var föremål för synnerligen segslitna diskussioner i utredningen. Från början var denna fråga av mycket kontroversiell art, men diskussionen ledde fram till enighet i bedömningen. Vi kom fram till att bestämmelserna om kostnadsersättning i lagen om ersättning för mistad fiskerätt och i vattenlagen även i detta fall skulle kunna tillämpas för att åstadkomma en lämplig avvägning mellan den exproprierandes och expropriatens intressen. Ett annat skäl till att vi vill göra en anknytning till dessa båda lagar var, att dessa lagar för några år sedan ändrades av riksdagen; riksdagen har väl betraktat de genomförda ändringarna som en modernisering av bestämmelserna på dessa områden.

Vi har i expropriationsutredningen också varit överens om att en översyn av expropriationslagen borde syfta till en bättre parallellitet mellan gällande bestämmelser i lagarna på de olika områden, där expropriationsförfarande förekommer. Nu föreligger det avvikelser mellan expropriationslagens bestämmelser, rättegångsbalkens olika bestämmelser, väglagen, vattenlagen och lagen om ersättning för mistad fiskerätt, vilka båda sistnämnda dock i stort sett överensstämmer när det gäller kostnadsreglerna.

Vi tycker att det är önskvärt att

Ändring i lagen om expropriation m. m.

åstadkomma en parallellitet mellan dessa bestämmelser och att en översyn av expropriationslagen bör syfta dithän.

Det är klart att man kan diskutera om det var rimligt att gå så här långt i ändringen av gällande bestämmelser i expropriationslagen. Vi kom i expropriationsutredningen fram till att de bestämmelser som finns i lagen om ersättning för mistad fiskerätt och i vattenlagen är klart och entydigt utformade. Skulle man acceptera den utveckling som reservanterna föreslår får överdomstolen göra en ganska svår bedömning från fall till fall, föreställer jag mig, för att kunna avgöra vad som är rimligt och rättvist olika intressenter emellan. Domstolen skulle då t. ex. få avgöra om det är rimligt att rättegångskostnaderna skall ersättas eller ej.

Jag tror att det är en fördel om lagen möjliggör en klar och entydig bedömning på dessa punkter.

Reservanterna har sagt att lagen med denna ändring bättre skulle tillgodose expropriatens rättsskydd, och det är klart att man kan diskutera huruvida det är på det sättet eller ej. Jag vet inte om man kan säga att rättsskyddet blir eftersatt, om den som förlorar i överinstansen får stå för sina rättegångskostnader. Rättsskydd har han väl även om det kostar en del pengar. Men man kan naturligtvis å andra sidan säga att risken för att han skall få betala rättegångskostnaderna kanske avhåller honom från att överklaga även i fall då det kunde vara befogat. Jag tror emellertid att om de ersättningsanspråk man har i underrätten är väl underbyggda genom grundliga utredningar o. s. v. så kommer det att bilda ett ganska säkert underlag även i fortsättningen när det gäller att bedöma om man skall ta risken att överklaga eller ej.

Herr Hedin sade att ett överklagande i 50 procent av fallen inte är någonting att oja sig över och att en sådan procent överklaganden vore något ganska rimligt och normalt. Jag kan

Ändring i lagen om expropriation m. m.

inte dela den uppfattningen. Jag tycker att man borde sträva efter ett sådant sakunderlag redan i underinstansen att ett överklagande blir aktuellt endast i undantagsfall.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare utveckla de skäl som gör att jag inte anser mig kunna biträda reservanternas önskemål på denna punkt. Jag finner att berörda parterers intressen blir väl tillgodosedda genom den avvägning utskottet gjort och att även rättsskyddet ur expropriations synpunkt är rimligt avvägt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 47.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Efter de inlägg som här tidigare gjorts finns inte någon anledning för mig att på alla punkter närmare motivera utskottets ställningstagande och redogöra för propositionen vilken så gott som helt ansluter sig till expropriationsutredningens delbetänkande II, Herr Hamrin i Kalmar framförde som sin uppfattning att det skulle ha varit önskvärt — om jag nu fattade honom rätt — att denna proposition inte hade framlagts utan att man hade avvaktat utredningens fortsatta arbete när det gäller organisationen av domstolarna och värderingsreglerna. Utredningen ansåg nog att den kunde avge detta delbetänkande utan att avvakta resultatet av sitt övriga arbete. Utskottet har också den meningen att det förslag som här föreligger inte föregriper utredningens fortsatta arbete.

Utredningens förslag har varit föremål för en mycket omfattande remissbehandling, och man torde nog inte göra sig skyldig till någon överdrift om man påstår att detsamma fick ett mycket positivt mottagande. Eftersom departementschefen, såsom jag alldeles nyss framhöll, har följt utredningens förslag, är det inte att förvåna sig över

att antalet motioner som väckts i anledning av propositionen varit synnerligen få till antalet. I samtliga motionspar har invändningar gjorts endast på en enda punkt, nämligen den som gäller fördelningen av rättegångskostnaderna vid expropriation.

Jag skall inte redogöra för den nuvarande regeln, eftersom det redan har gjorts här. Den innebär att den som är föremål för expropriation alltid kan föra målet vidare till överrätt utan att behöva vidkännas några kostnader. Den regeln har varit föremål för mycket stark kritik, eftersom man med viss rätt kan göra gällande att den uppfordrar till överklaganden och medverkar till en förskjutning av rättegången från underinstans till överinstans. Om lagändringarna är man överens i utskottet utom beträffande kostnaderna i överrätt, där sju borgerliga ledamöter reserverat sig. Herr Grebäck har tidigare här redogjort för de överväganden som utredningen haft på denna punkt och varför den slutligen stannade inför att söka komma till samma regler som gäller enligt lagen om ersättning för mistad fiskerätt och enligt vattenlagen. Därmed skulle man åstadkomma en viss uniformitet på det tvångsrättsliga området.

Det har tidigare från reservanternas sida anförts att vissa remissinstanser varit tveksamma på denna punkt. Jag vill ändå säga att flertalet av remissinstanserna har ansett att man bör acceptera den lösning som utredningen kom till och som departementschefen stannat vid. Jag vet att det många gånger är vanskligt att åberopa olika remissinstansers ställningstaganden, men jag tror ändå att när Föreningen Sveriges stadsdomare härvidlag haft en ganska bestämd mening får man ändå tillmäta den en avsevärd betydelse.

Vad som sker på grund av de regler som vi för närvarande har är att kommunen-expropriationen många gånger inför utsikterna till en lång process i stäl-

let träffar en uppgörelse i godo och till ett pris som inte är förmånligt. Man väger dessa alternativ mot varandra. Sedan skapas ett nytt ortens pris, som kan bli grundläggande vid kommande expropriationsmål!

I expropriationslagens 7—11 §§ är principerna för värdering intagna, och det är tre poster som en domstol har att ta hänsyn till. Den första är just frågan om löseskillingen som skall motsvara fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning. Vad är då ortens pris? Ja, det kan ha påverkats av en tidigare, frivillig uppgörelse som kommunen — exproprianten — tvingats till på grund av en nödsituation, kanske på bostadsmarknaden. Den kan ha tagit en frivillig uppgörelse i stället för att avvakta en långdragen process.

Det är på en punkt vi skiljer oss åt, nämligen i fråga om kostnaderna i överrätt. Där föreslår reservanterna en uppmjukning av lagtexten, innebärande att när »särskilda skäl» föreligger skall det göras möjligt för domstolen att förplikta den exproprierande att ersätta motparts kostnader när denne fullföljt talan i högre rätt och där förlostat. Vi anser inom utskottsmajoriteten att det skulle konservera de olägenheter som för närvarande vidlåder lagstiftningen och som propositionen har velat eliminera. Glädjande nog är vi i övrigt överens på de andra väsentliga punkterna.

Herr Hedin var inne på det nya begrepp som införts, nämligen kvalificerat förhandstillträde, som innebär att äganderätten övergår till den exproprierande innan ersättningsfrågan är slutligt avgjord. Jag förmodar att kommunerna kommer att hälsa detta med tillfredsställelse, därför att härigenom frigörs panträtter som kan gravera fastigheten. Det möjliggör en fastighetsbildning och lagfart kan erhållas. Vidareöverlåtelse och tomträttsupplåtelse

Ändring i lagen om expropriation m. m.

ser kan äga rum och inte minst kanske man också bör ha i åtanke att det underlättar kreditgivningen.

Det är också, som här tidigare framhållits, avsevärda förbättringar för expropriaten som propositionen innehåller, nämligen rätten att väcka talan, att kunna få preliminär ersättning — förskott på den slutligt fastställda ersättningen — och därmed elimineras i viss mån, för att inte säga i avsevärd grad, den olägenhet som för närvarande vidlåder lagstiftningen, nämligen risken för penningvärdeförsämring.

Till utskottets utlåtande har också fogats en reservation nr II av herr Ferdinand Nilsson. Denne har när det gäller förslaget till ändring av bestämmelsen beträffande fardag haft vissa synpunkter. Det är så för närvarande att tillträde inte får bestämmas till tidigare dag än den fardag som inträffar tre månader efter delgivningen, och utskottet har i likhet med departementschefen ansett att den bestämmelsen bör kunna utgå. Det bör kunna räcka med att det ges skäligt rådrum för anskaffande av t. ex. en annan bostad, och det har i det sammanhanget diskuterats att man skulle införa en uttrycklig regel om skyldighet att anskaffa annan bostad. Departementschefen har icke ansett det vara erforderligt. Man har erfarenhet av hur exproprianterna går till väga. Man har inte kunnat påvisa något exempel där de bildligt talat har placerat någon på snöplogskanten eller i diket på grund av expropriation! Utskottet har emellertid på denna punkt velat starkt understryka nödvändigheten av att de exproprierande gör allt vad som står i deras makt för att undanröja uppkommande bostadsproblem.

Jag ser inte i vad mån den av herr Ferdinand Nilsson till utskottets utlåtande fogade reservationen skiljer sig så särskilt mycket från vad utskottet har sagt. Han har i varje fall, såvitt

Ändring i lagen om expropriation m. m.

jag kan förstå, velat framföra samma synpunkter, kanske med något andra ord.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 47.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Efter de två senaste ändringarna kan jag fatta mig ganska kort.

I den reservation som vi huvudsakligen har diskuterat, alltså den som behandlar kostnadsfördelningsfrågan, anges två situationer då den av reservanterna föreslagna undantagsregeln skulle kunna tillämpas. För det första fallet som anges i reservationen är någon särskild regel över huvud taget inte nödvändig. Om nämligen den expropriering hade kunnat förebringa utredningen redan i underrätten men framlägger den först i överrätten kan domstolen i de allra flesta fallen tillämpa 18 kap. 6 § rättegångsbalken och därigenom tillerkänna fastighetsägaren ersättning för hans kostnader, oavsett utgången av målet i överrätten.

Det andra exemplet är av annan karaktär. Där uppmärksammar reservanterna att överinstansens ledamöter kan ha stannat i skiljaktiga meningar om hur målet skall bedömas. Den av reservanterna föreslagna lydelsen av denna paragraf tar direkt sikte på detta faktum. Det förslaget är inte nytt. Det har övervägts tidigare under lagstiftningsarbetet. Rent principiellt kan man om reservanternas förslag säga att det i viss mån innebär en återgång till den i modern lagstiftning övergivna regeln om särskild kostnadsfördelning när saken varit så, som det heter, mörk och tvivelaktig att den tappande parten har haft skälig orsak till rättegång. Det skäl som kan åberopas till förmån för en sådan princip är av generell natur och det kan väl knappast anses tillrådligt att på det nu aktuella speciella området återinföra denna princip. I reservanternas skriv-

ning åskådliggöres också att det föreligger stora svårigheter att ange i vilka situationer undantagsregeln är avsedd att komma till användning.

Den faktiska innebörden av undantagsregeln torde helt och hållet komma att bli beroende av vilken praxis som utbildas inom domstolarna, och det torde komma att dröja mycket länge innan en någorlunda fast och vägledande praxis har hunnit utbilda sig på området. Det innebär i sin tur att man, om reservationen antages, mister en av de fördelar som otvivelaktigt är förenade med propositionens förslag, nämligen att parterna i förväg skall kunna bedöma vilka konsekvenser ett överklagande får med hänsyn till fördelningen av rättegångskostnaderna. Propositionen är på denna punkt klar och entydig. Parterna kan med propositionens förslag förutse hur kostnadsfrågan kommer att bedömas i skilda situationer. Propositionen måste anses fullt tillräckligt tillgodose kraven på rättssäkerhet. Den exproprieringens motpart får en av de speciella förhållandena motiverad särskilt förmånlig behandling. Bortsett från fall av rättegångsmissbruk och dylikt behöver han sålunda aldrig betala motsidans kostnader, och sina egna kostnader får han ersätta inte bara när han själv klagat och vinner utan också, oavsett utgången av målet, när kostnaderna åsamkas honom genom att den expropriering klagat.

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Vi är, som redan framhållits, överens om att de nuvarande reglerna för kostnadsfördelningen vid expropriation inte är tillfredsställande. Jag ämnar alltså inte försvara dessa regler. Men eftersom vi har även andra lagar med tvångsregler, t. ex. lagen om ersättning för mistad fiskerätt, vattenlagen och även allmänna väglagen — ehuru väl den lagens bestämmelser är utformade på annat sätt — med olika kostnadsfördelningsregler, tycker jag

emellertid att det är något lättvindigt att i samband med ett delbetänkande av expropriationsutredningen föreslå en regel som sedan kommer att gälla för alla olika tvångslagar. Jag har i stället den uppfattningen att man skulle väntat med detta förslag.

Expropriationslagen är ju den centrala tvångslagen i sådana här sammanhang. Det är den som för närvarande, skulle jag gissa, har tillämpats mest, och den kommer troligen att tillämpas i allt större utsträckning. Det är ju det man eftersträvar. Man vill åstadkomma en förenkling av expropriationslagstiftningen för att den skall kunna tillämpas smidigare än vad nu är fallet.

Med hänsyn härtill menar jag att man inte bör så lättvindigt som här har skett ändra kostnadsfördelningsreglerna. Jag upprepar ännu en gång och vill särskilt understryka att det dock här är fråga om rättssäkerheten. Här gäller det människor som har tvingats in i en process utan egen förskyllan, därför att det allmänna har behov av den mark som de äger. Under sådana förhållanden bör man ur rättssäkerhetssynpunkt beakta deras berättigade intressen och vara varsam med sådana här ändringar av reglerna.

Jag har också understrukit att ändringar i expropriationslagen för att få förfarandet mindre tidsödande och lagen mera effektiv, så att den kan tillämpas smidigare än vad nu är fallet har jag aldrig motsatt mig, och det har inte heller reservanterna gjort. Vi är fullt på det klara med att en reform av expropriationslagen behövs. Men jag har inte förståelse för att man i detta sammanhang har minskat rättssäkerheten för den som utsätts för expropriation på det sätt som här sker genom de ändrade kostnadsfördelningsreglerna.

De övriga reformerna i fråga om expropriationslagen har dock inneburit ett mycket stort steg framåt mot en mindre tidsödande procedur och större möjligheter för den exproprierande att

Ändring i lagen om expropriation m. m.

snabbt få inte bara nyttjanderätt utan även äganderätt till den mark som den exproprierande behöver. Jag tänker på det kvalificerade tillträdet som innebär ett mycket stort steg framåt mot ett snabbare förfarande till förmån för den exproprierande. Jag tycker att det skulle ha räckt i avvaktan på att man kunnat lösa frågan om förfarandereglerna så att man vet hur man skall ha det ordnat med specialdomstolarna på de olika områdena. Först i det sammanhanget borde man ta upp kostnadsfördelningsreglerna till en slutgiltig prövning. Jag är fullt på det klara med att dessa regler om möjligt bör vara enhetliga i dessa olika tvångslagar. Reservanterna har alltså inte velat motsätta sig även en revision av kostnadsfördelningsreglerna men ansett att man inte i dagens läge skall ta det steg som gjorts här i propositionen; detta med hänsyn till att den som utsätts för expropriation onekligen har — eftersom han tvingats in i en process utan sin förskyllan — rättighet att fordra att han skall få sin sak prövad i högre instans utan att behöva riskera att få bekosta rättegången där.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! När riksdagen 1957 fattade beslut om den nu gällande kostnadsregeln i lagen om ersättning för mistad fiskerätt och 1961 om den nu gällande ersättningsregeln i vattenlagen talade man i riksdagen minsann inte om att dessa beslut skulle utgöra någon fara för rättssäkerheten eller att man förfor på något som helst lättvindigt sätt, såsom herr Hamrin i Kalmar nu påstår i den här frågan.

Propositionens av utskottsmajoriteten tillstyrkta förslag anknyter ju direkt till de av riksdagen tidigare beslutade rättsreglerna i de två andra lagarna som jag nämnde. Det kan inte heller anses lättvindigt att man i en så stor fråga som expropriationslagstiftningens omdanande går fram med delreformer. Det är

Ändring i lagen om expropriation m. m.

helt enkelt nödvändigt om man inom rimlig tid skall kunna genomföra reformer. Utredningen har presterat ett mycket betydande arbete i det betänkande som ligger till grund för propositionen, och det har varit en parlamentariskt sammansatt, enhällig utredning som framlagt betänkandet. Man har valt ut frågor som redovisats i propositionen därför att de ansetts vara av angelägen natur.

För utredningen kvarstår nu två stora huvudfrågor. Den ena frågan är som nämnts förfarandet vid expropriation, och den torde bli den sista av de frågor som utredningen tar upp. Vad utredningen nu närmast har att syssla med är den stora och otroligt svåra frågan om värderingsprinciperna, och den kommer det att ta tid för utredningen att klara av. Det är då helt naturligt att man genomför delreformer, och detta har den parlamentariskt sammansatta utredningen varit helt enig om.

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara göra justitieministern uppmärksam på att jag, när jag resonerade om expropriationslagstiftningens kostnadsregler contra reglerna i lagen om ersättning för mistad fiskerätt och i vattenlagen, poängterade att expropriationslagen här intar en central ställning. Jag anser att reglerna i lagen om ersättning för mistad fiskerätt visserligen är av väsentligt intresse för den som får möjligheter att agera i en sådan process. Det är dock en tillfällig lagstiftning som dess bättre ganska snart är ur världen. I dessa fall tror jag inte heller att någon beklagar, att vederbörande ibland kanske får stå för rättegångskostnaden. Detta hänger ihop med de regler som tillämpas beträffande värderingen, men jag vill än en gång framhålla, att vi nu diskuterar en expropriationslagstiftning som kommer att tillämpas mer och mer och som

har en central betydelse när det gäller tvångslagarna.

Visst skall delbetänkanden när så är nödvändigt komma fram och visst skall man nu göra de ändringar i expropriationslagstiftningen som är nödvändiga för att få ett smidigt förfarande, eftersom expropriationsutredningen inte har kunnat lägga fram ett definitivt betänkande. Jag är fullt på det klara med att värderings- och förfaranderegler utgör så stora och svåra problem, att det kanske krävs relativt lång tid för utredningen även i fortsättningen, men jag vill också påpeka att justitieministern skjutit vissa frågor i det föreliggande delbetänkandet på framtiden, därför att de sammanhänger med vad som komma skall i det slutliga betänkandet. Av de skäl som jag tidigare anfört borde man nog även då det gäller kostnadsfördelningen ha varit litet försiktigare i detta fall.

Herr **BENGTSON** i Solna (h):

Herr talman! Statsrådet jämförde expropriationslagstiftningen med vattenlagen och lagen om förlorad fiskerätt, och det ger mig anledning att här göra några kommentarer.

Det kan givetvis vara riktigt för en jurist att jämställa dessa lagstiftningar, men i allmänna medvetandet är expropriation en så ömtålig sak att det finns anledning att gå försiktigt fram. Egna hemsägare och vissa små markägare anser säkerligen att ordet expropriation är det fulaste ordet i svenska språket och innebär ett hot mot dem. När man nu har infört systemet med kvalificerat förhandstillträde, kan jag i likhet med herr Hamrin i Kalmar tänka mig att man nöjer sig med det och ser hur detta nya institut kommer att påverka utvecklingen.

Herr **SVENNING** (s):

Herr talman! Jag tycker att expropriationsutredningen har gjort ett utomordentligt förnämligt arbete, och det

är olyckligt att utskottet inte har kunnat helt enas i denna fråga, som diskuterats så ofta och som har framstått som så besvärlig för kommuner och andra som vill förvärva nödvändig mark.

Huvudsyftet, att lägga tyngdpunkten på processen i första instansen — där expropriaten i princip får sina kostnader ersatta — är mycket bra. Jag har god erfarenhet och vet att det råder goda kommunikationer mellan domstolen och parterna i den förberedande handläggningen och parterna får gång på gång besvara skrivelser och inkomma med nya yttranden, innan domstolen tar upp ärendet till behandling. Dessa förarbeten är så omsorgsfulla att man kan säga att praktiskt taget alla ärenden är väl behandlade, innan de går till process. Jag vet att man i kommunerna gång på gång skickar kompletterande skrivelser och gör utredningar och uppläggningar som ligger till grund för bedömningarna. Vi skall vara på det klara med att så länge detta sker har expropriaten möjlighet att föra fram alla sina synpunkter. Om han senare har starka och vägande skäl, finns det, enligt lagförslaget, goda möjligheter att vinna målet vid ett överklagande, och då får han sina kostnader betalda.

Alla vill undvika långa och utdragna processer. De är dyrbara för båda parter och även för samhället. Herr Hamrin sade att expropriaten helt plötsligt kan ställas inför tvånget att gå ifrån sin egendom, men så är det i allmänhet inte. Man försöker så långt som möjligt att göra överlåtelsen av egendomen i form av en frivillig överenskommelse med vederbörande, och jag kan försäkra att man då inte drar sig för något högre kostnader, om man kan göra upp i godo. Och som jag sade har jag erfarenhet av att ärendena behandlas mycket ingående.

Vi i vår stad har för närvarande ett 30-tal expropriationsmål avgjorda ge-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

nom att vi har Kungl. Maj:ts tillstånd att fullfölja målen, men vi försöker ännu i dag att träffa frivilliga överenskommelser. Och när nu uppläggningsen är sådan, kan man väl inte säga annat än att kommunerna har intresse av att det blir så litet tvång som möjligt.

Den möjlighet som lagen nu ger skall väl också bidra till att handläggningen blir sådan att man undviker processer. Om man kan lägga upp det så att det redan i första instans presenteras tillräckligt bevismaterial, tycker jag det är mycket bra.

För övrigt vill jag helt instämma i vad herr Ekström sade beträffande bostäderna. Redan nu gör både kommunerna och andra alla ansträngningar för att klara bostäder åt de exproprierade. Det är också utskottets uppfattning att det är helt naturligt att man inte skall försätta någon människa i den situationen att hon mister sin bostad utan en ärlig chans att få en annan i stället. Utskottet är klart inne på en linje i denna fråga som vi inte bara har följt nu utan också i tidigare ärenden.

I detta anförande instämde herr *Sundelin* (s).

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort denna gång. Jag vill bara påpeka att reservanterna inte är ute för att försvara dyrbara processer i expropriationsmål. Vi har flera gånger sagt att vi har full förståelse för att det behövs en ändring av kostnadsfördelningsreglerna. Men vi accepterar inte att ändrade kostnadsfördelningsregler skall göra det lättare att tvinga den som har mark till en uppgörelse därför att han inte vill riskera att få betala kostnaderna i andra instans.

Däremot är jag fullt på det klara med att vi för att undvika expropriation om möjligt skall eftersträva frivil-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

liga överenskommelser, även om expropriationslagen finns i bakgrunden.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag är inte engagerad i denna fråga annat än som vanlig medborgare med intresse för saken. Därför skall jag forma mitt lilla inlägg här som en replik till statsrådet, som tyvärr har tvingats lämna denna kammare för ett ögonblick.

Det är bara två saker som jag skall påpeka innan klubban faller i detta mycket viktiga ärende. Det gäller först det kvalificerade förhandstillträdet. Man kan fråga sig vad svenska folket skulle säga om man stiftade en lag som medförde att en köpare kunde säga: Jag skall köpa din bil och ha full förfogande rätt under ett helt år. Du får efter ett år veta vad du får betalt för bilen.

Detta är vad det kvalificerade förhandstillträdet innebär. Man skall ta mark och ha full förfogande- och äganderätt över den under lång tid, och först i efterhand får vederbörande veta vad han får betalt för marken. Det är principvidrigt enligt mitt sätt att se.

Jag tycker att statsrådet gör det litet lätt för sig när han säger att den som blir utsatt för expropriation alltid kommer att få ersättning när han överklagar — om han vinner. Det är just det, ärade kammarledamöter! Hur skall han veta att han kan vinna ett överklagande? De stora bolagen kan överklaga, ty de kan betala rättegångskostnaderna. Men det kan inte de små i samhället.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Det var en mycket stark kritik herr Ringaby riktade mot de borgerliga ledamöterna i expropriationsutredningen, vilka enhälligt har framfört dessa förslag!

Jag ville närmast säga några ord till herr Hamrin i Kalmar. Han framhöll här tidigare, att departementschefen har skjutit på vissa andra frågor som

utredningen hade framfört. Det är, herr Hamrin, bara en enda fråga, och det gäller en oväsentlig detalj. Utredningen hade föreslagit en uttrycklig regel i 5 § expropriationslagen angående befogenhet för Kungl. Maj:t att medge förlängning av den tid inom vilken talan skall väckas. Departementschefen har ansett att därmed kan anstå.

Herr Hamrin i Kalmar säger vidare att det kanske nu skulle ha räckt med det kvalificerade tillträdet som ger expropriationerna så stora fördelar. Men, herr Hamrin, den proposition och det utskottsutlåtande vi nu behandlar ger ju även expropriationerna väsentligt större fördelar än tidigare. Och när herr Hamrin i Kalmar sade att det skulle ha räckt med detta kvalificerade tillträde, ville han väl inte utesluta de förbättringar som föreslagits för expropriationerna och som alltså innebär att de skall kunna väcka talan och kunna få förskott på den slutgiltiga ersättningen vid upprepade tillfällen, vilket tidigare inte varit möjligt.

Vissa remissinstanser har med skärpa uttalat, att de nuvarande reglerna kan fresta till ett illojalt processande. Dessa argument har vi inte använt här i debatten, men det är ändå ansvariga remissinstanser som sagt detta, och de menar sålunda att gällande regler kan leda till missbruk. — Om det för en sakägare ter sig utsiktslöst att föra en process vidare borde man kanske kunna räkna med att den juridiske rådgivaren i fortsättningen inte säger till vederbörande: Du kan fortsätta denna process, ty det är kommunen, det är expropriationens som får betala alltsammans!

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Hamrin i Kalmar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Ebbe Ohlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hamrin i Kalmar begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 120 ja och 105 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Förbättrad sjukpenningförsäkring

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 april 1966 dagtecknad proposition, nr 113, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att *dels* antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring;

Förbättrad sjukpenningförsäkring

2) förordning om ändrad lydelse av 3 och 5 §§ förordningen den 18 december 1959 (nr 555) angående redares avgifter i vissa fall enligt lagen om allmän försäkring;

3) lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 18 maj 1956 (nr 293) om ersättning åt smittbärare;

4) förordning angående ändrad lydelse av 28 § 2 mom. förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor;

5) förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift;

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade, såvitt anginge anvisande av anslag, hänvisats till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

I samband med propositionen hade andra lagutskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckta motioner:

1) de likalydande motionerna nr 323 i första kammaren av fröken *Mattson m. fl.* och nr 388 i andra kammaren av fru *Lindberg m. fl.*;

B. i anledning av propositionen väckta motioner:

2) de likalydande motionerna nr 737 i första kammaren av fru *Hultell* och nr 909 i andra kammaren av fru *Kristensson m. fl.*,

3) de likalydande motionerna nr 739 i första kammaren av fru *Nilsson m. fl.* och nr 911 i andra kammaren av fru *Thunvall m. fl.*,

4) de likalydande motionerna nr 740 i första kammaren av fru *Lilly Ohlsson*, och fru *Landberg* samt nr 906 i andra kammaren av fröken *Bergegren*,

5) de likalydande motionerna nr 741 i första kammaren av fru *Elvy Olsson* och herr *Axel Kristiansson* samt nr 908

Förbättrad sjukpenningförsäkring

i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*,

6) de likalydande motionerna nr 742 i första kammaren av herrarna *Virgin* och *Lundberg* samt nr 910 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*,

7) motionen nr 738 i första kammaren av herr *Lundberg m. fl.*,

8) motionen nr 890 i andra kammaren av fru *Ryding*,

9) motionen nr 907 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping.

I *motionerna I: 740 och II: 906*, som behandlade ett problem rörande tilläggssjukpenning vid barnbörd, hade yrkats, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till ändring av bestämmelserna i lagen om allmän försäkring 3 kap. 13 § i överensstämmelse med vad som i motionen anförts».

I *motionerna I: 741 och II: 908* hade bl. a. yrkats, att riksdagen måtte besluta om höjning av moderskapspenningen vid enkelbörd till 1 080 kr. och om höjning till 540 kr. av det belopp som tillkomme vid flerbörd för varje barn utöver ett.

I *motionerna I: 742 och II: 910* hade bl. a. yrkats, att riksdagen måtte antaga

(Kungl. Maj:ts förslag)

Kvinnlig försäkrad, som är inskriven hos allmän försäkringskassa eller skulle hava varit inskriven därest hon uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 §, äger vid barnbörd rätt till *m o d e r s k a p s p e n n i n g*. Moderskapspenning utgör vid enkelbörd *ettusen* kronor och vid flerbörd nämnda belopp ökat med *femhundra* kronor för varje barn utöver ett.

Av moderskapspenningen — — — — — tidpunkten därför.

D. att riksdagen måtte bifalla propositionen i övrigt, såvitt den hänvisats till lagutskott;

E. att riksdagen i anledning av motionerna I: 740 och II: 906 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att mo-

det till propositionen nr 113 fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring med de ändringar att 3 kap. 4 och 10 §§ erhöles i motionerna angivna lydelse.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med avslag å motionerna I: 472 och II: 910, såvitt anginge förslaget till ändring av 3 kap. 4 § lagen om allmän försäkring, måtte bifalla förevarande proposition, nr 113, i motsvarande del;

B. att riksdagen med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 742 och II: 910, såvitt anginge förslaget till ändring i 3 kap. 10 § lagen om allmän försäkring, samt

2) motionen II: 907,

måtte bifalla förevarande proposition i motsvarande del;

C. att riksdagen med bifall till motionerna I: 741 och II: 908, såvitt anginge moderskapspenningen, samt med avslag å propositionen såvitt anginge förslaget till ändring i 3 kap. 12 § lagen om allmän försäkring måtte för sin del antaga nämnda paragraf i följande såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Utskottets förslag)

12 §

Kvinnlig försäkrad, som är inskriven hos allmän försäkringskassa eller skulle hava varit inskriven därest hon uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 §, äger vid barnbörd rätt till *m o d e r s k a p s p e n n i n g*. Moderskapspenning utgör vid enkelbörd *ettusenåttio* kronor och vid flerbörd nämnda belopp ökat med *femhundrafyrtio* kronor för varje barn utöver ett.

tionerna överlämnades till familjepolitiska kommittén;

F. att motionerna I: 739 och II: 911 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Förbättrad sjukpenningförsäkring

G. att motionen I: 738 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 323 och II: 388,

2) motionerna I: 737 och II: 909,

3) motionerna I: 740 och II: 906, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet ovan hemställt,

4) motionerna I: 741 och II: 908, såvitt anginge yrkandet om redovisning av reformens verkningar,

5) motionerna I: 742 och II: 910, såvitt anginge yrkandet under 2, samt

6) motionen II: 890,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits enligt följande.

I**vid utskottets hemställan under A**

av herrar *Hübinette* och *Edlund*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

(Kungl. Maj:ts förslag)

10 §

För den — — — — — erkänd arbetslöshetskassa.

Varar sjukperioden högst *sex* dagar utöver den dag då sjukdomsfallet inträffade, utgår sjukpenning för dag, då den försäkrade icke skulle hava utfört förvärvsarbete i sin huvudsakliga sysselsättning, endast i den mån antalet sådana dagar, den dag då sjukdomsfallet inträffade oräknad, överstiger två.

Utan hinder — — — — — för år.

Sjukpenning må — — — — — bör utgå.

Som sjukperiod — — — — — i 7 §.

III**vid utskottets hemställan under C**

av herrar *Lars Larsson*, *Hübinette*, *Bengtsson* i Varberg, *Edlund* och *Göransson*, vilka ansett, att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen med avslag å motionerna I: 741 och II: 908, såvitt anginge mo-

att riksdagen med avslag å förevarande proposition, nr 113, såvitt anginge förslaget till ändring av 3 kap. 4 § lagen om allmän försäkring, samt med bifall till motionerna I: 742 och II: 910 i motsvarande del måtte för sin del antaga nämnda paragraf i av reservanterna angiven lydelse, innebärande ändringar i propositionens sjukpenningsskala i syfte att utjämna olikheter i kompensationsgrad;

II**vid utskottets hemställan under B**

av herrar *Hübinette* och *Edlund*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med avslag å dels propositionen, såvitt anginge förslaget till ändring av 3 kap. 10 § lagen om allmän försäkring, dels motionen II: 907, samt med bifall till motionerna I: 742 och II: 910 i motsvarande del måtte för sin del antaga nämnda paragraf i följande såsom reservanternas förslag betecknade lydelse:

(Reservanternas förslag)

Varar sjukperioden högst *tretton* dagar (= Kungl. Maj:ts förslag) överstiger två.

derskapspenningen, måtte bifalla propositionen såvitt anginge förslaget till ändring i 3 kap. 12 § lagen om allmän försäkring;

IV**vid utskottets hemställan under F**

av fru *Nilsson*, utan angivet yrkande;

Förbättrad sjukpenningförsäkring**V****vid utskottets hemställan under G**

av herrar *Hübinette* och *Edlund*, likaledes utan angivet yrkande.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Debatten rörande detta ärende må jämväl omfatta statsutskottets utlåtande nr 114, men yrkanden beträffande sistnämnda ärende må framställas först sedan detsamma föredragits.

Andra lagutskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! När riksdagen i dag har att ta ställning till förslaget om en förbättrad sjukpenningförsäkring, står vi inför förverkligandet av en stor och betydelsefull reform. Under det senaste decenniet har vi bevittnat en reformverksamhet av mycket stor omfattning på socialförsäkringens område. År 1955 kan med viss rätt betecknas som en milstolpe. Det var då den allmänna sjukförsäkringen trädde i kraft — en försäkring som omfattar hela folket.

Sjukförsäkringen garanterar medborgarna ersättning för sjukvårdsutgifter och kompensation för inkomstbortfall på grund av sjukdom. Sjukförsäkringen har undergått många betydelsefulla förbättringar sedan den genomfördes. I dag har vi att ta ställning till en stor reform just på sjukförsäkringens område, och denna reform gäller som bekant dels karensdagarna, dels ersättningsnivån inom försäkringen.

Enligt nuvarande regler utgår sjukpenning inte för de tre första dagarna av en sjukperiod, insjuknandedagen inräknad. Detta är de s. k. karensdagarna. Denna regel har varit oförändrad sedan den allmänna sjukförsäkringens tillkomst och har övertagits från den frivilliga försäkring, som fanns i de tidigare erkända sjukförsäkringarna.

Sedan den allmänna försäkringen infördes har frågan om karensdagarnas avskaffande många gånger kommit på riksdagens bord genom motioner. Ett argument som därvid har spelat en stor roll har varit samordningen med yrkesskadeförsäkringen. Före 1955 hade yrkesskadeförsäkringen den regeln att, om en sjukdom varade mer än två dagar efter dagen för olycksfallet, sjukpenning utgavs från och med dagen efter olycksfallsdagen. Samordningen mellan sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen, som ingick såsom ett led i sjukförsäkringsreformen, ledde till att tredagarskarensen även kom att gälla i yrkesskadefallen. Detta har uppfattats som en försämring för dessa fall och har föranlett krav på ändringar.

En annan utgångspunkt — och naturligtvis en viktig sådan — då det gällt kritiken mot sjukförsäkringens karensdagar har varit följande: Stora grupper på arbetsmarknaden är avtalsvägen tillförsäkrade sjuklön under karensdagarna. För 800 000 å 900 000 löntagare är på detta sätt sjukförsäkringens karensregler utan intresse. Det är framför allt tjänstemännen som har förmånen av lön under karensdagarna; detta avser både den offentliga och den privata sektorn. För statens del gäller att så gott som alla dess anställda har denna förmån.

Sjukförsäkringens karensregler har alltså i praktiken kommit att ha betydelse främst för de stora grupperna av LO-medlemmar, cirka 1,2 miljoner människor. Det har känts som en social orättvisa att det på detta vis har uppstått en klyfta mellan tjänstemän och arbetare i fråga om en så väsentlig sak som den sociala tryggheten vid sjukdom. Denna skillnad har också sträckt sig till kompensationsnivån.

Från rättvisesynpunkt är det angeläget att så långt möjligt utjämna skillnaderna i den sociala tryggheten mellan olika samhällsgrupper. Den fackliga arbetarrörelsen har fört fram karens-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

dagsfrågan vid flera avtalsförelser men icke kunnat uppnå en lösning avtalsvägen. När inte denna väg var framkomlig för att lösa karensdagsfrågan återstod den väg som valdes för att föra pensionsfrågan till en lösning, nämligen lagstiftningsvägen.

Den proposition som riksdagen nu går att ta ställning till och som tillstyrkts av utskottet så när som på en punkt innebär att lagreglerna om karenstid ändras. Enligt förslaget skall sjukpenning utgå från och med dagen efter den dag då sjukdomsfallet inträffade. Som insjuknandedag räknas i praktiken den dag då sjukdomsfallet anmälts till försäkringskassan. En sjuk-anmälan kan mycket väl göras sedan arbetsdagen gått till ända. I sådana fall kommer sjukpenning att utgå redan från och med första dagen då sjukdomen medför bortfall av arbetsinkomst.

Det kan naturligtvis alltid sägas att väl utbyggda sociala trygghetsanordningar innesluter vissa risker för missbruk. Erfarenheterna av de stora sociala reformer som genomförts under de sistförflutna tio åren och som nu är i tillämpning ger emellertid knappast någon grund för antagandet att ett sådant missbruk skulle få stor omfattning. Tvärtom visar de svenska löntagarna genomgående prov på hög arbetsmoral och stor lojalitet i förhållande till både arbetsgivare och arbetskamrater. Det finns också anledning att hänvisa till att statens, kommunernas och landstingens anställda liksom tjänstemännen på den privata arbetsmarknaden sedan länge varit tillförsäkrade sjuklöneförmåner som är jämförbara med de nu föreslagna sjukpenningförmånerna. Risken för att ett mindre antal personer kan tänkas vilja missbruka den förmån försäkringen ger kan inte och får inte utgöra ett godtagbart skäl för att beröva den stora massan lojala medborgare angelägna förbättringar.

En speciell risk för överkompensation har beaktats i lagförslaget. Den

hänger samman med arbetstidens fördelning på veckodagarna.

Sjukpenning utgår per kalenderdag och inte per arbetsdag. Med den utbredning som femdagarsveckan har skulle härigenom en omotiverad dubbelersättning kunna uppkomma. Man kan anta att en anställd med arbetsveckan måndag—fredag insjuknar på fredag kväll och blir frisk igen, så att han kan gå i arbete på måndag morgon. Om man inte hade någon särskild tilläggsregel, skulle borttagandet av karensdagarna medföra att han fick sjukpenning för lördag och söndag, fastän han inte går miste om någon arbetsinkomst. Det föreslås med hänsyn härtill att vid sjukperioder som är kortare än åtta dagar sjukpenning skall utgå endast för dag då den försäkrade skulle ha utfört förvärvsarbete i sin huvudsakliga sysselsättning, om han varit frisk. Regeln skall inte tillämpas på mer än två fridagar under en sjukperiod.

Den angivna fridagsregeln medför att arbetstagaren med femdagarsvecka i det förut angivna exemplet inte får ersättning för vare sig lördagen eller söndagen. Är det i stället fråga om en arbetstagare med sexdagarsvecka, som arbetar på lördagen men har ledigt på söndagen, blir resultatet att han får ersättning för lördagen men inte för söndagen.

Fridagsregeln gäller inte bara sådana fridagar, som ligger i början av sjukperioden, utan är tillämplig också på fridagar som ligger inuti eller i slutet av sjukperioden, allt dock under förutsättning att sjukperioden varar högst åtta dagar.

Om sjukperioden varar åtta dagar eller längre skall, som jag nämnde, sjukpenningen utgå även för dagar som skulle ha varit arbetsfria. I reservationen II till utskottets utlåtande föreslås att tidsgränsen åtta dagar skall förskjutas en vecka, så att sjukpenning utgår för fridagar först när sjukperioden va-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

rar 15 dagar eller längre. Med en sådan regel skulle den avsedda kompensationsgraden uppnås endast i de fall, då sjukperioden varar mer än 14 dagar. Detta skulle enligt min mening innebära en väsentlig urholkning av reformen, vilket jag liksom utskottets majoritet anser inte kan accepteras. Farhågorna för att denna regel skall missbrukas är enligt min mening överdrivna. Genom att tidsgränsen åtta dagar har valts så, att den skall sammanfalla med den tidpunkt då försäkringskassorna regelmässigt bör fordra läkarintyg, får riskerna för missbruk anses vara tämligen begränsade.

Huvudmotivet för den här föreslagna karenstidsreformen är önskemålet om likställighet mellan olika grupper av förvärvsarbetande i fråga om skydd mot inkomstbortfall på grund av sjukdom. Jag anser emellertid att den förbättring av tryggheten vid sjukdom som karenstidsreformen innebär bör komma alla försäkrade till godo, alltså inte bara anställda utan även företagare och hemmafruar. För hemmafruarnas del kan man inte tillämpa fridagsregeln, utan för dem kommer sjukpenning alltid att utgå fr. o. m. dagen efter insjuknandedagen.

Jag nämnde nyss att ersättningsnivån påverkas av om karenstid tillämpas eller inte. Det är emellertid inte detta som i första hand avses med höjningen av sjukpenningens kompensationsnivå. Alltsedan sin tillkomst har sjukpenningen varit så avvägd att den, när hänsyn tas till att den är skattefri, motsvarar i genomsnitt ungefär 65 procent av inkomstbortfallet för tiden efter karensdagarna.

Viktiga förbättringar har genomförts i fråga om compensationen så till vida att den sänkning av sjukpenningen, som förut inträdde efter en viss tids sjukdom, slopades genom lagen om allmän försäkring och att samtidigt sjukpenningsskalan byggdes ut till att omfatta inkomster upp till 21 000 kronor. Men 65-procentsnivån har i övrigt legat fast.

De sjuklöneförmåner, som främst tjänstemannagrupperna har, medför även här att sjukförsäkringens regler för dem har ett begränsat intresse. Sjuklöner som kompenserar 80 procent eller mer av inkomsten är vanliga.

Även på detta område talar starka sociala rättviseskäl för en utjämning.

Lagförslaget innebär att kompensationsnivån kommer att ligga vid i genomsnitt drygt 80 procent.

Även grundsjukpenningen höjs, från 5 till 6 kronor. Detta har framför allt betydelse för hemmafruarna.

Vad de höjda beloppen i övrigt betyder kan jag illustrera med ett par exempel. En löntagare med en årsinkomst på 15 000 kronor har nu 20 kronor i sjukpenning och får enligt förslaget 25 kronor. Den som har 19 000 kronor i årsinkomst har nu 25 kronor i sjukpenning och får 31 kronor.

I reservation I till utskottsutlåtandet behandlas vissa problem som hör samman med sjukpenningens skattefrihet. Reservanterna menar att det inte är riktigt att — såsom föreslås i propositionen — beräkna sjukpenningens kompensationsgrad utifrån källskattetablellerna. Om man i stället tar hänsyn till marginalskatten, blir kompensationsgraden enligt den föreslagna skalan högre vid kortare sjukdom än som angetts i propositionen. Reservanterna synes dock acceptera denna konsekvens, eftersom de inte vill förorda en generell sänkning av sjukpenningbeloppet. För egen del vill jag endast tillägga att jag anser en beräkning med utgångspunkt från preliminärskatteavdragen mest ändamålsenlig med hänsyn till att sjukpenningen är avsedd att ge den försäkrade medel till hans uppehälle som inte alltför mycket avviker från vad han skulle ha haft att tillgå om han haft inkomst av sitt arbete.

Reservanterna har emellertid också behandlat frågan om sjukpenningens skattefrihet från en annan synpunkt. På grund av att skattefriheten är olika mycket värd t. ex. för en gift och en

Förbättrad sjukpenningförsäkring

gift person, vars make saknar inkomst, blir sjukpenningens kompensationsgrad olika för dessa båda kategorier. För att kompensationsgraden i varje sjukpenningklass skall bli i stort sett lika för alla sjukpenningförsäkrade, föreslår reservanterna ett system med två sjukpenningsskalor. Den ena, som överensstämmer med den i propositionen föreslagna skalan, skall gälla för gift person vars make är placerad högst i sjukpenningklass nr 7. Den andra skalan, som ger lägre sjukpenning utom i de lägsta sjukpenningklasserna, skulle gälla övriga försäkrade, alltså ogift person samt gift person vars make är placerad i sjukpenningklass nr 8 eller högre sjukpenningklass.

Reservanternas förslag innehåller enligt min mening åtskilliga komplikationer som man synes ha förbisett. Först och främst vill jag nämna att det i ett system med två sjukpenningsskalor knappast går att ha enhetliga avgifter inom varje sjukpenningklass. Vidare måste det vålla svårigheter för försäkringskassorna att vid varje tillfälle då sjukpenning skall utbetalas hålla reda på vilken sjukpenningklass den försäkrades make vid tillfället är placerad i. Det bör också nämnas att makens sjukpenningklassplacering inte alltid återspeglar makens inkomstförhållanden, eftersom endast inkomster av förvärvsarbete ligger till grund för sjukpenningklassplaceringen. Jag tror därför inte att den i reservationen anvisade vägen är framkomlig. I stället får man nog tänka sig att försöka komma till rätta med de problem som sjukpenningens skattefrihet för med sig genom att pröva själva skattefriheten. Jag har också i propositionen uttalat att jag har för avsikt att pröva dessa frågor i ett annat sammanhang.

Sjukpenningsskalan byggs ut till ATP-nivån. Som jag nämnde beaktas nu inkomster upp till 21 000 kronor. I fortsättningen kommer taket att ligga vid 39 000 kronor. Högsta sjukpenning har

hittills varit 28 kronor. Den blir nu 52 kronor.

Inom den frivilliga sjukpenningförsäkringen för hemmafruar och studerande skall det enligt förslaget bli möjligt att försäkra sig för 15 kronor per dag — inklusive sjukpenning på grund av den obligatoriska försäkringen — mot för närvarande 12 kronor.

Moderskapspenningen har i propositionen föreslagits höjd från 900 kronor till 1 000 kronor.

Andra lagutskottets majoritet har föreslagit en höjning till 1 080 kronor och därvid åberopat att moderskapspenningen nu motsvarar 180 gånger grundsjukpenningen. Jag anser emellertid — liksom de reservanter som svarar för reservation III till utskottets utlåtande — att detta inte innebär att man bundit sig för någon bestämd relation mellan moderskapspenning och grundsjukpenning. En höjning till 1 000 kronor jämnt är enligt min mening en rimlig avvägning.

Kostnaderna för sjukpenningen för löntagarna betalas i dag i huvudsak av de försäkrade själva och av arbetsgivarna. De förmånligare villkor vid sjukdom som vissa tjänstemannagrupper uppnått betalas helt av arbetsgivarna. Det måste anses rimligt och riktigt att kostnaderna för en motsvarande förbättring för de stora arbetargrupperna i huvudsak betalas av arbetsgivarna.

Det nu föreliggande förslaget innebär en ökad kostnad på omkring 770 miljoner kronor per år, och den avses finansierad genom höjda avgifter. För löntagarnas del sker det i huvudsak genom att arbetsgivaravgiften höjs från 1,5 till 2,6 procent av lönerna. Härav kan cirka 0,5 procent på lönerna beräknas komma på karensreformen.

Ökningen av arbetsgivaravgiften svarar för 660 miljoner kronor av reformkostnaden. Av återstående cirka 110 miljoner kronor tas de försäkrade i höjda individuella sjukförsäkringsavgifter,

Förbättrad sjukpenningförsäkring

medan drygt 10 miljoner kronor faller på staten.

Höjningen av den individuella sjukförsäkringsavgift som tas ut i samband med skatten beräknas för löntagare i de vanligaste inkomstlägena till 20—25 kronor per år. Om löntagaren är gift och har en icke förvärvsarbetande hustru blir avgiftshöjningen större. 40—50 kronor per år, på grund av att även hustrun får högre sjukpenning och får del av karensreformen.

En avgiftslindringsregel föreslås för de lägsta inkomsttagarna. I fortsättningen skall enligt förslaget avgift för grundsjukpenning liksom avgift för sjukvårdsförmåner erläggas endast om den försäkrade eller hans make kommer upp till beskattningsbar inkomst. Avgiften för dessa båda ändamål får sammanlagt inte överstiga 10 procent av den beskattningsbara inkomsten.

För de fria företagarna, som finansierar större delen av sin sjukpenning med individuella avgifter, kommer dessa naturligtvis att stiga mer än löntagarnas. Avgiften som gäller tilläggs-sjukpenning med tre dagars karenstid kan beräknas stiga med i regel mellan 50 och 70 procent om inkomsten ligger inom ramen för den nuvarande sjukpenningsskalan och den försäkrade i fortsättningen får samma karensförhållanden som föreslås för löntagarna. Företagare kan nu välja karenstid inom vissa gränser. Det skall de få göra även i fortsättningen. Ett av karensalternativen skall vara den nuvarande tredagarskarensen. Om en företagare väljer att behålla karenstid blir hans avgiftsökning naturligtvis mindre.

Herr talman! Jag skall inte i detta införande uppehålla mig mer vid förslagets olika delar och detaljer. Jag vill sluta med att säga att det är en mycket stor och angelägen reform som kammaren i dag har att fatta beslut om. Av den hittillsvarande riksdagsbehandlingen att döma föreligger stor enighet kring reformen. De få meningsskiljaktigheter

som framkommit har endast rört enstaka detaljer. För mig är det en stor glädje att konstatera denna enighet, när vi nu åter tar ett stort steg mot fullkommandet av våra sociala trygghetsanordningar.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att argumentera i själva saken utan för att redovisa bakgrunden till det olycksfall i arbetet som resulterat i att det inte finns någon reservation, utom en blank sådan av herr Fagerlund, till statsutskottets utlåtande nr 114. Förklaringen härtill är att söka i den brådska, som förelåg vid ärendets behandling på grund av propositionens sena avlämnande. Brådskan tvingade nämligen statsutskottets tredje avdelning att behandla medelsanvisningen samtidigt som andra lagutskottet behandlade själva förslaget om förbättrad sjukpenningförsäkring. På grund av vissa brister i kontaktlinjerna mellan andra lagutskottet och tredje avdelningen fick tredje avdelningen inte klarhet i att andra lagutskottet inte var enhälligt, då det tillstyrkte motionerna I: 741 och II: 908 om höjning av moderskapspenningen. Någon sådan klarhet förelåg inte heller då statsutskottets plenum behandlade frågan. Även där utgick i varje fall flertalet ledamöter ifrån att andra lagutskottet hade varit enhälligt. Annars hade självfallet även i statsutskottet förekommit ett antal reservationer.

Jag har velat redovisa denna händelseutveckling för att det inte skulle uppkomma några missförstånd om uppfattningen i statsutskottet. I själva verket torde statsutskottet i sak ha varit delat, men detta framgår alltså inte av dess utlåtande.

Herr talman! Får jag tillägga några synpunkter rörande riksdagens arbetsförhållanden med anledning av den brådska som varit orsaken till detta olycksfall i statsutskottet. Såväl i tid-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

ningspressen som också i den allmänna debatten har riksdagen nu i vår fått rätt mycket beröm för den snabbhet, med vilken vi har klarat av våra ärenden. Detta är förklaringen till att arbetsbelastningen i maj inte är så allvarlig som den varit tidigare. Det beror på att utskotten i år planlagt sitt arbete väl, och vi har behandlat ärendena snabbt. Inte minst tycker jag att detta gäller statsutskottet, som var färdigt med alla huvudtitlar redan i april månad. Men följden blev att ledamöterna just i april var hårt belastade av långa debatter här i kammaren. Samtidigt avlämnades ett stort antal propositioner, delvis viktiga och omfattande. Ledamöterna hade då starkt begränsad tid till sitt förfogande att gå igenom propositionerna, att skriva motioner och att över huvud taget ägna propositionerna den behandling som deras vikt hade motiverat. Det blev improvisationer och det blev många gånger hastverk, som inte borde ha förekommit.

Jag är alltså *inte* lika tillfredsställd med utvecklingen som många utomstående har varit. Fortfarande är de för sent avlämnade propositionerna ett stort problem för oss. Att några propositioner kom så sent som sjukförsäkringspropositionen är förklaringen till det olycksfall som inträffat i statsutskottet och som jag velat redovisa här för undvikande av eventuell missupfattning.

Herr BENGSSON i Varberg (s):

Herr talman! När den nuvarande sjukförsäkringen år 1955 fördes ut i levande livet var väl alla överens om att det var en mycket stor reform som därigenom förverkligades, och den hälsades också med glädje och tillfredsställelse. Många ledamöter av denna kammare var emellertid missnöjda med olika detaljer. Vi som hade att försvara reformen framhöll att den var ett mänskligt verk och som sådant självfallet behäftat med brister men att det gällde att så

småningom få bort de ofullkomligheter och skavanker som erfarenheten kunde påvisa.

Den som har följt sjukförsäkringen de senaste åren har klart för sig att försäkringen i många avseenden väsentligt förbättrats. Socialministern har nu föreslagit två mycket radikala förbättringar, nämligen slopande av karensdagarna vid sjukdom och en höjd ersättningsnivå. Frågan om karensdagarna har diskuterats lika länge som sjukförsäkringen funnits. Flertalet av oss har ansett att det skulle ha varit till fördel om man avtalsvägen kunnat klara denna fråga för samtliga löntagare och inte bara för en del. Det kommer emellertid alltid slutligen en tidpunkt då man måste bestämma sig och förra året var det tydligt att avtalsvägen inte kunde erbjuda en lösning som var antagbar för de anställda. Då återstod endast att gå lagstiftningsvägen, såsom socialministern i dag föreslår riksdagen.

Jag behöver inte redogöra för innebörden av förslaget om karensdagarnas slopande — socialministern har redan gjort detta. I stort innebär förslaget att varje försäkrad får ersättning av sjukförsäkringen dagen efter anmälan om sjukdom gjorts. Fortfarande bygger sjukförsäkringen, vilket också tydligt framgick av socialministerns anförande, på ersättning sju dagar i veckan. Vid kortare sjukdomsperioder kan det medföra vissa problem med hänsyn till att allt flera människor har fem dagars arbetsvecka. Vad man avsåg att förhindra var att människor som arbetat måndag — fredag och hade haft full veckoinkomst skulle kunna ta ut ersättning från försäkringen under de två fridagar som sedan följde i veckan. Genom departementschefens förslag är det möjligt att komma till rätta med det problemet. För att under en kortare sjukdomsperiod få ersättning för de två fridagarna måste en person vara sjuk även den sjunde dagen, och vederbörande måste dessutom styrka sin sjukdom med läkarutlåt-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

tande. Den omständigheten att slopan- det av karensdagarna kommer att med- föra att allt flera människor blir sjuk- anmälda innebär inte i och för sig något missbruk, utan det är en följd av den reform som ansetts önskvärd.

När vi diskuterar denna fråga skall vi inte glömma att avsikten varit att slopa karensdagarna. Ju längre giltighet återgångsregeln får, desto färre perso- ner erhåller ersättning för karensdagar- na. Högerreservanterna har menat att det borde vara möjligt att arbeta med ett större antal dagar; om riksdagen an- tar den av högern föreslagna regeln bortfaller ett stort antal människor, som alltså inte kan få ersättning under ka- rensdagarna. Vi kan emellertid inte låta rädslan för eventuellt missbruk i så hög grad prägla utformningen av en social- reform att syftet med reformen neutra- liseras. Syftet var att slopa karensdagar- na även för kollektivanställda löntagare och andra. Hur det kommer att bli med missbruket vet vi inte för dagen med bestämdhet, men erfarenheten har visat att varje gång en reform genomförts har det funnits olycksprofetior, som dock aldrig slagit in.

Den andra föreslagna förbättringen av reformen, nämligen en höjd ersät- ningsnivå, har tidigare inte diskuterats så livligt. Enligt min mening är det emellertid en mycket viktig fråga, väl så viktig som slopan- det av karensdagar- na. Den ersättningsnivå som sjukförsäk- ringen nu ger, 65 procent av lönen, är inte tillfredsställande. Dessutom visar en jämförelse med andra gruppers för- hållanden att den är orättvis; flera grup- per har en mycket högre ersättnings- nivå vid sjukdom. Det bör emellertid tillfogas att när reformen på sin tid ge- nomfördes var den mycket genomgri- pande även beträffande ersättningsni- vån. Det nya förslaget innebär en ersät- ningsnivå på cirka 80 procent. Detta bör inte heller representera något slutmål, men får betraktas som ett godtagbart steg denna gången.

Förslaget har kritiserats därför att det ger olika ersättningsnivåer för ogifta och gifta. Detta är emellertid ingen ny- het, utan så har varit förhållandet un- der hela den tid då sjukförsäkringen varit i kraft. Det hör samman med att sjukpenningen är skattefri och det där- för måste bli olika kompensationsgra- der. Med det nuvarande systemet kan man inte få samma kompensationsgrad för olika grupper. Man kan naturligtvis av olika anledningar finna det riktigt att göra sjukpenningen beskattningsbar, men inte ens en sådan åtgärd ger ga- ranti för jämnheter i kompensationshän- seende. Ojämnheter i ersättningsnivån kan inte undgås så länge man har sam- ma sjukpenning i ett tämligen brett in- komstskikt, och det är nödvändigt med en sådan utformning av systemet. Det går inte att byta sjukpenningklass för varje liten inkomstökning, utan inter- vallerna måste ha en ganska stor bredd.

Låt mig ta ett exempel för att visa konsekvenserna härav. I inkomstskiktet 18 000—21 000 kronor får den försäk- rade samma sjukpenning eller 31 kro- nor. Den inkomsttagare som befinner sig precis vid 18 000-kronorsgränsen har naturligtvis en väsentligt högre kom- pensationsgrad än den som befinner sig i närheten av 21 000-kronorsstreck- et. Den skillnaden skulle bestå även om sjukpenningen göres beskattningsbar.

Av andra skäl tror jag emellertid att det är riktigt att allvarligt överväga att göra sjukpenningen beskattningsbar. Sjuklö- nen berättigar till pension från ATP, men det är inte fallet med sjukpen- ningen. Om sjukpenningen göres be- skattningsbar, löses emellertid den frå- gan. Detta är dock ingen enkel åtgärd, ty kassorna måste då dra källskatt när de betalar ut sjukpenning. Ändringen har alltså vissa administrativa conse- kvenser, men jag delar helt departe- mentschefens åsikt att man bör se över denna sak.

Reservanterna har föreslagit tvenne skalor för att komma till rätta med det-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

ta problem, men deras förslag tillgodoser inte jämlikhetskravet — det bör ha framgått av vad både socialministern och jag själv här anfört. Förslaget skulle bara krångla till försäkringsbestämmelserna.

Moderskapsförsäkringen ingår ju som ett viktigt led i sjukförsäkringen. Ingen annan del av vårt försäkringssystem har förbättrats i så stor utsträckning som moderskapsförsäkringen. När försäkringen infördes 1955, erhöll modern 270 kronor i moderskapspenning. De kvinnor som hade inkomst av tjänst erhöll tilläggspenning för sammanlagt 90 dagar.

Enligt förarbetena till lagen skulle dessa 270 kronor fördelas så, att hälften eller 135 kronor avsåg anskaffningskostnader, utstyrsel till barnet o. s. v. medan återstående 135 kronor avsåg att ersätta modern för minskad arbetsförmåga i 45 dagar. Under 45 dagar efter förlossningen fick modern nämligen icke grundsjukpenning om hon insjuknade. Det ansågs att under denna tid hade hon fått grundpenning genom att hon hade erhållit halva moderskapspenningen.

1963 höjdes moderskapspenningen från 270 kronor till 900 kronor. Samtidigt utökades den tid under vilken den förvärvsarbetande kvinnan — då tog man nämligen med även dem som hade inkomst av egen rörelse — fick tilläggsjukpenning från 90 till 180 dagar. Man gjorde en ytterligare förbättring genom att minska den tid, under vilken modern var avstängd från grundsjukpenning, från 45 till 30 dagar.

Årets förbättring av moderskapspenningen drar en kostnad på 12 miljoner kronor, och en del ledamöter av lagutskottet har ansett, att socialministrarnas förslag om 100 kronors förbättring innebär en tillfredsställande förbättring. En ytterligare förstärkning av moderskapspenningen är inte så motiverad att den bör gå före andra reformer.

Utskottsmajoriteten har däremot menat att man bör lägga på ytterligare 80 kronor, tydligen inte därför att 1 000 kronor anses vara ett för litet belopp utan därför att man vill fastställa principen att moderskapspenning skall utgå med ett belopp motsvarande grundsjukpenning under 180 dagar. Vi reserverar hävdar att det inte råder sådant samband mellan moderskapspenningen och sjukpenningen i 180 dagar; det bör ha framgått av vad jag redan sagt.

Då frågar sig kanske någon intresserad lyssnare: Hur kom det sig att man vid förarbetena till den senaste höjningen 1963 tog hänsyn till att förvärvsarbetande kvinnor fick tilläggspenning i 180 dagar? Svaret på den frågan är tämligen enkelt.

1958 års socialförsäkringskommitté, som jag inom parentes sagt hade nöjet tillhöra, föreslog en höjning av grundsjukpenningen från 3 till 4 kronor och förordade som en konsekvens härav en höjning av moderskapspenningen med 90 kronor, detta helt enkelt därför att de förvärvsarbetande kvinnorna eljest skulle ha fått sämre förmåner än tidigare. *Höjningen av grundsjukpenningen vid denna tidpunkt skedde nämligen på bekostnad av tilläggsjukpenningen.*

I samband med barnsörd utgår tilläggsjukpenning under 180 dagar, före 1963 alltså 90 dagar. När 1958 års socialförsäkringskommitté föreslog en höjning av grundsjukpenningen ledde detta således inte till en höjning av sjukpenningen eftersom tilläggsjukpenningen minskade med motsvarande belopp. Jag skall ta ett exempel.

Av den tidigare sjukpenningen på 20 kronor om dagen utgjorde 17 kronor tilläggsjukpenning och 3 kronor grundsjukpenning. Efter förslagets genomförande utgjorde 16 kronor tilläggsjukpenning och 4 kronor grundsjukpenning. Utan en höjning av moderskapspenningen skulle den förvärvsarbetande kvinnan få vidkännas en försämring av

Förbättrad sjukpenningförsäkring

sina förmåner, däremot icke den som saknade förvärvsarbete.

I samma veva undersökte socialpolitiska kommittén hur man skulle kunna förbättra situationen för barnfamiljerna. Kommittén föreslog bl. a. den förbättringen att den tid under vilken en förvärvsarbetsande kvinna får tilläggs-sjukpenning skulle förlängas från 90 till 180 dagar. Samtidigt föreslog man att moderskapspenningen skulle höjas från 270 kronor till ett avrundat belopp på 800 kronor. Därvid utgick den socialpolitiska kommittén från att grundsjukpenningen skulle utgöra 4 kronor om dagen i enlighet med vad som föreslagits av kommittén. Departementschefen föreslog emellertid en grundsjukpenning på 5 kronor och minskade således tilläggs-sjukpenningen med ytterligare 1 krona, vilket han ansåg rimligen skulle medföra konsekvenser även med avseende på moderskapspenningen.

Denna gång föreslås en höjning av moderskapspenningen till 1 000 kronor. Den föreslagna höjningen av grundsjukpenningen sker emellertid icke på bekostnad av tilläggs-sjukpenningen, utan samtidigt föreslås en höjning av denna.

Herr talman! Jag vill sammanfatta på följande sätt. Alla icke förvärvsarbetsande kvinnor får en förbättring av moderskapspenningen från 900 till 1 000 kronor. Alla förvärvsarbetsande kvinnor får samma förbättring, och även en höjning av tilläggs-sjukpenningen.

Mot denna bakgrund menar reservanterna att den sammanlagda kostnad som en ytterligare höjning på 80 kronor för varje enskild moder medför är alldeles för hög. Detta skulle kosta 10 miljoner kronor, och den omständigheten att en del skulle tas ut i form av skatt och en del i form av avgifter minskar inte beloppet. Vår skyldighet att göra en angelägenhetsgradering måste gälla även detta område.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter, utom vad beträffar utskot-

tets hemställan under C där jag yrkar bifall till reservationen av herr Lars Larsson m. fl.

Fru RYDING (k):

Herr talman! Som de ärade kammarledamöterna säkert vet är det inte första gången som jag i denna kammaretar till orda om karensdagarna.

Från kommunistiskt håll har vi bara under de tre, fyra senaste åren oavbrutet yrkat på lagstiftningsåtgärder för att avskaffa den sociala orättvisa som karensdagarna inneburit. Socialministern Aspling bekräftade också detta i sitt anförande nyss. Enligt min mening har frågan bollats alltför länge mellan riksdagen och avtalsförhandlingarna, och därför är det glädjande att man äntligen har beslutat sig för att tillgripa lagstiftningsvägen. De regler som nu är uppställda som staket kring de nya bestämmelserna hoppas jag skall kunna avvecklas efter hand som erfarenheter vunnits och de i dag enligt min uppfattning alltför stora misstankarna om missbruk visar sig ogrundade.

Det är således för oss särskilt glädjande att denna viktiga rättvisefråga tycks närma sig sin slutliga lösning lagstiftningsvägen, och detta har jag också givit uttryck åt i motionen II: 890. Likaså hälsar vi självfallet med tillfredsställelse de övriga förbättringar som riksdagen nu skall besluta om.

I nämnda motion tar jag upp ett annat problem, nämligen likställigheten mellan könen inom sjukförsäkringen. Jag vill att hemmamännen skall ha samma rättigheter som hemmafruarna när det gäller sjukförsäkringsförmånerna. Vid sista plenum förra veckan diskuterades här i kammaren likställighetsfrågor i anslutning till en motion från kommunistiskt håll. Både i allmänna beredningsutskottets utlåtande och i diskussionsinlägg av utskottets ordförande påpekades att det för närvarande pågår en utveckling mot större likställighet mellan könen. Även sociallag-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

stiftningen nämndes därvid. Utskottets taleskvinna framhöll också att vi nästan varje plenidag här i riksdagen har möjlighet att framlägga praktiska förslag om att göra det bättre för kvinnorna och befordra likställigheten mera än den nuvarande lagstiftningen medger.

Detta visste jag långt före diskussionen i onsdags, men jag anser att likställighetskravet skall hävdas även när det någon gång gäller männen. Det kanske förvånar någon att kravet om likställighet i detta fall — det finns en motion till om samma sak — tagits upp i motioner av kvinnliga ledamöter. Man tycker kanske att vi inte behöver lägga oss i den saken. Men jag har den uppfattningen att verklig likställighet måste gälla för båda könen. Det är för mig en viktig principfråga.

Låt mig sedan ge uttryck för en liten fundering som jag haft. När männen i vårt samhälle för en gångs skull stöter på problemet att inte vara likställda med kvinnorna, blir de så perplexa och överrumplade att de får tunghäfta av ren överraskning. Kvinnorna är så att säga litet mera vana vid att behöva aktualisera likställighetsfrågor. Jag observerade att inte heller socialministern i sitt anförande nyss nämnde ett ord om likställigheten mellan könen när det gäller sjukförsäkringen.

Utskottet skriver att det i min motion framställda yrkandet rör den stora frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor inom socialförsäkringen, men utskottet är inte berett att i samband med nu förevarande proposition ta ställning till frågor av den arten. Så lät det dock inte under diskussionen i onsdags. Jag skall dock i ärlighetens namn medge att det inte var andra lagutskottet som då var inblandat, utan allmänna beredningsutskottet. Men då sade man: »Kom igen med praktiska förslag i jämlikhetsfrågorna!» Här föreligger nu ett konkret, praktiskt förslag, och därför anser jag det vara på tiden att man bestämmer sig för hur man skall

ha det — om man över huvud taget vill göra någonting.

Utskottet har i sitt utlåtande utöver vad jag redan anfört en mycket välvillig skrivning, som kan uppfattas som ett löfte om att frågan skall bli föremål för prövning i en nära framtid. Utskottet anser nämligen »att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang bör ta upp det genom motionerna aktualiserade problemet». Med en välvillig tolkning är väl denna skrivning nästan en s. k. beställning om en utredning.

Med hänsyn härtill och till att man i jämlikhetsfrågor, vare sig det gäller man eller kvinna, tydligen måste utrusta sig med ett mycket stort tålamod, kan jag för dagen ansluta mig till utskottets skrivning och har alltså intet annat yrkande än utskottet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag vill först betona angelägenheten av att vi vid reformarbetet ser till att det skapas största möjliga grundtrygghet för människorna. Ännu har vi väl inte kommit därhän att vi kan säga att förhållandena på alla områden är tillfredsställande därvidlag. Sjukförsäkringen i sin nuvarande utformning ger inte den trygghetsgaranti som är önskvärd; det torde alla vara överens om.

Den proposition, som socialministern har lagt fram och som här diskuteras, innehåller väsentliga förbättringar — det är jag villig att understryka — för vissa grupper. Men alltfjämt återstår olikheter och en ersättningsnivå som i en del fall inte ger den tillräckliga trygghetsgarantien.

När ett så omfattande och kostnadskrävande förslag som detta läggs fram, är det också betydelsefullt att man så långt som möjligt har garantier för att inte missbruk kommer att ske. Nu vill jag inte tro att det för de grupper det här gäller skulle bli fråga om något direkt missbruk; jag tycker inte att det

Förbättrad sjukpenningförsäkring

finns anledning att utgå därifrån. Men det kommer att ställas väsentligt ökade krav på försäkringskassorna — därom torde inte råda några delade meningar. Det gäller både kontrollen och själva administrationen.

I de remissvar, som riksförsäkringsverket och försäkringskassorna avgav över departementspromemorian, uttalades mycket starka betänkligheter mot förslaget. Riksförsäkringsverket räknade med att ett genomförande av förslaget skulle medföra en avsevärd ökning av sjukpenningfallen. Därför framhöll riksförsäkringsverket att kontrollverksamheten i kassorna måste ökas betydligt och talade om 1 000 nya tjänster. Även försäkringskasseförbundet framförde liknande synpunkter.

När man studerar propositionen finner man att departementschefen har med tystnad gått förbi dessa som jag anser mycket väsentliga frågor. Jag tycker det är något förvånande. Kan det verkligen lämnas utan avseende vad dessa remissinstanser har sagt? Det är dock de som sitter inne med erfarenheterna av den praktiska handläggningen av olika ärenden. Därför anser jag att departementschefen har tagit alltför lätt på den mycket centrala frågan hur försäkringen skall fungera i fortsättningen. Det är ju inte minst viktigt i inledningsskedet att allt klaffar. När vi skall fatta beslut om dessa förändringar, kan vi inte bortse från de administrativa problem som är förenade med förslaget och dess genomförande.

Ett förslag som detta har en väsentlig ekonomisk räckvidd som är mycket svår att överblicka på förhand. Men de administrativa och kontrollmässiga konsekvenser som reformen för med sig tycker jag borde ha i någon mån redovisats i propositionen. Det är en brist i förslaget att så inte har skett.

Som jag nämnde kan det vara svårt att överblicka de ekonomiska konsekvenserna. Eftersom ett försök till en sådan överblick helt saknas i proposi-

tionen, har vi från centerpartiet tagit upp dessa frågeställningar i en motion. I denna motion har vi begärt att när reformen under en tid varit i kraft och man kan överblicka konsekvenserna av såväl direkta kostnader som inkomstbortfall, kontrollåtgärder och administration, skall riksdagen erhålla en redovisning och förslag till ändringar, om sådana anses erforderliga.

Utskottet har givit klart uttryck åt samma intentioner som motionen och uttalat: »Utskottet anser det angeläget att även i framtiden möjligheterna att förbättra statistiken på sjukförsäkringens område tillvaratages så att ett underlag skapas för bedömning av utfallet av försäkringen.» Jag vill kraftigt understryka detta utskottets uttalande.

En annan fråga, som jag vill beröra, är moderskapspenningens storlek. I propositionen föreslås, som nämnts, 1 000 kronor i moderskapspenning, medan vi i den ifrågavarande centermotionen krävt att sambandet grundsjukpenning—moderskapspenning skall upprätthållas. Herr Bengtsson i Varberg tog upp frågan i sitt anförande, men jag måste säga att den historieskrivning han presterade hade väsentliga luckor. Herr Bengtsson kan naturligtvis hävda att det inte på något annat område skett en sådan höjning som i fråga om moderskapspenningen — 1963 höjdes den från 270 kronor till 900 kronor. Detta verkar bestickande. Men herr Bengtsson underlät att redovisa de egentliga orsakerna till höjningen. 1963 hade vi en grundsjukpenning på 3 kronor, och grundsjukpenningen motsvarade ersättningen under de 90 dagarna: 3×90 är 270. Vi har sedan höjt grundsjukpenningen från 3 till 5 kronor och antalet dagar för erhållande av sjukpenning från 90 till 180, vid barnsörd, och 5×180 blir ju 900. — Detta bör väl också föras in i bilden.

Vidare kunde man av herr Bengtssons anförande få den uppfattningen, att det vid sidan av moderskapspen-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

ningen utgår grundsjukpenning. I princip är ju så inte fallet.

Jag har något studerat vad som tidigare uttalats i denna fråga. Det framgår både av de propositioner som legat till grund för beslut i riksdagen och av utredningar, vilka herr Bengtsson själv varit ledamot av, att här finns ett samband, som man varit angelägen om att bibehålla. Så uttalade exempelvis socialministern 1954: »För egen del finner jag en grundpenning, som i normalfallen beloppsmässigt motsvarar grundsjukpenning av 3 kronor om dagen under 90 dagar, vara väl avvägd.» Och i betänkandet från 1958 års socialförsäkringskommitté, som herr Bengtsson känner till, heter det: »Med hänsyn till det nära samband som råder mellan sjukförsäkringen och moderskapsförsäkringen bör grundpenningen från den sistnämnda försäkringen höjas till vid enkelbörd 360 kronor och vid flerbörd 540 kronor.» I fråga om moderskapsförsäkringen föreslogs att tilläggspenning skall kunna utgå — med samma belopp som grundsjukpenning — under högst 180 dagar. Detta är det resonemang som förts och som utskottets ärade ordförande — tillika ordförande i 1958 års socialförsäkringskommitté — klart har givit uttryck åt. Jag vill deklarerera min fulla anslutning till vad utskottet på denna punkt uttalat i sitt utlåtande.

Låt mig sammanfattningsvis understryka att det är väsentligt att alla medborgare i detta land kan känna trygghet vid sjukdom liksom vid andra tillfällen. Det måste vara ett riktmärke för reformarbetet. Jag är medveten om att det, som herr Bengtsson sade, måste göras avvägningar. Men jag tycker det är litet snålt att vid den avvägningen i det stora sammanhanget föra in moderskapspenningen och inte godta dessa 80 kronor ytterligare som utgår vid sjukdom.

Det föreliggande förslaget om höjd ersättningsnivå ger större trygghet men

är inte helt tillfredsställande, bl. a. för människor med små inkomster. Jag vill också klart deklarerera att det är väsentligt för sjukförsäkringen att den administrativa apparaten fungerar och jag hoppas att socialministern ägnar just denna sida större intresse och uppmärksamhet än vad som kommit till uttryck i propositionen.

Slutligen vill jag framhålla att det är angeläget att vi inte bryter det samband, som jag anser föreligga mellan grundsjukpenning och moderskapspenning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilken bl. a. innebär en höjning av moderskapspenningen från det av departementschefen föreslagna beloppet 1 000 kronor till 1 080 kronor.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Den delfråga som vi nu diskuterar tillhör väl inte de största. Jag kunde dock inte underlåta att begära ordet, när herr Gustavsson i Alvesta ville göra gällande att det var stora luckor i min historieskrivning, i vilken jag försökte på ett så pedagogiskt sätt som möjligt utreda hur moderskapspenningen utvecklats. Man hade kunnat förvänta sig att dessa luckor tagits fram till beskådande, men detta underlät herr Gustavsson samt och synnerligen att göra.

Jag får då i stället repetera vad jag sade. Jag framhöll att 1958 års socialförsäkringskommitté föreslog en höjning av grundsjukpenningen från 3 kronor till 4 kronor. Samtidigt minskades tilläggsjukpenningen med 1 krona. Vi sade oss då att detta innebar att förvärvsarbetande kvinnor under 90 dagar skulle erhålla sammanlagt 90 kronor mindre än vad de tidigare hade, vilket måste få konsekvenser för moderskapspenningen. Vi menade därför att den borde höjas. Detta skedde också år 1963, när grundsjukpenningen först i

Förbättrad sjukpenningförsäkring

utredningsförslaget höjdes till 4 kronor och sedan i socialministerns proposition till 5 kronor. Även detta innebar att de förvärvsarbetsande kvinnorna gick miste om 1 krona per dag, vilket måste få konsekvenser för deras förmåner.

Årets beslut innebär en höjning av grundsjukpenningen men icke någon minskning av tilläggssjukpenningen utan en höjning även av denna. Jag vill mot denna bakgrund fråga herr Gustavsson i Alvesta, om han inte ger mig rätt i att samtliga de mödrar, som icke har förvärvsarbete, kommer att tjäna på reformen?

Detta förslag kommer att kosta 12 miljoner kronor, och jag tycker inte att det är småsnålt att säga att en ytterligare förbättring av denna speciella reform med 10 miljoner kronor inte för dagen är angelägen.

Det är av denna anledning jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen III.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta vill göra gällande att vi varken vid förberedelserna till propositionen eller i själva propositionen tagit någon större hänsyn till det merarbete och de påfrestningar, som försäkringskassorna kan komma att utsättas för när reformen skall genomföras den 1 januari 1967.

Jag vill bl. a. hänvisa honom till s. 32 i propositionen, där vi redovisat de ökade utgifter som reformen medför för försäkringskassorna. Det heter där: »Utöver de ökade kostnaderna för förmånerna får man räkna med en ökning av förvaltningskostnaderna i storleksordningen ett par procent av reformkostnaderna.»

Till yttermera visso vill jag hänvisa till s. 35, där det bl. a. säges: »Förberedsetiden för riks-försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna blir kort. Genomförandet av sjukpenningre-

formen kan därför väntas komma att sätta administrationen på ett hårt prov. Från de allmänna försäkringskassorna har uttalats önskemål om ett uppskov med reformens genomförande. Jag är medveten om de problem som kassorna och riks-försäkringsverket ställs inför. Hellre än att en angelägen reform uppskjuts bör man dock acceptera vissa svårigheter i inledningsskedet. Jag tror att allmänheten skall visa förståelse för om det kan dröja någon tid efter ikraftträdandet innan alla detaljer fungerar tillfredsställande.» Jag vill också påpeka för herr Gustavsson, att riks-försäkringsverket har tillstyrkt reformen.

Låt mig, herr talman, göra ett tillägg gällande det resonemang som herr Gustavsson i Alvesta för beträffande moderskapspenningens storlek. Herr Bengtsson i Varberg har lämnat en ingående redogörelse för denna fråga och jag vill personligen bara säga att bakom regeringens förslag ligger det enkla faktum — som väl inte heller herr Gustavsson vill förneka — att det är en viss skillnad mellan å ena sidan situationen då en kvinna föder barn och å andra sidan situationen när hon är sjuk oavbrutet i ett halvt års tid. Att man slaviskt skulle behöva kopiera moderskapspenningen efter grundsjukpenningen är enligt min mening inte motiverat av sakliga skäl. Moderskapspenningen tredubblades, som herr Bengtsson redan har påpekat, för tre år sedan, då den höjdes från 270 till 900 kronor. Nu föreslår regeringen en höjning till 1 000 kronor.

Vad herr Gustavsson uppenbarligen vill är att en barnaföderska till varje pris skall jämställas med en kvinna som ligger sjuk i 180 dagar. Han finner därför att det i detta fall fattas 80 kronor, d. v. s. 45 öre om dagen. Jag är inte ensam om min åsikt att det är onödigt att dra dessa strikta paralleller med sjukförsäkringen.

Jag vill läsa upp en passus ur socialpolitiska kommitténs betänkande, som låg till grund för den senaste kraftiga

Förbättrad sjukpenningförsäkring

höjningen av moderskapspenningen: »Kommittén anser det lämpligt, att moderskapspenningen i stort sett avpassas efter det stöd, som sjukpenningförsäkringen ger vid sjukdom under en viss tid, men finner det inte påkallat att sjukpenningens konstruktion i alla avseenden bildar mönster för moderskapspenningens utformning.»

Detta principiella uttalande av socialpolitiska kommittén var enhälligt och har för övrigt signerats av bl. a. centerpartiets gruppleddare i första kammaren herr Torsten Bengtson.

Jag skall inte, herr talman, förlänga polemiken mot herr Gustavsson i Alvesta på denna punkt, men jag har velat ge denna bakgrund. Dessutom vill jag understryka att vad herr Gustavsson närmast hängt upp sig på är en detalj i den stora sjukförsäkringsreform, som vi nu diskuterar. Låt mig tillägga att det är glädjande att det föreligger en stor enighet om allt det väsentliga i reformen.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan vara överens med socialministern om de sista orden i hans anförande: att det gäller en detalj i den stora frågan, där vi ju är eniga.

Socialministern frågar mig varför jag ovillkorligen vill jämställa en barnaföderska med en kvinna som blir sjuk. Jag anser att den regel som tillämpas i dag, alltså att moderskapspenningen motsvarar grundsjukpenning under 180 dagar, alltså skall gälla. Vi på vårt håll hävdar att det är riktigt, och jag finner mig ha stöd för det i de diskussioner som tidigare förts i både utskott och kommittéer.

Herr Bengtsson i Varberg menar att en viss grupp kvinnor skulle komma att tjäna på förslaget. Det är ett mycket egenomtligt uttryck. Här är det väl inte

fråga om att tjäna på det ena eller andra, utan om att bereda största möjliga ekonomiska trygghet i vissa situationer och då även ge ett bättre stöd till kvinnor vid barnafödelse genom att öka moderskapspenningen.

Vad beträffar de luckor vi här diskuterat så vidhåller jag alltså att det fanns och finns vissa luckor i herr Bengtssons resonemang.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag bara reagerar mot det påstående som herr Gustavsson i Alvesta gör, nämligen att vi i dag har en regel som är spikad någonstans. Att moderskapspenningen skall motsvara grundsjukpenningen gånger 180 dagar är icke fastställt någonstans.

Vad jag med mitt anförande ville påvisa var, att vi *denna gång* genomför en reform som är till förmån för samtliga mödrar. De får alltså en förbättring av sina nuvarande villkor. Om jag uttryckte det så, att de tjänade på reformen så var det ändå min mening att framhålla att de får en väsentlig förbättring.

Om man hade tänkt sig den situationen, att man haft kvar regeln om 90 dagars ersättning för de förvärvsarbetande kvinnorna 1963, hade de icke fått någon som helst förbättring av den reform som då genomfördes. De hade stannat på precis samma nivå som tidigare gällde för dem. Men denna gång genomför man alltså en reform som innebär en förbättring för båda kategorierna kvinnor, d. v. s. både förvärvsarbetande och icke förvärvsarbetande.

Jag har ingenting emot att man diskuterar moderskapspenningen och säger att 1 000 kronor är för litet, därför att det utgör otillräcklig ersättning för de nyanskaffningskostnader som vederbörande får vidkännas i samband med barnsbörd. Det är jag beredd att debattera i ett annat ekonomiskt läge än det vi har i dag.

Förbättrad sjukpenningförsäkring

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Propositionen om förbättrad sjukpenningförsäkring innehåller tyvärr ganska mycket, inför vilket man måste ställa sig ytterst tveksam. Visst är det, som statsrådet påpekar, fråga om en stor och viktig reform, men just därför saknar man så mycket mer ett ordentligt utredningsunderlag för bedömningen av de verkliga kostnaderna. Det enda man egentligen får veta är att kostnaderna inte kan beräknas med någon säkerhet. Något svar ges alltså inte på frågorna vad reformen verkligen kommer att kosta, t. ex. i form av ökad frånvaro från arbete och därmed minskad produktion, eller vad administrationen kommer att kosta. Kommer kostnaderna över huvud taget att stå i rimlig proportion till förmånsförbättringarna o. s. v.?

En nackdel som ju följer med all sociallagstiftning är, som statsrådet också påpekade, att man, när man skapar förmåner, även skapar risk för missbruk av dessa förmåner. Naturligtvis är alla överens med statsrådet om att medvetandet härom inte får hindra nödvändiga eller önskvärda reformer, men strävan måste å andra sidan givetvis alltid vara att utforma bestämmelserna så, att riskerna för missbruk i möjligaste mån undanröjs.

Enligt statistiska centralbyråns systerstatistik var frånvarofrekvensen för arbetare ungefär konstant under många år fram till 1954. Sedan sjukförsäkringsreformen trädde i kraft har den avsevärt sprungit i höjden, och sjukfrånvaron kan nu beräknas i stort sett vara fördubblad. Till en del får man säkerligen medge att denna ökade frånvaro varit berättigad, men till en del kan man med lika stor säkerhet anta att den berott på missbruk. Gällande bestämmelser och kontrollorganisation uppvisar otvivelaktigt redan i dag många brister.

I propositionen har, som förut nämnts under debatten, bl. a. föreslagits en höj-

ning av kompensationsnivån från ungefär 65 till ungefär 80 procent, vilket allmänt tillstyrkes. Vidare anger departementschefen att kompensationen avsetts att bli något större i de lägre än i de högre sjukpenningklasserna. Även detta synes vara en princip som man allmänt bör kunna godta. Emellertid har bestämmelserna i själva verket utformats på ett sådant sätt, att den högsta kompensationen i stället utgår till de högsta sjukpenningklasserna och allra främst till ogifta samt gifta som båda har förvärvsarbete. De grupper som normalt sett borde vara minst beroende av sjukpenning får alltså den högsta kompensationen. Och inte nog med det — de får inte bara kompensation utan till och med en överkompensation, som i vissa fall kan vara betydande. Åtminstone för mig är det i hög grad stötande för rättskänslan att en del personer genom att utnyttja sjukpenningförsäkringen skall få högre inkomst då de håller sig hemma än då de fullgör sin gärning i arbetslivet. Detta måste för övrigt för många människor innebära en direkt lockelse till onödig sjukskrivning eller till försök att vid sjukdom hålla sig hemma längre tid än vad som är medicinskt motiverat.

En annan av de i propositionen föreslagna principerna, som jag i motsats till herr statsrådet anser medför stor risk för missbruk gäller systemet med återgångsregel. Som det påtalas på s. 40 i utskottsutlåtandet kan den föreslagna utformningen av denna regel medföra, att den sjukskrivne genom en ytterligare sjukdag kan vinna upp till fem dagsersättningar. Nog måste det väl innebära en stor påfrestning för låt oss säga en ryggsnittskonvalescent, som just den dagen skall känna efter om det alltjämt gör ont i ryggen eller om han är så frisk att han kan gå i arbete igen och därigenom förlora ett par hundralappar. Nej, bestämmelser får helt enkelt inte utformas så, att de ställer människor inför sådana samvetskonflikter.

Förbättrad sjukpenningförsäkring

I motionerna I: 742 och II: 910 har föreslagits åtgärder för att rätta till en del av de orimligheter jag berört. Vad beträffar kompensationsnivån föreslås i motionerna olika sjukpenningklasser för gifta och ogifta. Jag är liksom herr statsrådet och herr Bengtsson i Varberg medveten om att man inte heller med de i motionerna föreslagna skolorna åstadkommer någon absolut rättvisa, men man undanröjer därigenom i varje fall en del av de mest skriande orättvisor som skulle bli följden av ett bifall till propositionens förslag. Jag tror att den oro för administrativa svårigheter i detta sammanhang, som statsrådet gav uttryck för, är överdriven. Jag delar emellertid statsrådets uppfattning att det enda sättet att verkligen komma till rätta med dessa problem är att ta bort skattefriheten för sjukpenningen. Det är nämligen orättvisorna i vårt skattesystem som orsakar de underliga konsekvenser jag påtalat.

Beträffande återgångsregeln föreslås i motionerna, vilket också har nämnts tidigare i debatten, att denna skall gälla först efter 13 dagar. Statsrådet ansåg att detta förslag skulle innebära en allvarlig urholkning av reformen. Jag kan inte dela den uppfattningen. Å andra sidan är jag väl medveten om att man inte heller med detta förslag löser problemen, men otvivelaktigt minskar man därigenom riskerna för missbruk, och det är ju alltid någon förbättring.

När det gäller moderskapspenningen vill jag instämma i vad herr Bengtsson i Varberg anförde.

Slutligen, herr talman, vill jag något beröra kontrollfrågan. Redan nu uppvisar kontrollorganisationen stora brister — i varje fall på många håll — och en väsentlig effektivisering av kontrollen torde bli absolut nödvändig. Jag är inte lika stor — jag höll på att säga blåögd — optimist som herrar Aspling och Bengtsson i Varberg. All erfarenhet från detta och andra områden torde i stäl-

let klart visa, att bristande kontroll alltid leder till efter hand tilltagande missbruk. Ökat missbruk leder ofrånkligen till minskat eller fördärvat förtroende, och förtroende är den omistliga grund på vilken försäkringskassorna skall bygga om arbetet över huvud taget skall fungera.

Någon patentlösning har jag inte att komma med. Ett förslag har framförts i motion I: 738. Utskottet har icke kunnat biträda detta förslag, men det var i alla fall ett uppslag till en lösning av problemet. Jag hoppas att kontrollfrågan får bli en av de första frågor som ägnas intresse och att olika uppslag verkligen prövas när nu denna stora och viktiga reform skall föras ut i det praktiska livet.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till reservationerna I, II och III till andra lagutskottets utlåtande nr 47.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Efter alla de anföranden som har hållits med anledning av andra lagutskottets utlåtande nr 47 hade jag tänkt uppehålla mig utslutande vid reservationerna. Men jag vill först understryka vad som redan har sagts av flera talare, nämligen att det är en stor och angelägen reform som vi är i färd med att fatta beslut om, och jag vill också ge uttryck för glädjen över att enigheten är så stor i fråga om reformens väsentligheter.

Innan jag övergår till kommentera reservationerna nödgas jag säga några ord med anledning av den deklaration, som herr Bohman avgav i början av debatten, en deklaration som väl skulle vara en förklaring till att det inte har fogats några reservationer till det utlåtande från statsutskottet, som behandlar hithörande anslagsfrågor. Av herr Bohmans anförande fick man intrycket att detta skulle bero på bristande kontakt sekretariatet emellan, i det-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

ta fall alltså mellan andra lagutskottets sekretariat och statsutskottets sekretariat. Man har svårt att frigöra sig från misstanken, att herr Bohman ville lägga huvuddelen av skulden på andra lagutskottets sekretariat.

Jag är angelägen att få lägga detta till rätta för att inget missförstånd skall uppstå. Jag har på ett tidigt stadium gjort mig underrättad om att kontakt har upprätthållits mellan sekretariaten. Andra lagutskottets utlåtande är daterat den 13 maj, och vi skriver i dag den 25 maj. Jag frågade för rätt lång tid sedan sekretariatet i andra lagutskottet varför ärendet inte förts upp på kammarens föredragningslista. Jag fick då beskedet, att detta berodde på att statsutskottet inte färdigbehandlat anslagsfrågan. Jag frågade vid det tillfället också, om kontakt upprätthållits med statsutskottet och fick ett klart jakande svar. Jag har i dag fått den saken ytterligare bekräftad.

Att ledamöterna i statsutskottet inte fogat någon reservation till sitt utlåtande måste alltså bero på helt andra omständigheter och inte på bristande kontakt sekretariaten emellan. Jag vill för min del helt frita sekretariatet i andra lagutskottet från misstanken att det inte skulle ha upprätthållit kontakt i frågan med statsutskottets sekretariat.

Flera av de föregående talarna har redan kommenterat reservationerna. Jag vill först säga några ord med anledning av reservation I. I denna reservation har herrar Hübinette och Edlund tagit upp frågan om kompensationsgraden i samband med sjukersättningen. Här har redan nämnts att det i propositionen finns en tabell, som återges också i utskottsutlåtandet och av vilken det framgår att de som har den lägsta sjukpenningen enligt propositionens förslag skulle erhålla den största compensationen. För dem skulle compensationen uppgå till 100 procent, eller nära 100 procent, av inkomstbortfallet, varefter kompensationsgraden

sjunker ned till omkring 80 procent för högre inkomsttagare.

Reservanterna anför i sin reservation, att tabellen i propositionen är missvisande. Enligt reservanterna förhåller det sig tvärtom mot vad som anföres i propositionen. Såsom framgått av tidigare anföranden föreslår reservanterna två skalor för sjukpenningens storlek. Därigenom skulle överkompensationen elimineras.

Att man kan komma fram till två så vitt skilda uppfattningar beror såsom statsrådet framhöll på den omständigheten, att man i propositionen vid uträkning av kompensationsnivån har utgått från källskattetablerna, under det att reservanterna räknat med marginalskattens effekt.

Man kan kanske inte helt komma förbi att det ligger någonting i reservanternas resonemang. Om man tar hänsyn till marginalbeskattningseffekten, kommer de föreslagna sjukpenningbeloppen i vissa fall att ge en compensation, som ligger över 100 procent. Detta är inte så lyckligt. Effekten därav kommer emellertid att framträda först i samband med att vederbörande får sin slutliga skatt reglerad, vilket brukar inträffa i slutet av året efter beskattningsåret. Eftersom effekten framträder så lång tid efter sjukdomstillfället, skulle man kunna föreställa sig att överkompensationen endast i enstaka fall skulle inleda till frestelse och missbruk. Men man kan inte komma förbi att detta är en skönhetsfläck, även om man måste tillmäta departementschefens uppfattning stor betydelse då han säger att sjukdomsersättningen i största möjliga mån bör anpassa sig efter den arbetsinkomst som den sjuke går förlustig. Om man har denna målsättning, ger källskattetablerna otvivelaktigt ett bättre utslag.

Utskottet har inte kunnat biträda reservationen bl. a. därför att vi inte anser det helt klarlagt att man bör ha två skalor. Och även om man använder sig

av två skalor är vi inte helt övertygade om att just de som föreslås i motionen och reservationen är lämpligt avpassade. Reservanternas själva tycks vara medvetna om att deras förslag är behäftat med svagheter. De är mycket försiktiga i sin formulering och säger: »Kompensationsgraden kommer endast i undantagsfall att överstiga 100 procent.» Även efter reservanternas skalor skulle man alltså kunna uppnå effekten att kompensationsgraden överstiger 100 procent. De säger vidare: »Omotiverade skillnader mellan olika arbetstagargrupper i fråga om sjukersättningsnivå utjämnas — ett visst mått av rättvisa skapas.» Det är alltså inte full rättvisa utan endast ett visst mått därav.

Vi är inom utskottet på det klara med att det inte går att skapa fullständig rättvisa i det schabloniserade system som tillämpas i sjukförsäkringen. Fördelarna med systemet trots dess brister är att det är relativt enkelt att administrativt tillämpa. Jag skulle kunna stanna där men vill tillägga, att om man vill åstadkomma en så fullständig rättvisa som möjligt torde man få slå in på den väg som redan antytts här och som också har skymtat i remissyttrandena från LO och TCO. Man får tillgripa vägen att göra sjukersättningen beskattningsbar. Skatteinstrumentet är även i detta fall ett trubbigt instrument som ingalunda är nöjsamt att rekommendera, men om det är den enda väg som är framkomlig för att åstadkomma rättvisa må det tillgripas. Av propositionen framgår att det är departementschefens avsikt att pröva detta system, alltså med beskattningsbar i stället för beskattningsfri sjukpenning, och jag hoppas att så blir fallet.

Utskottet har inte kunnat biträda motionen, och jag yrkar alltså avslag på reservation I och bifall i det stycket till utskottets hemställan.

Beträffande reservation II vid utskottets hemställan under B har samma reservanter angripit den s. k. återgångs-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

eller fridagsregeln. Här har redovisats att denna regel enligt propositionen innebär att man skall ha varit sjuk mera än sex dagar för att få uppbära ersättning för två arbetsfria dagar. Reservanternas vill utöka denna tid till 13 dagar. Först vid sjukdom som uppgår till 14 dagar, skulle man således få sjukpenning jämväl för de två arbetsfria dagarna.

I propositionen kombineras fridagsregeln med skyldigheten för den sjuke att fr. o. m. sjunde dagen styrka sjukdomen med läkarintyg. Utskottsmajoriteten anser att detta blir ganska betryggande för att inte fridagsregeln skall kunna missbrukas. Om sjukdomen varar i sex dagar skulle man enligt reservanternas kunna frestas att sjukskriva sig även den sjunde dagen för att få ut sjukpenningen. Reservanternas söker stöd för sitt förslag i de kritiska synpunkter som har anförts av remissorganen i deras yttranden över promemorian. Man bör emellertid då uppmärksamma att det inte är riktigt såsom anföres i reservationen, att remissorganens uppfattning på denna punkt kan tillämpas även på det i propositionen avgivna förslaget. Det förhåller sig tvärtom så, att departementschefen tagit hänsyn till vad remissinstanserna har sagt på denna punkt och modifierat regeln därefter. Fridagsregeln enligt propositionen är enligt min mening betydligt bättre än enligt promemorian.

Man bör också komma ihåg att sjukpenningen är avpassad så att den åsyftade kompensationsgraden för en vecka uppnås, när sjukpenningen utgår för samtliga sju dagar. Är jag alltså sjuk under en hel vecka och erhåller sjukpenning för sju dagar, har jag därmed inte erhållit någon överkompensation. Detta gäller även den som har t. ex. femdagars arbetsvecka. Jag ber alltså att även beträffande denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Reservationen III berör moderskaps-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

penningen. Reservanterna konstaterar inledningsvis att moderskapspenningen »sammanfaller till beloppet med grundsjukpenning under 180 dagar». Samma förhållande fastslås, ehuru i ännu bestämdare ordalag, i departementspromemorian där det heter: »Hittills har moderskapspenningen stått i en bestämd relation till grundsjukpenningens belopp.» Sedan reservanterna gjort sitt konstaterande om sambandet skyndar de sig att påstå, att någon bestämd relation mellan moderskapspenning och grundsjukpenning inte behöver föreligga.

Det är kanske riktigt, men det är litet svårt att följa reservanterna i deras resonemang. Om de hade sagt, att det kan ifrågasättas, om det för framtiden är nödvändigt att upprätthålla det samband som hittills har rått mellan grundsjukpenning och moderskapspenning, skulle jag ha förstått dem, men när de säger att det inte råder något samband är det mera svårbegripligt. Som redan konstaterats framgår det inte direkt av lagbestämmelserna att det finns en bestämd relation mellan moderskapspenning och grundsjukpenning. Av förarbetena till lagstiftningen om moderskapspenning framgår emellertid att det föreligger ett intimt samband. Det har även uppfattats som normgivande av den stora allmänheten, som är beroende av reformen. Man kommer inte ifrån att allmänheten uppfattar det som en naturlig sak att moderskapspenningen utgör ett belopp som är 180 gånger sjukpenningens belopp. Denna uppfattning har så att säga historisk grund vid det här laget. Både 1954, då moderskapspenningen infördes, och 1962, då beloppet fastställdes till 900 kronor, har gjorts uttalanden som ger stöd åt uppfattningen att moderskapspenningen motsvarar ett belopp som är lika med grundsjukpenningen för 180 dagar.

När herr Bengtsson i Varberg i sina anföranden och i replik till herr Gustavsson i Alvesta försöker prestera mot-

bevis citerar herr Bengtsson vad diverse utredningar han anfört i ämnet. Om jag minns rätt anförde han dels vad socialförsäkringskommittén har anfört och dels vad socialpolitiska kommittén har sagt i detta avseende. Det är riktigt att kommittéerna har fört de resonemang som herr Bengtsson redovisade. Kommittéer för ju ofta en hel del resonemang och skriver så mycket, men det är därför inte säkert att vare sig departementschefer eller riksdag godtar vad utredningarna har skrivit och sagt, och man kan alltså inte fästa alltför stort avseende vid kommittéernas sätt att uttrycka en sak. Av större betydelse är naturligtvis vad departementschefen och riksdagen har sagt.

Jag skall inte uppehålla kammaren med att läsa ur grundtexten från 1954 i samband med att moderskapspenningen infördes. Låt mig bara anföra vad riksdagen på andra lagutskottets förslag skrev 1962, när det nuvarande beloppet fastställdes, vilket är detsamma som departementschefen anförde i propositionen, där det heter: »Moderskapshjälpens grundpenning skall enligt kommittéförslaget, som genomgående tillstyrkts av remissorganen, höjas till 800 kr. vid enkelbörd. Förslaget utgår från en grundsjukpenning på 4 kr. Mitt förslag att grundsjukpenningen fastställs till 5 kr. bör föranleda att grundpenningen sättes till 900 kronor.» Även om detta inte har föranlett att man har spikat in någon bestämmelse i lagtexten måste det tolkas som om departementschef, lagutskott och riksdag åtminstone vid det tillfället fäste stort avseende vid att det skulle råda samband mellan grundsjukpenning och moderskapspenning.

I sina anföranden har herr Bengtsson i Varberg också tryckt hårt på att det skulle kosta ytterligare 10 miljoner kronor, om man genomför utskottsmajoritetens förslag att höja moderskapspenningen till 1 080 kronor, och det må vara sant. Jag måste emellertid för min

del säga, att jag tycker att det är litet småsnålt att man, när vi står i färd med att införa en reform som kostar mer än tre fjärdedels miljard kronor, skulle just på denna punkt pruta ett mindre belopp, 80 kronor, på varje moderskapspenning. Man kan naturligtvis tycka att 80 kronor inte är något större belopp. Det är riktigt, men i händerna på en sparsam och omtänksam mor kan det dock bli åtskilliga nyttigheter till utrustningen för den summan. Den är alltså inte alldeles utan betydelse.

Jag vill också, herr Bengtsson i Varberg, erinra om att i propositionsförslaget minskas statens bidrag till moderskapspenning från 50 procent till 40 procent. För närvarande betalar alltså staten 50 procent av 900 kronor, d. v. s. 450 kronor. Om reservationen bifalles skulle staten betala 40 procent av 900 kronor, alltså betydligt mindre, och om utskottsmajoritetens förslag, 1 080 kronor, skulle bifallas skulle staten bidra med 432 kronor, således fortfarande med ett mindre belopp än det som staten för närvarande bidrar med till moderskapspenningen.

Jag tycker att starka skäl talar för att vi åtminstone vid detta tillfälle upprätthåller sambandet mellan moderskapspenningens och grundsjukpenningens belopp och yrkar därför avslag på reservation III.

Jag skall inte ta tiden i anspråk längre utan ber att få instämma med herr Gustavsson i Alvesta i vad han framhållit om nödvändigheten av att försäkringskassorna erhåller möjligheter att utöva den erforderliga kontrollen, liksom också att de får den nödvändiga personalen för att klara den administrativa arbetsvolymen.

Riksförsäkringsverket har framhållit att man räknar med minst en fördubbling av antalet sjukanmälningar per år. Samma uppgift har utskottet fått från Stockholms stads försäkringskassa som räknar med minst en fördubbling av antalet sjukanmälningar, möjligtvis en tre-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

dubbling — vilket medför en utomordentligt stor ökning av arbetsbelastningen. Detta beror naturligtvis på att det i fortsättningen kommer att bli många fler korttidssjukdomsfall.

Jag hör till dem som inte anser att man kan genomföra en sociallagstiftning så, att man förhindrar alla möjligheter till missbruk. Tvärtom skall man väl som grundsyn ha viljan att förbättra förhållandena för det stora flertalet. Å andra sidan är det alldeles självklart att det, när arbetsvolymen kommer att öka i så hög grad som i detta fall beträffande försäkringskassorna, måste ges möjligheter att klara ökningen. Det är också fullständigt klart, vilket har framgått av lämnade redogörelser, att försäkringskassornas nuvarande kontrollmöjlighet är minimal. Det vore önskvärt att kassorna bereddes möjlighet att utöka även denna verksamhet.

Herr talman! Med det sagda ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr EDLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Anderson i Sundsvall anser att skillnaden mellan reservanternas och Kungl. Maj:ts uppfattning om kompensation och överkompensation skulle bero på att propositionen räknade med källskatteavdragen medan reservanterna skulle räkna med marginalskatterna.

Uttalandet är missvisande. Det är riktigt att propositionen i detta avseende bygger på källskatteavdragen, men våra beräkningar har grundats på den slutgiltiga skatten — alltså den behållna inkomsten i de olika fallen. Det torde vara den enda grunden för en verkligt korrekt bedömning.

I övrigt vill jag uttala min tillfredsställelse över att herr Anderson i Sundsvall i så långa stycken underströk precis vad jag sade och att han tydligen har klart för sig att reservanternas förslag i själva verket är om inte fulländade så dock bättre än propositionens.

Förbättrad sjukpenningförsäkring

Herr **BENGTSSON** i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet om inte herr Anderson i Sundsvall hade ägnat ett så stort avsnitt av sitt anförande åt den reservation, som jag har ställt mig bakom och i vilken man avvisat det påstådda sambandet mellan moderskapspenningen, grundsjukpenningen och det antal dagar som en förvärvsarbetande kvinna har tilläggssjukpenning.

Herr Anderson gjorde en del ganska underliga uttalanden och påstod bl. a., att man av förarbetena till lagstiftningen får en alldeles klar uppfattning om att det skall råda ett sådant naturligt samband. Däremot angav herr Anderson inte vad det var för förarbeten i lagstiftningen han avsåg. Och när han litet senare försökte vederlägga mina påståenden, som jag grundade på vissa kommittéuttalanden, sade han att kommittéer resonerar hit och dit, det kan man inte bry sig så mycket om. Men jag har för mig, herr Anderson, att det som kommittéerna sysslar med ingår i förarbetena till en lagstiftning!

Vidare vädjade herr Anderson till oss och sade att vi skall ha detta samband klart för oss, ty det vilar på historisk grund. I allmänhet vet mödrarna att det är grundsjukpenningen gånger 180 dagar som gäller. Men ponera att några av oss hade sagt att moderskapspenningen bör höjas till 1 500 kronor, därför att det skulle vara motiverat med hänsyn till kostnaderna i samband med barnsbörd. Då skulle landets 120 000 nyblivna mödrar säga: Det protesterar vi emot, ty det blir mer än grundsjukpenningen gånger 180 dagar. Förstår inte damerna och herrarna hur befängt resonemanget är med denna koppling till grundsjukpenningen och de 180 dagarna?

Sedan sade herr Anderson också att vi vill pruta på denna reform. Det vill vi inte alls. Här förelägges riksdagen en reform, som innebär en väsentlig för-

bättring i alla avseenden, och sedan vill några ledamöter lägga på 80 kronor på den föreslagna förbättringen. Detta pålägg kostar 10 miljoner kronor, men den enskilde får bara 80 kronor. Därvid har man anført den besynnerliga motiveringen att statsbidraget bara är 40 procent av kostnaderna — mot 50 procent tidigare — och att staten därför gör en vinst. Jag hemställer emellertid att man ser denna reform i dess helhet, och då minskar alls inte statens utgifter. Den omständigheten att reformen finansieras dels med skattemedel och dels med avgifter gör den för övrigt inte ett enda öre billigare, herr Anderson! Den kostar 10 miljoner kronor, och de pengarna måste tas från medborgarna i detta land.

Herr **BOHMAN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av mitt anförande var herr Anderson i Sundsvall angelägen att frita sekretariatet i andra lagutskottet från ansvar för den olyckshändelse jag talade om. Jag vill försäkra kammarens ledamöter att det behövs inte. Jag har inte riktat beskyllningar åt något håll; jag är angelägen att säga det.

Vad jag konstaterat är att det har varit något fel på kontaktlinjerna mellan de två utskotten. Men om jag skall vara riktigt försiktig — och det skall man tydligen vara — så kan jag uttrycka mig så här: Det kan hända att det har uppstått någon missuppfattning, då det gällt att återge vad som inhämtats vid kontakterna mellan utskotten. Försiktigare kan man väl inte uttrycka sig. Faktum är emellertid att flertalet ledamöter i statsutskottet svävade i okunighet om vad som hade skett i andra lagutskottet.

Det väsentliga är dock att det som inträffat berott på den exceptionella brådska som rådde vid ärendets behandling. Hade den brådskan inte förelagat, skulle andra lagutskottets ärende ha behandlats här i kammaren först.

Förbättrad sjukpenningförsäkring

Sedan skulle statsutskottet på vanligt sätt ha beslutat i anslagsfrågan. Det var nu inte möjligt — de två utskotten nödgades arbeta parallellt.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Får jag med anledning av herr Bohmans yttrande först och främst säga, att herr Bohman kan trösta sig. Jag för min del uppfattar det inte såsom någon brist att det i statsutskottets utlåtande icke finns några reservationer, eftersom jag har biträtt andra lagutskottets utlåtande på alla punkter.

Till herr Edlund vill jag säga, att jag nog inte missuppfattade reservationen. Jag redovisade själv, att resultatet av reservanternas förslag, därest reservationen skulle bifallas, skulle visa sig i samband med den slutliga skatten, minst ett år efter det att sjukpenningen hade uppburits. Att den slutliga skatten blir beroende av utfallet av marginalskatten, det är ju ett samband som inte går att bortförklara.

Herr Bengtsson i Varberg har tidigare givit anledning till så många repliker. Jag förstår att herr Bengtsson i viss mån är bunden. Jag skall inte säga att han är miljöskadad, men han är i varje fall miljöpåverkad i detta sammanhang. Jag råkade säga »i förarbetena till lagstiftningen». Jag skall, herr talman, be att få rätta detta och säga »i den tidigare lagstiftningen», ty jag har utgått från texten i tidigare propositioner, inte från kommittébetänkandena.

Jag upprepar vad jag tidigare sagt, att jag tycker att det är litet småaktigt i detta sammanhang att bryta sambandet och därmed minska moderskapspennings belopp med 80 kronor.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Det förslag till förbättrad sjukpenningförsäkring som vi i dag behandlar kan jag på de flesta punkter ansluta mig till. Jag är bl. a. glad att

frågan om karensdagarna och deras antal för vissa grupper av arbetstagare nu får sin lösning. Vi vet hur otillfredsställande förhållandena har varit tidigare i det avseendet.

I detta förslag till förbättrad sjukpenningförsäkring har emellertid statsrådet på en punkt, som jag här vill beröra, endast överfört det som gällt tidigare. Där har alltså, som jag ser det, någon förbättring inte skett, varför jag tillsammans med några kamrater i denna kammare och medkammaren väckt en motion, I: 739 och II: 911. Motionen har avstyrkts av andra lagutskottet, och det är ju inte en ovanlig behandling. Det är emellertid ett par synpunkter på detta speciella problem som jag skulle vilja framföra, trots den dyrbara tiden i kammarens slutspurt.

Vi har i vår motion hemställt att den jämställdhet, som för närvarande råder mellan hemmafruar — oavsett om det finns barn eller ej — och ensamstående mödrar med barn under 16 år, skulle få förlängas till dess barnen fyller 18 år. Andra lagutskottet har i sitt utlåtande nr 47 anført att utskottet haft att ta ställning till en liknande motion år 1962 och att utskottet då uttalade att grundsjukpenningen, i konsekvens med de principer som gäller för hemmafruar, skulle omfatta de ensamstående kvinnor som har barn i sådan ålder att barnen kräver vård och tillsyn i hemmet. Utskottet ansåg då att det inte med fog kunde göras gällande att förekomsten av ungdom i hemmet — förvärvsarbete eller icke — som regel medför särskilda kostnader för vård och tillsyn vid husmoderns sjukdom.

Utskottet avstyrkte motionen 1962 och anför nu, att det i och för sig inte finns fog för ändrat ställningstagande, men uttalar tillika, att utskottet förutsätter att frågan tas upp i ett större sammanhang, om det blir aktuellt med en omprövning av 16-årsgränsen.

Utskottet åberopar alltså, herr talman, sitt ställningstagande år 1962. Det

Förbättrad sjukpenningförsäkring

har dock skett en del sedan dess. Vi har bl. a. här i riksdagen beslutat om genomgripande skolreformer, som skall möjliggöra för allt flera ungdomar att fortsätta sin utbildning även i åldrarna 16—18 år eller ännu längre. Det blir också allt vanligare vid uppgörelser inom barnavården att kontrakten skrives upp till 18 år, och inom ATP är ju åldersgränsen 19 år. Därför ansåg vi det skäligt att i detta sammanhang också höja åldersgränsen till 18 år.

Herr Bengtsson i Varberg sade i sitt första anförande, att när den stora sjukförsäkringsreformen genomfördes var vi medvetna om att det fanns vissa brister och skavanker som så småningom skulle kunna tas bort. Det är sant att så även skett då och då alltintill denna dag, och just därför hade det varit önskvärt att man också i nu föreliggande utlåtande uppmärksammat den brist eller skavank som jag här påtalat.

Som vi ser det hade det funnits god anledning att göra också denna förbättring vid detta tillfälle. Men det är tydligen så, herr talman, att man förutsätter att en gift man — kanske i 25-årsåldern eller därunder — med hemmafru och utan barn skall vara hjälplösare vid husmors sjukdom än ungdomar som fortsätter sin utbildning och som, i motsats till den äkta mannen, ofta har dryga hemuppgifter. Vi har stor skyldighet att underlätta ungdomarnas arbetsbörda och kunde lätt göra det i detta speciella fall. Det är nog besvärligt ändå, tror jag, att ha mor sjuk.

Kostnaderna för en höjning av åldersgränsen till 18 år för de fall det här gäller — de som blir nollställda när barnen fyller 16 år — kan inte vara så avskräckande och sjukpenningen är inte så stor att det behöver vara risk för missbruk. Att en kvinna för denna saks skall avstå från förvärvsarbete, då hon skulle komma in i sjukpenningklass, tror jag inte. Men höjningen av åldersgränsen skulle vara en god hjälp och

kännas som en trygghet för kvinnor som av hänsyn till barnen och deras omvårdnad inte kan ta förvärvsarbete och som i händelse av sjukdom måste anlita främmande hjälp.

Herr talman! Jag har svårt att förstå utskottets negativa inställning i dagens situation. Men vi tolkar ändå utskottets skrivning positivt i så måtto att vi i likhet med utskottet förutsätter att den nu aktuella regeln inom sjukförsäkringen kommer att övervägas, om det blir aktuellt med en mer allmän omprövning av åldersgränsen 16 år. Vi hoppas och tror nämligen att frågan då snart kommer att få sin lösning så som vi motionärer tänkt oss, eftersom åldersgränsen och en eventuell höjning av denna redan är aktuell i andra sammanhang. I den förhoppningen avstår jag i dag från att framställa något yrkande på denna punkt. Jag har emellertid velat framföra dessa synpunkter, till ledning för utredningar som skall behandla frågan.

I detta anförande instämde fru *Lindskog* och fru *Löfqvist* (båda s).

Herr **FAGERLUND** (s):

Herr talman! Jag har till statsutskottets utlåtande nr 114 fogat en blank reservation med anledning av att jag trots utskottets skrivning kommer att stödja reservationen III vid andra lagutskottets hemställan under punkten C, om vilken herr Bengtsson i Varberg tidigare talat. I denna reservation hemställas om bifall till en höjning av moderskapspenningen till 1 000 kronor vid enkelbörd och 500 kronor per ytterligare barn vid flerbörd.

Anledningen till att ingen reservation fogats till statsutskottets utlåtande nr 114 har i dag diskuterats. Det är dock så enkelt som att detta är ett avrundat anslag på 5 miljoner kronor, vilket dessutom är betecknat som förslagsanslag.

Det förekommer dock vissa betänkligheter mot att det i andra lagutskottets utlåtande, såsom tidigare nämnts,

föreslås en kostnadsökning på 10 miljoner kronor, varav 4 miljoner faller på staten och 6 miljoner på försäkringslagarna. För det halva budgetår som vi nu diskuterar innebär detta 2 respektive 3 miljoner kronor.

Andra lagutskottet föreslår att moderskapspenningen skall utgå med 1 080 kronor vid enkelbörd och med 540 kronor per ytterligare barn vid flerbörd. Frågan är om denna höjning skall ha sådan prioritet att ett avsteg från den stora reform, som propositionen ändå innebär, behöver göras.

Utskottets förslag bygger på ett ställningstagande i förarbetena till lagen om allmän försäkring. Enligt den nuvarande lagen skall det utgå 180 gånger 5 kronor — alltså 900 kronor — i moderskapspenning. I förarbetena till denna lag hade föreslagits 180 gånger 4 kronor. Nu föreslås alltså att det skall utgå 180 gånger 6 kronor i moderskapspenning.

Tidigare hade förekommit andra beräkningar av moderskapspenningen. I försäkringskassorna och de erkända sjukkassorna hade man räknat med att en tredjedel av moderskapspenningen skulle gå till modern och två tredjedelar till barnet eller att hälften skulle gå till modern och hälften till barnet; det framgår av förarbetena till lagen.

Kunde vi inte en gång för alla komma överens om att sådana bindningar till vissa dagsersättningar är fullständigt onödiga för att motivera ett stöd till barnaföderna? Kan vi inte uttala att detta skall utgöra en ersättning för de merkostnader, som uppstår i samband med nedkomsten? Om man därvid anser att 1 000 kronor är för litet, kan man höja moderskapspenningen med ett jämnt hundratal kronor till 1 100 kronor.

Ingen av de ärade ledamöterna tror väl att någon går in på en försäkringskassa och begär att få 180 gånger 5 kronor i moderskapspenning. Nej, man begär 900 kronor eller 1 000 kronor,

Förbättrad sjukpenningförsäkring

som även till en del kan lyftas i förväg. Jag har under min verksamhet inte mött någon, som hänvisat till beräkningsgrunden 180 gånger 5 kronor, utan man har alltid talat om hela beloppet 900 kronor.

De 1 000 kronor som nu föreslås tycker jag är en väl avvägd ersättning, och jag kommer att stödja den reservation, i vilken detta yrkande framställs.

Vi som i samband med statsutskottets behandling av denna fråga ställt oss något tveksamma inför utskottets skrivning och den föreslagna höjningen har fått den upplysningen att vi, trots att det inte föreligger någon reservation i statsutskottet, utan vidare kan stödja reservationen III, vilket jag också kommer att göra.

Såsom anställd i försäkringskasseväsendet kanske jag också har rättighet att göra vissa reflexioner kring det föreliggande ärendet. Låt mig först framhålla att personalen — och jag tror att jag kan tala för alla de 7 000 personer som är anställda i försäkringskassorna — helt ställer sig bakom höjningen av dagsersättningen för de försäkrade. Det är tacknämligt att man kommit ifrån den tid, när det här i riksdagen hävdades — såsom tidigare i dag påpekats — att de sjuka skulle vänja sig vid en lägre standard efter 90 dagar. Man anser nu i stället att kompensationen skall vara god även efter denna tidrymd.

En viss tveksamhet torde ha rått i fråga om karenstidens slopande, beroende på att vi vet att detta kommer att medföra vissa administrativa problem. Men när vi inte kunde lösa denna fråga avtalsvägen, måste vi ta konsekvenserna och försöka att skapa från rättvisesynpunkt acceptabla betingelser för alla arbetstagare i vårt land.

Talet om missbruk från de försäkrades sida och om att överkompensation eller slopad karenstid nästan skulle uppmåna till missbruk tror jag är betydligt överdrivet. Av arbetstagarna har nämligen redan två femtedelar bättre för-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

måner än vad vi i dag beslutar om, och att de tre femtedelar som nu får utvidgade förmåner moraliskt skulle vara sämre människor än de övriga betvivlar jag bestämt.

I samband med detta kommer givetvis kontrollfrågorna in. Låt oss emellertid komma ihåg, att det stora, övervägande flertalet av dem som drabbas av en sjukdom inte är bovar och banditer utan ärliga människor. Det promissaltal som är bluffmakare måste vi väl på något sätt kunna klara av.

I propositionen talas det om att det kan bli vissa svårigheter i början, och det är vi fullt medvetna om. Jag vill peka på tre punkter som är av väsentlig betydelse för att övergångsproblemen skall bli så små som möjligt. Den första är en vädjan till departement och riksförsäkringsverk, som skall utarbeta tillämpningsföreskrifter och dylikt, att dessa blir färdiga i så god tid att man snabbt kan sätta i gång ett utbildningsarbete och en inläsning av det nya. På så sätt kan vi klara just detta problem.

För att därefter säga någonting om kontrollen hoppas jag att bestämmelserna därom blir utarbetade så att vi får en något så när likartad kontroll över hela landet. Jag vet att problemen ter sig annorlunda i Stockholm än i Lessebo. Det kan vara stora differenser, och det är nog svårare att upprätthålla kontrollen här. Grunddragen i kontrollen bör dock vara likformade. Den får absolut inte vara av polisiär karaktär, utan hänsyn måste tas till att de flesta som sjukanmäler sig är laglydiga medborgare som verkligen är sjuka. Vi skall däremot hålla efter det fåtal som är missbrukare i detta sammanhang.

Till slut riktar jag en vädjan till alla de ledamöter av denna kammare som tillhör styrelsen för olika försäkringskassor. Tillse att personal anställs som är väl skickad för dessa uppgifter och att det icke sker så sent att kassorna i samband med övergången den 1 ja-

nuari får ett utbildningsproblem! Den 1 januari måste vi ha en kader av grundutbildad personal som kan ta hand om denna stora reform, som vi som arbetar inom detta område hälsar med stor tillfredsställelse och som vi — därom är vi övertygade — kommer att kunna klara med hjälp av alla parter i sammanhanget. Då blir det en reform till bättnad för hela det svenska folket.

Fru LINDBERG (s):

Herr talman! Jag vill som många av talarna i dag uttrycka min stora tillfredsställelse med att vi har kommit därhän att vi i någon mån kan rätta till den orättvisa skillnad som har rått mellan tjänstemännens förmåner och de förmåner som de kollektivanställda hittills haft.

Jag är kanske litet förvånad över den stora misstänksamhet som emellanåt har skymtat fram. Man tycks tro att denna grupp skulle ha svårare att handskas med dessa förmåner än tjänstemännen. Man har väl inte så dåliga erfarenheter av tjänstemännens sätt att utnyttja förmånerna att man av den orsaken är tveksam? Jag förutsätter att det inte förhåller sig så.

Man har talat mycket om kassornas möjligheter att klara reformen. Jag vill erinra om den pessimism som gjorde sig gällande när vi skulle införa försäkringen år 1955 men också om att allt gick mycket bra, trots en smula gnissel och svårigheter i början — kanske tack vare den lojalitet som personalen vid kassorna visade och allt det arbete den lade ned för att människorna inte skulle bli besvikna. Det hela har alltså, som herr Fagerlund underströk, gått hyggligt, och jag tror att det kommer att göra det även i fortsättningen.

Om jag minns rätt var det herr Edlund som hävdade att man på kassorna hade trott att man skulle kunna få en fördubbling av anmälningarna, kanske till och med en tredubbling. Det förekommer redan nu att man an-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

måler sjukdomsfall, som är så kortvariga att de endast omfattar karensdagarna. Därför tror jag inte att det i verkligheten rör sig om en fördubbling. Å andra sidan är väl inte denna fråga det väsentliga, utan det är väl att människor har råd att vara hemma när de är sjuka. Jag undrar om det i det långa loppet ändå inte medför en vinst att man vid sjukdomsfall har möjlighet att stanna hemma från början och vårda sin hälsa. Det kan på längre sikt bli till vinst både för den enskilde och för samhället att vederbörande inte av ekonomiska skäl ryggas tillbaka från att vara hemma när han verkligen är sjuk. Vid t. ex. förkylningssjukdomar kan man genom att stanna hemma redan från början undvika att smitta ned kamrater på en stor arbetsplats, och detta är i och för sig också en vinst som jag tycker att det icke är oväsentligt att beakta i detta sammanhang.

Vidare vill jag beröra den fråga som i dag anses kontroversiell, nämligen moderskapspenningen. Jag fäste mig vid några ord som socialministern inledningsvis använde, nämligen då han sade att han funnit beloppet 1 000 kronor vara en rimlig avvägning och att man därför skulle kunna stanna vid det. Jag förstår att denna rimliga avvägning har kommit till av ekonomiska skäl. Annars föreställer jag mig att det hade varit bättre om finansministern hade tillåtit att beloppet satts till 1 080 kronor. Nu är detta en spekulatio. Vi vet ju alla att vi i ekonomiskt avseende är hårt trängda på alla kanter och att vi skall försöka spara, och därför är det ganska naturligt att socialministern ansett 1 000 kronor rimligt. Detta behöver ju inte hindra att det finns andra som anser 1 080 kronor vara lika rimligt. Jag skall inte motivera mitt ställningstagande på samma sätt som övriga talare har gjort när de sagt att de vill att moderskapspenningen skall vara 1 080 kronor därför att denna ersättning tidigare varit knuten till grund-

sjukpenningen. Det förhåller sig faktiskt så — det vill jag gärna understryka — men väsentligare för mig är att så många av de yngsta och ogifta mödrarna bara erhåller moderskapspenningen därför att de på grund av studier eller på grund av sin ungdom ännu inte hunnit ut i förvärvslivet och sålunda inte har någon tilläggsjukpenning att trygga sig till. Deras enda ekonomiska stöd i denna situation är faktiskt moderskapspenningen. Av det skälet kommer jag att stödja utskottets förslag på denna punkt. Jag är optimistisk nog att tro att vi, som skattevägen skall skrapa ihop de 6 miljoner som erfordras för denna reform, skall vara beredda att göra den uppoffringen och att staten kan släppa till resterande 4 miljoner.

Egentligen, herr talman, har jag begärt ordet därför att jag väckt en motion som jag här vill kommentera. Denna motion, som behandlats av andra lagutskottet i samband med propositionen, avser en fråga som fru Ryding tidigare har berört här i dag, nämligen likställigheten mellan könen i sjukförsäkringsavseende. Visserligen är det likställighet för kvinnorna jag främst intresserar mig för, men det spelar ingen roll, eftersom syftet med fru Rydings och mina strävanden blir detsamma.

I lagen om allmän försäkring betraktas kvinnor med förvärvsarbete generellt såsom dubbelarbetande. I motionen påpekas, att en kvinna med förvärvsarbete som blir sjukskriven alltid riskerar att erhålla endast halv sjukpenning. Skadan eller sjukdomen kan ju vara av sådan art att hon inte kan utföra förvärvsarbete men — utan att försämra möjligheterna för tillfrisknande — kan uträtta oundgängligen nödvändiga hemsysslor. Bedömningen av huruvida halv eller hel sjukpenning skall utbetalas beror naturligtvis i främsta rummet på det läkarintyg som kvinnan fått — i den mån det över huvud taget är fråga om en så lång sjukperiod att sådant intyg fordras —

Förbättrad sjukpenningförsäkring

men det är trots allt så, att en del kas-sor strikt tillämpar regeln att, om hem-arbete utföres, endast halv sjukpenning bör utbetalas. Andra är generösare i sin bedömning. Jag har för mig att några klara föreskrifter från riksförsäkrings-verket inte föreligger i detta avseende.

Riksförsäkringsverket pekar i sitt re-missyttrande över motionerna på några mycket viktiga saker, och jag tillåter mig därför att citera en del av vad ver-ket anfört:

»Nedsättning av arbetsförmåga kan innebära en faktisk oförmåga att utföra arbete men anses också föreligga om den försäkrade, trots arbetsförmåga, för sjukdomens botande fullständigt eller till minst hälften måste avhålla sig från arbete. I sistnämnda fall anses förutsätt-ning för rätt till sjukpenning vara, att den försäkrade också verkligen avhål-ler sig från arbetet. Med arbete i före-varande sammanhang avses enligt prax-is icke endast förvärvsarbete utan även annat arbete som har ekonomiskt värde oavsett om det utföres för egen eller annans räkning. Som arbete räknas följ-aktligen även hushållsarbete som utfö-res av en hustru eller andra familje-medlemmar. Om arbetet inte har nämn-värd ekonomisk betydelse och inte hel-ler menligt påverkar tillfrisknandet ut-gör det dock icke hinder för erhållande av sjukpenning. Utförande av endast enklare oundgängliga hushållsgöromål anses inte böra föranleda att ej hel sjukpenning skall utgå.»

Jag har velat citera detta uttalande ordagrant, eftersom det slår fast nå-gonting mycket väsentligt, som vi i för-säkringskassorna faktiskt inte har nå-gra strikta tillämpningsföreskrifter för. Det är möjligt att försäkringsdomstolen i ett par fall uttalat sig i denna rikt-ning, men såvitt jag vet — och jag har i dag kontrollerat det hos min egen för-säkringskassa — har vi inga föreskrif-ter härom. Jag tycker därför att det är angeläget att det blir känt att man har möjlighet att räkna på detta sätt.

Riksförsäkringsverket anför vidare:

»Sjukpenningförsäkringen — fränsett den obligatoriska s. k. hemmafruförsäk-ringen och den frivilliga sjukpenning-försäkringen — syftar till att kompen-sera den försäkrade för det bortfall av förvärvsinkomst som föranledes av sjukdom. Detta syfte tillgodoses helt om sjukpenningförsäkrad alltid tillerkän-nes hel sjukpenning i de fall han på grund av sjukdom förlorar den arbets-inkomst för vilken han är försäkrad.»

Längre fram i sitt yttrande anför riks-försäkringsverket:

»Vid bedömandet av rätten till sjuk-penning göres — såsom framgår av det sagda — i rättstillämpningen icke någon åtskillnad mellan olika kategorier av sjukpenningförsäkrade. Samma be-dömningsgrunder tillämpas självfallet såväl för förvärvsarbetande gifta kvin-nor som för förvärvsarbetande män och hemarbetande gifta eller med dem likställda kvinnor. I motsats till vad motionärerna gjort gällande äger så-lunda en gift man, som är sjukskriven från sitt ordinarie arbete men under sjukskrivningstiden utför arbete i hem-met, ej rätt till hel sjukpenning i vidare mån än som enligt vad ovan sagts gäl-ler för förvärvsarbetande gifta kvin-nor.»

Men därefter anför verket: »Att kvin-norna mera än männen i praktiken riskerar att få vidkännas en minskning av sjukpenningen — — — torde när-mast ha sin grund i det förhållandet att kvinnorna alltjämt i större utsträckning än männen ägnar sig åt hemarbete.» I den mån männen deltar i hemarbetet, antar riksförsäkringsverket att det ar-betet faller inom ramen för vad som ej kan påverka rätten till sjukpenning. Detta sista uttalande av riksförsäkrings-verket är enligt min uppfattning endast ett antagande och på sätt och vis ett klart uttryck för könstänkande.

Andra lagutskottet har i anledning av riksförsäkringsverkets uttalande un-derstrukit, att tilläggsjukpenningens

Förbättrad sjukpenningförsäkring

uppgift är att vid sjukdom kompensera den försäkrade för utebliven arbetsinkomst. Utskottet anför vidare att det enligt utskottets mening är »befogat med en relativt generös bedömning i fråga om en försäkrads rätt att utan att gå miste om sjukpenningen få utföra ett visst arbete i hemmet under sjukdomstid». Jag vill, herr talman, uttala min stora tillfredsställelse över detta uttalande. Vi motionärer kan glädja oss åt att syftet med motionen helt har tillgodoseetts.

Sedan är det klart att man kan ha vissa funderingar, huruvida inte en förvärvsarbetande kvinna — eller man — som utför något mer än vad som kallas »oundgängligen nödvändigt» — vad det nu är för någonting — borde utan att därmed riskera att mista sin tilläggsjukpenning kunna tillerkännas eventuellt halv grundsjukpenning och då ha rätt att så länge det inte äventyrar tillfrisknandet utföra något mer än det som anses absolut oundgängligen nödvändigt. Detta vore möjligt, om vi i stället anknöt det arbete som utförs i hemmet till grundsjukpenningen och inte till den tilläggsjukpenning vederbörande har på grund av förvärvsarbete. Men, herr talman, den frågan har vi inte berört i vår motion, och vi får väl därför komma tillbaka till den vid ett annat tillfälle.

Jag är mycket nöjd med utskottets skrivning och kommer i alla delar att stödja utskottets förslag.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! När herr Gustavsson i Alvesta för en stund sedan beskyllde herr Bengtsson i Varberg för knapphet i framställningen var det nog en och annan som hajade till. När vi för någon timme sedan lyssnade till herr Bengtssons föreläsning över ämnet »Svensk sjukförsäkring från äldsta tider till nu» var väl det vi möjligen sakkade ingalunda detaljer, utfyllnad av luckor eller över huvud taget ord. Sak-

nade man någonting var det väl snarare en verklig förståelse under alla orden för vissa av de problem vi här diskuterar.

Man har i dag i debatten med all rätt skilt mellan vad som är huvudsak och vad som är detaljer. Med rätta har den reform om vilken vi strax skall fatta beslut betecknats som en stor och angelägen reform, och därom torde enigheten vara total. En del detaljer har vi kunnat diskutera.

Jag är helt ense med statsrådet Aspling, herr Bengtsson och andra om att frågan om 80 kronor mer eller mindre — 45 öre om dagen, som statsrådet uttryckte sig — när det gäller moderskapspenningen är en detalj. Men frågan om kompensationsgrad, missbruk och kontroll är inte en detalj utan en kärnfråga i reformen, lika viktig som någon annan del av den, och det är på det avsnittet jag menar att bland annat herr Bengtsson i Varberg trots sin utförlighet gled för lätt över problemet och viftade undan det; han nämnde det men ville liksom inte på allvar låtsas om det. Jag har intrycket att departementschefen i sin proposition tar allvarligare på frågan och ser den mer nyanserat än herr Bengtsson gör, men departementschefen drar ändå inte linjerna fullt ut och tar konsekvenserna av resonemanget. Jag skall därför, herr talman, göra ett försök att i korthet sammanfatta den syn på denna del av frågekomplexet som kommit till uttryck bland annat i en reservation av högerledamöterna i utskottet.

Problemet med överförsäkring, missbruk och kontroll vidlåder all försäkring. Den åttioprocentiga kompensationsgraden och karensdagarna är ingenting som vi i riksdagen och än mindre något parti i riksdagen hittat på, utan det är någonting som alltid funnits i försäkringsväsendet och som betraktats som en omistlig del av försäkringssystemet just för att förebygga missbruk och underlätta kontrollen.

Förbättrad sjukpenningförsäkring

Man kan säga att vi i sjukförsäkrings-systemet har två typer av kontroll: en typ skulle man kunna kalla fysisk kontroll och en ekonomisk kontroll. Med fysisk kontroll menar jag då att det i vissa lägen krävs läkarintyg för att sjukdomen skall anses styrkt, att man gör hembesök hos den sjuke för att kontrollera att han verkligen håller sig hemma och inte arbetar, och dylikt. Med ekonomisk kontroll menar jag att sjukförsäkringen visserligen skall vara en god försäkring och ge god kompensation för inkomstbortfall men alltid måste utformas så, att den försäkrade själv bär någon del av kostnaden, en del som enligt mitt sätt att se bör vara mindre ju lägre den försäkrades inkomst är men som alltid måste finnas.

Den fysiska kontrollen kommer troligen aldrig att fungera, även om vi måste ha kvar den. Det är inte någon hemlighet att läkarintyg inte är någon säker kontroll. Jag tror att varje läkare vore beredd att vitsorda att han egentligen i den situation då han sitter mitt emot en patient, anmodad att skriva ett sjukintyg, är hjälplös. All hans konst hjälper honom inte mot patientens bestämda hävdande: »Jag är sjuk.» Ingen kan i det läget göra annat än att till sist skriva ut intyget. Man kan diskutera, man kan undersöka och ställa diagnos, men om patienten vidhåller sitt »jag är sjuk, jag kan inte arbeta», blir det som regel till sist ett intyg.

Vi vet också att hembesöken inte fungerar.

Vi kan inte klara oss utan den kontroll som ligger i att någon del av kostnaden för sjukdomen bärs av den försäkrade själv. Det har också varit meningen med denna allmänna sjukförsäkring liksom med all annan sjukförsäkring att den skall vara så beskaffad — den har hittills varit det. Vad vi är överens om är att den del som den försäkrade själv får bekosta är för stor och i många lägen avsevärt för stor. Den har bestått av två delar, de tre ka-

rens dagar för vilka man inte får någon ersättning alls och den jämförelsevis låga kompensationsgraden. Man har inte råd att i onödan sjukskriva sig i nuvarande läge.

Vi är nu överens om att ta bort ka-rensdagarna. Jag vill gärna säga att detta enligt mitt sätt att se är en tvevelaktig reform. Men den är ofrånkomlig, därför att det verkligen är en rättvisefråga. Vi upplever det alla som en social orättvisa att, som herr Fagerlund nämnde, två femtedelar av dem som har sjukhjälp i någon form skall ha kompensation även för de första dagarna, medan tre femtedelar inte har det. Men märk väl att när man anför motiv mot en utsträckning av denna förmån är de enda någorlunda konkreta och analyserbara argumenten av den typen att man statistiskt sett kan bevisa, att de grupper, som i dag har täckning för de första dagarnas inkomstbortfall, faktiskt har en större korttidsfrånvaro än de andra. Där måste, säger man, finnas något orsakssammanhang. Vi vet eller vill gärna hoppas att en huvuddel av denna frånvaro beror på att det är fråga om sjuka människor. Även om jag inte som herr Fagerlund vill tro att den absoluta majoriteten av svenska folket är »laglydig och sjuk», vill jag hoppas att de allra flesta som utnyttjar möjligheten till korttidssjukskrivning gör det därför att de är sjuka. Det är riktigt och bra att denna möjlighet öppnas.

Men vi är också medvetna om att det finns en annan typ av korttidssjukskrivning. Detta förhållande kan dock för mig aldrig gälla som argument för att neka en annan stor grupp av inkomsttagare i samhället samma förmån. Om korttidsfrånvaron är större bland helförsäkrade tjänstemän än bland del-försäkrade arbetare, är detta rimligen ett argument för att avskaffa förmånen för tjänstemännen, inte för att vägra arbetarna att få densamma. Men eftersom mig veterligt ingen vill gå denna

väg, återstår för rättvisans skull ingenting annat än att även ge de grupper, som nu inte har denna förmån, samma förmån. Det har heller inte rests någon allvarlig invändning på den punkten, men vi skall vara medvetna om att därmed har vi brutit ned en del av det ekonomiska kontrollsystemet.

Sedan bryter vi, enligt min mening i onödan, ned den andra delen för stora grupper, när vi låter kompensationsgraden gå så högt som den gör i förslaget. Jag är för min del med på gränsen 80 procent såsom rimlig och jag är också gärna med på att gå något högre i de lägsta inkomstlägena. Ett inkomstbortfall, som man själv får bära och som skall vara lika kännbart genom inkomstskikten, måste i kronor och även i procent räknat vara mindre ju mindre inkomsten är, därför att lever man mycket nära existensminimum, är varje krona som faller bort mycket besvärande, medan det är lättare högre upp på inkomstskalan. Men som reservanterna påpekar är ju olyckan att den föreslagna skalan inte ger 80-procentig kompensation utan en helt annan — i vissa fall avsevärt högre.

Herr Bengtsson i Varberg tillgrepp en vanlig teknik, nämligen att försvara en inkonsekvens genom att hänvisa till en annan. Herr Bengtsson säger att det ändå aldrig kan bli någon fullständig kongruens mellan faktiskt inkomstbortfall och kompensation genom sjukpenning, bl. a. därför att inkomstskikten är så breda att det måste bli en variation inom dem. All right, det måste det bli, men, herr Bengtsson, detta är inte någon motivering för ytterligare en variation som kunde vara onödig. En variation får vi av praktiska skäl, men man måste hävda att variationen hela tiden skall ligga under 100 procent. Vi får variera omkring en punkt som ligger betryggande lågt under 100, och variationerna får icke någon gång svänga över 100. Det är och förblir orimligt att man skall ha högre netto-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

inkomst när man är frånvarande från arbetet än man har i sitt arbete.

Då sägs det att det alternativ som har föreslagits av reservanterna med två skilda skalor för gifta och ogifta inte gör saken mycket bättre. Nu gör det faktiskt saken bättre i detta speciella avseende genom att man kommer närmare 80-procentsregeln över hela skalan och för alla försäkringstagare. Jag är medveten om att det sannolikt betyder en tillkrängling av systemet. Jag skulle vilja se förslaget närmast som ett provisorium när vi ändå skall besluta om nya skalor.

För min del är det alldeles klart att lösningen på problemet ligger i den riktning som statsrådet Aspling nämner i propositionen när han säger sig i annat sammanhang vilja överväga frågan om att göra förmånerna skattepliktiga. Eftersom skattefriheten i dessa förmåner i pengar mätt betyder så mycket och så olika mycket för olika skatteskyldiga, finns det rimligen ingen annan väg att verkligen komma till rätta med detta och få kompensationsgraden någorlunda likformig än att gå upp till 80 procent av den faktiska bruttoinkomsten och sedan beskatta förmånen. Då bör man, såvitt jag vet, också komma ifrån problemet med vilket jämförelsetal man skall välja, källskattetabletter eller slutlig skatt, därför att då blir denna förmån liksom annan inkomst beskattad på båda sätten, först efter källskattetablett och sedan med en slutlig beskattning vid taxeringen.

Jag har, herr talman, velat sammanfatta detta för att på något sätt försöka göra klart att när några reservanter och ett antal ledamöter i denna kammarare ansett det nödvändigt att starkt aktualisera frågorna om överförsäkring, missbruk och kontroll, ligger det bakom detta inte någon social ansvarslöshet eller någon snålhet utan helt enkelt ett medvetande om att kontrollerna mot missbruk är nödvändiga i alla försäkringssystem — de må vara ett enskilt

Förbättrad sjukpenningförsäkring

försäkringssystem eller ett offentligt. De är nödvändiga för att det skall fungera.

Slutligen skall vi kanske erinra om att i den mån människor missbrukar försäkringsförmånen är det en bristande lojalitet inte i första hand mot samhället, mot någon myndighet, mot någon kassa eller mot någon finansminister, utan mot de medförsäkrade. Det är kollegerna-arbetskamraterna och hela det sjukförsäkrade svenska folket som den bristande lojaliteten riktar sig mot. Det är de övriga försäkrade som får betala vad det kostar dels därför att försäkringen i princip är avgiftsfinansierad och premien blir högre ju större utgifterna är, dels därför att en väsentlig del av förlusten genom missbruket består i ett produktionsbortfall och dels därför att obehaget av missbruket direkt drabbar de arbetande som blir kvar på arbetsplatsen och som får klara sig utan hjälp av dem som otillbörligt stannar hemma.

Jag har försökt att — utan att ge intryck av social snålhet — understryka att detta är ett tekniskt allvarligt problem som borde lösas på ett mera rationellt sätt än som kunnat ske i det förslag vi nu strax skall fastställa och som även i fortsättningen borde bli föremål för uppmärksamhet, så att man vid något senare tillfälle kan komma fram till en mera tillfredsställande lösning än den vi nu kommer att ta.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Det förslag till förbättrad sjukpenningförsäkring, som vi om en liten stund kommer att fatta beslut om, hälsas med tillfredsställelse av alla dem som tidigare har fått vidkännas inkomstbortfall för de tre första dagarna under en sjukdomsperiod. Detta gäller, såsom framhållits av många av de föregående talarna, en mycket stor procent av landets löntagare. Personligen tycker jag att det hade varit bättre om denna fråga kunnat lösas förhand-

lingsvägen. Då hade vi inte behövt ta upp frågan om kontroll m. m., som berörts av såväl herr Carlshamre som många andra talare. När det nu inte gick att få gehör för det kravet hos arbetsgivarna måste man emellertid välja lagstiftningsvägen.

Till varje aldrig så väl genomtänkt och motiverad proposition väcks alltid motioner om förbättringar och/eller förändringar. Utskottet har, som framhållits av utskottets talesman, haft att behandla ett flertal motioner. Dessa har även redovisats av motionärerna själva. Jag skall ta upp ett par av frågeställningarna i en del av motionerna för att understryka vad utskottet har sagt. De frågeställningarna hör i viss mån samman med kraven på likställighet mellan män och kvinnor och även med den nu pågående könsrollsdebatten samt med jämlikhetsfrågorna i försäkringssystemet och i samhället över huvud taget.

Den första fråga jag vill ta upp är den s. k. hemmafruförsäkringen, som fru Ryding har talat om. Betecknande nog är det endast kvinnor som tagit upp dessa frågeställningar, och det bär väl om något vittne om att de ännu inte blivit en aktualitet för alla riksdagens ledamöter. Fru Ryding var nöjd med utskottets skrivning. Jag är glad över det, ty vi anser att Kungl. Maj:t skall kunna ta upp dessa frågeställningar till behandling så småningom.

Detta gäller även de motionspar som fru Lindberg berörde. Däri yrkas en sådan översyn av tillämpningsföreskrifterna att kvinnor och män behandlas lika i sjukförsäkringssystemet. Riksförsäkringsverket har i sitt remissyttrande förklarat att tillämpningsföreskrifter som skulle åsyfta en olika tillämpning för män och kvinnor i sjukförsäkringsfrågor inte finns. Jag kan, herr talman, inte underlåta att till kammarens protokoll läsa in vad utskottet skrivit på denna punkt, och jag anser att det bör beaktas av försäkringskassorna och riks-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

försäkringsverket: »Tillägssjukpenningens uppgift är att vid sjukdom kompensera den försäkrade för utebliven arbetsinkomst. Med hänsyn härtill synes det enligt utskottets mening befogat med en relativt generös bedömning i fråga om en försäkrads rätt att utan att gå miste om sjukpenning utföra visst arbete i hemmet under sjukdomstid.» Det är nödvändigt att kassorna och även riksförsäkringsverket beaktar att det är andra lagutskottets och riksdagens mening att den försäkrade skall behandlas generöst.

Fru Lindberg citerade vad riksförsäkringsverket sagt i sitt remissyttrande över motionerna, och jag skall därför inte ta upp den frågan trots att jag hade tänkt att göra det.

Jag skall inte heller gå in på den problematik som fru Thunvall talade om. Fru Thunvall var själv medveten om att denna fråga är ganska svårlöst vilket till stor del beror på att gifta kvinnor i försäkringssystemet knyts samman med männen d. v. s. i egenkap av hustrur.

Fru Thunvall erinrade om att utskottet ju har sagt att om det blir aktuellt med en mera allmän omprövning av åldersgränsen 16 år, förutsätter utskottet att även den nu aktuella regeln inom sjukförsäkringen kommer att övervägas. I utskottet tyckte vi att man inte var riktigt på det klara med vilken kategori av mödrar som motionen avser. Vilka är det som kan klara sig utan inkomst och därmed vara helt beroende av att få den fortsatta ersättningen, därför att om man har inkomst av förvärvsarbete tillhör man ju den kategori som har rätt till tillägssjukpenning. Men frågan är, som fru Thunvall mycket riktigt sade, ganska allvarlig, och enligt utskottets mening bör man i den fortsatta behandlingen av 16-årsgränsen också beakta den kategori som fru Thunvall nämnde.

Innan jag går in på den fråga som tas upp i reservationen av herr Lars Larsson m. fl. vill jag bara säga några ord

i anslutning till vad herr Edlund sade. Han var rädd för att frånvaron skulle öka, och herr Carlshamre var också inne på den frågan men ur andra aspekter. Herr Edlund var rädd för att det skulle bli större frånvaro, när man genomför denna sjukpenningförsäkring med en rättvisare sjukersättning för de löntagare som tidigare inte har haft denna ersättning under karensdagarna. Med anledning därav skulle jag vilja fråga herr Edlund: Är det verkligen så att tjänstemannagrupperna som hela tiden har sluppit ifrån detta inkomstbortfall har högre frånvaro än andra löntagare? Jag tror inte det. Men om det inte är så, är det faktiskt ganska oför-synt att utgå ifrån att denna kategori, kategorien arbetare, skulle vara mindre ansvarsfull och vara angelägen om att utnyttja den möjlighet försäkringen ger. Jag hoppas att det inte var herr Edlunds mening. Herr Carlshamre sade att man inte kommer från en ganska omfattande kontroll. Det avsåg jag också när jag i mitt anförande framhöll att det hade varit bättre om frågan hade kunnat lösas förhandlingsvägen.

Slutligen bara några ord om den fråga som har tagits upp i reservationen av herr Lars Larsson m. fl., nämligen frågan om höjning av moderskapspenningen. Det är ganska många remissinstanser som redovisas i propositionen som har den uppfattning som andra lagutskottet nu gör sig till tolk för, nämligen att moderskapspenningen borde höjas inte med 100 kronor, som departementschefen föreslår, utan med ytterligare 80 kronor så att den blir 1 080 kronor. Herr Bengtsson i Varberg lämnade i sitt utomordentligt intressanta anförande en historik av sjukförsäkringens utveckling och redovisade de olika kommittéernas uppfattning och deras sätt att bedöma frågan. Jag tänker inte gå så långt tillbaka utan inskränker mig till att citera vad dåvarande departementschefen sade 1962 i propositionen nr 90:

»Moderskapshjälpens grundpenning

Förbättrad sjukpenningförsäkring

skall enligt kommittéförslaget, som genomgående tillstyrkts av remissorganen, höjas till 800 kr. vid enkelbörd. Förslaget utgår från en grundsjukpenning på 4 kr. Mitt förslag att grundsjukpenningen fastställas till 5 kr. bör föranleda att grundpenningen — d. v. s. moderskapspenningen — sättes till 900 kr.»

Det är klart att det är intressant att höra vad kommittéerna har haft för uppfattning men ännu intressantare är — därvidlag skulle jag vilja ansluta mig till vad herr Anderson i Sundsvall sade — vad riksdagen har menat i detta fall, och jag kan inte komma ifrån att riksdagens mening har varit att det skall vara ett samband mellan grundsjukpenning och moderskapspenning.

På sidan 43 i andra lagutskottets utlåtande nr 47 står följande:

»Även om det av lagbestämmelser inte direkt framgår att det finns en bestämd relation mellan moderskapspenning och grundsjukpenning har denna ändå uppfattats som normgivande för moderskapspenningen. Några särskilda skäl för att nu frångå denna ordning har inte anförts i propositionen.»

Jag kunde inte heller bli övertygad av socialministrarnas anförande på denna punkt, även om jag övertygades beträffande alla de andra punkterna. Herr talman, jag yrkar bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 47.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Jag skall inte bli mångordig, men vill undvika att det kvarstår ens skymten av en misstanke att reservanterna på något sätt skulle vilja tilltro arbetare mindre lojalitet och arbetsdisciplin än tjänstemän. Det är inte detta frågan gäller.

Däremot kan man konstatera en bevisligen större korttidsfrånvaro, jag talar inte om frånvaro över huvud taget, inom de grupper av anställda som har sjukersättning från och med första från-

varodagen än inom andra. Sedan må det gälla tjänstemän eller övriga. Det enda som varierar är just graden av sjukersättning. Har man sjukersättning från den första dagen är korttidsfrånvaron väsentligt större. Vi har inte anledning att förmoda att de tre femtedelar av inkomsttagarna som nu skulle få samma förmån på något sätt kommer att uppträda mindre lojalt än de som redan har förmånen, men sannolikheten talar för att de kommer att uppträda ungefär lika lojalt som de andra när förutsättningarna i övrigt utjämnas. Detta betyder att det är troligt att korttidsfrånvaron totalt sett kommer att öka. Vi skall också ha helt klart för oss att i denna ökade korttidsfrånvaro ligger en större eller mindre frånvaro, jag vill gärna tro en större, som är mycket väl motiverad, därför att det helt enkelt är fråga om en välbehövlig möjlighet att stanna hemma vid sjukdom som man hittills inte haft.

Erfarenhetsmässigt föreligger också vad man måste beteckna som missbruk, och att avskaffa den kontroll som ligger i karensdagarna är därför att inleda människor i frestelse, och det skall man helst inte göra.

Nu är det typiskt för hela denna debatt att uttryck av typen »jag tror» och »jag hoppas» ständigt återkommer. Ingen säger någonsin »jag vet». Detta är alldeles självklart därför att vi inte vet någonting, och sannolikt är det inte heller möjligt att få någon kunskap härvidlag. Vi kan statistiskt utreda hur det förhåller sig beträffande de grupper som redan har förmånen i fråga, men vi kan inte utreda hur det kommer att bli för de andra grupperna. Bara erfarenheten kan visa detta. Man skulle kanske kunna uttrycka det så, att reservanterna önskar, att man skall gå fram så försiktigt som möjligt och inte på en gång ta större risker än vad som är nödvändigt — med andra ord behålla de kontrollmöjligheter, de återhållande krafter, som kan kvarstå i systemet, och

Förbättrad sjukpenningförsäkring

då är det närmast kompensationsgraden som man skjutit in sig på.

Det är således kombinationen av avskaffande av karensdagarna och en kompensationsgrad som i vissa fall överstiger 100 procent som enligt vår åsikt kanske är att ta en onödigt stor risk. Men det finns inte ett uns av vilja i detta resonemang att skilja olika arbetstagargrupper från varandra på det sättet att vi skulle tro att en grupp är mer laglydig och lojal än en annan. Tvärtom har vi räknat med att vi i detta avseende är lika goda allesammans.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Efter herr Carlshamres anförande skulle jag kanske kunna låta bli att yttra mig, men det har ställts vissa direkta frågor till mig och jag bör väl svara på dem.

Jag vet faktiskt inte vad det är jag sagt som kan tolkas som fru Ekendahl och fru Lindberg gjort, nämligen att jag skulle hysa något slags särskild misstro mot de grupper som ännu inte har fått exempelvis tjänstemännens förmåner beträffande de fria karensdagarna.

Jag har aldrig uttalat någon sådan misstro — och jag hyser den inte heller. Men i likhet med herr Carlshamre har jag den uppfattningen att dessa grupper kommer att visa precis samma tendenser som andra som redan har denna förmån. Jag är också ganska övertygad om att den höjda kompensationsnivån kommer att medföra en ökad sjukfrekvens även bland tjänstemannagrupperna.

Jag vill inte påstå att hela denna ökade sjukfrekvens i så fall kan betecknas som missbruk. Inte alls! Men risken för ökat missbruk kvarstår dock.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag skall inte falla för frestelsen att ta upp en diskussion med herr Carlshamre och därigenom starta den debatt på nytt som vi fört här i dag.

Anledningen till att jag begärde ordet var fru Ekendahls inlägg, i vilket hon

med stöd av dåvarande socialministern — 1962 — försökte leda i bevis att jag inte tillräckligt starkt hade argumenterat för reservanternas ståndpunkt. Jag är emellertid mycket familjär med de uttalanden som socialministern gjorde i sin proposition då, bl. a. av det skälet att jag allt som oftast fanns i departementet vid den tidpunkten.

Av fru Ekendahls anförande framgick att socialpolitiska kommittén hade föreslagit en moderskapspenning på sammanlagt 800 kronor, ett förslag som byggde på förutsättningen att man hade en grundsjukpenning på 4 kronor. Men — och detta säger jag även till herr Anderson i Sundsvall, som tidigare har undervisat barn i matematik — fyra gånger 180 blir inte 800 utan 720 kronor, om jag inte har räknat alldeles fel. Då avrundade man emellertid beloppet till 800 kronor.

Den dåvarande socialministern tyckte att 4 kronor var en otillräcklig grundsjukpenning, och därför höjde han densamma till 5 kronor — på bekostnad av tilläggssjukpenningen. Om han inte hade vidtagit några åtgärder när det gällde moderskapspenningen, så hade de förvärvsarbeteande kvinnorna genom den reformen förlorat 180 kronor. För att förebygga det höjde han beloppet till 900 kronor. Det är sanningen bakom de 900 kronorna.

Det finns bara en koppling mellan moderskapspenningen och sjukpenningen, och det är de 30 dagar då modern är avstängd från grundsjukpenning. Moderskapspenningen har två syften, dels att vara ett bidrag till utstyrelsen, alltså till de nyanskaffningar som behövs för barnet, och dels att bestrida de kostnader som uppstår genom att modern inte kan göra samma arbetsinsatser i hemmet under de första 30 dagarna. Jag vill hänvisa min kära väninna fru Ekendahl till s. 223 i andra lagutskottets utlåtande 1962, där detta finns bättre uttryckt än vad jag här kan göra.

Anledningen till att den förvärvsarbe-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

tande kvinnan får tilläggsjukpenning i samband med barnsörd, inte grundsjukpenning, är att hon inte anses vara sjuk. Efter 30 dagar räknar man med att hon fullgör en normal arbetsinsats i hemmet, d. v. s. sköter barn och hem, och hon får inte någon grundsjukpenning — för så vitt hon inte är sjuk. I så fall kan hon få grundsjukpenning hela tiden, från 30:e till 180:e dagen.

Med hänvisning till vad jag anfört vid flera tidigare tillfällen anser jag att jag anfört mycket starka skäl för att stödja den reservation som herr Lars Larsson m. fl. står för.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Vare det mig fjärran att ens antyda att herr Bengtsson i Varberg inte vet vad han talar om eller att hans argument inte är starka. Jag använde yttrandet av förre chefen för socialdepartementet som argument för min åsikt och mitt ställningstagande i andra lagutskottet, och det gör jag fortfarande; därmed inte sägande att herr Bengtsson har fel och jag rätt. Jag tror att vi båda har rätt från olika utgångspunkter.

Jag begärde ordet, herr talman, för att säga till herr Carlshamre — då hade ännu inte herr Edlund begärt ordet — att det var en betydande skillnad, såsom jag också sade i mitt anförande, mellan herr Carlshamres inställning i denna fråga och herr Edlunds. Jag antecknade att herr Edlund sade: Det kommer att öka frånvaron om vi genomför denna möjlighet att med betalning vara borta från arbetet. Herr Carlshamre sade att antingen skall vi ta bort en förmån för tjänstemännen — det vill ingen göra — eller också gå andra vägen och öka för de löntagare som varit utan ersättning de nämnda tre dagarna.

Jag vill fråga: Har tjänstemännen verkligen högre korttidsfrånvaro än arbetarna? Ja, säger herr Carlshamre, de som har hög korttidsfrånvaro är de som har ersättning för sin sjukledighet, och

om det är tjänstemän eller andra lämnar han därhän. Jag tror att om vi rätt ut det begreppet har jag också fått svar på frågan om herr Edlund menar att den kategori löntagare det nu gäller är mindre ansvarsfull än tjänstemännen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Herr Bengtsson tog upp socialförsäkringskommitténs förslag och sade att 4 gånger 180 är 720 kronor, och sedan utjämnde man till 800. Men, herr Bengtsson i Varberg, var det inte så att det fanns ett barntillägg även i dessa 800 kronor? Därför blir inte utjämningen den som herr Bengtsson ville låta påskina.

Det kvarstår att departementschefen utgick från 5 gånger 180, alltså 900 kronor, och eftersom herr Bengtsson för en stund sedan framhöll att han var familjär med departementet på den tiden, har väl herr Bengtsson ett förflutet i denna fråga.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Jag tror att vi skulle fresta kammarens tålmod över hövan, om fru Ekendahl och jag skulle ta upp en debatt om dokumentation och med siffror och statistik styrka frånvarofrekvensen för olika grupper. I den tidigare debatten och i det material som ligger bakom har faktiskt vissa upplysningar härom lämnats. Om fru Ekendahl till äventyrs tvivlar på att det förhåller sig så att korttidsfrånvaron är större bland dem som inte har några karensdagar än bland andra, vilket i klartext uttryckt betyder större bland tjänstemän än bland arbetare, så skulle jag bara vilja råda fru Ekendahl att ta ett litet samtal med sin partivän herr Lindholm, förutvarande civilministern. Jag tror mig veta att han har ett material som bestyrker att det statistiskt förhåller sig på det sättet.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag vill till herr Gustavsson i Alvesta bara säga, att efter 17

riksdagar har man ett förflutet i praktiskt taget alla frågor.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Edlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herrar Hübinette och Edlund.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Edlund begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 188 ja och 34 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Edlund begärde emeller-

Förbättrad sjukpenningförsäkring

tid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herrar Hübinette och Edlund.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Edlund begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 187 ja och 34 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr PERSSON i Skänninge (s), som yttrade:

Herr talman! Jag avsåg att i fråga om mom. B rösta ja men råkade trycka på nej-knappen.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Varberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

andra lagutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Lars Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för nej-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 105 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D—H

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring, i vad propositionen avser medelsanvisning till bidrag till sjukförsäkring.

Utskottets hemställan bifölls.

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 28 september 1951 om straff för vissa trafikbrott skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

Brister vägtrafikanter i den omsorg och varsamhet, som till förekommande av trafikolycka betingas av omständigheterna, och är ej oaktsamheten ringa, dömes för vårdslöshet i trafik till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Där någon ————— två år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1966.

§ 8

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om föreläggande av ordningsbot m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 april 1966 dagtecknad proposition, nr 100, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om föreläggande av ordningsbot,

2) lag angående ändring i lagen den 9 december 1960 (nr 683) om parkeringsbot,

3) lag om ändring i rättegångsbalken,

4) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott,

dels ock anhållit om riksdagens yttrande över vid propositionen fogade förslag till

5) förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648),

6) förordning angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 5 maj 1960 (nr 134) om mopeder.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott var av följande lydelse.

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Brister vägtrafikanter i den omsorg och varsamhet, som till förekommande av trafikolycka betingas av omständigheterna, och är ej oaktsamheten ringa, dömes för vårdslöshet i trafik till dagsböter.

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 727 av herrar *Torsten Andersson* och *Nils-Eric Gustafsson* samt II: 897 av herr *Svensson* i Vä m. fl. ävensom

de likalydande motionerna I: 728 av herr *Alexanderson m. fl.* och II: 896 av herr *Nihlfors m. fl.*

I de likalydande motionerna I: 727 och II: 897 hemställdes bl. a. att riksdagen måtte

dels besluta att förslaget om ändring av 1 § trafikbrottslagen måtte avslås i avvaktan på resultatet av internordiska överläggningar om en gemensam nordisk trafiklagstiftning,

dels uttala att befogenheten att förelägga ordningsbot borde anförtros endast polispersonal med viss bestämd utbildning och erfarenhet inom trafikpolisen och att från polisens sida icke finge utövas påtryckning för att förmå den misstänkte att godtaga ordningsbot.

Motionärerna yrkade vidare att erforderlig författningstext måtte utarbetas av utskottet.

I de likalydande motionerna I: 728 och II: 896 hemställdes bl. a. att riksdagen vid behandlingen av propositionen 100 måtte besluta avslå förslaget till lag ang. ändrad lydelse av 1 § lagen 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bifalla det genom förevarande proposition, nr 100, framlagda förslaget till lag om föreläggande av ordningsbot;

B. att motionerna I: 727 och II: 897, såvitt avsåge ordningsbot, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att riksdagen måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den

9 december 1960 (nr 683) om parkeringsbot;

D. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 727 och II: 897, såvitt avsåge strafföreläggande, bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken;

E. att riksdagen måtte, med avslag å följande motioner, nämligen

1) I: 727 och II: 897, såvitt avsåge vårdslöshet i trafik, samt

2) I: 728 och II: 896, såvitt avsåge yrkandet under 1,

bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott;

F. att riksdagen med avslag å motionerna I: 728 och II: 896, såvitt avsåge yrkandet under 2, i anledning av de vid propositionen fogade förslagen till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) och till förordning angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 5 maj 1960 (nr 134) om mopeder måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i denna del anfört.

Reservationer hade avgivits

I. vid utskottets hemställan under punkt D av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Larsson* i Norderön, utan angivet yrkande;

II. vid utskottets hemställan under punkt E av herrar *Ernulf*, *Ferdinand Nilsson* och *Lidgard*, fru *Kristensson* samt herrar *Gustafsson* i Borås och *Larsson* i Norderön, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till följande motioner, nämligen

1) I: 727 och II: 897, såvitt avsåge vårdslöshet i trafik, samt

2) I: 728 och II: 896, såvitt avsåge yrkandet under 1),

måtte avslå det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

ändrad lydelse av 1 § lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Ferdinand Nilsson*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Det har under de gångna åren pågått ett ganska intensivt rationaliseringsarbete inom rättsväsendet och jag tror att man kan göra gällande att domstolsväsendet i förhållande till övrig statlig verksamhet är ganska hårt rationaliserat.

I proposition nr 100 föreslås nu en lagstiftning, som syftar till ytterligare rationaliseringsåtgärder. Förslaget avser möjligheten att vidtaga åtgärder för en enkel och snabb handläggning av vissa ordningsföreläggelser, främst trafikföreläggelser. Denna proposition har fått ett mycket positivt mottagande inom första lagutskottet, och man har inom detta varit ense om att det är angeläget att fortsätta rationaliseringsarbetet inom rättsvården, under förutsättning att man kan hävda att rättssäkerheten därmed inte eftersättes.

Vi har inom utskottet varit angelägna om att understryka att de polismän, som kommer att anförtros uppgifterna att förelägga ordningsbot, måste ha en viss erfarenhet och att de också måste ha genomgått en utbildning, som motsvarar dessa nya uppgifter. I detta hänseende föreligger inga delade meningar mellan departementschefen och utskottet, men vi har ansett frågan vara så väsentlig att vi ändå velat understryka dessa synpunkter i vårt utlåtande.

Det är också viktigt att polismännen får klart för sig att någon som helst påtryckning givetvis inte får utövas mot trafikanterna.

På en punkt har man i utskottet haft olika meningar, nämligen i fråga om domförhållningsreglerna i mål om vårdslöshet i trafik. Formellt avser skiljaktig-

heten huruvida man skall behålla fängelsestraffet i 1 § trafikbrottslagen eller inte. I och med att man, som departementschefen förordar, slopar fängelsestraffet i denna paragraf accepterar man också att det i dessa mål införes ett endomarsystem.

I samband med behandlingen av detta ärende har det väckts motioner av både folkpartister, centerpartister och högermän, som har yrkat på att fängelsestraffet skulle bibehållas för att därmed säkra att lekmannainflytandet bevaras också i dessa mål. Motivet bakom ett sådant förslag är att mål om vårdslöshet i trafik i regel avser besvärliga bevisvärderingsfrågor. Det är allmänt känt att det främst är i dylika sammanhang nämndens inflytande är av vikt. I allmänhet anses det att det finns två typer av mål vid vilka nämnden har verkligt stor betydelse, nämligen dels familjerättsmål, dels just dessa mål om vårdslöshet i trafik. Det förefaller mig därför som om det borde krävas mycket starka skäl för att man skulle slopa nämndens inflytande. De motiveringar som anföres i propositionen finner jag dock inte tillräckligt bärande för att kunna accepteras utan vidare. Departementschefen säger nämligen:

»Frågan om domstolens sammansättning är utan tvivel av betydelse från rationaliseringssynpunkt. — — — Det skulle otvivelaktigt innebära besparingar för samhället, om en större del av dessa mål kunde handläggas utan nämnd. Förutom statsverkets kostnader, när nämndemän tas i anspråk, är att beakta intresset att nämndemännen inte i onödan skall behöva vara frånvarande från sin yrkes- eller näringsverksamhet.»

Med förlov sagt, herr talman, tycker jag att denna argumentering i och för sig saknar betydelse i detta sammanhang. Den vitala frågan är trots allt om lekmännens inflytande är av vikt för målens handläggning eller inte. Det är

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

av sekundär betydelse om de mer eller mindre ofta behöver vara borta från sin yrkes- eller näringsverksamhet. Är man vald till nämndeman, får man finna sig i att vara tillstädes i rätten i den utsträckning som är nödvändig med hänsyn till uppdragets fullgörande. I propositionen tycks man ha satt besparings- och rationaliseringssynpunkterna i förgrunden och kanske mindre ha beaktat rättssäkerhetssynpunkterna.

Det ökande antalet trafikförseelser och den större nonchalans hos trafikanterna, som jag tror mig våga påstå är till finnandes, talar inte heller för ett förenklat förfarande vid domstolsprocessen utan snarare för ett bibehållande av nuvarande regler.

Remissinstanserna uppvisar i dessa avseenden delade meningar. De som närmast har talat för allmänhetens synpunkter har i stort sett ställt sig positiva till den föreslagna reformen. De remissinstanser som snarast företräder domarnas uppfattning har däremot haft en annan mening. Det finns anledning att fästa sig vid vad Föreningen Sveriges häradsövdingar yttrar. Den anser »att nämndemännens medverkan i trafikmålen har stort värde, särskilt när bevisningen bedöms men även annars. De flesta nämndemen har numera körkort och många av dem är förtrogna med tekniska frågor, som kan uppkomma i trafikmålen. Nämndens medverkan i de kontroversiella trafikovarsamhetsmålen är av stor betydelse för att bibehålla allmänhetens förtroende för våra domstolar.»

Hovrätten över Skåne och Blekinge är av samma mening och även Göta hovrätt instämmer häri. Svea hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, länsstyrelsen i Malmöhus län och Föreningen Sveriges landsfiskaler anser också »att nämnd alltid bör medverka i dessa mål».

Men det är en remissinstans, herr talman, som jag tycker att man har allde-

les särskild anledning att fästa avseende vid i denna fråga, och det är den nu sittande domstolskommittén, som har i uppdrag att göra en översyn av hela domstolsväsendet i riket och som naturligtvis också har i uppdrag att göra en översyn av domförhållningarna. I och för sig kan det enligt min mening vara anmärkningsvärt att departementschefen går förbi domstolskommittén och inte avvaktar dess ställningstagande.

Om departementschefen ändå anser att denna fråga är så pass angelägen och brådskande, tycker jag i alla fall att man borde ha tagit viss hänsyn till vad denna kommitté haft för uppfattning.

Domstolskommittén säger att den inte vill instämma i trafikmålskommitténs uttalande att skäl talar för att mål om trafikovarsamhet som inte är grov i allmänhet bör handläggas av ensamdomare. Kommittén säger vidare att de svårbedömbare ovarsamhetsbrotten torde komma att överväga i de trafikmål som handläggs vid domstolarna, varför de inte bör rekommenderas att övergå från nuvarande handläggningsform med flera domare till ensamdomaresystem.

Nu skall det i ärlighetens namn påpekas, att departementschefen liksom också utskottsmajoriteten klart har sagt ifrån att det förhållandet att man slopar lekmannainflytandet vid mål om trafikovarsamhetsbrott inte innebär något principiellt ställningstagande. Det är ett värdefullt uttalande, som även vi reservanter har anledning att ta fasta på. Vi kan dock inte bortse ifrån att det förefaller litet egendomligt att man ändå inte i någon mån anser sig göra ett principiellt ställningstagande, när man vet att trafikmålen utgör 40—50 procent av totala antalet brottmål. Sammanfattningsvis innebär förslaget att i ungefär en tredjedel av alla de mål, där man nu har ett lekmannainflytande, slopas nämndens medverkan.

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

Det är alltså ett ganska stort ingrepp i gällande ordning som departementschefen här föreslår.

Min mening är att denna fråga inte är mer brådskande än att man borde ha kunnat låta domstolskommittén pröva den. Jag vill inte göra gällande att den slutgiltiga lösningen måste bli att nämnden alltid skall ha inflytande i sådana här fall, men jag tror att det hade varit möjligt att komma fram till en lösning, som innebär att fängelsestraffet slopats och att man hade kunnat göra den vinst, som propositionen kanske ändå innebär genom att antalet strafförelägganden ökas men nämndens inflytande i dessa mål bibehålles.

Jag tycker alltså att det riktiga hade varit att hänskjuta frågan till domstolskommittén för slutligt avgörande.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen II.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Först vill jag instämma i vad fru Kristensson nyss har anfört, och jag biträder hennes yrkande om bifall till reservationen II.

Jag har till detta utlåtande även anmält en blank reservation till punkten D i utskottets hemställan. Den gäller frågan om målsägandes ställning vid strafföreläggande. Enligt gällande regler får strafföreläggande ej användas, om det är anledning att anta att målsägande finns. Nu föreslås att strafföreläggande ej må utfärdas om målsäganden förklarar att han ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet eller begärt att åtal skall väckas. Det kommer alltså att öppnas möjligheter att använda strafföreläggande även när skada uppstått till följd av brottet, och härigenom lär tillämpningsområdet bli högst avsevärt vidgat.

Hur åklagaren skall införskaffa besked om målsägandens inställning framgår inte klar av propositionen. Departementschefen har förklarar att han

framdeles i författning, som icke kräver riksdagens beslut, skall utfärda föreskrifter i detta avseende.

Utskottet framhåller på denna punkt bl. a., att man av praktiska skäl inte kan fordra att åklagare alltid skall förvissa sig om att målsäganden inte har någon erinran att göra mot att strafföreläggande utfärdas.

Enligt min mening är frågan om målsägandes ställning av stor betydelse såväl ur praktisk synpunkt som framför allt av rättssäkerhetsskäl. Den föreslagna reformen av strafföreläggandeinstitutet, mot vilken jag i och för sig inte har någon erinran att göra, kommer säkerligen att medföra en avsevärd arbetsbesparing för såväl åklagar- och polismyndigheterna som domstolarna. Även den misstänkte kommer att kunna dra fördel av reformen. I stor utsträckning kommer han nämligen att slippa besväret och obehaget att inställa sig inför domstol. Emellertid är det min bestämda uppfattning, att reformen icke får gå ut över den oskyldige tredje mannen — målsäganden. För målsäganden är det nämligen en stor fördel att kunna få sin skadeståndstalan prövad i samband med brottmålsprocessen. Härigenom vinner målsäganden i regel tid. Dessutom är en gemensam handläggning av frågan om straff och skadestånd både billigare och bekvämare för alla inblandade.

De aviserade bestämmelserna om målsägandes ställning bör därför få en sådan utformning, att åklagaren verkligen har att förvissa sig om målsägandens inställning till användandet av strafföreläggande. Enbart det förhållandet, att målsäganden icke hör av sig eller inte genast kan ge bestämt besked, får enligt min mening inte tolkas så, att målsäganden förklarar att han icke ämnar föra talan om enskilt anspråk. I stället bör åklagare och förundersökningsledare verkligen förvissa sig om att målsäganden inte har någon invändning att göra mot användande av straff-

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

föreläggande, och de bör aktivt medverka till att den frågan blir klarlagd.

Jag vill därför vädja till justitieministern att ge bestämmelserna i den blivande författningen en sådan utformning att målsägandes rätt inte trädes för nära. Inte minst viktigt är att vederbörande myndigheter ålägges att noggrant kontrollera att bestämmelserna tillämpas så, att målsägande inte tillskyndas rättsförlust.

Jag vill också helt kort beröra några detaljer i bestämmelserna om ordningsbot.

Även i fråga om trafikförseelser, som skall kunna beivras genom ordningsbot, kunde man till en början befara att bestämmelserna skulle komma att gå ut över målsäganden. Syftet med de motioner, som väckts från vårt håll och vari vi föreslagit åtgärder för att undanröja befaraede missförhållanden, får emellertid betraktas som tillgodosett genom utskottets skrivning på denna punkt. I dessa motioner aktualiserades också önskemålet, att den misstänkte inte får utsättas för påtryckning att godkänna ett strafföreläggande. Även i denna del är jag nöjd med utskottets skrivning, där våra synpunkter ytterligare har understrukits och utvecklats.

Jag skulle dessutom vilja omnämna ett förhållande, som inte närmare berörts i propositionen eller under utskottsbehandlingen. Det är ju så att ett godkänt ordningsföreläggande innebär ett definitivt avgörande av saken, om man bortser från de speciella fall som kan aktualiseras av extraordinära omständigheter. Den misstänkte kan alltså inte överklaga ett ordningsföreläggande på samma sätt som han skulle kunna överklaga en dom. Det är därför angeläget att den misstänkte får rättsverkningarna av ett godkännande helt klara för sig. Jag vill uttala förhoppningen att de polismän, som skall ges behörighet att utfärda ordningsföreläggande, får instruktioner att upplysa den misstänkte om att godkännandet av

ordningsföreläggandet är bindande. Det synes vara lämpligt att en uppgift här om återfinns i vederbörliga blanketter, placerad på ett tydligt och framträdande sätt.

Herr talman! På de punkter jag nu berört har jag inget särskilt yrkande utan biträder utskottets förslag. Jag vill emellertid yrka bifall till reservation II som behandlar frågan om straffsatsen för vårdslöshet i trafik.

I detta anförande instämde herr *Svensson* i Vä (cp).

Fru **GÄRDE WIDEMAR** (fp):

Herr talman! Fru Kristensson har redan omtalat hurusom den väsentliga ökning av förseelser och brott i trafiken som skett under de senaste åren lett till en stor överbelastning av polis-, åklagar- och domstolsväsendet. Detta har nödvändiggjort ingående överväganden av bl. a. trafikmålskommittén, och i den proposition vi i dag behandlar återfinns ett flertal av denna kommittés förslag i syfte att få till stånd en förenklad handläggning av trafikförseelser.

Särskild uppmärksamhet har ägnats de talrika målen om vårdslöshet i trafik, och det var framför allt vid dessa fru Kristensson uppehöll sig. Man beräknar att antalet sådana mål uppgår till cirka 23 000 per år, och de utgör den största delen av de mål som för närvarande belastar våra underrätter. Genom att fängelse ingår i straffskalan för dessa brott kan de inte avgöras genom strafföreläggande eller av ensamdomare, utan måste handläggas av domare jämte nämnd.

Att fängelse ingår i straffskalan har i och för sig knappast någon betydelse, eftersom det i praktiken ytterst sällan förekommer att vårdslöshet i trafik bestraffas med fängelse. I propositionen har föreslagits att fängelse skall utmönstras ur straffskalan då man därigenom, och i kombination med vissa bestämmelser om målsägande, skulle

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

uppnå att i varje fall de enklare, vanligtvis erkända förseelserna kunde beivras genom strafföreläggande eller handläggas av ensamdomare. Justitieministern lämnade i går i första kammaren uppgiften att cirka 42 procent av dessa vårdslöshetsmål var erkända av svaranden. Det skulle betyda att domstolarna varje år skulle kunna avlastas 8 000—10 000 mål genom strafföreläggande. Det är inte svårt att inse vilken lättnad det skulle innebära för domstolarna.

För de mål som därefter återstår hos domstolarna och som avser vårdslöshet i trafik föreslås att de i regel skall avgöras av ensamdomare. Sådana mål där bevisningen är mer omfattande eller målet eljest har större svårighetsgrad bör alltså handläggas av domare med nämnd. Dessa mål torde dock inte vara så vanliga, utan utgör bara en liten procent av det totala antalet mål om vårdslöshet i trafik.

Det skall ankomma på vederbörande domare att förordna om sådan handläggning, d. v. s. handläggning av domare med nämnd, så snart han anser att det är erforderligt. Utskottet har särskilt understrukit detta och uttalat att utskottet förutsätter att så kommer att ske i alla de fall där vederbörande domare inte finner lämpligt att målet handlägges av ensamdomare. Jag vill i det sammanhanget påpeka att alla mål som gäller grov vårdslöshet i trafik givetvis liksom hittills skall handläggas av domare, och då är stor nämnd med i dessa mål.

Reservanterna är rädda för att ett borttagande av fängelsestraffet ur straffskalan kan leda till ett lindrigare bedömande av trafikvårdslöshet över huvud taget. Jag tror att dessa farhågor är överdrivna. Både i propositionen och utskottsutlåtandet har kraftigt betonats, att avsikten inte är att åstadkomma någon ändring i straffmätningen i mildrande riktning. Syftet är uteslutande att söka få till stånd större ef-

fektivitet och en snabbare behandling av dessa ärenden, vilket är oerhört viktigt ur trafiksäkerhetssynpunkt.

I de allra flesta fallen av enkel vårdslöshet i trafik är det fråga om en rent rutinartad straffmätning. Det förefaller helt onödigt att ta nämndemännens tid och krafter i anspråk för dessa mål. Nämnden har utan tvivel en tillräckligt stor uppgift att fylla i vår rättsskipning genom sin medverkan i alla de mål, där den fullgör en viktig funktion. Jag kan i detta sammanhang nämna att Stockholms nämndemannaförening har yttrat sig. Föreningen tillstyrker reformen och påpekar särskilt att det är onödigt att nämndemännen skall medverka i mål där de inte kan göra någon verklig nytta, vilket är fallet med denna sorts mål.

Alla är vi väl av den uppfattningen att den bästa domstolsformen för alla mål är den kollegiala, d. v. s. antingen flera juristdomare eller en juristdomare jämte nämnd. Men då vi har kommit i ett läge där arbetskrafter och resurser inte räcker till att behandla de ständigt ökande trafikmålen i domstolar med sådan sammansättning, måste vi söka finna förenklade former för handläggningen av de mera bagatellartade förseelserna. Det är väl rimligt att dessa avgöres på ett mera summariskt sätt än för närvarande. Enligt min uppfattning kan detta ske utan att rättssäkerhetskravet på något vis åsidosättes. Tvärtom tillgodoser man enligt min uppfattning ett betydande rättssäkerhetsintresse genom att målen kan bli avgjorda inom så rimlig tid, att sambandet mellan förseelsen och straffet står klart för den felande. Det ligger dessutom i sakens natur att det ur rättssäkerhetssynpunkt måste medföra stora nackdelar att parter och vittnen kanske inte blir hörda inför domstolen förrän ett år eller mera efter förseelsens begående.

För att det skall bli möjligt för domstolarna att ägna tillräcklig tid åt de

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

svårare och mera arbetskrävande målen synes enda lösningen vara att de enklare målen blir behandlade på det vis som föreslås i propositionen och som utskottet har tillstyrkt. I alla därför lämpade ärenden bör man alltså använda strafföreläggande eller också skall målet handläggas av ensam domare.

Jag förstår inte hur reservanterna kan bortse från den stora arbetsbesparing som på det sättet skulle uppstå för domstolarna. Någon annan metod att avlasta domstolarna har heller inte föreslagits av reservanterna. Att lösa problemet genom arbetskraftsförstärkning är nog helt verklighetsfrämmande. Den metod som nu tillämpas på vissa orter, att man underlåter att beivra förseelser eller att åklagaren nedlägger åtalen på grund av bristande resurser, är knappast ägnat att hos allmänheten inskräpa vikten av att trafikreglerna följes.

Reservanterna vill uppenbarligen behålla fängelse i straffskalan huvudsakligen ur processuell synpunkt, d. v. s. för att få garantier att alla mål blir föremål för prövning av domare med nämnd. Något yrkande om att de mål som gäller vårdslöshet i trafik skall bestraffas hårdare har inte framställts från reservanternas sida.

Fru Kristensson åberopade bl. a. domstolskommittén, som framhållit värdet av nämnds medverkan, och anser att man skulle ha väntat tills domstolskommittén blivit färdig med sitt betänkande om nämnds medverkan i rättsskipning över huvud taget. Gentemot vad domstolskommittén har sagt vill jag påminna om att advokatsamfundet, trafikantorganisationerna och försäkringsväsendet inte haft något att erinra mot förslaget utan tvärtom uttalat att man inte anser att det kan medföra några risker ur rättssäkerhetssynpunkt. Både advokatsamfundet och trafikantorganisationerna representerar dock i sådana här fall allmänheten och dess intresse av

rättssäkerhet. Också stadsdomarföreningen har varit för reformen.

Jag vill ännu en gång understryka möjligheten för domaren, om han så anser erforderligt, att förordna om ett måls handläggning av domstol med kvalificerad sammansättning. Jag tycker att detta utgör betryggande garantier för att de farhågor som här framförts av fru Kristensson är ofogade. Genom att följa reservanterna och kräva handläggning med nämnd i alla mål som gäller vårdslöshet i trafik går man miste om en stor vinst vid rationaliseringen av trafikmålen.

Jag vill slutligen erinra om att första lagutskottet i utlåtanden både 1950 och 1958 uttalat att man borde försöka komma fram till en ökad användning av strafföreläggande i bötesmål, och att det vid konstruktionen av straffskalorna i framtiden borde tillses att fängelse inte ingick i skalorna för brott som kunde hänföras till bagatellförseelser. Det är just den intentionen som har fullföljts då man nu föreslår att fängelse skall utmönstras ur straffskalan för enkel vårdslöshet i trafik.

Jag anser att denna fråga är brådskande och inte bör uppskjutas ytterligare. Målens antal ökar för varje dag, och domstolarna kommer i en prekär situation om det inte blir någon lösning av frågan om förenkling av trafikmålen behandling.

Herr talman! Det är viktigt att vi i dag säger ja till denna reform och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Wiklund* (fp).

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag tycker att både propositionen och första lagutskottets ärade ordförande litet väl mycket har betonat att vi måste ta konsekvenserna av den besvärliga situation som vi råkat i genom att genomföra rationaliseringar och att de mindre har sökt belysa huru-

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

vida man ur rättssäkerhetssynpunkt anser det nödvändigt eller lämpligt med fortsatt lekmannainflytande. Trots att antalet mål inom trafiksektorn ökar, vilket är att beklaga, bör man inte släppa den väsentliga frågan om domförelhetsreglernas utformning från rättsliga synpunkter och inte utifrån synpunkten av att vi är tvingade att genomföra en rationalisering.

Utskottets ordförande sade att flertalet trafikmål har rent rutinmässig karaktär. Jag tycker inte att det stämmer med utlåtandena från de remissinstanser som väl närmast borde veta hur förhållandena ligger till, nämligen de olika domaröreningar som jag har åberopat. I sina remissvar säger dessa instanser att bevisvärdering förekommer i övervägande antalet mål, och detta tyder väl på att målen inte har en så rutinmässig karaktär som fru Gärde Widemar tycks vilja göra gällande.

Jag ställer mig också mycket frågande till den siffra som justitieministern skulle ha anfört i första kammaren, nämligen att 42 procent av trafikmålen skulle vara s. k. erkända mål. Jag tycker att det är en logisk kullerbytta att å ena sidan säga att nästan halva antalet mål är erkända och å andra sidan konstatera att vittnesbevisning och bevisvärdering förekommer i det övervägande antalet mål. Jag tror att man får ta denna statistiska uppgift liksom så många andra med en nypa salt. Med ett erkänt mål kan mycket väl avses att vederbörande vitsordat att han kört med 120 km i timmen men att han menar att den hastigheten är väl avpassad med hänsyn till vägens beskaffenhet. Han erkänner alltså de faktiska omständigheterna men vitsordar inte vårdslösheten. Likaledes skulle jag föreställa mig att i denna statistik har inräknats alla de egenutsagor som förekommer och som på intet sätt har något med ett erkännande att göra.

Jag tror alltså att man måste hålla fast vid att målen om vårdslöshet i

trafik inte är av rutinmässig natur, utan bör bedömas på ett mera kvalificerat sätt.

Jag håller emellertid med fru Gärde Widemar om att det är önskvärt att möjlighet ges till en utvidgning av tillämpningsområdet för strafföreläggen deinstitutet. Jag skulle vilja se det som en uppgift för domstolskommittén att pröva möjligheten att genom att slopa fängelsestraffet utvidga detta institut men genom en processuell specialregel ändå ordna så, att nämndens inflytande bibehålles. Det borde inte vara omöjligt att genomföra detta, och jag har uppmärksammat att hovrätten för västra Sverige och även Svea hovrätt varit inne på dessa tankegångar.

Utskottet har understrukt departementschefens uttalande att i mera kvalificerade mål skall man kunna tänka sig domare med nämnd. Detta avses dock bli mindre ofta förekommande. I brottmål har man alltid ansett att det varit värdefullt att i det enskilda fallet veta vilken processuell regel som gäller. Att domstolen i ett speciellt mål själv skall kunna avgöra sin sammansättning är faktiskt en ny princip i brottmålsprocessen. Frågan är om man sålunda bör införa en ny princip utan att ha prövat saken i ett större sammanhang, såsom t. ex. domstolskommittén nu gör.

Jag tyckte att fru Gärde Widemar litet lättvindigt gick förbi problemet om inte ett slopande av fängelse i straffskalan på längre sikt kan leda till en förskjutning i strafflatituden. När fängelse nu är högsta straffet, kan det tänkas att de medelsvåra brotten ligger någonstans på den övre hälften av böteskalan. Om fängelsestraffet slopas, är det möjligt att det blir en förskjutning nedåt. Det är inte alldeles säkert att detta kommer att sakna betydelse för straffmätningen.

Vad nämndemannaföreningen själv anser om nämndemännens insatser finner jag mindre avgörande. Av större be-

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

tydelse är att konstatera att de domarföreningar som yttrat sig anser att domaren har stor nytta av nämnden i dessa frågor. Det finns anledning att citera något av vad hovrätten för västra Sverige har uttalat i detta hänseende.

»Att i så stor utsträckning undandra nämndens inflytande från trafikrättsskipningen är inte lämpligt i en tid då fordonsbeståndet ständigt ökar och trafikfrågorna så starkt tilldrar sig allmänhetens intresse. Av psykologiska skäl måste nämndens inflytande anses betydelsefullt på ett område, där snart sagt varje vuxen medborgare anser sig vara sakförständig. Det är också av betydelse för allmänhetens förtroende för rättsskipningen att man bibehåller lekmannainflytandet.»

Såvitt jag förstår, herr talman, är reservanternas ställningstagande för närvarande det riktiga. Jag anser att den principiellt betydelsefulla frågan om nämnd borde ha prövats i ett större sammanhang. Jag kan heller inte finna att enbart detta att man slopar nämnden skulle innebära en så stor rationaliseringsvinst för domstolsväsendet att det skulle vara nödvändigt att genomföra en sådan åtgärd.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag menade inte att vi själva hade försatt oss i denna situation med ökning av trafikmålen, utan det är den ständigt växande trafiken som har gjort det. Men det är på oss det ankommer att försöka bemästra situationen.

Med nuvarande antal mål räcker inte våra resurser till att låta samtliga mål som gäller vårdslöshet i trafik handläggas med nämnd. Jag anser emellertid att det innebär tillräckliga garantier för rättssäkerheten, om alla allvarliga mål blir handlagda med nämnd. Det sägs i propositionen uttryckligen ifrån att så fort en domare finner att ett mål bör handläggas med nämnd, skall han se till att målet blir behand-

lat i sådan ordning. Nämndens inflytande kommer alltså att vara kvar. Meningen är ju inte att ta bort nämnden, utan att den skall bevaras i mål där det är viktigt att dess inflytande gör sig gällande och där nämnden kan bidra till en högre kvalitet på målens bedömning. Däremot skall inte nämndens insatser slösas bort på rena rutinmål.

Det är ingen ny princip i rättsskipningen att en domare kan besluta om nämnds inkallande. Det gäller redan i bötesmål, där det sägs uttryckligen ifrån att ensamdomare kan, om han anser nödigt eller målets art på något sätt föranleder det, inkalla nämnd till handläggning av målet.

Vad beträffar siffran 42 procent — jag har kontrollerat att den återfinns i trafikmålskommitténs betänkande — är den resultatet av en undersökning som kommittén gjorde 1961. Man har därvid gått tillbaka till varje mål, och jag kan inte se att det finns någon anledning att tro att man har dragit in de ersättningsfrågor som fru Kristensson här talade om. Men även med utgångspunkt från dessa 42 procent erkända mål, blir det — om det är totalt 25 000 trafikmål — mellan 8 000 och 10 000 mål som på det viset blir föremål för strafföreläggande. För närvarande går det emellertid inte, fru Kristensson, att meddela strafföreläggande, om man tar bort fängelse ur straffskalan.

Om det inte finns resurser att handlägga målen på det omständiga sätt som nu sker, måste man försöka göra det bästa möjliga av situationen. Fru Kristensson får ändå medge att det finns mål av rutinmässig art och att en stor mängd av dessa trafikmål just är rutinmässiga. Den som tagit del av arbetet med trafikmålen vid de större rådhusrätterna vet att övervägande antalet mål är rena rutinfall där man praktiskt taget dömer efter tabeller och där det antingen inte förekommer nå-

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

got egentligt upptagande av bevisning eller där bevisningen är av ganska enkel beskaffenhet.

Jag kan alltså bara på nytt understryka att det finns rättsgarantier för att inte målen skall bli handlagda på ett sätt som strider mot vad vi anser vara riktigt. Undan för undan har tillämpningsområdena för förenklade handlägningsförfaranden vidgats, därför att man inte kunnat bemästra olika situationer. Där så skett har emellertid rättssäkerhetsfrågorna mycket noga beaktats, och både inom utskottet och de kommittéer som har förberett propositionen har just dessa synpunkter varit föremål för ytterst noggranna överväganden. Det är klart att vi inte skall ge avkall på rättssäkerhetssynpunkterna, men jag tror att om man undan för undan genomför begränsade reformer och varje gång garderar de intressen som bör tillvaratas, kan reformerna utan risk vidtas.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av fru Gärde Widemars senaste yttrande.

Det föreföll som om fru Gärde Widemar menar att man skulle göra en stor rationaliseringsvinst genom att slopa nämnden i trafikmål. För min del tror jag inte att det finns några svårigheter att rekrytera nämndemän, liksom inte heller att en liten nämnd så tynger handläggningen av ett mål att det medför några större problem. De rationaliseringsvinster som görs enligt detta förslag ligger inte i att nämndens inflytande slopas utan de består väl i att man i större utsträckning kan använda strafföreläggande. Jag upprepar att det enligt min åsikt är en god lösning att ta bort bestämmelsen om fängelsestraff i denna paragraf för att därigenom utvidga användningsområdet för strafföreläggande och skapa en processuell regel som ändå tillåter bibehållande av lekmannainflytandet.

Man bör betänka att riksdagen av hävd har slagit vakt om lekmannainflytandet, i varje fall vid brottmålsprocesser, och att det därför måste fordras mycket starka skäl att frånga detta. Den till synes enkla lagändring det här gäller medför dock att nämndens inflytande försvinner i inte mindre än en tredjedel av alla brottmål vid våra domstolar.

Om området för strafföreläggande vidgas kommer säkert de mål som tas upp vid domstolarna att vara av ännu mer kvalificerad natur, och i sådana fall borde det inte råda delade meningar om nämndens betydelse.

Vidare anser jag att det är felaktigt att bortse från vad de remissinstanser som närmast är berörda av denna fråga, i synnerhet domstolskommittén, har yttrat. Det finns därför, herr talman, enligt min mening all anledning att stödja reservationen II.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Såsom fru Kristensson säger uppstår givetvis den största vinsten genom att man kan använda förfarandet med strafföreläggande i trafikmålen. Men för att uppnå denna vinst måste fängelset tas bort ur straffskalan. Första lagutskottet har redan tidigare uttryckligen sagt ifrån, bl. a. när frågan om strafföreläggande varit uppe i andra sammanhang, att man inte vill gå med på att strafföreläggande skall meddelas i sådana fall där det finns fängelse i latituden — inte ens när det i det enskilda målet inte kan komma i fråga att utdöma fängelsestraff.

Detta är en princip som understruktets gång på gång, och riksdagen har varit mycket restriktiv både när det gällt att medge rätt till strafföreläggande och att låta ensamdomare få handha utdömandet av fängelsestraff i mål där fängelse förekommer i latituden.

Även om vinsten kanske inte är lika

Lag om föreläggande av ordningsbot m. m.

stor i mål som kommer att handläggas av ensamdomare som när det gäller strafförelägganden, blir det en ganska betydande vinst också i dessa mål. Tyvärr kan jag inte säga hur många av de återstående målen som kommer att kunna handläggas av ensamdomare; det beror på hur stor procent av målen som är av svårare beskaffenhet. Men man kan inte förneka att det är åtskilligt besvär förknippat med domstolsadministrationen i sådana mål då nämnd skall förekomma — för att inte tala om hur besvärligt det är att få ihop samma nämndledamöter vid uppskov av ett mål.

Det är betydligt lättare om en ensamdomare kan avgöra mål, där det inte förekommer någon mera omfattande bevisprövning och målet totalt sett är av enkel beskaffenhet. Och i den mån han anser att målet inte är så enkelt att han kan klara det själv, kan han bara hänvisa det till domstol med nämndsammansättning.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Det är just detta som är kärnfrågan, om målen är av enkel beskaffenhet eller inte. Jag vågar påstå att om institutet för strafföreläggande utvidgas på sätt som här föreslås, så blir de trafikmål som kommer till domstol absolut inte av enkel karaktär. Därför har man ännu större anledning att vara bekymrad över att nämndemannainflytandet utan vidare tas bort.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Huruvida ett mål är av enkel beskaffenhet måste väl ändå den domare som har hand om målet kunna avgöra. Ingen annan kan bedöma den saken bättre än han. Om domaren anser att målet inte är enkelt, hänskjuter han det till behandling av domstol med nämnd, annars behåller han det själv.

Jag vill också erinra om att det är

vissa kostnader förenade med nämnderna. Jag har inte velat påpeka den saken tidigare i debatten, eftersom jag tycker att kostnadssynpunkten bör komma i andra hand när det gäller rättssäkerhetsfrågor, men det är dock ett argument som kan nämnas i sammanhanget.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkterna A—D

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten E

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Kristensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i punkten E) i utskottets utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Ernulf m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Kristensson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 87 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Lag om vapenfri tjänst m. m.

Punkten F

Utskottets hemställan bifölles.

§ 9

Lag om vapenfri tjänst m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenfri tjänst m. m., dels och i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 mars 1966 dagtecknad proposition, nr 107, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om vapenfri tjänst,
- 2) lag om ändrad lydelse av 21 kap. 20 § brottsbalken,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän,
- 4) lag om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472),
- 5) lag om ändrad lydelse av 13 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74),
- 6) lag om ändrad lydelse av 8 § krigs-sjukvårdslagen den 27 november 1953 (nr 688),
- 7) lag om ändrad lydelse av 11 § allmänna tjänstepliktslagen den 17 april 1959 (nr 83),
- 8) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 14 oktober 1939 (nr 727) om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.,
- 9) lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 17 maj 1963 (nr 114) om semester,

dels bifalla de förslag i övrigt om vilkas avlåtande till riksdagen departementschefen hemställt.

I förslaget till lag om vapenfri tjänst var 1 och 2 §§ så lydande.

1 §.

Värnpliktig äger enligt denna lag erhålla tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst i stället för värnpliktstjänstgöring, om bruk av vapen mot annan icke är förenligt med den värnpliktiges allvarliga personliga övertygelse och skulle medföra djup samvetsnöd för honom.

Värnpliktig som erhållit tillstånd till vapenfri tjänst benämnes vapenfri tjänstepliktig.

2 §.

Vapenfri tjänstepliktig skall fullgöra tjänst, som är betydelsefull för samhället, såsom

- a) brandtjänst inom civilförsvaret,
- b) reparationstjänst vid järnvägarna, statens vattenfallsverk eller televerket,
- c) hälsovårds- eller sjukvårdstjänst inom det allmänt civila medicinalväsendet,
- d) ekonomi- eller expeditionstjänst vid statlig eller kommunal förvaltning.

Vapenfri tjänstepliktig får icke åläggas att tjänstgöra inom krigsmakten, om han icke förklarar sig villig därtill.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

- 1) de likalydande motionerna nr 732 i första kammaren av herr *Erik Filip Petersson m. fl.* och nr 903 i andra kammaren av herr *Werbros m. fl.*,
- 2) de likalydande motionerna nr 733 i första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Svenungsson* och nr 902 i andra kammaren av herrar *Oskarson* och *Werner*, samt
- 3) de likalydande motionerna nr 734 i första kammaren av herr *Sörenson m. fl.* och nr 901 i andra kammaren av herr *Keijer m. fl.*

I motionerna I: 733 och II: 902 hade hemställts

»att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 107 måtte

besluta att jämväl medlem av sekten Jehovas vittnen icke må undantagas från bestämmelserna i den föreslagna lagen om vapenfri tjänst,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående straffpåföljderna för värnpliktig som vägrar fullgöra vapenfri tjänst.»

I *motionerna I: 734* och *II: 901* hade hemställts

»att riksdagen i 2 § i Förslag till lag om vapenfri tjänst som ett moment e måtte ange 'tjänstgöring i u-landshjälp i särskilda fall'.»

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 732 och II: 903 samt I: 734 och II: 901, måtte bifalla förevarande proposition, nr 107, i motsvarande del;

B. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 733 och II: 902, såvitt anginge första att-satsen, måtte bifalla propositionen i motsvarande del;

C. att riksdagen måtte bifalla propositionen, såvitt anginge 1 § i förslaget till lag om vapenfri tjänst;

D. att riksdagen måtte bifalla propositionen i de delar som icke omfattades av vad utskottet ovan hemställt; samt

E. att motionerna I: 733 och II: 902, såvitt anginge andra att-satsen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits enligt följande.

I. Vid utskottets hemställan under B och E

av herr *Blomquist*, fru *Elvy Olsson*, fröken *Wetterström* och herr *Johansson* i Skärstad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 733 och II: 902, såvitt anginge första att-satsen, måtte avslå propositionen i motsvarande del;

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 733 och II: 902, såvitt anginge andra att-satsen, måtte i skrivelse till

Lag om vapenfri tjänst m. m.

Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad reservanterna anfört;

II. Vid utskottets hemställan under C

av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Kilsmo*, *Rimmerfors*, *Jönsson* i Inge-marsgården och *Johansson* i Skärstad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga 1 § i förslaget till lag om vapenfri tjänst med i reservationen angiven lydelse, innebärande bifall till Kungl. Maj:ts förslag med den ändringen att ordet 'djup' utginge;

III. av herr *Kilsmo*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Alla är väl i stort sett tillfredsställda med Kungl. Maj:ts förslag till lag om vapenfri tjänst, som vi i dag har att ta ställning till.

Under många år har här i riksdagen de s. k. samvetsömmas situation debatterats, och 1964 tillsatte försvarsministern vapenfriutredningen, vars förslag departementschefen sedan följt med några smärre avvikelser.

Försvarsministern säger att den särskilda lag, som nu föreslås till förmån för dem som hyser samvetsbetänkligheter mot att fullgöra allmän värnplikt, visserligen innebär ett undantag från principen att försvaret utgör en hela folkets angelägenhet och att försvarsbördan skall fördelas om möjligt likformigt och även i övrigt rättvist, men att denna avvikelse är betingad av respekten för individens åsiktsfrihet. Han fortsätter:

»Liksom hittills bör således både religiösa och etiska betänkligheter mot vapentjänstgöring kunna medföra befrielse från sådan tjänstgöring. För vapenfrihet bör ytterligare krävas att vederbörande på grund av sin klart dokumenterade övertygelse inte är beredd

Lag om vapenfri tjänst m. m.

att för något ändamål bruka vapen mot annan. Givetvis bör också förutsättas att den som erhåller befrielse från vapenbruk är villig att i annan form än genom den vanliga värnplikstjänstgöringen tjäna samhället och förbereda sig för en uppgift inom något av krigssamhällets olika verksamhetsområden.»

Omläggningen av den vapenfria tjänsten innebär att de vapenfrias tjänstgöring inte längre kommer att betraktas som värnplikstjänstgöring utan som särskild tjänsteplikt. En nämnd, vapenfrinämnden, skall pröva frågor om vapenfri tjänst, och tjänstgöringen förläggs i princip utanför krigsmakten. Den vapenfria är under tjänstgöringen alltså inte att anse som krigsman och blir därför inte underkastad de straffbestämmelser som gäller för krigsman. Det kommer att bli arbetsmarknadsstyrelsen som har att bestämma vilket slag av tjänstgöring som de vapenfria skall fullgöra, och arbetsmarknadsstyrelsen skall samtidigt ha tillsyn över de vapenfrias utbildning och tjänstgöring. De vapenfria får möjligheter till tjänstgöring inom fler civila arbetsområden än för närvarande och av så pass skiftande karaktär, att jag tror att den enskildes önskemål i stor utsträckning bör kunna tillgodoses.

Utredningen har ansett, att med den föreslagna omläggningen av tjänstgöringssystemet och utvidgningen av tjänstgöringsområdena bör det inte uppstå några problem för de totalvägrare som av etiska skäl vägrar att bruka vapen. När det däremot gäller Jehovas vittnen, som ju helt vägrar att lyda order från samhällets sida, även om det gäller att skydda detta och att skydda den demokratiska ordningen, så har både utredningen och departementschefen tydligen följt minsta motståndets lag och kapitulerat inför de svårigheter som möter då man skall söka komma till rätta med problemet.

Jag kan visst förstå att det ibland ter sig hopplöst att diskutera med före-

trädare för denna sekt. Jag tycker — med all respekt för dem som genom en på personlig övertygelse grundad livsuppfattning och tro av etiska, religiösa och ideella skäl inte vill bruka vapen — att det ändå är oförklarligt och oförenligt med den kristna livssynen att vägra att göra en humanitär insats för människor i det egna landet. Och det är just detta, herr talman, som Jehovas vittnen vägrar att göra. De vill inte ens utföra en tjänstgöring som avser de handikappade, och de vägrar även att framföra egna förslag till lösningar, när de får erbjudande därom.

Att i en sådan situation acceptera — som departementschefen nu gör — denna negativa attityd och befria vederbörande från varje form av tjänstgöring finner jag inte bara felaktigt utan också innebära ett åsidosättande av rättsprinciper som vi enligt min mening har att slå vakt om. Försvarsministern förordar att den ordningen försöksvis bör tillämpas, att medlemmar av denna sekt, som förmodas på grund av sin övertygelse inte komma att fullgöra någon form av tjänsteplikt inte bör inkallas till tjänstgöring. Han anser skäl tala för att vederbörande särbehandlas, även om — säger han — rättvisesynpunkterna sätts åsido. Och försvarsministern tillägger att det i praktiken rör sig om relativt få fall.

Utskottsmajoriteten delar departementschefens uppfattning. Det gör däremot inte vi fyra ledamöter av utskottet som avgivit reservationen I. Vi anser det nämligen i hög grad stötande att vissa medborgare skall, samtidigt som de åtnjuter de förmåner och rättigheter som samhället ger, befrias från de samhälleliga skyldigheter som de vilka fullgör sin värnplikt eller sin vapenfria tjänst lojalt påtar sig. Den negativa, för att inte säga fientliga, inställning till samhället som Jehovas vittnen intar premieras ju rent av genom lagförslaget. Vederbörande får möjlig-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

het att utan ekonomiskt avbräck sköta sin dagliga gärning och leva sitt vanliga liv, med den civila tillvarons bekvämligheter, under den tid då andra manliga medborgare får underkasta sig värnpliktstjänst eller vapenfri tjänst, med de försakelser i olika avseenden som följer därmed. Detta måste, som domkapitlet i Linköping har hävdad i sitt remissyttrande, anses sårande för medborgarnas känsla för rättvisa. Den uppfattningen delar vi reservanter.

Vi anser i likhet med motionärerna att det innebär ett allvarligt avsteg från den självklara principen om medborgarnas likhet inför lagen och från den solidaritet medborgarna emellan, på vilken ett demokratiskt samhälle bygger, att befria medlemmar av sekten Jehovas vittnen från att fullgöra någon form av tjänsteplikt.

Samtidigt finner vi emellertid precis som departementschefen och utskottsmajoriteten, att den nuvarande påföljden för totalvägrarna, vilken regelmässigt innebär mer eller mindre långa fängelsestraff, är ytterst otillfredsställande. Vi önskar därför en ändring härvidlag och förordar en utredning om påföljden. Vi anser att man därvid bör överväga möjligheten att, såsom har framhållits i remissyttrandena från domkapitlet i Lund och från Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, genom domstol ålägga vederbörande arbetsplikt.

Slutligen, herr talman, är jag ledsen att konstatera att försvarsministern inte är närvarande i kammaren. Jag hyser dock ett stilla hopp om att han måhända kan höra att jag riktar en direkt fråga till honom, trots att han just nu är engagerad i samma fråga i medkammaren. Jag kan därför inte underlåta att fråga försvarsministern, vad det är som gjort att försvarsministern så helt har frångått den uppfattning, vilken han gav så klart uttryck för i ett svar på en enkel fråga i andra kammaren den 15 december 1964?

Det gällde en fråga av herr Spångberg, i vilken denne undrade om försvarsministern var villig att överväga sådana åtgärder, att totalvägrare inte inkallades till tjänst eller i varje fall inte åtalades och dömdes till fängelse under den tid 1964 års utredning om vapenfria värnpliktiga skulle pågå.

På denna fråga gjorde departementschefen bl. a. följande klara uttalande: »Vad än utredningen kan komma att föreslå är det uppenbart att totalvägrarna måste åläggas någon form av tjänstgöring, så länge vi har allmän värnplikt.»

Längre fram i denna debatt, under vilken försvarsministern omtalade att totalvägrarna, såsom vi vet, med få undantag utgjordes av Jehovas vittnen och även riktade en fråga till herr Spångberg, om denne kunde föreslå några lämpliga arbetsuppgifter, yttrade försvarsministern följande:

»Skall vi då, därför att vi vet att de vägrar, låta bli att inkalla dem? Vilka konsekvenser skulle det få? Jag behöver bara hänvisa till den börda vi ålägger alla dem, som i vanlig ordning fullgör sin värnplikt inom försvaret. Försvarsbördan måste väl ändå fördelas så rättvist som möjligt. Ingen skall väl utan påföljd kunna vägra att fullgöra den i lag påbjudna tjänstgöringen, antingen inom försvaret eller i form av vapenfri tjänst.

Herr Spångberg pläderar för att vi skall låta bli att inkalla dem, som man vet kommer att vägra, men det är ju ingen lösning. Den tanken har riksdagen enhälligt avvisat varje år som den kommit fram i väckta motioner. Det är en dålig lösning, dels därför att den innebär en stor orättvisa mot de lojala värnpliktiga och dels därför att den skulle betyda en icke önskvärd uppmaning för totalvägrare.»

Därför, herr talman, skulle jag trots försvarsministerns frånvaro — jag hoppas att han kommer hit in senare — ånyo vilja ställa den direkta frågan till

Lag om vapenfri tjänst m. m.

honom: Vad är det som har kommit att helt ändra försvarsministerns inställning?

Till slut, herr talman, hoppas jag att riksdagen nu i motsats till försvarsministern skall bibehålla sin uppfattning i en enligt min mening principiellt oerhörd viktig fråga.

Med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till reservation I vid utskottets hemställan under punkterna B och E.

I detta anförande instämde herr *Fridolfsson* i Stockholm (h).

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Även om jag i viss mån är jävig i egenskap av ledamot av utredningen vågar jag ge uttryck åt den uppfattningen, att den lag som i dag kommer att antas innebär ett betydande framsteg. Den jämställer på ett helt nytt sätt de båda formerna av svensk manlig tjänsteplikt: den militära och den vapenfria, den understryker respekten för en samvetsbestämd övertygelse i en av de stora ideologiska frågorna i världssamhället och den anvisar nya utbildningsvägar utanför krigsmakten.

Till detaljfrågor som måhända ännu inte fått en av alla accepterad lösning — vi har nyss hört det antydast i fröken Wetterströms anförande — torde det bli tillfälle att återvända efter den försöksverksamhet som har föreslagits av såväl försvarsministern som utskottet. Jag åsyftar problemet med Jehovas vittnen. Det är möjligt att jag får anledning att återkomma till detta under fortsättningen av debatten. Jag kommer i denna fråga att biträda den mening som har framförts av utskottsmajoriteten.

I en annan fråga, herr talman, har jag reserverat mig tillsammans med ledamöter av folkpartiet och centerpartiet för en ändring av 1 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag. Det sammanhänger med

att jag tidigare i den statliga utredningen biträtt en annan ordalydelse och att jag anser denna mera adekvat. Det stod som bekant i den gamla lagen att man kunde befrias från vapentjänst på grund av »djup samvetsnöd». Vi enades i utredningen om att ta bort ordet »djup», helt enkelt därför att vi ansåg det onödigt i sammanhanget. Vi menade att begreppet samvetsnöd i sig självt är ett uttryck för en så djupgående konfliktsituation, att någon gradering i »djup» eller »mindre djup» logiskt sett inte är möjlig. Vi tänkte på vilka hårklyverier man har nödgats ägna sig åt vid prövningsförfarandet under gångna år. Prästmannen eller intygsgivaren som skall ta ett »andligt blodprov» på den samvetsömme — jag har själv ofta varit i den situationen — måste inför sitt eget samvete brottas med denna fråga. »Detta är onekligen en allvarlig samvetsfråga», har han sagt sig, »men är den tillräckligt djup för att motsvara lagens krav?»

Dock tänkte vi främst på det framtida prövningsförfarandet. Det står knappast i mänsklig makt, herr talman, att avgöra om samvetsnöden är mer eller mindre djup. Vi har inga mätstickor för samvetsnöd. Vanliga mått räcker inte till för sådant. Det bör vara till fyllest med »allvarlig personlig övertygelse och samvetsnöd». I Norge har man nöjt sig med att befria dem från vapentjänst, som »icke kan göra militärtjänst utan att råka i konflikt med sin allvarliga övertygelse». Jag är medveten om att många också här i Sverige, kanske främst bland de s. k. etiska vägrarna, helst velat ha den norska formuleringen. Vi har dock ansett att även de har ett samvete, och den svenska grundlagen talar ju alljämt om att »ingens samvete tvinga eller tvinga låta».

Nu har överbefälhavaren i sitt remissvar förordat att begreppet »djup samvetsnöd» skall kvarstå, och försvarsministern har låtit sig övertygas av det-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

ta och andra remissyttranden. Jag kan respektera hans argumentering men anser icke desto mindre — liksom mina medreservanter — att ordet »djup» bör utgå.

Inte minst för vapenvägrare med övervägande etisk motivering kan en sådan graderad samvetsnöd leda till — samvetsnöd. Statsrådet anför ju i propositionen bl. a.: »Liksom hittills bör således både religiösa och etiska betänkligheter mot vapentjänstgöring kunna medföra befrielse från sådan tjänstgöring.»

Av djup personlig övertygelse, herr talman, yrkar jag alltså bifall till den ändring av 1 §, som föreslås i reservation II av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Även beträffande u-landsproblematiken har jag personligen ett förflutet. Redan 1960 gjorde jag i den statliga u-landsberedningen ett försök att aktualisera frågan om möjlighet till tjänstgöring i u-länderna, främst för vapenfria akademiker — läkare, lärare, tekniker. Statsminister Erlander påpekade den gången att u-landstjänst i regel kräver ett större mått av mognad och ansvarskänsla än den man kan vänta av sådana som är inkallade till sin första tjänstgöring. Denna argumentering har gått igen även i vapenfriutredningen.

Mönstringen och den första tjänstgöringen kommer ju redan i 18—19-årsåldern, d. v. s. för tidigt för att passa in i u-landsschemat. Från SIDA skickar vi exempelvis inte ut någon, inte ens i den mycket ungdomliga fredskåren, som inte har fyllt 22 år.

Däremot öppnas, herr talman — och detta vill jag gärna rikta uppmärksamheten på — både i propositionen och i utskottets utlåtande två andra dörrar.

Vapenfria tjänstepliktiga kommer efter en första grundutbildning att kunna hänvisas till administrativt arbete i SIDA eller i andra svenska hjälporganisationer med internationell anknytning. Jag utgår ifrån att sådana som

Röda korset, Rädda barnen och missionsorganisationerna härvidlag kan komma i fråga.

Utbildningen kan således inte förläggas utomlands. Att den med fördel kan ske här hemma har vi redan prövat, i varje fall hos SIDA, där det åtminstone i ett fall var en ung student som redan fullgjort viss utlandstjänstgöring och som hemställde hos försvarsministern om att, i syfte att bli bättre skickad för sin uppgift, få använda sin tid som vapenfri värnpliktig i SIDA:s tjänst. Detta beviljades. Tjänstgöringen är fullgjord. Och den unge mannen fortsätter nu i utlandstjänst.

Vidare är det en formulering i utskottets utlåtande som synes mig öppna en väg till individuell prövning av vederbörandes användbarhet i u-landstjänst vid en senare tidpunkt. Utskottet understryker i sin skrivning angående herr Keijers m. fl. motioner om u-landshjälp, att detta av anförda skäl knappast kan bli aktuellt då fråga är om första tjänstgöringen. Den saken har vi varit överens om; både utredningen och försvarsministern har givit uttryck för samma mening, och nu har alltså även utskottet accepterat den uppfattningen. Men det stora problemet i vårt arbete i u-länderna är ju att få kvalificerad expertis. Visar det sig att exempelvis en läkare, som fått sin första utbildning som vapenfri, skulle vara villig att ge två år av sitt liv på ett av våra u-landsfält och önskar i den tiden räkna in någon av de återstående repetitionsövningarna, så skulle det förvåna mig mycket, om den nya lagen lade hinder i vägen för denne läkare att få tillstånd härtill efter individuell ansökan och tillstyrkande av vederbörande hjälporgan.

Låt mig för det tredje öppet erkänna, att jag personligen både som medlem av utredningen och som ledamot av andra lagutskottet känt mig något olustig inför frågan om tjänstgöringstidens längd. Att jag ändå biträtt förslaget be-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

ror på följande faktiska omständigheter:

Att de vapenfrias tjänstepliktstid i princip bör vara något längre än vanliga värnpliktigas godtas i regel även av dem själva. Under utredningens gång besökte vi ett stort antal förläggningar för vapenfria värnpliktiga. Vi hörde dem ofta säga: Vi har ingen invändning att göra mot att vi får något längre tjänstgöringstid än de kamrater som fullgör vapentjänst; det kan vara nödvändigt för att eliminera risken för missbruk. Men vad vi kräver, sade man gång på gång, är ett mer meningsfyllt utnyttjande av tjänstetiden, så att vi dels redan under utbildningstiden kan utföra något arbete som är samhällsgagnande och fredsbefrämjande, dels får en verklig utbildning för en fredlig insats i framtiden.

Förslaget avser, herr talman, att tillgodose de kraven. Att tiden föreslagits bli 540 dagar, alla repetitionsövningarna inräknade, sammanhänger med att det visat sig vara lämpligt att inplacera de vapenfria i en jämförlig kategori av värnpliktiga. Den grupp av till specialtjänst uttagna, som har den kortaste utbildningstiden, har just 540 dagar enligt den nya ordningen. Nästa grupp kommer upp i 600 dagar. Trots att jag helst sett att vi i likhet med exempelvis Västtyskland kunnat fastställa samma utbildningstid för de vapenfria som för andra värnpliktiga, måste jag i rättvisans namn konstatera dels att en något längre tjänstgöringstid kan motverka missbruk, dels att själva utbildningen sådan den nu utformas, när hela denna grupp flyttats över till arbetsmarknadsstyrelsen, blir så kvalificerad att den kräver en längre tid, dels slutligen att denna tjänstgöring verkligen är likvärdig med specialtjänst. Under våra resor till förläggningarna hörde vi av vederbörande befäl så många uppskattande ord om de vapenfrias kunighet, villighet och ambition, att vi kom till uppfattningen att flertalet av

dem under vanliga värnpliktsförhållanden ändå skulle ha tagits ut till specialtjänst. En icke ringa del av dem är också studenter eller har redan begynt sin akademiska utbildning. Genom att inplacera dem i en jämförbar kategori har vi fått bort det tidigare intrycket, att den längre tjänstetiden var ett straff för dessa värnpliktiga därför att de tillkännagav samvetsoro.

Vi är övertygade om att differentieringen av uppgifterna och avmilitariseringen av hela tjänsteplikten nu skall kompensera kravet på en längre tjänstgöring.

Vi är medvetna om, herr talman, att vissa grupper av vapenfria hade önskat ytterligare andra tjänstgöringsvägar. Jag vill i detta sammanhang erinra om att alla möjligheter inte är uttömda i och med den uppräknade som görs. Det står »såsom» och det kan väl tänkas att man i framtiden kan finna ytterligare någon lämplig väg. Vad dessa vapenfria önskat är ju att få utföra någonting verkligt fredsbefrämjande både i fredstid och i ofredstid. Det längsta utredningen vågade sträcka sig i det stycket var att förorda ett tillmötesgående av fredsorganisationernas önskemål att pengar, som de vapenfria arbetade in, finge gå till fredsforskning. Statsrådet har antytt frågeställningen men inte tagit ställning till sakens slutliga lösning. Vi skrev i utredningen:

»Det kan således anföras både principiella skäl och rättviseskäl mot att de ersättningar som olika verk och institutioner inbetalar till statsverket för de vapenfrias tjänster, av detta skall vidarebefordras till u-landshjälpen eller fredsforskningen. Psykologiska skäl kan emellertid likväl tala för, att fredsorganisationernas önskan i angivna hänseende tillmötesgås. Skulle även statsmakterna finna detta lämpligt, anser utredningen, att de belopp, som inlevereras till statsverket som ersättning för de vapenfrias arbetsprestationer i första hand avsättes till fredsforskning.»

Lag om vapenfri tjänst m. m.

Om detta har statsrådet sagt: »Slutligen vill jag erinra om att vapenfriutredningen gett uttryck för den principiella uppfattningen att de myndigheter som anlitar vapenfria arbeten, för vilka myndigheterna i annat fall skulle ha fått vidkännas direkta utgifter, i viss skälighets omfattning bör utge ersättning till staten för anlåtande av denna arbetskraft. Frågan härom liksom frågan om bestridandet av de olika utbildningsmyndigheternas kostnader bör emellertid utredas ytterligare och jag är därför inte beredd att nu framlägga förslag i ämnet.» — Så långt försvarsmi-
nistern.

Jag tror, herr talman, att mycken instängd oro — även den som kom till uttryck i går och i förgår i form av demonstrationer av vapenfria som fruktade att de skulle tvingas bli totalvägrare och därmed riskera fängelsestraff — skulle upplösas och försvinna, om dessa grupper visste att den arbetsförtjänst, som de får på de olika arbetsområdena nu anvisas, direkt ginge till fredsforskningen. Jag har gjort mig underkunnig om reaktionen bland en del av dessa vapenfria. De säger att det inte är helt avgörande vad de sysslar med bara de vet att det länder fredsarbetet till godo. Jag skulle vilja vädja till försvarsmi-
nistern att med kortast möjliga dröjsmål företa den föreslagna utredningen och föreslå något i stil med vad vapenfriutredningen föreslagit beträffande ekonomiskt stöd till fredsforskningen. Sverige har råd att visa tillmötesgående på denna punkt, fredsforskningen tillhör våra mest angelägna uppgifter i en tid av växande internationell spänning. Tillräckligt många i världen använder sin forskarkapacitet för att utfundera nya förstörelsemedel. Sverige har en förpliktande uppgift just på fredsforskningens område.

Med dessa allmänna synpunkter och med bifallsyrkande till reservation II har jag, herr talman, i debattens inledningsskede velat anlägga några syn-

punkter på vad jag tror är väsentligt i det nya förslaget.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Den utredning som tillsattes 1964 för att utreda frågan om de vapenfrias tjänsteplikt har av de allra flesta remissinstanser fått god kritik för sitt arbete. Vid utskottsbehandlingen hade såväl jag som flera andra fått den uppfattningen, att försvarsmi-
nistern också funnit att utredningen i väsentliga delar följt de givna direktiven.

När man skall diskutera frågan om vad som är allmän värnplikt, kan det vara värt att med några ord beröra bakgrunden och grundtanken till denna.

För den händelse att vi blir angripna av något annat land eller utsätts för så hårda påtryckningar att öppen konflikt kan utbryta, ankommer det på hela svenska folket att dela på försvarsbördan och att så likformigt som möjligt klara upp alla de olika aktiviteter ett land måste ha i gång under ofredstid. Naturligtvis kan man aldrig få absolut rättvisa mellan olika grupper, eftersom ett modernt krig inte endast berör soldaterna med vapen i hand utan lika mycket de människor som är placerade att hålla i gång de delar av vårt samhällsmaskineri som måste fungera. Jag tolkar alltså begreppet på det sättet, att vi alla skall utgöra en del i det totala försvaret av vårt land. Med »vi» menar jag alla de människor, som erkänner demokratin och som vill ha ett samhällsskick, i vilket de kan leva i fred och inte oroas några andra.

Om vi skall ha möjligheter att leva i fred, måste vi på något sätt förbereda oss för de eventuella uppgifter vi kan ställas inför om vi skulle bli angripna. Av mellan 67 000 och 68 000 ungdomar, som varje år kallas in till värnplikts-tjänstgöring, blir enligt nuvarande regler ungefär 500—600 befriade på grund

Lag om vapenfri tjänst m. m.

av religiös övertygelse, enligt vilken de inte kan tänka sig att gå ut med vapen i hand. Det är alltså dessa 500—600 ungdomar vi nu talar om. Om man jämför dem med de 68 000 som varje år inkallas, blir det endast 0,8 procent av samtliga ungdomar i 19-årsåldern.

Ser man totalt på bilden av vapenvägrare, d. v. s. inte endast de som rycker in första gången utan tar alla som i händelse av ofred borde kunna inkallas, kommer man upp i ungefär 9 700 människor. Av dessa 9 700 har omkring 4 000 fullgjort dem åliggande fredstjänstgöring.

Vad är det då för människor som är vapenvägrare? Ja, 90 procent av dem är medlemmar i något religiöst samfund eller någon religiös rörelse. Det är människor som på grund av sin tro känner en djup samvetsnöd inför tanken att med vapen i hand försvara sitt land och därmed också behöva utöva våld mot annan människa. Det är alltså människor som i övrigt är lojala mot samhället, tror på demokratin och är beredda att förbereda sig för försvaret på sådana områden som ovillkorligen måste fungera.

Vi kan därför med glädje konstatera, att detta nya lagförslag tar all vederbörlig hänsyn till dessa människor. Det tar hänsyn till den enskilda människan och till totalförsvarets behov av folk.

Jag kan inte underlåta att som hastigast nämna den mera liberala innebörden av det lagförslag som här föreligger, även om jag vet att denna debatt till övervägande del kommer att röra sig om en liten klick människor som tyvärr inte kan inordnas under lagförslaget. Herr talman! Låt mig återkomma till dessa om en stund och först något beröra vad jag anser är det positiva i detta lagförslag.

För det första ser man med tillfredsställelse utökningen av olika tjänstgöringsområden. Man kan få brandtjänst inom civilförsvaret eller reparations-tjänst vid järnvägar, vattenfall o. s. v.

Man får möjlighet att göra tjänst inom hälso- och sjukvården, och även expeditionstjänst kan förekomma. Även när det gäller de vapenfria kommer det alltså att skapas större möjligheter för att få rätt man på rätt plats.

För det andra, och det är kanske det mest väsentliga för de människor som begär vapenfri tjänst, införes ett nytt ansöknings- och prövningsförfarande. Detta kommer att avsevärt förändras och förenklas. Prövning kommer dessutom att ske av en vapenfrinämnd med sju ledamöter.

För det tredje får man inte glömma att frågan om var och när dessa unga människor skall placeras inte kommer att avgöras av någon del av försvarsmakten utan av arbetsmarknadsstyrelsen.

För det fjärde kommer det också att bli en likställighet mellan vanliga värnpliktiga och vapenfria när det gäller de ekonomiska och sociala rättigheterna.

Detta är en del av lagförslagets nyheter. Jag tror att med de liberaliseringar som införts kommer de allra flesta av dessa cirka 600 människor att kunna finna en plats som inte stöter vare sig deras religiösa eller etiska sinne.

De s. k. totalvägrarna har, som alla vet, till allra största delen sitt hemvist i Jehovas vittnen. Antalet totalvägrare varje år är omkring 80. Det är alltså 80 av 68 000 värnpliktiga. Vi måste göra klart för oss att dessa vittnen är helt skilda från övriga vapenvägrare. Bruket av vapen är uppenbart inte en samvetsfråga för dessa människor, utan deras förkunnelse präglas i stället av tron på Jehovas slutliga, universella krig, i vilket de i egenskap av hans utvalda vittnen måste vara beredda att med alla medel kunna delta. Ja, de tycks till och med vara beredda att i ett sådant heligt krig med vapen i hand bekämpa satan och hans välde, vilket enligt deras uppfattning är liktydigt med de jordiska staterna. Jag vill alltså starkt ifrågasätta, om Jehovas vittnen

Lag om vapenfri tjänst m. m.

verkligen är vapenvägrare och om de bör tagas med i diskussionen om den vapenfria tjänsten.

Denna fråga har behandlats otaliga gånger i riksdagen i såväl motioner som interpellationer. Vid 1963 års riksdag kom man till det resultatet, att det var möjligt att i stället för att sätta dem i fängelse först en månad och sedan två månader döma dem till någon form av arbetstjänst under den tid det rörde sig om. Detta förslag har varit föremål för prövning. Vapenfriutredningen med Frans Nilsson som ordförande har behandlat denna fråga. Jehovas vittens representant uttalade därvid, att en sak är att få ett frihetsberövande straff på grund av lydnadsbrott, en annan sak är om man på administrativ väg beslutar att de skall göra tjänst under ett år. I så fall måste de ta sin ställning under omprövning.

Vad skulle man vinna genom förslaget i center- och högerreservationen? Reservanterna tror tydligen att man kan lura dessa människor att fullgöra en tjänstgöring därför att de i dag rättar sig efter en domstol. Nej, jag tror nog att vännerna av fängelsestraff får framlägga ett mera påtagligt förslag som det är möjligt att realisera.

Efter moget övervägande har jag kommit till samma uppfattning som försvarsministern. Han säger att det enda man kan göra med dessa människor, om man över huvud taget skall göra någonting, är att tillfälligt olämpligförklara dem för värnplikt. Anledningen härtill är bl. a. att de inte accepterar de jordiska staterna utan har Jehova som sin ledare och är hans stridsmän. Utredningen anser också att man på grund av den likgiltighet som Jehovas vittnen visar den demokratiska samhälls- och rättsordningen måste ifrågasätta, om de över huvud taget är lämpliga att utnyttjas för samhällets skydd. Kan de inte användas för någon nyttig insats under krigstid förefaller det åtminstone mig meningslöst att belasta samhället med

kostnader för dem under fredstid. Därför bör man, vilket även är utskottets mening, allvarligt överväga vilken verkan det av försvarsministern föreslagna olämpligförklarandet får.

Om det framlägges ett verkligt konkret förslag kan en utredning vara motiverad, men de synpunkter beträffande Jehovas vittnen som redovisades i utredningen rörande vapenfria värnpliktiga anser jag inte har givit belägg för att det finns någon framkomlig väg.

I reservationen I, till vilken fröken Wetterström yrkade bifall, hänvisas till remissyttrandena av Lunds domkapitel och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, vari talas om möjligheten att genom domstol ålägga denna kategori arbetsplikt. Jag anser att jag med vad jag nu har anfört har motiverat varför det förslaget inte kan accepteras som något alternativ.

I reservationen nr II av fru Hamrin-Thorell m. fl. föreslås att ordet »djup» skall utgå. I lagtexten borde alltså inte stå »djup samvetsnöd» utan endast »samvetsnöd», och så hänvisas till lagstiftningen i bl. a. Norge. I och för sig kanske man kan säga att detta är att tvista om en liten detalj. Vad är samvetsnöd och vad är det för skillnad, om man säger att den är djup eller ytlig eller man bara använder beteckningen samvetsnöd? Jag tror emellertid att det väsentliga i det nya lagförslaget inte är om det står »djup samvetsnöd» eller om det står »samvetsnöd». Det som för mig är det väsentliga i detta sammanhang är att det blir ett nytt prövningsförfarande härvidlag. Det som för närvarande tillämpas och som innebär att människor utsätts för praktiska och teoretiska prov skall inte längre få förekomma, utan det bör bli en liberalisering på detta område. Jag tror alltså att det väsentliga är, att man inte behöver pressa en människa för att söka få fram hur djup hans samvetsnöd är. Det väsentliga måste ju vara att man med humanare regler bedö-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

mer, om han bör vara vapenfri eller vanlig värnpliktig.

Vad beträffar de förslag om verksamhet i samband med u-landshjälp, som framförts av de etiska vapenvägrarna, är det kanske mycket som vid första påseendet verkar förnuftigt. Man har ju framlagt olika förslag hur man skall lösa problemet med dessa etiska vapenvägrare. Man föreslår u-landstjänst, man föreslår att de skall behålla sitt gamla arbete och att de skall leva på existensminimum, varvid överskottet av deras lön skall tillskjutas fredsforskningen.

Det säger sig självt och det har sagts här tidigare att det knappast finns någon möjlighet att skicka en nybakad student eller en ungdom, som nyss kommit ut på arbetsmarknaden, till något u-land för att där fullgöra tjänst under ett par år. Även om ifrågavarande unga människor skulle kunna ha fått de lärdomar och inhämtat alla de rön som han måste ha så att säga med sig i bagaget när han reser till ett u-land, kan man fråga sig: Hur skall denne värnpliktige i u-landet leva? Under vilka ekonomiska förutsättningar skall han leva? Skall han ha den daglön som våra värnpliktiga har eller skall han få vad som tillkommer en människa som på grund av ideell inställning eller av andra skäl har sökt till ett u-land för att göra tjänst vid något av våra organ? Det är givet att de människor man skickar ut till u-länder måste få möjlighet att leva och verka lika väl som andra specialister vi skickar dit. Att ta av deras lön och avsätta den för fredsforskning anser jag inte kan vara riktigt.

5 § i nuvarande värnpliktslag bör redan i dag kunna ge dessa unga människor med denna höga ambition möjlighet att åka till ett u-land och där fullgöra en viss tjänst vid något av våra organ. Om en ung människa av verkligt ideell övertygelse vill åka till ett u-land och uppehålla sig där tills

han har fyllt 30 år, kan Kungl. Maj:t i enlighet med 5 § värnpliktslagen helt eller delvis befria honom från värnplikt i Sverige. Jag tror att det är ganska viktigt att det enligt 5 §, som Jehovas vittnen torde falla under, också kommer att, liksom redan i dag är fallet, finnas möjligheter att befria vissa människor från värnplikt. Enligt de uppgifter jag har fått rör det sig om minst 300—400 människor som varje år blir befriade från värnpliktstjänstgöring med hänvisning till 5 §. Här finns alltså en möjlighet för en ung människa som känner sig kallad att arbeta i något land, och jag är övertygad om att försvarsministern och regeringen kommer att kunna medge befrielse från värnplikten när vederbörande kommer hem efter att ha fyllt 30 år.

Herr talman! Det blir mycket mera sagt i debatten, och jag hoppas kunna återkomma vid den replikväxling, som säkert kommer att följa, men yrkar tills vidare bifall till utskottets hemställan.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göransson nämnde vissa siffror och sade bl. a. att det rör sig om 68 000 värnpliktiga per år, varav 600 befrias på grund av religiös övertygelse. Av dessa 600 utgör ungefär 80 Jehovas vittnen, alltså 80 personer av 68 000, d. v. s. några få promille.

Herr Göransson, det är inte från denna synpunkt jag ser saken. Om man resonerar som herr Göransson kan man säga att det inte betyder någonting från försvarssynpunkt, men ser man problemet från principiell synpunkt och vill man att de olika kategorierna skall bedömas rättvist och att rättsprincipen skall vara avgörande, då spelar det ingen roll om det är en, två, fem eller femhundra personer som berörs.

Herr Göransson avvisade det uppslag i vår reservation som vi trodde

Lag om vapenfri tjänst m. m.

antydde en framkomlig väg; det hänvisades där till remissyttranden av Lunds domkapitel och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund. Eftersom vederbörande hade att yttra sig om ett utredningsförslag på remiss kan denna väg ändå inte vara ingående prövad. Det är bara ett enda exempel på möjliga åtgärder och man kan tänka sig bötesstraff och mycket annat. Över huvud taget anser jag att det avgörande ej får vara de praktiska synpunkterna, att det så att säga är bekvämast och enklast att befria vederbörande från värnplik. Det har varit helt andra synpunkter som har varit vägledande vid mitt ställningstagande.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göransson argumenterade för ett bibehållande av kravet på djup samvetsnöd. Samtidigt talade han om den liberalisering som kommer att införas och de förbättrade möjligheter vi har att genom en rad organ uttröna vederbörandes lämplighet och rätt att erhålla denna undantagsställning.

Jag delar helt herr Göranssons mening att detta inte är någon stor fråga men skulle närmast vilja dra slutsatsen att hans argumentering tycks tala för ett bifall till reservationen. Ordet »samvetsnöd» synes mig i sig självt tillräckligt kvalificerat.

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga herr Rimmerfors att jag inte är så lagkunnig, att jag kan yttra mig om betydelsen av begreppen »djup» och »icke-djup». Jag antar därför det förslag som lagrådet och departementschefen framlagt och och hoppas att det är riktigt.

Till fröken Wetterström skulle jag vilja säga att jag bara kan tolka reservationen på så sätt, att ni vill ha en utredning med bl. a. en prövning av frågan om arbetsplikt och huruvida så-

dan kan införas genom domstolsförfarande.

Det är vad som står här, och det är vad jag har försökt tala om. Man har diskuterat denna möjlighet med Jehovas vittnen. Jag läste kanske inte ordagrant tidigare utan använde egna ord när jag talade om vad Jehovas vittnen svarade på sådana frågor, men låt mig nu citera direkt ur utredningen:

»På direkt fråga hur denna deras inställning kunde förenas med det faktum, att de — sedan de blivit dömda till fängelsestraff — lojalt utför de arbetsuppgifter de anvisas under fängelsevistelsen, förklarade representanterna för Jehovas vittnen att det berodde på att ett genom domstolsförfarande i laga ordning tillkommet frihetsberövande accepterades i princip, medan de däremot inte erkände ett i administrativ väg fattat beslut av samma innebörd.»

Hur vi än vänder oss och vad vi än föreslår i försöken att inordna Jehovas vittnen i värnplikten, kommer dessa människor, som inte tror på samhället eller på några jordiska makter, att betrakta det som någonting de måste motarbeta. Det är så jag ser det. Därför ansluter jag mig till försvarsministerns skrivning att vi skall se tiden an och laga så att detta problem inte växer oss över huvudet. Om så sker, är försvarsministern beredd att ta frågan under förnyat övervägande.

Att i dag tillsätta en speciell utredning för att syssla med dessa 80 människor anser jag vara ett besvär, som vi kan bespara våra utredare. Vi kan ge dem viktigare uppgifter att syssla med.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Vi har angivit ett exempel, och jag tycker fortfarande att man skall pröva möjligheterna med en utredning. Som jag sade tidigare måste det finnas andra vägar. I varje fall

tycker jag det är vådligt att antaga ett förslag som detta, vilket sätter dessa människor i särställning och ger dem en favör som inte tillkommer vare sig dem som fullgör värnplikt eller vapenfri tjänst.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande

samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.58.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 25 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Lag om vapenfri tjänst m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenfri tjänst m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag skall inskränka mitt anförande till att enbart gälla reservationen I. Den avser, som alla vet, frågan om den underliga rörelse som kallas Jehovas vittnen.

Utskottet föreslår liksom Kungl. Maj:t att dessa totalvapenvägrare försöksvis helt frikallas från varje form av tjänstgöring. Det är generöst och givetvis ett sätt att lösa en svår fråga vad gäller behandling av en grupp medborgare. Utredningen rörande vapenfria värn-

pliktiga har anvisat vägen med totalbefrielse för Jehovas vittnen, Kungl. Maj:t har följt den linjen och utskottet har tillstyrkt förslaget.

Jag vill anmäla min djupa skepsis inför lösningen, och jag gör det även ur samvetsfrihetens synpunkt.

Jag finner det principiellt oriktigt — det finns de som anser det omoraliskt — att en viss grupp av dem som önskar befrielse från vapentjänst skall vara helt undantagen från all tjänstplikt. Det räcker inte med att Jehovas vittnen säger: »Vi betalar skatt och gör en produktiv insats i samhället.» Det gör alla men får likväl finna sig i att arbete och utbildning avbrytes för värnplikten. De flesta ungdomar uppfattar nog värnpliktstjänstgöringen som föga attraktiv men måste likväl foga sig i att fullgöra den. — Till detta måste läggas att utskottets förslag innebär betydande ekonomiska fördelar för den grupp människor det här gäller. Det gör förslaget ytterst tvivelaktigt, och förslaget synes mig på denna punkt ganska dåligt genomtänkt. Att ekonomiskt favorisera en grupp medborgare stöter rättskänslan.

Det underliga är att de vapenfria värnpliktiga som i vanlig ordning fullgör vapenfri tjänst skall ha en tjänste-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

tid på 540 dagar — alltså omkring 140 dagar längre än alla andra. Men må så vara med detta — här föreslås emellertid både frihet från tjänst och bibehållen ekonomisk status. Hur folk kan ta emot och moraliskt försvara ett sådant erbjudande, om nu detta blir riksdagens beslut, begriper jag inte. Jag tror att andra värnpliktiga känner det som moraliskt förpliktande, som de ser det, att positivt arbeta och göra en insats för landets bästa.

Jag ansluter mig helt till utredningens synpunkter beträffande fängelsestraff. Man får utgå från att Jehovas vittnen är fullt ärliga i sin uppfattning angående vad de kallar det teokratiska riket.

Men detta kan inte utan vidare, herr talman, få som konsekvens att de helt skall befrias från de förpliktelser, vilka andra medborgare får bära i detta rike.

Jag kan till viss grad hålla med dem som velat göra gällande, att nuvarande korrektionsmetod ger Jehovas vittnen vind i seglen eller skapar goodwill för denna rörelse. Fängelsebestraffning är i detta sammanhang problematisk som reaktionsform. Men om man nu befriar Jehovas vittnen helt från alla samhällseliga ålägganden, kommer man från detta håll att säga — och jag känner dem, herr talman, ganska väl: Se här är de heligas fålamod och tro! Vi har segrat, och vår ståndaktighet har nu fått sin lön. Även det samhälle, som har en demonisk ledning, måste ge efter för Jehovas trogna!

Om det tidigare praktiserade frihetsstraffet var ett agitationsvapen i händerna på Jehovas vittnen för deras sekt och för deras idéer, vilket imponerade på en hel del människor, tror jag att den nu föreslagna totala friheten skall bli ett nytt agitationsvapen, som i jämförelse med det gamla har styrkan av ett automatvapen mot en knallpulverpistol.

Jag kan visst förstå att man inom departement och på andra håll så till

den grad tröttnar inför svarigheterna att lösa problemen med Jehovas vittnen, att man föredrar denna mycket enkla lösning för att komma ifran besvärigheterna på detta område.

Men den debatt och den konflikt mellan vitala samhällsintressen och mer eller mindre fanatiska riktningar av Jehovas vittens typ, som uppstår genom en lagstiftning av detta slag, kan väl, herr talman, under alla förhållanden inte vara särskilt samhällsnyttig. Blir inte porten så pass hög och vägen så pass vid och bred, att det frestar till inträde för dem som står inför det val det gäller?

Utskottets uttalande att Jehovas vittnen som kategori får anses »olämplig att användas i samhällets tjänst», kan Jehovas vittnen ta med ro — även om det snuddar vid smädelse — ty de kan utan att störas fortsätta i sin civila tjänst, oavsett hur statsbetonad denna är. De har anställningar — och jag känner till många sådana fall — i tull, post, skola, järnväg och så vidare, och deras verksamhet måste i dessa fall falla under kategorien samhällets tjänster. Där är de civilt lämpliga och har god oavkortad bärgning, under det att vanliga rekryter ger sin tid åt utbildningen i rikets försvar och vanliga vapenfria genomgår sina 540 dagars tjänstgöring med avsevärda ekonomiska förluster.

Man står på detta område inför en lagstiftning, som dels är ett erkännande av att samhället inte förmår lösa detta problem, dels en eftergift åt en grupp, som härigenom åtnjuter fördelar. Att lagen skall tillämpas försöksvis är visserligen en viss försäkring mot missbruk, men det är inte tillfredsställande.

Lunds domkapitel har påpekat att Jehovas vittnen såvitt man kan döma av kända fall respekterar domstolsförfarande i laga ordning och t. ex. utför det arbete, som de åläggs under fängelsetiden. De gör detta med hänvisning till ett citat från Romarbrevet: »Varen all mänsklig ordning undergivna.» Man

Lag om vapenfri tjänst m. m.

borde därför, uttalade domkapitlet, på judiciell väg ålägga dem arbetstjänst under civil myndighets uppsikt.

Jag utgår, herr talman, från att denna väg inte har prövats förut. Innan man fattar ett beslut av det slag som utskottet förordar, vilket i praktiken skulle komma att innebära totalbefrielse för en grupp människor, även om var och en behandlas individuellt, anser jag att man bör pröva den väg som de två åberopade remissinstanserna rekommenderar och som förordas av reservanterna.

Frågan bör enligt min mening utredas. Visar det sig att denna väg inte är framkomlig, får väl ärendet återkomma till riksdagen. Jag har ingen överdriven tro på att man kan lyckas nå resultat när det gäller Jehovas vittnen, men om vägen finns, bör den prövas innan riksdagen beslutar.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservation nr I av herr Blomquist m. fl.

I detta anförande instämde herr *Persson* i Heden (cp).

Därefter anförde:

Herr **RIMMERFORS** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag antydde i mitt första anförande att jag avsåg att eventuellt komma tillbaka just på den punkt som herr Gustafsson i Borås har tagit upp, och jag använder tillfället till ett par påpekanden.

Herr Gustafsson i Borås är specialist på detta område och har skrivit en betydande bok om Jehovas vittnen och deras läror. Hans synpunkter bör därför mötas med respekt. Inte desto mindre nödgas jag anmäla min skepsis inför delar av hans argumentering. Han sade till sist själv att han inte hyser någon överdriven tro på att denna fråga skall kunna lösas ens — såvitt jag fattade det — efter de linjer som antyds i reservationen.

Läget är som alla vet det att ett antal av 80—85 Jehovas vittnen årligen tas in i våra fängelser — som tyvärr behövs för andra ändamål. Dessutom är väl dessa människor inte kriminella i detta ords egentliga mening, vad man än må beskylla dem för. Det är fråga om en ideologi som förefaller flertalet av oss bisarr, förryckt och i långa stycken utmanande, men jag skulle ändå med personlig kännedom om många av dessa människor absolut inte vilja kalla dem kriminella. Det är sant att de gör sig skyldiga till insubordination mot den hittillsvarande lagen om vapentjänst, att de förmodligen kommer att göra det mot varje lagstiftning och att de halsstarrigt vägrar varje form av ersättningstjänst, men orsaken ligger alltså på det ideologiska planet, inte på det kriminella.

Våld kan man möta med våld och kriminalitet kan rimligen bestraffas, men att omvända människor med fängelsestraff har hittills visat sig vara ganska svårt. Därför har den nuvarande ordningen blivit en parodi; det har försvarsministern understrukit i propositionen och det har påpekats i utredningen.

Det är närmast reservation nr I jag vill säga några ord om i anslutning till vad jag yttrade i början av mitt förra anförande. Det förefaller mig som om reservationen inte på något vis för frågan närmare dess lösning. Reservanterna anser det stötande att inte sätta dessa människor i fängelse och samtidigt finner man det otillfredsställande att sätta dem i fängelse! De vill ha en ny utredning om fängelsestraffet och en eventuell ersättning för detta.

Jag lyckönskar den utredning som klarar detta problem! Den utredning som nyss har avslutat sitt arbete har i varje fall inte lyckats, det skall vi uppriktigt erkänna. Vi trodde att det skulle vara möjligt, men det framgår av vårt utredningsbetänkande att vi har misslyckats på denna punkt, trots att vi

Lag om vapenfri tjänst m. m.

har haft fullmakter att tala med vederbörande och har gjort dem alla möjliga erbjudanden.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att ta upp någon debatt med herr Rimmerfors. Det är bara på en punkt som jag är litet oviss, nämligen huruvida man verkligen har prövat den utväg som domkapitlet i Lund rekommenderar. Där säger man att Jehovas vittnen har stor respekt för samhällets civila myndigheter och att det, om en domstol skulle utdöma ett åläggande, kan tänkas att de skulle böja sig för detta — däremot inte för militära myndigheter.

Om jag rätt fattade en talare före rasten, sade han att Jehovas vittnen i ett sådant sammanhang lär ha uttalat att man inför ett dylikt åläggande får »ta frågan under omprövning». Jag skulle önska att man prövar den vägen, innan man fattar detta beslut.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den möjlighet som herr Gustafsson i Borås antyder innebär väl att vanlig domstol skulle ådöma vederbörande någon form av arbetstjänst för subordination. Nu är jag inte alldeles säker på om detta är genomförbart. Vi har ju avskaffat tvångsarbetet. Dessutom förefaller det mig som om vi skulle bryta mot internationella konventioner, framför allt Europarådets konvention, om vi började döma ut arbetsålägganden för människor för deras åsikters skull. Men skulle denna fråga på allvar tas upp till prövning av regeringen och en sådan möjlighet skapas, får det väl ske via en ny lagstiftning.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har rådfrågat ett par jurister här i riksdagen i denna sak,

och de säger att den möjlighet reservanterna förordar mycket väl kan tänkas. Huruvida det finns några lagparagrafer att åberopa som stöd är jag inte fullt på det klara med, men man håller för troligt att det är möjligt att gå fram den vägen. Då bör man pröva den.

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Herr Rimmerfors berörde i sitt första anförande några av de synpunkter som förts fram i ett motionspar, I: 734 och II: 901, med hemställan om komplettering av 2 § i förslaget till lag om vapenfri tjänst, så att i särskilda fall också tjänstgöring i u-landshjälp skulle kunna komma i fråga. Möjlighet till sådan tjänstgöring har från åtskilliga håll framförts som ett önskemål, särskilt från fredsorganisationer och för u-landshjälp intresserade.

Låt mig, herr talman, oförbehållsamt medge, att detta alternativ aldrig, såvitt det gäller antalet kvalificerade, kan mäta sig med t. ex. brandtjänst inom civilförsvaret eller hälsovårds- och sjukvårdstjänst inom medicinalväsendet. Men det finns en och annan som har möjligheter att göra tjänst utomlands, där hans insats är både välbehövlig och meningsfylld. Det gäller inte dem som är i den vanliga värnpliktsåldern, men sådana som för fullgörande av sina studier fått uppskov med sin tjänsteplikt. Det kan vara en lärare med sådan språklig färdighet att han omedelbart kan sättas in i skolarbete utomlands i samarbete med en svensk organisation.

En annan kategori som här kan komma i fråga är de unga läkare, som tillhör gruppen vapenfria tjänstepliktiga. Medicinska föreningen i Stockholm har avgivit ett yttrande, vari det bl. a. heter: »Det är en relativt utbredd uppfattning att arbete i utvecklingsländer är en kontaktförande och konfliktförebyggande internationell faktor. Fö-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

reningen anser det lämpligt att sådant arbete räknas som alternativtjänst jämställd med konventionell värnplikt. Detta gäller i synnerhet läkare, vilka bildar en för utvecklingsländerna själva attraktiv grupp. Man skulle därmed också öka rekryteringsunderlaget för läkare i u-landstjänst, inklusive missionsläkare. Medicinare som beviljas alternativet u-landstjänst skulle fullgöra denna efter viss grundutbildning i tropikmedicin och andra lämpliga ämnen. De bör också utbildas för en insats i svenskt totalförsvaret. Föreningen framhåller värdet av att diskussionen om nya alternativtjänster för vapenfria medicinare särskilt berör införandet av alternativet u-landstjänst.»

Man bör vid bedömningen av denna fråga erinra sig att förslaget att låta vapenvägrare med kvalificerad utbildning få göra u-landstjänst redan är förverkligat i t. ex. Belgien, där en tre-årig tjänstgöring i ett utvecklingsland är ett alternativ till värnpliktstjänstgöring i hemlandet. Men den möjligheten är begränsad till lärare, ingenjörer, läkare, radiotekniker och några andra kategorier. Ett liknande stadgande angående tjänstgöringstidens längd borde kunna genomföras också i vårt land när det gäller tjänstgöring i u-länder, eftersom den vanliga tjänstepliktstiden torde vara för kort.

Andra lagutskottets skrivning angående motionsförslagen bör kanske inte tolkas som helt negativ. Efter att ha refererat propositionens exemplifiering på tjänst som kan komma i fråga för de vapenfria tjänstepliktiga fortsätter utskottet:

»Departementschefens förslag utesluter icke enligt utskottets mening att i särskilda fall även annan tjänstgöring, som uppfyller nyss angivna krav och som står i överensstämmelse med de allmänna riktlinjerna för den vapenfria tjänsten, kan komma i fråga. Det bör alltså vara möjligt för en vapenfri tjänstepliktig, som på grund av per-

sonliga kvalifikationer — utbildningsmässigt eller eljest — har särskilt goda förutsättningar att efter grundutbildning tilldelas annan betydelsefull tjänst. Till sådan tjänst bör enligt utskottets mening räknas den tjänstgöring som i särskilda fall skall kunna ske vid SIDA eller vid svensk hjälporganisation med internationell anknytning.»

Det är kanske möjligt att i denna utskottets skrivning få plats för de relativt sällsynta men dock icke oviktiga fall som vi avsett i vår motion.

Herr talman! Jag anser att det lagförslag som nu föreligger innebär ett betydande framsteg i jämförelse med nu gällande lag. Den nya lagen tillgodoser väsentligen de önskemål, som jag framförde i en motion år 1963 och som var utgångspunkten för andra lagutskottets hemställan om en utredning av de vapenfria värnpliktigas ställning. Den nya lagen löser visserligen inte alla problemen för de unga som vägrar vapentjänst. Men flertalet kommer att finna de nya tjänstgöringsförhållandena — tjänstgöringen är i princip förlagd utanför krigsmakten — som vida mer tillfredsställande än de tidigare. Jag förutsätter att Kungl. Maj:t inte släpper de frågor som alltjämt är olösta, t. ex. frågan om Jehovas vittnens ställning, vilken behandlats i detta sammanhang.

Herr talman! Frågan om möjligheten till tjänstgöring i u-landsarbete bedömer jag som så väsentlig, att jag yrkar bifall till motionerna I: 734 och II: 901.

I detta anförande instämde herrar *Wiklund, Nelander* och *Westberg* (samtliga fp).

Herr **GÖRANSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga några ord om de etiska vapenvägrarna för att i någon mån förklara utskottets skrivning på denna punkt.

Vi har sett frågan om utlandstjänst som ett av vapenvägrarnas alternativ till värnpliktstjänstgöring på följande

Lag om vapenfri tjänst m. m.

sätt. De ungdomar som vid mönstringen är 18 år — och det är ju alla då de mönstrar — har inte hunnit få någon kvalificerad utbildning vare sig som lärare eller läkare eller i något annat av de yrken som herr Keijers förslag kan vara tillämpligt på. En komplettering med tropikutbildning som herr Keijer nämnde skulle inte räcka för att göra dem kvalificerade att verka som läkare i ett främmande land, eftersom de av dessa ungdomar som har för avsikt att utbilda sig till läkare inte ens hunnit få de rent medicinska grunderna.

Det är alltså först och främst av åldersskäl som detta alternativ måste utslutas. Vid inryckningen är ungdomarna i allmänhet 19 år och har inte en sådan utbildning att de kan betrakta sig såsom lärare eller läkare.

Statsrådet Andersson föreslår att de som vill göra en insats i u-länderna skall ges möjlighet att tjänstgöra inom SIDA eller andra internationella organ i vårt hemland för att där lära känna de rent administrativa betingelserna för en dylik tjänst. Vi tror inte att de flesta 18—19-åringar är mogna att resa ut till u-länderna och arbeta. Denna möjlighet kan ges då de är 25—30 år.

Det är i och för sig riktigt som herr Keijer säger att det i Belgien finns vissa yrkeskategorier som har möjlighet att välja u-landstjänst. Men dessa möjligheter baseras på en lag som tillkom 1961, och den nuvarande lagstiftningen på detta område ger inget stöd för detta alternativ. De som får denna möjlighet får den på grundval av den föregående lagen. De måste förbinda sig att tjänstgöra tre år i ett utvecklingsland utanför Europa.

Herr KEIJER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att jag i mitt anförande klart uttalade att 18—19-åringar inte alls är lämpade för denna tjänst men att det finns vissa andra. Enligt det förslag som framlagts i mo-

tionen skulle det vara möjligt att »i särskilda fall» erbjuda utlandstjänst. Jag är fullt medveten om att det inte kommer att bli så särskilt många, men om inte förhållandena ändrats mycket under de allra senaste åren finns det en rad unga människor, t. ex. akademiker, som får uppskov med sin vanliga värnplikstjänstgöring för att fullborda sina studier och som alltså är både 22 år och har en ordentlig utbildning för en uppgift som skulle kunna utföras i ett u-land, när de skall göra sin tjänstplikt.

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi skall senare i dag eller kanske i morgon till behandling också ta upp den nya värnpliktsutbildningslagen. Där kommer man bland annat in på frågan om uppskov. Enligt propositionens förslag tar man en viss hänsyn till att det inte skall uppstå någon kollision mellan värnpliktsutbildningen och studierna, men jag skulle tro att det för de flesta studerande kommer att innebära nackdelar om de begär uppskov. Genom det förslag vi senare skall diskutera vill man få fram en sådan ordning att den inte medför ett för stort avbräck i studierna på grund av värnplikstjänstgöringen.

Herr WERNER (h):

Herr talman! I stort sett har man anledning att hälsa propositionen om vapenfri tjänst med tillfredsställelse. De olika möjligheterna till vapenfria tjänsteuppgifter måste motsvara de flesta behov. Också de forskningsuppgifter som efterlystes i någon motion bör med litet god vilja kunna falla inom ramen för planerade arbetsområden.

Tjänstgöringstidens längd har utsatts för en viss kritik. Man får inte glömma att de 540 dagarna överensstämmer med tjänstgöringstiden för de värnpliktiga som uttagits till specialtjänst, och nog bör också den vapenfria tjänsten kunna rubriceras som en specialtjänst.

Lag om vapenfri tjänst m. m.

Rimligen bör man inte tidsmässigt kunna tjäna på ett arrangemang, som ur samhällets synpunkt redan till sin natur måste betraktas som ett privilegierat undantag, ett speciellt hänsynstagande till individen.

I det sammanhanget vill jag gärna framhålla det oriktiga i att likställa vapentjänst och vapenfri tjänst. Det har höjts röster för att de båda funktionerna skulle betraktas som likvärdiga. Så kan det inte vara. Samhället kan undvara vapenvägrarna men kan självfallet inte undvara landets försvarare. Vapenfritjänsten kan också fungera bara under förutsättningen att den civila marknaden skyddas av ett säkert försvar. Vapentjänsten är ett uttryck för hänsynstagande till landet; vapenfritjänsten är ett uttryck för hänsynstagande till individen i fråga.

När det gäller motiven för den vapenfria tjänsten tycker jag att departementschefen har fog för att bruka uttrycket »djup samvetsnöd». Det korresponderar också väl mot det tidigare ledet i samma mening, där det talas om den värnpliktiges »allvarliga personliga övertygelse». I annat fall borde man ha nöjt sig med personlig övertygelse. Jag tycker nog att det är riktigt att departementschefen här har följt ÖB, chefen för armén och chefen för flygvapnet.

Till herr Rimmerfors vill jag säga att man väl ändå har anledning att gradera i detta sammanhang. Hur kan man skriva så i en motion och en reservation: »Det torde knappast ligga i mänsklig makt att avgöra om samvetsnöden är mer eller mindre djup»?

Möter man bara samvetsnöd hos vapenvägrare, herr Rimmerfors? Jag vill verkligen påstå att det är många vanliga svenska värnpliktiga som känner samvetsnöd även när det gäller att bruka vapen under övningar. Men man tar på sig den bördan för sakens skull. Jag kan försäkra att de flesta känner samvetsnöd under krig.

De av oss som har erfarenhet från s. k. realistiska lägen vet att det förhåller sig på det sättet. De flesta tar även i krig på sig bördan av att bära vapen för det allmännas väl.

Den som begär vapenfri tjänst måste känna en samvetsnöd som gör honom oförmögen att ens för samhällets skull ta på sig vapenbördan. Den samvetsnöden må kunna kallas »djup». Det måste vara otillräckligt att ange situationen enbart med ordet »samvetsnöd». I annat fall skulle man ha anledning att friställa 50 procent av våra värnpliktiga. De har samvetsnöd. Det är som bekant inte bara vapenvägrarna som hatar kriget och älskar freden — det gör vi allesamman. Vi som är beredda att använda vapen gör det för fredens skull.

Vad slutligen totalvägrarna beträffar tycker jag nog att de som av etiska skäl vägrar såväl vapentjänst som vapenfri tjänst på något sätt kommit bort ur bilden. Det finns ju sådana också. Följden torde väl bli att de kommer att behandlas som Jehovas vittnen trots att de representerar en helt annan och mera human livssyn och en mera positiv samhällssyn.

I motion II:902 har vi hävdat att det är helt otillfredsställande att en grupp friska, unga män skall favoriseras, medan det av alla andra krävs ett personligt offer för vårt gemensamma väl.

Utredningen har verkligen gått Jehovas vittnen långt till mötes. Först har utredningen föreslagit olika humanitära uppgifter — men dessa har avvisats — och sedan att rörelsen skulle komma med egna förslag om hur konfliktsituationen skulle kunna lösas. Även detta har man emellertid avvisat, medan man ingalunda avvisar det samhällsstöd och de sociala förmåner som staten förser sina medborgare med. Jag förstår att denna grupp utgör ett krent material både för militär och civil tjänst, och jag anser liksom alla andra att fängelsestraff inte på något sätt är relevant i

Lag om vapenfri tjänst m. m.

sammanhanget. Med all respekt för Lunds domkapitel tror jag inte heller på förslaget om arbetsplikt. Ett sådant arrangemang är ytterst lätt att sabotera genom passivitet. Jag tror inte att den vägen är framkomlig.

Men nog bör dessa människor dela den ekonomiska uppoffring som varje annan värnpliktig medborgare får vidkännas. Kan man inte finna någon för dem godtagbar, ny, civil syssla som tjänsteplikt, måste väl ett Jehovas vittne acceptera den syssla han själv en gång valt, den anställning han innehar, vilken ibland kan vara nog så betydelsefull. Vore det då inte rimligt att denna ordinarie syssla finge utgöra fält för tjänsteplikt och att vederbörande där finge vidkännas samma inkomstbortfall som andra — både vapenföra och vapenfria? En dylik beskattning skulle säkert sektens medlemmar finna sig i. Såvitt jag vet är inte Jehovas vittnen skattevägrare.

Jämförelsen med alkoholister och associa är givetvis oriktig och därtill onödigt förolämpande. Det är inte på något sätt en disciplinupplöst grupp vi talar om. Tvärtom har den en mycket sträng disciplin. Att göra en sammanställning som den nämnda vittnar om att man inte förstått den livsfilosofi som ligger bakom sektens resonemang i dessa frågor.

Jag tror, herr talman, att en fortsatt utredning i enlighet med de linjer jag nämnde, det vill säga att vederbörande får stanna kvar i den syssla han bevisligen själv har valt och där får vidkännas ett inkomstbortfall, har möjlighet att komma fram till något som bättre än propositionen kan tillgodose rättvisekraven.

Jag ber alltså, herr talman, att i förekommande del få yrka bifall till reservation I av herr Blomquist m. fl.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om att sammanställningen av Jehovas vittnen med alkoholskadade och kriminella är stötande. Jag är den förste att beklaga om den sammanställningen kommit att uppfattas som en moralisk värdering eller en dom över vederbörande kategori av medmänniskor. Varken utredningen eller någon annan har rätt att fälla sådana domar. Jag vill emellertid fästa kammarens uppmärksamhet på att utredningen icke avsett att fälla någon sådan dom. Det gällde att finna en jämförlig grupp med vilken Jehovas vittnen kunde sammanställas i ett enda hänseende, nämligen fullständig frikallelse från militärtjänst, och en sådan grupp utgör som bekant bl. a. de alkoholskadade. Jämförelsen kan ha varit onödig — den finns inte heller i utskottsutlåtandet — men den avser likheten på en enda punkt: vi ville åskådliggöra hur meningslöst det var att kosta på dem en inkallelse.

Herr Werner anmärkte vidare på jämförelsen mellan den djupa och den mindre djupa samvetsnöden. Man måste se detta uttryck i sammanställningen »allvarlig personlig övertygelse och samvetsnöd». Förmodlingen har herr Werner rätt i att ett stort antal vanliga värnpliktiga, särskilt under krigets hårda hantverk, känner en oerhörd motvilja som också har med samvetet att göra. Men vad vi avser är en specialindikation, en förening av en djupt upplevd personlig övertygelse och samvetsnöd. Jag har ansett att det räcker att beteckna den så och att vi inte behöver ha en dubbelbestämning. Jag menar dock inte att detta är någon stor fråga.

Herr Werner sade att landet kan undvara vägrarna men inte de vanliga värnpliktiga. Jag skulle tro att vi behöver båda grupperna.

Herr WEBRO (fp):

Herr talman! Jag skall inte ta upp de principiella frågor som tidigare har

Lag om vapenfri tjänst m. m.

diskuterats här utan instämmer i vad herr Gustafsson i Borås därvid framförde. Jag vill i stället med några ord beröra vad som säges i förslaget till lag, 2 §, om de vapenfria värnpliktigas tjänstgöringsområde.

Vid uttagning till militärtjänstgöring försöker man i största möjliga utsträckning utnyttja de värnpliktigas utbildning. Särskilt tar man numera vid de militära förbanden hänsyn till den universitets- och högskoleutbildning som de värnpliktiga har eller undergår vid tiden för värnpliktstjänstgöringen. Sålunda utnyttjar man tekniskt studerande såsom ingenjörbiträden, medicine studerande som läkarbiträden o. s. v. Jag anser att man på motsvarande sätt bör utnyttja de universitets- och högskolestuderande vid vapenfri tjänsteplikt, både de studerande och de som genomgått utbildning.

Visserligen framhåller utskottet att lagen endast utgör en vägledning för bestämmande av tjänst som kan komma i fråga, men i 2 § återfinns en exemplifiering. Där nämns såsom exempel på tjänst, som vapenfri värnpliktig skall fullgöra, brandtjänst inom civilförsvaret, reparationstjänst vid järnvägarna, statens vattenfallsverk eller televerket, hälsovård eller sjukvårdstjänst samt ekonomi- eller expeditionstjänst.

I de likalydande motionerna I: 732 och II: 903 har vi motionärer uttalat att de vapenfria värnpliktiga bör i likhet med vad som sker vid de militära förbanden utnyttjas på ett effektivare sätt i samhällsfunktionen. Vi har inte tänkt enbart på dem som är 18—20 år och som fullgör sin första tjänstgöring utan även på dem som har gjort sin första tjänstgöring som vapenfria och därefter i samband med repetitionsutbildningen övergått till tjänst som vapenfria värnpliktiga. Dessa har i stor utsträckning avslutat en högre utbildning, och därför är det av stor betydelse att man tar hänsyn till denna utbildning i detta sammanhang.

1940, då vårt land tvingades vidta en förstärkt försvarsberedskap, fann vi att ett mycket stort antal värnpliktiga övergick till vapenfri tjänst. Dessa erhöi i mycket stor utsträckning synnerligen okvalificerade arbetsuppgifter, därför att man inte hade tidigare förberett det hela. Vi motionärer anser att det är av stor betydelse för samhället att myndigheterna redan nu bereds möjlighet att placera högskoleutbildade vapenfria på arbetsuppgifter där man har arbetskraftsbehov både i händelse av förstärkt försvarsberedskap och nu i fredstid. Vi har i motionen sagt att dessa vapenfria bör utnyttjas som biträden vid forskning, undervisning inom vissa bestämda områden och i vetenskapligt arbete.

Jag är väl medveten om att departementschefen på s. 40 i propositionen framhållit, att Kungl. Maj:t bör utfärda särskilda bestämmelser i fråga om övergång från vanlig värnpliktstjänstgöring till vapenfri tjänst. Jag tror att det är av stor betydelse att departementschefen vid utfärdandet av tilläggsbestämmelser eller anvisningar till lagen klart understryker betydelsen av att värnpliktiga som genomgått högskoleutbildning placeras på sådant sätt att de kommer till nytta i samhället. Detta bör inte ske för att bereda de vapenfria värnpliktiga möjlighet att välja annan tjänstgöring utan för att de bättre skall kunna utnyttjas i samhällsarbetet.

Herr talman! Jag kommer inte att ställa något särskilt yrkande, men då försvarsministern är närvarande i kammaren vill jag uttrycka en förhoppning, att Kungl. Maj:t vid tillämpningsföreskrifternas utfärdande kommer att beakta vad jag här anfört och i dessa föreskrifter införa bestämmelser om att vapenfria värnpliktiga kan tas i anspråk för forskning och vetenskapligt arbete.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det torde vara svårt att

Lag om vapenfri tjänst m. m.

tillägga något nytt i debatten efter de många talarnas prestationer, men om man är engagerad, kan man ändå inte låta bli att yttra sig!

Alla är ju tillfredsställda över att värnpliktsvägrarna får en vapenfri och helt civil tjänst och att de kan erhålla samma förmåner som de värnpliktiga och även samma tjänstgöringstid som vissa värnpliktiga, d. v. s. 540 dagar. Det är ingen som reagerar mot strävan att jämställa civil och militär tjänst för värnpliktiga utan diskriminering.

Man blir emellertid litet konfunderad när man lyssnar till herr Rimmerfors. Han för samma resonemang som i utredningen och säger att de vapenfria som sköter en civil tjänst tjänar in pengar till staten och därför har rätt att ställa anspråk på att dessa pengar skall användas till, såsom här sagts, fredsforskning, u-landshjälp o. s. v. Då frågar jag: Tjänar inte de andra värnpliktiga in pengar till staten? De ersätter ju en yrkesarmé som sannerligen inte skulle bli så billig. Man resonerar som om hela försvaret skulle sakna värde för staten, men då borde man klart säga ut detta. Man gör sig skyldig till ett felslut om man påstår att endast vapenvägrare utför en prestation, som landet har nytta av. Anser man att civil tjänst tillför landet värden men inte den militära tjänsten ifrågasättes som sagt värdet av hela försvaret men det vill man inte göra — åtminstone inte i denna debatt.

Samtidigt med propositionens strävan att jämställa civil tjänst med militär har man gått den rakt motsatta vägen beträffande Jehovas vittnen. Man offerar dem som grupp. Man säger att de är obrukbara till all samhällstjänst, de kan jämföras med alkoholister och asociala. Herr Rimmerfors ansåg det vara beklagligt med sådana uttryck, men är det inte detta man menar? Och just därför att Jehovas vittnen är obrukbara till samhällstjänst skall de då få disponera över sin tid och sin civila inkomst

medan andra gör värnplikt? De kan studera och får väl då åtnjuta alla statliga förmåner, något som de anser riktigt.

Det verkar som om medlemmarna av denna sekt är de värdefullaste, dem som man verkligen vill ge förmåner.

Jag skulle vilja ställa några frågor om hur det skall gå till att skikta ut Jehovas vittnen. De skall ha samvetsnöd — jag tror t. o. m. djup samvetsnöd — men Jehovas vittnen måste de vara. Jag frågar mig: Blir man efterutbildad om man lämnar sekten under sin värnpliktstid? Får man dispens från allt, om man stannar några år inom sekten eller hur lång tid måste man vara med där för att helt slippa från militärtjänst?

Jag skulle vidare vilja fråga, om den blir frikallad som har samma tro som Jehovas vittnen men som inte är medlem i sekten? Krävs det medlemskort för att visa att man är riktigt troende? Hur går det för den som inte har betalt sin avgift eller för den som kanske blir utesluten, därför att man från sektens sida säger: »Han tror inte riktigt. Han är inte något riktigt vittne.»

Jag vet mycket väl att man svarar att man noga skall pröva deras samveten, men samveten kan minsann vara mycket svåra att loda.

Jag skulle vilja ha svar på frågan: Är det *medlemskortet* i sekten Jehovas vittnen som avgör om någon skall få behålla sina civila förmåner då andra får avstå från dem? Eller är det den speciella tron eller kanske det förhållandet att man särskilt hårdnackat står emot all påverkan vid förhör?

Det skall inte förnekas att det finns misstro mot den föreslagna lösningen både hos utredningen, statsrådet och utskottet. Man är inte nöjd. Jag tycker då inte heller att man skulle ha bestämt sig att i dag välja den här vägen.

Varför vi har kommit i den nuvarande situationen vet alla. De Jehovas vittnen som finns som recidivister i fångelserna har upprört många. Man har där

Lag om vapenfri tjänst m. m.

sett människor med arbetsvilja, människor som på allt sätt verkat moraliskt högtstående, gång på gång dömas och återtas i fängelse som andra brottslingar. På senare tid har det tillämpats en öppnare vårdform för dem — om nu fängelse kan kallas för vård. Jehovas vittnen har inte behövt tillsyn som andra intagna, och de har skött sig exemplariskt. De har gjort ett gott arbete. De har sålunda inte betett sig annorlunda än andra hyggliga människor. Därför är det litet egendomligt att avfärda dem som obrukbara för samhällstjänst och anse att det inte ens lönar att tala med dem. Här tycker jag att man har givit upp för tidigt.

Herr Göransson sade, att det inte är möjligt att på administrativ väg förmå Jehovas vittnen att acceptera tjänsteplikten. De finner sig enbart i att bli dömda. Men skulle vi ändå inte kunna pröva andra vägar, innan vi bestämmer oss för en lösning som är ganska extrem, nämligen att helt befria en grupp människor från värnplikten? Värnplikt uppfattas ju inte som en förmån som människor längtar efter, utan av de flesta som en ganska tung börda och någonting som de helst skulle vilja slippa ifrån. Därför bör man betänka sig litet, innan man låter vissa slippa ifrån värnplikten.

Herr Göransson kallade dem som var misstroagna mot propositionens lösning för vännerna av fängelse. Jag tror inte att herr Göransson avser att misstänkliggöra värnplikten genom ett beslut om befrielse endast för en viss grupp, och lika litet tror jag han på allvar menar, att de som är misstroagna mot lösningen är vänner av fortsatt fängelsestraff. Vi anser bara att förslaget skär sig mot det som är efter år — såsom fröken Wetterström framhöll — ansetts riktigt.

Vi har heller inte fått reda på hur statsrådet Andersson har kommit till en rakt motsatt uppfattning mot den, han tidigare ansett rimlig och förnuftig,

nämligen att dessa människor icke bör befrias från sina åligganden i samband med värnplikten.

Det har sagts att en sådan befrielse är stötande för rättvisan, men det finns även andra orsaker att reagera mot systemet. Dels finner jag det ojuste att diskriminera en viss trosriktning och förklara att alla som hör dit är obrukbara och i viss mån jämställda med alkoholister och asociala, och samtidigt ge sekten möjlighet dra till sig människor genom att lova dem befrielse från värnplikten! De flesta föreningar skulle väl slicka sig om munnen, om de fick en sådan möjlighet att värva medlemmar.

Då kanske någon säger: Ja, men det är orimligt att människor skulle gå in i en sådan sekt som Jehovas vittnen av denna anledning. Det gör man inte. Jag svarar att det får vi väl se. För min del tror jag att systemet kommer att verka stimulerande på tillväxten av Jehovas vittnen.

En annan fråga är hur systemet kommer att verka på andra s. k. etiska värnpliktsvägrare. Det finns kanske sådana också bland Jehovas vittnen. Jag kan inte tro att den gruppen, som är den största, känner sig juste behandlad, om medlemmarna i en annan grupp slipper ifrån både värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst, samtidigt som de själva får fullgöra 540 dagars tjänst.

Herr Rimmerfors har redan begärt vissa förmåner för etiska värnpliktsvägrare utöver vad som här medgivits. Han godkänner visserligen utskottets förslag, men antyder att vägrarna är en så kvalificerad och förnämlig skara och utgör en sådan tillgång för landet att de åtminstone borde få bestämma över de pengar, som de genom sin civila tjänstgöring tjänar in till staten, om de själva endast får värnpliktslön. Men borde inte de som gör militär värnplikt få samma rätt?

Jag kan förstå, om man anser att hela värnpliktsfrågan skall sättas under

Lag om vapenfri tjänst m. m.

debatt, men då tycker jag att man bör säga ut det. Under alla förhållanden tror jag att vi kommer att få en djupare diskussion om värnplikten än vi haft hittills. Vi drivs dit genom att nu skapa olika förhållanden för människor som egentligen säger samma sak, nämligen att de icke vill göra värnplikt.

Jag skulle önska att man tog frågan under omprövning — det händer väl inga svåra saker om man gör det — och försöker pröva ett administrativt förfarande för att bereda denna sekt en liknande tjänstgöring som andra grupper utan vapentjänst.

Det skall bli intressant att få höra hur statsrådet förklarar det framlagda förslaget — om han menar att det tillkommit i uppgivelsens tecken, därför att man är trött på hela frågan och vill komma ifrån den. Jag tror att frågan blir än mer irriterande genom denna lösning.

Under alla förhållanden får vi hoppas att man, om riksdagen godtar förslaget, åtminstone mycket hårt trycker på vad som i utskottsutlåtandet säges om att det bör vara en försöksverksamhet och att man mycket noga iakttar de konsekvenser den får. Men det kan hända att det blir svårt att slingra sig ur konsekvenserna när man en gång infört ordningen. Det vore därför en fördel att vänta med beslutet och ompröva frågan.

Jag yrkar bifall till reservationen I.

I detta anförande instämde fru *Jäderberg* (s), herrar *Turesson* (h) och *Henningsson* (s), fru *Holmqvist* (s) samt herrar *Svenning* (s), *Jönsson* i Arlov (s) och *Gomé*r (cp).

Herr **RIMMERFORS** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm är konfunderad över mitt resonemang. Jag har ofta varit konfunderad över hennes, så det kan gå på ett ut.

En del av vad hon sade bestod av direkta frågor till försvarsministern, och han kommer säkerligen att svara henne på ett tillfredsställande sätt. Det är bara en enda detalj i den sista delen av fru Erikssons anförande som jag skall ta upp. Det gäller Jehovas vittnen, och hon frågar: Hur kommer denna undantagsställning, även om, det bara är en försöksverksamhet, att inverka på de andra vapenfria?

På det vill jag svara att fredsorganisationerna har gjort en egen undersökning, som de ställt till utredningens och Kungl. Maj:ts förfogande. Där föreslår man att Jehovas vittnen, för den händelse de icke accepterar något av de erbjudna alternativen, skall befrias från värnplikt och att kontrollen beträffande deras ärliga ävertygelse skall åvila vapenvägrarnämnden i enlighet med vad som gäller för dem som söker civiltjänst. Detta är en sammanslutning som har mycket stark kontakt med de religiösa och etiska vägrargrupperna och företräder deras intressen.

Det som egentligen uppkallade mig var fru Erikssons funderingar om betalningen för de vapenfrias arbete. Utredningen har föreslagit att dessa pengar skall gå till freds forskning. Jag antydde i mitt förra anförande, att statsrådet inte tagit ställning till den frågan men att han förutskickar att den kommer att utredas, vilket jag hälsar med tillfredsställelse.

Nu frågar fru Eriksson: Varför inte ge också de vanliga värnpliktiga samma förmån, att få arbeta för något visst ändamål, exempelvis freds forskningsinstitutet? Fru Eriksson har tydligen läst på litet dåligt i utredningen. Där heter det nämligen: »Skulle statsmakterna finna det lämpligt, anser utredningen att de belopp som inlevereras till statsverket som ersättning för de vapenfrias arbetsprestationer i första hand avsätts till freds forskning. *Samma tillvägagångssätt bör emellertid komma till användning i de fall då mili-*

Lag om vapenfri tjänst m. m.

tär personal mot ersättning utför arbetet för civil myndighets räkning.»

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara ett par uttalanden i allt det som fru Eriksson i Stockholm yttrade som jag måste något kommentera.

Fru Eriksson sade att jag kallat den andra åsiktsgrupperingen för »vännerna av fängelse». Det är möjligt att jag gjort det. Jag tycker i och för sig att den linje, som fru Eriksson nu uppträder som förespråkare för, just innebär att man säger: Vi fortsätter som vi gjort hittills.

Försvarsministern har dock uttalat, att om vi inte kallar in dessa vapenvägrare, slipper vi döma dem för lyd-nadsbrott. Man skall ha klart för sig vad det är som dessa personer får fängelse för. Är det för att de är vapenvägrare eller vad är det för? Ja, de blir helt enkelt dömda för att de inte lyder lagarna — det är alltså en ren brottmålslagstiftning som här träder in.

För min del ifrågasätter jag om man kan fortsätta på detta sätt, även om vi från utskottsmajoritetens sida uttalat att vi anser vederbörande olämpliga för vapentjänst.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rimmerfors sade att enligt utredningen även de som gör militärtjänst och arbetar för en civil myndighet skulle kunna ställa anspråk på att deras avstådda lön disponerades av staten för t. ex. fredsforskning. Ja, men jag frågade: Anses det inte att de som gör vanlig vapentjänst och har värnpliktslön tjänar in någonting till staten? Har man inte den uppfattningen, så anser man uppenbarligen att försvaret är onödigt, något som saknar värde, och då bör det sägas ut.

Om vi vill ha ett försvar måste vi medge, att de som gör värnplikt ersätter människor som eljest skulle vara

stamanställda i statens tjänst. Och vi har väl bl. a. ansett värnplikten vara en mycket billigare väg än att ha yrkesmilitär?

Jag hyser full förståelse för dem som vill diskutera, försvarets vara eller icke vara. Men man skall inte förstuckat hävda att de som arbetar civilt under värnpliktstiden är ädlare och nyttigare än de som fullgör vapenplikt. Tycker man det, skall man avskaffa värnplikten. Ty varför skall de andra finna sig i att anses så simpla?

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först och främst är det inte så att de inkallade — vare sig det gäller vapenfria eller vanliga värnpliktiga — har några krav på de pengar vi här talar om eller skall bestämma över deras användning. Nej, det gäller medel som utgör ersättning för genomförda arbetsuppgifter som anvisats de inkallade av arbetsmarknadsstyrelsen och som inleveras till statsverket. Sedan kan riksdagen, på förslag av Kungl. Maj:t, besluta att viss del av dessa medel skall användas för fredsforskning eller u-landshjälp, såsom också antyd-des i den utredning som sysslat med frågan. Men de inkallade kan som sagt inte ställa några krav när det gäller dessa medel.

Fru Eriksson har naturligtvis rätt i att de som fullgör vanlig vapentjänst inte på det sättet kan tillföra staten kontanta inkomster. Men detta gällde ju fall där även militärt inkallade kommanderas att tjänstgöra i civil myndighets tjänst.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall inte göra något längre inlägg i denna långa debatt.

Eftersom det i stort råder enighet om den föreslagna omläggningen av den vapenfria tjänsten behöver jag inte gå in på bakgrunden. Det hela är dock en

Lag om vapenfri tjänst m. m.

detalj i det stora sammanhanget när det gäller vår allmänna värnplikt. Kamraren har strax att behandla en ny värnpliktslag, varvid det gäller att ta ställning till en mängd intrikata problem i samband med en omläggning av den allmänna värnplikten.

Jag skall därför i detta sammanhang bara ta upp två saker, men innan jag sålunda går in på frågan om Jehovas vittnen vill jag försöka skingra en del missförstånd som förekommit i debatten.

Alla riksdagsledamöter har säkert erhållit ett brev från en del vapenvägrare, som är ådömda fängelsestraff men som i avvaktan på den nya lag som skall träda i kraft den 1 oktober i år inte har behövt gå i fängelse. De skriver att de, om riksdagen antar denna lag, tvingas att krypa in i fängelset.

Det måste vara fråga om ett missförstånd från dessa ungdomars sida beträffande vad vi här kommer att besluta. Man tror tydligen att endast de tjänstgöringsområden som är särskilt angivna i lagens § 2 står till förfogande. Detta är felaktigt. I kommentarerna till den nya värnpliktslagens § 2 säges att detta bara är exempel på de viktiga områden, till vilka de flesta vapenfria tjänstepliktiga kommer att tas ut. Såsom utskottet mycket riktigt påpekat, föreligger det inget hinder att till dessa områden lägga andra, och detta är också avsikten. Speciellt kvalificerade vapenfria tjänstepliktiga kan utnyttjas för forskning. Vidare kan statliga organ och även fristående organisationer, som sysslar med u-lands hjälp, få utnyttja vapenfria tjänstepliktiga. SIDA har redan påbörjat en sådan verksamhet, och de tillämpningsföreskrifter som kommer att gälla för arbetsmarknadsstyrelsen, vilken enligt förslaget skall ta hand om organisationen av detta, kommer att vidare öppna sådana möjligheter.

Om riksdagen nu antar andra lagutskottets utlåtande på denna punkt, är

det också fastställt att det skall vara fråga om tjänst inom landet och inte utanför dess gränser.

Jag skall emellertid inte fördjupa mig vidare i detta — jag har i första kamraren mera utförligt talat om just dessa problem — utan skall i stället närmast ta upp det som tycks ha blivit huvudstridsfrågan, nämligen hur medlemmarna av sekten Jehovas vittnen skall behandlas.

Fröken Wetterström — jag skall börja med den första talaren i debatten — ställde en fråga till mig. Hon erinrade om ett svar, som jag år 1964 lämnade dåvarande andrakammarledamoten herr Spångberg och där jag utgick från att vi så länge vi har allmän värnplikt måste ålägga alla någon form av tjänstgöring.

Otvivelaktigt hade jag denna uppfattning 1964. Vad som inträffat sedan dess är att den utredning som redan då arbetade med dessa frågor och som bestod av den tidigare ordföranden i Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Frans Nilsson, herr Rimmerfors och en hög domare, på mitt uppdrag tog kontakt med Jehovas vittnen. Det var inte första gången något sådant skedde, utan jag har på andra kanaler haft kontakt med Jehovas vittnen i många år. Vi önskade dock nu slutgiltigt klara ut, vilka möjligheter som förelåg att få sektens medlemmar att utföra någon samhällelig tjänstgöring när de vägrade att göra värnplikt.

Jag visste att det var meningslöst, eftersom Jehovas vittnen är en internationell sekt och det finns erfarenhet av den från många länder. Inte i något land har man i någon form lyckats att få någon aktiv medlem av Jehovas vittnen att utföra någon som helst tjänst, oavsett vilka vägar man har gått. Detta är alltså ett internationellt fenomen. Vi ville emellertid ändå försöka. En riksdagsman som hade mycket god kontakt med Jehovas vittnen, men inte tillhörde utredningen, hjälpte mig. Vi arbetade ge-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

nom olika kanaler, men det var alldeles klart att det inte fanns någon framkomlig väg. Vi kunde bara, som utredningen säger, konstatera att detta internationella fenomen i lika hög grad gäller Sverige som alla andra länder.

När jag tog ställning till utredningens förslag var jag — det kan jag betyga fröken Wetterström — mycket tveksam, och jag är det fortfarande. Det måste alla vara som tar ställning till denna fråga. Vad som gjort att jag ändå har följt utredningen är den erfarenhet, som jag personligen har fått efter att i ganska många år ha sysslat med Jehovas vittnen, och dessutom alla internationella erfarenheter av andra länders sätt att lösa problemen. I flera länder har man förfarit på det sätt som jag nu föreslagit, andra är tveksamma men kommer troligen att gå samma väg som vi; det kan jag visserligen inte garantera, men det verkar så.

Jag var också mycket intresserad av hur remissinstanserna skulle ställa sig. Jag vet inte om kammarens ledamöter har läst remissyttrandena, i vilka delade meningar kommer till uttryck. Ungefär hälften av instanserna stöder utredningens förslag, medan den andra hälften är tveksam eller går emot det. Det är alldeles uppenbart att uppfattningarna är mycket delade.

Det har tidigare framhållits att det är fråga om ett begränsat antal Jehovas vittnen. Detta är naturligtvis en anledning till att utredningen och sedan jag har vågat föreslå den lösning vi gjort.

Vilken lösning är det då tal om? Föreslår jag att Jehovas vittnen skall befrias från att göra värnplikt? Nej, det finns inte ett ord i lagen om detta. Vad jag föreslår är att Kungl. Maj:t skall få rätt att från fall till fall besluta att inte inkalla medlemmar av sekten. Jag vill åberopa utredningens motiveringar för detta liksom det förhållandet att även andra människor behandlas på samma sätt och alltså inte blir inkallade. Kungl. Maj:t får fritt besluta i saken. Skulle

man behöva avbryta förfarandet därför att det av någon anledning visar sig olämpligt — t. ex. därför att det skulle gynna sekten — kan man omedelbart göra det. Det är bara fråga om att ge Kungl. Maj:t denna möjlighet.

Fru Eriksson i Stockholm ställde en mängd helt rimliga frågor om hur man undersöker vem som är medlem av sekten och vad som händer om någon går in i den men hoppar av efter några år, om han fortfarande är befriad o. s. v. Allt detta har vi givetvis tänkt på. Först och främst skall prövning av sektens medlemmar ske varje år. Man är värnpliktig mellan 18 och 47 års ålder. Varje år skall vapenfrinämnden ordna en prövning för att utröna, om vederbörande ännu är aktiv medlem av sekten.

Skulle den föreslagna anordningen verkligen visa sig stimulera en stor medlemstillströmning till sekten — vilket jag också talar om i propositionen — skall den omedelbart upphöra. Andra lagutskottet rekommenderar bara riksdagen att ta förslaget på försök. Med den kännedom om sekten som vi har tror jag inte att det är någon särskilt stor risk för att tillströmningen till sekten ökar.

Det är nämligen mycket svårt att komma in i sekten. Där får inte vem som helst springa in och ut utan det är flera års prövotid för att bli medlem. Den som tillhör sekten får betala 10 procent, tror jag, av sin lön till den. Detta gör man inte gärna bara för att slippa från värnplikten. Herr Gustafsson i Borås, som har skrivit en bok om denna sak, vet att det inte är fråga om någon vanlig folkrörelse där man går in och ut, utan om en organisation som verkligen håller reda på sina medlemmar.

Jag vill också fästa uppmärksamheten vid att sekten som sådan aldrig har begärt att dess medlemmar skall bli befriade från värnplikt eller vapenfri tjänst. Det är inte så, att vi här tillmötesgår ett starkt önskemål eller krav från sektens sida. Den har aldrig fört något

Lag om vapenfri tjänst m. m.

sådant på tal. Jag är inte ens säker på att man är så förtjust i den lösning som här föreslås, men det vågar jag inte uttala mig om; jag har personligen inte haft någon kontakt med Jehovas vittnen på den punkten. Det är emellertid möjligt att de föredrar det martyrskap som de vinner genom att sektens alla manliga medlemmar är tvungna att vägra vapentjänst och blir dömda att gå i fängelse. Eftersom jag har någon ringa kännedom om sektens besynnerliga religiösa inställning, tror jag att förlusten av denna möjlighet att framstå som martyrer och få en massa pluspoäng, när man kommer till himlen, kan vara besvärande.

Handlar man inte här alltför lättvindigt? Fru Eriksson i Stockholm ställde den mycket riktiga frågan. Borde vi inte fortsätta med att undersöka, om det inte finns någon annan framkomlig väg, undrar fru Eriksson. Om kammaren tror att det finns en sådan väg, är jag naturligtvis intresserad av att få veta det. Vi som har sysslat med frågan, tror inte att så är fallet. I inget land har man, såsom jag nämnde, lyckats finna någon lösning på problemet.

I reservationen föreslås att man skulle ersätta fängelsestraffet med arbetsplikt, d. v. s. tvångsarbete — denna unika straffform, som inte längre finns i svensk lag utan som vi har mönstrat ut. Skall vi verkligen tillgripa en sådan åtgärd?

Nej, här finns, mina vänner, inte några andra alternativ än att antingen gå den väg, som innebär, inte att Jehovas vittnen skall vara befriade från värnplikt eller vapenfri tjänst men att man ger Konungen frihet att i vissa fall icke inkalla sektens medlemmar; eller att fortsätta med att kalla in dem och varje år ha dessa vapenvägrare sittande i våra fängelser.

Då kan man naturligtvis säga: Men det är stötande för rättskänslan att ett litet antal svenska medborgare skall slippa göra värnplikt — detta offer som

värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga får göra. Jag erkänner utan vidare att detta är det dilemma som man står inför överallt.

Jag vill inte heller betrakta det föreliggande förslaget som någon slutgiltig lösning. Förutsättningen för hela det arbete, som herrar Rimmerfors och Frans Nilsson utfört, var att vi nu — år 1966 — skulle kunna ersätta den lag som tillkom under andra världskriget med en ny. De sakkunnigas uppgift var att försöka finna en lösning, vilken gjorde det möjligt för oss att slippa — jag säger det rent ut — tillgripa fängelse för Jehovas vittnen och andra totalvägrare. Jag tror att utredningens förslag löser frågan för de s. k. vapenfria tjänstepliktiga. Men då återstår problemet med denna grupp, som inte heller reservanterna vill ha i fängelse och frågan är om man inte bör följa utredningens förslag, såsom jag och även utskottet har gjort. Tveksamheten om lämpligheten av denna lösning kvarstår hos mig liksom hos alla andra, men jag är övertygad om att det inte existerar något alternativ till fängelsestraff. Utredningens jurister har mycket noggrant undersökt just frågan om arbetsplikt. Vi har även i departementet mycket ingående studerat den saken och bl. a. sökt klargöra, huruvida en arbetsplikt skulle stå i överensstämmelse med Europarådets rekommendationer och andra internationella konventioner. Tvångsarbetet är ju avskaffat, och ett sådant skulle för övrigt i detta fall inte lösa problemet.

Låt mig till slut säga några ord om reservationen II. Utredningen föreslog att uttrycket »djup samvetsnöd» skulle ändras till »samvetsnöd», men framhöll mycket bestämt, att detta inte var någon saklig ändring utan endast en språklig redigering. Det är också anledningen till att jag inte velat föreslå någon ändring i detta avseende. Om man inte åsýftar någon saklig ändring, tror jag att det är bäst att behålla det gamla uttrycket. Ty om man ändrar uttrycket, kan

Lag om vapenfri tjänst m. m.

det förefalla som om det är fråga om en ändring i sak. Och så långt jag vet har det inte förekommit några egentliga klagomål ens från de vapenfrias sida mot tillämpningen av lagen med den lydelsen nu har. Redan av det skälet bör riksdagen behålla den formulering som stått sig genom åren.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag byggde mitt första anförande dels på primärmaterial som jag skaffat, dels på utskottets skrivning och remissvaren.

I reservationen I heter det: »Denna utredning bör bl. a. — med hänsyn till vad som upplysts av medlemmarnas av sekten reaktion på civil domstols utdömande av påföljd — överväga möjligheten att genom domstol ålägga ifrågavarande kategori arbetsplikt i enlighet med vad som i remissyttrandena framhållits av Lunds domkapitel och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund.»

Jag utgår ifrån att vad reservanternas sålunda skriver är relevant. Det måste i så fall betyda att denna väg att komma till rätta med Jehovas vittnen inte har prövats. Tolkade jag herr Göransson rätt så sade han i sitt huvudanförande före middagen, att Jehovas vittnen uttalat att om civildomstol ålade dem viss arbetstjänst, så fick de »ta sin ställning under omprövning». Jag menar, herr talman, att Jehovas vittnen bör få den chansen, och jag skulle vilja fråga försvarsministern: Är det något fel att låta dem få den chansen, eller har vi uttömt alla möjligheter och prövat alla vägar?

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är mycket sympatiskt av försvarsministern att oförbehållsamt erkänna att han kommit till en annan uppfattning än han hade i december 1964. Men jag tycker kanske

att det är förvånansvärt att försvarsministern som en förklaring härtill talar om att detta problem existerar i en massa andra länder, att det är ett internationellt problem som ingen kunna komma till rätta med, ty det måste väl försvarsministern ha varit lika medveten om 1964 som nu!

Försvarsministern sade också att han kommit till denna nya uppfattning sedan utredningen trots stora ansträngningar förgäves försökt komma till rätta med problemet. Icke desto mindre uttalade försvarsministern helt klart år 1964, att vilket resultat utredningen än skulle komma till, så var det uppenbart att totalvägrarna måste åläggas någon form av tjänstgöring.

Nu följer man alltså minsta motståndets lag och ger upp inför de besvärigheter som möter — jag vidhåller att det är detta man gör nu. Men är det då riktigt att frita en grupp människor, låt vara att den är liten — gruppens storlek spelar för mig ingen roll — och ge dem favörer framför andra? Hur kommer detta att uppfattas av andra människor, och vilka konsekvenser kommer det att få för rättskänslan? I likhet med fru Eriksson i Stockholm tror jag att det vore bättre att lugna sig och inte fatta ett förhastat beslut och trots alla de ansträngningar som tidigare gjorts försöka pröva nya vägar för att uppnå en mer tilltalande och mer rättvis lösning.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern sade att de möjligheter som står till buds när det gäller Jehovas vittnen var att antingen sätta dem i fängelse eller att friställa dem. Jag tillät mig framlägga ett förslag som jag ändå tycker är ett alternativ, och det skulle intressera mig att höra vad försvarsministern har att säga om det. Jag framhöll möjligheten att låta Jehovas vittnen kvarbli vid den uppgift som de bevisligen själva en gång valt, deras ordinarie syssla,

Lag om vapenfri tjänst m. m.

och låta denna utgöra arbetsfält för tjänsteplikten. Därvid skulle de få vidkännas inkomstbortfall, så att de fick nöja sig med det existensminimum som de värnpliktiga får klara sig på. På det sättet finge sektens medlemmar vara med och dela den ekonomiska uppföring som värnplikten alltid innebär.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Beträffande herr Werners förslag vill jag säga att jag inte tror på det. Förslaget går ut på att Jehovas vittnen genom att avstå en del av sin lön skulle slippa göra värnplikt eller vapenfri tjänst, d. v. s. de skulle betala för att slippa göra värnplikt. Jag tror inte att ett sådant förslag skulle ha några utsikter till framgång här i riksdagen. Förr hade vi ett sådant system i Sverige att man kunde köpa sig fri, men ett sådant förslag vill vi väl inte ens diskutera i dag, föreställer jag mig.

Jag vidhåller — jag är ledsn att jag är tvungen att göra det — att det inte finns något annat alternativ till befrielsen än fängelse. Jag har sysslat med Jehovas vittnen i nära tio år nu och har min inställning till sekten fullständigt klar. Jag har som sagt kommit till den uppfattningen, att det enda alternativet till befrielse från värnplikt är fängelse. Vill vi inte ha dem i fängelse — det kanske är många som vill det av rättviseskäl — så finns det enligt min mening ingen annan väg än den som jag föreslår och som icke innebär att de enligt lag befrias från tjänstgöring utan att Kungl. Maj:t får möjlighet att frikalla dem. Med hänsyn till hur Jehovas vittnen i vissa fall uppträder föreställer jag mig att det inte blir alla som Kungl. Maj:t underlåter att inkalla. Jag skall inte ingå på detta triviala problem. Förslaget innebär inte en rätt för Jehovas vittnen att slippa bli inkallade, utan avser bara att ge Kungl. Maj:t en fullmakt att låta bli att inkalla för att

man skall slippa få ett visst klientel i fängelserna. Det skall först ske efter utredningar av vapenfrinämnden och sedan man fått fullt klart för sig att vederbörande är aktiv medlem av Jehovas vittnen. Så länge vederbörande är medlem skall man helt enkelt undvika att kalla in honom på samma sätt som vi undviker att kalla in en mängd andra svenska medborgare på grund av skäl som utredningen har angivit.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag skulle vilja göra mig till tolk för oss som är kvar på talarlistan genom att säga att det hade varit sympatiskt av försvarsministern om även vi hade fått tala innan han själv tog till orda.

Jag är en av reservanterna. I vår reservation har vi reagerat emot utredningens och utskottets förslag att Jehovas vittnen helt skall befrias från all slags värnpliktstjänstgöring.

Här kan man verkligen tala om andens seger över materian. En grupp ungdomar trotsar lag och ordning, trots att det finns valfrihet. De vägrar och går i fängelse gång på gång. Då kapitulerar myndigheterna och befriar dem från all slags värnpliktstjänstgöring. Med andra ord: man placerar dessa utanför lagen både när det gäller skyldigheter och när det gäller bestraffning.

Försvarsministern talar här om prövotid. Om en ung man anmäler sig till Jehovas vittnen en månad innan han skall mönstra och vid mönstringen anmäler att han tillhör denna sekt, kommer han då att sättas i fängelse eller blir han hemskickad igen? Försvarsministern talar om att det i vissa fall inte blir alla som Kungl. Maj:t underlåter att inkalla. Men det måste väl gälla alla Jehovas vittnen och inte bara i vissa fall?

Sedan kamouflerar man sin kapitulation genom att tala om sjuka människor och om att dessa befrias på samma grunder som asociala och alkoholister.

Lag om vapenfri tjänst m. m.

Det kan omöjligt vara rättvist att en del som vägrar att bära vapen helt befrias, medan andra däremot inte bara får göra vapenfri värnplikt utan därutöver får en onaturlig och en orättvist längre tjänstgöringstid än andra värnpliktiga. Skall en grupp befrias, så skall alla som har samvetsnöd befrias.

Hur skulle det gå om dessa Jehovas vittnen skulle finna att den skatt de betalar också går till försvaret och om de som följd därav skulle vägra att betala skatt? Skall vi även då gå dem till mötes och befria dem från skattskyldighet? Vi blir inte av med problemet genom att befria denna grupp. En grupp totalvägrare har demonstrerat utanför riksdagshuset. Hur kommer det att gå för dessa? Skall de också sättas i fängelse? Har vi råd att ha dem i fängelse?

Man kan heller inte undgå tanken, att det ändå måste vara en goodwill för en rörelse och underlätta dess rekrytering när de unga män som blir medlemmar befrias från värnplikts-tjänstgöring.

Vi tror inte på fängelsestraff som bästa lösning, men det finns säkert flera andra vägar som ännu inte prövats. Jag hade tänkt anföra samma sak som herr Werner gjorde. Jag anser att de medborgare som tillgodogör sig ett lands förmåner också bör besinna sina skyldigheter mot landet.

I reservation II har vi reserverat oss mot skrivningen »djup samvetsnöd». Vi anser att det räcker med »samvetsnöd», därför att man kan inte gradera samvetsnöden. Det kan i vissa fall vara svårt för en del ärliga pojkar att bevisa att samvetsnöden är tillräcklig. När jag hörde herr Werner såg jag framför mig prästen, som med det gamla systemet till en ung man lämnar ett långt frågeformulär med en hel del kuggfrågor, och som redan sitter som förhørsledare och domare och sannernigen inte gör det lätt för den unge mannen att motivera och förklara sin samvetsnöd.

Jag skulle också vilja erinra om en annan grupp, nämligen den som består av dem som har psykisk ovilja mot vapenbruk. Kanske också detta djupast sett är samvetsnöd. Då dessa trots ärliga försök inte längre uthärdar värnplikten får de ibland nervösa utbrott som innebär en uppenbar fara för omgivningen, och i flera fall slutar det med självmord. Om dessa som inte direkt kan hänvisa till samvetsnöd bereddnes möjlighet att göra vapenfri värnplikt skulle man förhindra personliga tragedier.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna I och II.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Debatten har nu pågått så länge att jag skall begränsa mig till ett par punkter. Först vill jag säga att den lag beträffande vapenfri tjänst som riksdagen nu skall besluta om innehåller många betydelsefulla förbättringar som jag tror att vi alla är överens om. Vi måste erkänna att vi går mycket långt i vår strävan att möjliggöra för dem, som av etiska eller religiösa skäl vägrar att göra tjänst inom försvaret, att ändå kunna fullgöra sina samhälls-plikter och skyldigheter.

Sedan har det talats om samvetsnöd. Jag kan inte underlåta att något beröra det. Jag vill påstå att det är vanligt och normalt för en människa att känna samvetsnöd, om han försätts i den situationen att han blir tvingad göra bruk av vapen mot en medmänniska. Jag har väldigt svårt för att undantaga någon därvidlag. Att i likhet med herr Rimmerfors försöka göra en gradering mellan olika slag av samvetsnöd, där den ena tydligen av herr Rimmerfors ansågs mera befogad och den andra av mindre värde. Det kan jag inte gå med på. Jag är långtifrån övertygad om att samvetsnöden är större eller mera framträdande hos våra vapenvägrare än hos många av våra unga män som fullgör sina i demokratisk ordning be-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

slutade skyldigheter. Skulle man dra slutsatsen av ett sådant resonemang att det endast är en viss grupp som känner verklig samvetsnöd, så skulle man väl kalla de andra samvetslösa, och det är väl ingen som vill påstå något sådant. Vilka uppgifter jag än åtar mig för samhället och dess fortbestånd undanröjer det inte samvetsnöden.

Jag har velat starkt understryka detta förhållande av den anledningen, att det ofta framställs — vilket även gjorts i debatten här i dag — som om samvetsbetänkligheter mot vapenbruk mot andra människor, även om de benämnes fiender, endast skulle vara till finnandes hos den lilla del av vår ungdom eller landets medborgare över huvud taget, som vägrar att bära vapen. Denna lilla grupp vill framställa sig som om den hade monopol på landets samlade samvetsnöd. Så är inte förhållandet. Respekten för andra människor är lika djup och allvarlig hos varje normal och modern, civiliserad människa.

Några ord om Jehovas vittnen. De har diskuterats flitigt, och det har talats mycket om hur omöjlig denna sekt är i sin samhällsfientliga inställning, att jag inte skall uppehålla mig därvid. Men att gå så långt i eftergift som departementschefen föreslår mot en grupps oberättigade krav kan jag inte vara med om. Att de skulle helt befrias från varje form av samhällsnyttig insats i stället för värnpliktstjänstgöring kan inte godtas. Då växer det upp en ny privilegierad grupp enbart av den anledningen, att medlemmarna i den ogillar de plikter som huvuddelen av medborgarna i känsla av lojalitet och ansvar underkastar sig. Att gå på denna linje är sannerligen ett underligt sätt att slå vakt om likställighet och rättvisa människor emellan. Det måste efter vad jag förstår för flertalet av medborgarna, som mycket pliktskyldigt fullgör vad de skall göra för samhället, framstå som mycket stötande.

4* — *Andra kammarens protokoll 1966. Nr 26*

Jehovas vittnen får nu, som tidigare har framhållits, stora förmåner. De får behålla sin inkomst, om de studerar kan de fortsätta sina studier, och har de en tjänst fortsätter de denna och får på det sättet fördelar i fråga om tjänstetid. De får också fördelen att få stanna i en civil, bekväm tillvaro under den tid då deras kamrater fullgör en militärtjänstgöring, som ofta är krävande, ekonomiskt betungande, medför avbrott i deras studier och dessutom tvingar dem att försaka det civila och behagliga livet under en relativt lång tid.

En annan omständighet som jag något vill beröra är att denna toltalbefrielse för Jehovas vittnen innebär att en väsentlig grundregel i vårt rättssystem åsidosättes. Den gamla regeln om likhet inför lagen kommer inte att tillämpas i fråga om samhällets reaktion mot underlåtenhet att fullgöra ett samhälleligt åliggande, och detta enbart av den anledningen att vederbörande ogillar detsamma. Det är något nytt och för vårt rättssystem främmande, att den enskildes personliga åsikter om begångna överträdelse skall tillmätas betydelse vid utdömandet av påföljd. Skulle denna nya syn vinna allmän tillämpning på t. ex. strafflagstiftningens område, skulle det medföra att jag kan vägra avlämna självdeklaration och underkasta mig taxering med den motiveringen att jag inte tycker om skatter och är fientligt inställd mot samhället; förmåner och rättigheter skulle jag ändå få behålla.

Vad är det för övrigt som hindrar, herr talman, att nya ideella organisationer bildas som i sina stadgar kräver att medlemmarna tar avstånd från varje engagemang i totalförsvarets tjänst? Jag är övertygad om att de kan anföra lika bärande motiv för sin inställning och ange samma djupa samvetsnöd som Jehovas vittnen gör.

Om det förslag som vi nu behandlar bifalles kan jag inte finna annat än att

Lag om vapenfri tjänst m. m.

vi kommer att i det närmaste ge fritt spelrum åt godtycke vid bedömning av den enskildes ansökan om totalbefrielse, och rättsordningen kommer att allvarligt störas.

För min del hyser jag i likhet med reservanterna den bestämda uppfattningen, att Jehovas vittnen skall ha någon form av åliggande, om de vägrar att över huvud taget göra tjänst för samhället. De har ju möjlighet att göra sin insats i form av humanitär hjälpverksamhet, t. ex. vård av handikappade.

Hur detta skall utformas är svårt att säga. Försvarsministern säger att det finns ingen mer väg — han har givit upp. Jag tycker att man inte får ge upp i detta läge. Det är allvarligt ur rättvisesynpunkt och med hänsyn till de krav man har rätt att ställa på likställighet inför lagen. Därför måste vi komma fram till någon lösning.

Här har talats om arbetsplikt. Den möjligheten tror jag inte på. Straffpåföljd vill vi inte ha. Jag har varit i tillfälle att utdöma straff för ett flertal av Jehovas vittnen, och jag måste erkänna, att det gagnar till intet. Den vägen är obrukbar.

Emellertid har i detta sammanhang inte sagts ett ord om en möjlighet som jag vill nämna: Varför inte ålägga dem en extra skatt? Denna riksdag tycks ju inte ha några större svårigheter att lägga på medborgarna skatter. Man kanske skulle kunna på det sättet lösa problemet. Jag vet inte, om det är en framkomlig väg, men någon form för att ålägga Jehovas vittnen skyldigheter i detta sammanhang måste vi komma fram till. Jag vill därför att vi skall fortsätta att utreda frågan, även om försvarsministern förefaller ha tappat modet. Därför yrkar jag bifall till reservationen I.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Det förslag till lag om vapenfri tjänst som vi nu skall ta ställ-

ning till utgör trots vissa brister, som jag senare skall komma till, enligt min mening ett riktigt och praktiskt grepp på ett ganska komplicerat problem. Dessutom innebär lagförslaget en humanisering av vår strafflagstiftning i detta avseende.

Det är här fråga om framför allt två betydande förbättringar. Den första är att en grupp som vägrar att göra värnplikt befrias därifrån och slipper straff, nämligen Jehovas vittnen. Försvarsministern säger att frågan om sådan befrielse skall prövas från fall till fall. Jag vill likväl tolka det så, att det inte innebär någon förändring i den rätt man här avser att ge Jehovas vittnen. Den andra förbättringen är tillskapandet av vapenfrinämnden på sju personer. Det tycker jag också är en betydande förbättring.

Jag vill också hålla försvarsministern räkning för att han inte upprepar de smädliga formuleringar som utredningen kostar på sig, då den föreslår att Jehovas vittnen odugligförklaras ungefär på samma grunder som alkoholskaddade och asociala.

Här har diskuterats, om det är riktigt att ge denna lilla grupp denna favör. Herr Oskarson och fru Eriksson i Stockholm och flera andra har anfört att det egentligen inte är rimligt. Det kan sägas. Det går att moralisera över detta hur länge man vill, men det löser ju inga problem. Statsrådet har ju alldeles rätt i att, om man vill ha någon annan lösning på problemet än fängelse, har man att välja detta alternativ. Det går inte att komma med några andra alternativ, därför att denna grupp accepterar inga andra alternativ.

Fängelse är det hittills prövade alternativet. Här är man emellertid inne på en annan linje. Man har bara att välja, och det är vad man enligt detta förslag har gjort. Jag vill därför upprepa att det är riktigt, praktiskt och humant att ställa frågan som den nu blivit ställd i lagförslaget.

Lag om vapenfri tjänst m. m.

Har vi råd med detta? Jag tror inte alls att det blir några särskilt omfattande och svåra konsekvenser av denna lagstiftning. Samhället, demokratin, har råd till denna respekt för individens åsiktsfrihet. Även jag anser att uttrycket »samvetsnöd» verkligen kan bytas ut mot någonting bättre. Det är ju inte alla som i likhet med herr Werner har den lyckliga kombinationen att vara militärpräst. Då förmodar jag att man aldrig behöver komma i denna samvetsnöd. Det är en förträfflig kombination, men det är bara en i kamraren som har den. Jag tyckte också att det i botten på herr Werners resonemang saknades litet av den respekt för individens åsiktsfrihet, som borde kunna förväntas av en representant för en annan kristen trosriktning.

Däremot beklagar jag att man beträffande lagförslaget inte kommit fram till samma fördomsfria inställning till de etiska totalvägrarna som till Jehovas vittnen. Varför är detta synd? Jo, därför att det här handlar om en grupp som är beredd att resonera. Vi har allesammans fått ett brev från 93 ungdomar som säger att de vill diskutera alternativtjänster. De ger exempel på sådana: freds- och konfliktforskning, internationell utveckling och biståndsverksamhet, arbete i eget yrke, varvid inkomsten utöver existensminimum går till stöd åt konfliktförebyggande verksamhet. Man är alltså beredd att avstå allt utöver existensminimum. Denna grupp accepterar vad herr Oskarson alldeles nyss pläderade för. Han ville ju att man skulle ta ut en extra skatt. Dessa ungdomar har redan i förväg förklarat sig beredda att betala en förmodligen ganska hög skatt.

De 93 ungdomarna säger i sin skrivelse följande:

»Om det i den nya lagen om vapenfri tjänst inte ges mig något av ovanstående alternativ har jag ingen annan utväg än att värnpliktsvägra.»

Varför inte snabbt vidta åtgärder för

att komma på talefot med dessa ungdomar? Det vore klokt att göra detta.

Jag känner åtskilliga av dessa ungdomar. Det är mestadels en mycket vaken, starkt ideellt inställd och mycket kunnig ungdom, som diskuterar ideologiska, filosofiska och andra problem på en mycket hög nivå. Det är inga utvecklingshämjade ungdomar. Det är ungdomar som därför att samhället är fyllt av motsägelser, bl. a. motsättningar som i århundraden lett till krig, motsättningar som skapar fruktan, ångest och samvetsnöd, vilket människor upplever på olika sätt, har kommit fram till denna ståndpunkt. Jag vill inte påstå att jag delar deras uppfattning; jag är inte själv pacifist, men jag har mycket stor respekt för de pacifistiska ungdomar som står bakom denna deklARATION.

När det gäller de etiska totalvägrarna sägs det att man är beredd att ge dem fler alternativ. Men samtidigt har departementschefen dragit gränsen något snävare än utredningen, då man beträffande »ekonomi och expeditionstjänst i statlig och kommunal förvaltning» tagit bort ordet »främst» och därmed snävat till de uppräknade alternativen mer än vad utredningen gjort. Vi måste diskutera flera alternativ; annars löser vi inga problem.

De etiska totalvägrarna kommer kanske också att känna sig bestörta inför försvarsministerns formulering, när han säger: »Givetvis bör också förutsättas att den som erhåller befrielse från vapenbruk är villig att i annan form än genom den vanliga värnplikts-tjänstgöringen tjäna samhälle och förbereda sig för en uppgift inom något av krigssamhällets olika verksamhetsområden.»

Varför denna utmanande formulering om krigssamhället? Man kunde ha formulerat det annorlunda.

Min slutsats är alltså, att vi måste gå dessa ungdomar till mötes och diskutera med dem. Jag är oenig med försvars-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

ministern, när han säger att vilka alternativa tjänster vi än kommer att erbjuda, så måste det vara tjänster inom landet. Varför det? Varför kan man inte tänka sig deltagande i u-landsarbete, som ju alla i princip anser nyttigt? Det sägs att det ställs så stora krav på dem som deltar i u-landsverksamhet, men åtskilliga av dessa ungdomar tror jag svarar mot mycket höga krav och skulle väl kunna komma i fråga för att delta i u-landsarbete. Varför då utesluta ett alternativ, som alla tycker är en nyttig verksamhet. Dessa ungdomar kan hjälpa till, bli goda ambassadörer och öka vårt anseende som hjälpanation ute i världen.

Ungdomarna själva formulerar det så, att de vill göra en fredsviktig insats. Man kan givetvis pressa den formuleringen och fråga om inte allt är fredsviktigt som har med försvaret att göra och som avser att trygga vår neutralitet och vårt oberoende. Jovisst, men man kan ju ha olika syn på den saken. Och då måste vi ge plats även för andra meningar än de förhärskande. Dessa ungdomar är mycket fredsaktiva, lidelsefulla atombombsmotståndare, anhängare av demokrati och bärare av en djup humanistisk inställning. Vi bör ta vederbörlig hänsyn till det.

Det är alltså osäkert ännu hur denna lag kommer att uppfattas av de etiska totalvägrarna, och därför vill jag knyta en förhoppning till vad statsrådet skriver i propositionen, nämligen att man skall fortsätta att utreda frågan. Kanske kan man då komma fram till en vettig lösning.

Även om jag i många stycken är positiv till den föreslagna lagen, finns det en sida i densamma som jag ställer mig negativ till, nämligen den som handlar om tjänstgöringstidens längd. Den har satts till 540 dagar. Departementschefen skriver i utlåtandet: »Detta dagantal motsvarar utbildningstiden för specialtjänstuttagna värnpliktiga och överensstämmer nära med den tid som jag

inom kort kommer att föreslå som den längsta möjliga för värnpliktiga i allmänhet.» Varför skall denna grupp få den längsta möjliga tjänstgöringstiden för värnpliktiga i allmänhet? Är denna grupp så betydelsefull, eller är det meningen att man genom den långa tjänstgöringstiden skall ge dessa ungdomar en form av bestraffning? Om det senare är avsikten, tror jag det är olyckligt.

När fru Eriksson i Stockholm säger att man bör pröva ett administrativt förfarande, menar jag att den möjligheten redan är överspelad. Det är ett administrativt förfarande som vi har haft, och när försvarsministern och andra som handlagt dessa frågor kommit till slutsatsen att vi inte kan använda det, anser jag detta vara ett realistiskt konstaterande.

Försvarsministern argumenterar mot införande av arbetsplikt och erinrar om att sådan inte längre finns i vår lagstiftning. Jag ber att få instämma i försvarsministerns uppfattning i det avseendet. Jag tror det vore olyckligt att införa något dylikt.

Med detta, herr talman, vill jag ge min anslutning till utskottet, trots de brister som jag helt kort har påtalat. Denna anslutning gäller med den ändring av § 1 som föreslås i reservationen II av fru Hamrin-Thorell m. fl.

I detta anförande instämde herr Rubin (mbs).

Herr OSKARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jansson säger att vi har råd att undvara denna lilla grupp och låta den få sin frihet. Jag kan inte låta bli att säga att jag inte anser det vara rätt — vi har då gått ifrån principen att det skall vara likhet inför lagen och att alla skall fullgöra sina skyldigheter.

Detta skulle framträda oerhört tydligt om vi skulle tvingas sätta vår försvarsmakt på krigsfot — det är dock därför den utbildas. Jag tror att man

Lag om vapenfri tjänst m. m.

har anledning att verkligen påstå att många av de svenska ungdomarna i så fall får uppoffra sig och göra insatser för andra människor, insatser som dessa kunde ha hjälpt till med. Jag anser att det brister i fråga om lojalitet och solidaritet mot samhället och mot övriga samhällsmedlemmar, när man undandrager sig sådana väsentliga och allvarliga plikter som det här gäller.

Ur rättvisesynpunkt är det inte fråga om hur många det är som vi här beviljar den ena eller den andra förmånen. Om det är en, tio eller hundra spelar ingen roll, det är principen det är fråga om.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jansson var mycket tvärsäker. Han visste precis att det nu inte finns fler möjligheter än de statsrådet hade redovisat. Det förtroendet för ett socialdemokratiskt statsråd är ju bra. Det verkar i alla fall mycket mera förtroendeingivande när statsrådet Andersson talar om hur svårt han hade att bestämma sig för denna ståndpunkt och att han fortfarande var oviss om hur man skulle göra. Han sade att det inte är någon bra lösning som föreslagits. Det var så förtjusande anspråkslöst sagt, att man nästan fick lust att ta tillbaka det man själv sagt.

Men om det nu har tagit år för statsrådet att nå fram till denna inställning, må det för oss som inte sitter så nära vishetens källor få ta några år till. Jag vidhåller sålunda min uppfattning, fast jag tycker det var sympatiskt redovisat av försvarsministern. Herr Jansson var däremot i tvärsäkraste laget, och sade vidare — om det nu var för att verka human — att vi inte skall moralisera. Men moraliserar inte herr Jansson? Herr Jansson målar ut de ungdomar, som inte vill göra värnplikt, som mycket mer högtstående än andra. De var t. o. m. emot atomvapen, och de var demokrater.

Herr Jansson får nog räkna litet fler till gruppen A-vapenmotståndare och demokrater — ty annars vore det bedrövligt. Jag tror att man både kan göra värnplikt och att man kan tillhöra Jehovas vittnen och ändå ha en demokratisk inställning och vara emot atomvapen.

Jag blev inte klok på vad herr Jansson menade när han sade att vi väl har råd med vad? Menar herr Jansson att de som av etiska skäl är vapenvägrare skulle kunna slippa göra värnplikt och även slippa vapenfri tjänstgöring såsom Jehovas vittnen skulle få? Eller ströp herr Jansson åt och gjorde en skillnad därvidlag i sista momangen? Skulle över huvud taget alla ha ett val mellan att göra värnplikt eller avstå, eller hur var det?

Herr Jansson sade att 540 dagar var så upprörande mycket. Men vi diskuterar ju nu inte huruvida 540 dagar är mycket eller inte. Den högtstående vapenfrigrupp, som herr Jansson talar om, skulle ju, om vederbörande gjorde sin värnplikt, få ytterligare 100 dagar utöver de 540, enligt det beslut vi senare skall fatta.

Herr JANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Oskaron säger att det inte är rätt att låta Jehovas vittnen slippa bära vapen och inte heller att befria dem som av etiska skäl är totalvägrare — det är likhet inför lagen.

Vi är på det klara med att detta innebär en särbehandling av grupperna. Så länge ingen framlagt ett vettigt förslag till lösning av problemet tjänar det inte mycket till att tala om att det inte är likhet inför lagen. Jag rekommenderar herr Oskaron att tala i klartext.

Såsom framhållits är alternativet för denna grupp fängelse. Det är inte farligt att i klartext ange alternativen — ingen blir anklagad för det i denna diskussion.

Till fru Eriksson i Stockholm vill jag säga, att när jag beskrev de ungdomar

Lag om vapenfri tjänst m. m.

som av etiska skäl är totalvägrare såsom ungdomar med i många avseenden mycket goda egenskaper, så ställde jag dem inte i motsättning till andra ungdomar, som på vanligt normalt sätt inställer sig och gör sin värnplikt. Jag tillhör själv dem som gjort värnplikt, liksom de flesta svenska ungdomar har gjort. Men man har heller inte rätt att ställa dessa ungdomar över andra i moraliskt hänseende — jag vill inte göra någon som helst kategoriklyvning härvidlag.

Så särskilt tvärsäker är jag inte, fru Eriksson i Stockholm, men vi diskuterar alternativ, och några andra förslag än de jag talat om har inte framkommit.

I övrigt skall jag inte polemisera mot fru Eriksson, eftersom hennes inlägg inte tillförde debatten något nytt.

Herr **OSKARSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga till herr Jansson att jag aldrig kan underlåta att tala om just likheten inför lagen när det gäller lag och rätt. Det är helt enkelt ett ständigt krav att likhet inför lagen skall råda.

Vidare har vi tydligt sagt ifrån, att fängelsestraff inte är den metod enligt vilken Jehovas vittnen kan bringas till en bättre ordning. Detta är vi fullt överens om. Men vi har inte velat ge upp utan velat utreda frågan ytterligare. Och även om något godtagbart alternativ inte framförts, så kan jag inte tycka annat än att vi bör undersöka saken ytterligare. Ju större svårigheterna är, desto större ansträngningar skall göras. Gör vi det, tror jag vi skall kunna komma fram till en acceptabel lösning.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Jansson inte har någon uppfattning som skiljer sig från andras. Han anser att ungdomarna normalt skall acceptera att göra värnplikt så lång tid, som vi inom

kort beslutar och som för den högt utvecklade kategori, som herr Jansson tidigare beklagade blir ungefär 100 dagar längre i värnplikten än de 540 dagarna i vapenfri tjänst.

Jag konstaterar även att herr Jansson inte är alldeles tillfredsställd med att Jehovas vittnen helt slipper att göra någon insats, utan att det bara var i brist på alternativ som han gick efter denna linje. Kommunisterna brukar annars inte vara rädda för att kräva fler utredningar. De avstår i dag emellertid, medan andra vill ha utredning, och därför tycker jag att herr Jansson bröstade sig väl mycket utan anledning såsom den där vill skydda folks samvete.

Herr Jansson sade, att jag inte tillförde debatten något nytt. Herr Jansson hade över huvud taget inte annat att anföra än att tätt ansluta sig till statsrådets uppfattning. Detta kan vara hedersamt men är inte särskilt radikalt.

Herr **JANSSON** (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med fru Eriksson i Stockholm om att det inte alltid är radikalt att ansluta sig till socialdemokratiska statsråd. Ibland kan man ansluta sig till sådana även om det inte är så radikalt, eftersom det framstår såsom det enda möjliga alternativ vilket för ögonblicket erbjuds.

Får jag erinra herr Oskarson och även fru Eriksson om att jag i likhet med dem själva är för fortsatt utredning av denna fråga.

Jag poängterade i ett inlägg med adress till försvarsministern, att denne mycket snabbt borde låta utreda möjligheterna att nå överenskommelse med de etiska totalvägrarna, innan det eventuellt blir aktuellt att sätta dessa i fängelse. Det var enligt min mening mera konstruktivt än tvärsäkert att framföra denna synpunkt. Denna var så mycket bättre som den sammanföll med både fru Erikssons och herr statsrådets uppfattning.

Lag om vapenfri tjänst m. m.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Andra lagutskottets förslag utgör enligt min mening en relativt god och tillfredsställande lösning på delvis mycket svåra — det håller jag med försvarsministern om — och känsliga problem. Det svåraste problemet av alla är naturligtvis frågan om Jehovas vittnen, och jag skall ägna mitt intresse åt dessa.

Den första reflexion man gör är den som många gjort under denna debatt, nämligen att det naturligtvis är oriktigt att dessa människor skall befrias från en medborgerlig skyldighet bara för att de sätter sig på tvären i alla sammanhang. Detta kunde naturligtvis leda till mycket besvärliga konsekvenser.

Om det t. ex. skulle dyka upp en sekt, som menar att det enligt deras religiösa övertygelse är synd att betala skatt, kan samhället inte finna sig i detta, även om naturligtvis en sådan sekt skulle kunna tillvinna sig stora sympatier och kunde få många anhängare.

Att dessa sekterister befrias från allt samhällsgagnande arbete innebär också, såsom här påtalats, att de gör en mycket stor ekonomisk vinst. Den som är inkallad och skall fullgöra vapenfri tjänst gör en mycket stor ekonomisk förlust och får dessutom ett avbräck i sin civila karriär och utbildning. Dessa totalvägrare tjänar därför otillbörligt på att visa denna ovilja mot den minsta lilla solidaritet med samhället.

Efter detta verkar det som om jag skulle gå emot utskottet och ansluta mig till reservationen, men det ämnar jag trots allt inte göra. Jag tror nämligen att det förnuftigaste ändå är att låta dessa människor gå fria i den begränsade utsträckning, som regeringsförslaget innebär. Jag tycker att det är ovärdigt samhället att släpa dessa personer in och ut ur våra fångvårdsanstalter. Det kostar bara pengar, som inte gör någon som helst nytta. Där emot skulle jag kunna visa sympatier för någon form av avgift, även om jag

håller med försvarsministern om att det är svårt att administrera en sådan. Tanken att belägga dem med en särskild skatt tror jag inte mycket på; vi har redan tillräckligt av den varan.

Ett ytterligare argument — kanske det allra starkaste — för utskottets ståndpunkt är att man genom att följa dess förslag slår ett vapen ur händerna på Jehovas vittnen, och det är i detta sammanhang särskilt lämpligt. Jag tror nämligen som försvarsministern att denna sekt existerar på sitt martyrskap. Ingenting kan befästa människor i värföreställningar så som att vara martyrer för dem. Samhället har sannernligen ingen anledning att stimulera uppkomsten av sådana fenomen.

Vi hörde tidigare i dag herr Göransson redogöra för att dessa människor inte vill acceptera administrativa beslut, som verkställs lugnt och stilla, men däremot fogligt finner sig i att dömas av domstol och då blir mycket goda fångar, om man kan tala om sådana. Det visar att de, när det kan väcka uppseende, gärna står som martyrer framför skranke. Det är just vad de strävar efter. Om vi följer utskottets förslag, kommer vi att reducera denna skara. Försvarsministern har fullständigt rätt i att det klokaste vi kan göra är att inte låta dem få denna martyrgloria.

Låt oss alltså släppa Jehovas vittnen fria på försök, såsom utskottet har föreslagit! Det är hopplöst att försöka få dem att utföra ett samhällsgagnande arbete, och det är — som jag redan har framhållit — meningslöst att släpa in dem i fångvårdsanstalter.

Det är ganska anmärkningsvärt att i hela denna långa debatt ordet religionsfrihet ännu inte tycks ha kommit till användning. Herr Jansson snuddade vid begreppet, men jag tror inte han nämnde själva ordet. Man kan ändå tänka sig att dessa människor trots allt är ärligt övertygade om att deras lära är den riktiga. De kanske föraktar oss och anser att vi har mycket underliga före-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

ställningar — särskilt naturligtvis jag, men det spelar mindre roll. Om vi lever i ett land med religionsfrihet, kan vi inte komma ifrån tanken att dessa människor verkligen kan vara fast förankrade i sin tro. Enligt min mening har vi i riksdagen inte någon rätt att gradera olika uppfattningar i religiösa ting. Detta är en aspekt som, otroligt nog, fullständigt har kommit bort i detta sammanhang, men det kan vi inte gärna låta den göra. Vi måste räkna med eventualiteten av att dessa Jehovas vittnen faktiskt är hederliga och ärliga i sin övertygelse.

Det föreligger också en reservation i fråga om graden av samvetsnöd. Utskottet vill att den skall vara djup, medan reservanterna nöjer sig med enbart samvetsnöd. Personligen skulle jag ha föredragit ett annat uttryck i stil med det norska »allvarlig övertygelse». Alla vet vad övertygelse är, men vad är samvete? Det är någonting som somliga har och andra inte har. Samvetets utslag är dessutom mycket irrationella. Övertygelse är däremot ett entydigt och klart begrepp. Eftersom jag emellertid tvingas att välja mellan de alternativ som finns, väljer jag reservanternas förslag, alltså enbart samvetsnöd. »Djup samvetsnöd» gör ett redan dunkelt begrepp ännu mera djupt dunkelt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkterna B och E men till reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl. under punkten C.

Herr CARLSSON i Tyresö (s):

Herr talman! Av flera skäl skall jag fatta mig mycket kort. Först skulle jag rent allmänt om regeringens och utskottets förslag vilja konstatera att det innebär betydande framsteg. Jag tror att vi nu har ett samhälle som äger möjligheter att ge de ungdomar som önskar vapenfri tjänst en rejäl chans. Jag vill särskilt understryka nödvändigheten av att vi, när vi skapar praxis i samhället,

ser till att gränserna inte blir snäva och utnyttjar varje möjlighet att tillmötesgå dessa ungdomars önskemål.

Framför allt är det emellertid den diskussion som har förts om Jehovas vittnen som har föranlett mig att säga några ord.

Det sägs att beslutet innebär att regeringen inte skall behöva inkalla medlemmar av denna sekt till tjänstgöring. Skälen för ett sådant beslut har radats upp. Jag vill för min del deklarerera att jag förstår, vilka problem det medför att ha med denna grupp av människor att göra i ett samhälle som vårt. Men jag tycker det är felaktigt att vid bedömningen av vilken behandling man skall välja isolerat se till denna grupp. Jag tycker det vore naturligt att i bilden också ta in den reaktion som behandlingen av gruppen kan väcka hos övriga grupper. Det gäller den effekt det kan få på andra vapenvägrare, som vid en jämförelse med Jehovas vittnen naturligtvis måste säga sig att den behandling de får utifrån deras egna intressen är långt mindre tillfredsställande. Ärså den stora majoriteten av medborgare som fullgör militärtjänst måste säga sig att de i förhållande till Jehovas vittnen för det första givetvis får den mycket obehagliga — jag tror alla upplever det så — plikten att lära sig döda; och för det andra får de ta de ekonomiska konsekvenser som militärtjänsten innebär, i form av betydligt lägre levnadsstandard under militärtjänsten och en avsevärd tid därefter.

Jag tror inte man skall underskatta den negativa effekt som ett beslut om total befrielse av det slag som här är aktuellt kan få bland de övriga ungdomsgrupperna. Man kan naturligtvis diskutera huruvida man här skall införa arbetsplikt eller inte; vilka möjligheter man har att tillgripa på det ekonomiska området.

För egen del har jag litet svårt att förstå de kraftiga invändningar som rests mot förslaget om arbetsplikt ut-

Lag om vapenfri tjänst m. m.

ifrån den synpunkten att det skulle vara en oriktig åtgärd. Jag tycker inte det är mindre oriktigt — vi tvingas ju till det — att besluta om ett försvar, med de inskränkningar i den enskilde individens frihet som det innebär. Jag kan inte inse, att detta tvång gentemot Jehovas vittnen i form av arbetsplikt eller någonting annat skulle vara av grövre art.

Jag har därför — precis som SSU gjorde när de skrev sitt remissyttrande över detta förslag — kommit till slutsatsen att det är ett mycket bra förslag, att det innebär ett stort framsteg med hänsyn till vapenvägrarna men att det icke är en lycklig åtgärd i vad det gäller frikallande av Jehovas vittnen.

Jag kommer därför att rösta för reservation I av herr Blomqvist m. fl.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall endast anföra några få ord. Det var herr Carlsson i Tyresö som uppkallade mig därför att han oroas av den reaktion som han befarar skall möta hos andra vapenfria i händelse av ett beslut som medger Konungen möjlighet att låta bli att inkalla Jehovas vittnen. Jag vill fästa herr Ingvar Carlssons uppmärksamhet på att denna fråga också har behandlats inom fredsorganisationerna, där vi har vapenfria, som är beredda att göra vapenfri tjänsteplikt enligt den nya lagen. Dessa organisationer har i sina remissyttranden enhälligt tillstyrkt utredningens förslag i fråga om behandlingen av Jehovas vittnen.

Jag har haft många samtal med både vapenfria värnpliktiga och andra värnpliktiga ute i landet, innan jag tagit ställning i denna fråga, och jag har inte någon gång mött den reaktion, som herr Carlsson talar om och som vi naturligtvis kan räkna med. Jag har frågat mig:

Varför finns inte någon sådan reaktion? Det måste bero på att allmänhetens inställning till Jehovas vittnen — tack vare den kändedom allmänheten har om enskilda medlemmar av denna sekt ute i vårt samhälle — inte är sådan att det beslut, som jag här förordar att riksdagen skall fatta, kommer att upplevas som någonting orimligt eller som någon skriande orättvisa. Sekten bedöms så, att man anser ett sådant beslut rimligt, och detta beror på sektens särställning vid sidan om frikyrkan och vid sidan om den statliga kyrkan. Därför återstår — jag betonar det — ingenting annat än att träffa detta klara val; vi måste antingen fortsätta som vi gjort hittills, vilket innebär fängelse för sektens medlemmar, eller på försök öppna en möjlighet att slippa sätta in dem i fängelse.

Herr FRIDOLFFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Jag vill bara säga några ord med anledning av att herr Jansson så varmt pläderade för att Jehovas vittnen skulle slippa göra vapenfri tjänst.

Det är naturligtvis inte på grund av att herr Jansson vill slå vakt om religionsfriheten i detta land som han pläderar för detta, och inte heller för att han vill värna om de demokratiska principerna. Huvudorsaken är nog den att den kommunistiske representanten helst skulle se att huvudparten av de svenska männen mellan 18 och 47 år gjorde gemensam sak med Jehovas vittnen. — Ett urvattnat försvar eller en läcka i försvaret är vad kommunistiska partiet vill åstadkomma. Jag tycker att statsrådet borde bli en aning konfunderad över att erhålla stöd från ett parti som argumenterar på sådana grunder.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Herr Fridolfsson i Stockholm har inte uppfattat kommunisternas ståndpunkt i försvarsfrågan,

Lag om vapenfri tjänst m. m.

men den saken behöver inte blandas in i detta sammanhang.

Jag har sagt att behandlingen av Jehovas vittnen och andra som av etiska skäl är totalvägrare bör uttrycka respekt för individens åsiktsfrihet, och jag tar inte tillbaka någonting av det.

Jag är på det klara med att herr Fridolfsson är fången i en karikatyr av min uppfattning. Han bör göra sig förtrogen med att det finns andra uppfattningar än de egna och att även andras uppfattningar kan vara värda att pröva. Jag är bara ledsen över att herr Fridolfssons karikatyr av de ståndpunkter jag företräder är så inrotad, att inte ens ett år som bänkganne med mig har kunnat befria herr Fridolfsson från hans stereotypa tänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 734 och II: 901; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. B och E

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B) och E) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Blomquist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 104 nej. varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rimmerfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Rimmerfors begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Där-

vid avgavs 139 ja och 77 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Ett miljöpolitiskt handlingsprogram

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av väckta motioner om ett miljöpolitiskt handlingsprogram.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LARSSON i Borrby (cp):

Herr talman! Centerpartiets miljömotion väcktes första gången 1962. Den vann då inte så mycket gehör, men efter hand har det blivit mer och mer opportunt att tala om miljöns betydelse för människa och individ. Detta är karaktäristiskt inte bara för vårt land utan för alla länder med hög levnadsstandard. Efter hand som man lyckats tillgodose människornas materiella intressen måste man komma fram till att också satsa på den tredje dimensionen av standard: djupet, innehållet.

I år har allmänna beredningsutskottet samlat sig till ett enhälligt utlåtande med en mycket förnämlig skrivning. Man ställer sig frågande till varför utskottet i år kunnat bli enhälligt. Det är närmast för att försöka ge en liten förklaring därtill som jag tagit mig friheten att begära ordet.

Vi var från början ensamma men efter hand befann vi oss de senaste åren tillsammans med folkpartiet på reservationsidan. Nu vill jag beteckna denna förnämliga skrivning som någonting av ett 60-procentigt bifall. Är man pretentiös nog att i en motion framlägga något som är ett idéprogram, bör man

Ett miljöpolitiskt handlingsprogram

vara mycket belåten om man får ett så långt tillmötesgående.

Ämnet är stort och besvärligt, och det finns inget universalhjälpmedel med vilket man kan lösa dessa problem. Men utskottet har funnit att problemet ändå är allvarligt nog för att man skall pröva tänkbara lösningar.

Det skall erkännas att en hel del har hänt under de år som gått sedan frågan väcktes, men rent principiellt har utskottet i år en rad uttalanden som jag i och för sig vill beteckna som något av ett miljöpolitiskt handlingsprogram. Jag tar mig friheten att göra ett par citat ur utskottets skrivning. Utskottet understryker starkt »vikten av att mentalhygieniska aspekter beaktas vid samhällsplaneringen», att »ett klart samband föreligger mellan å ena sidan miljön och å andra sidan individens utveckling och personlighetsdanning». Man säger: »Sociologiska undersökningar är vidare en metod som användes för att klarlägga hur den enskilde påverkas av och kan finna sig till rätta med olika förhållanden i samhällslivet.» »Utskottet vill framhålla vikten av att miljöfrågorna uppmärksammas vid planeringen av bostadsbyggandet», och att »utskottet förutsätter att den psykologiska hälsovården inom skolväsendet kommer att effektiviseras i den mån förbättrade resurser medger det».

Man delar den grundsyn motionerna bygger på, nämligen att frågorna om miljöns betydelse för de enskilda individerna i dagens samhälle är brännande, och man är väl medveten om att mycket återstår att göra för att åstadkomma den anpassning mellan miljön och individerna som alla finner önskvärd. »Utskottet vill således starkt understryka vikten av att miljöfrågorna ges stort utrymme i samhällsplaneringen på alla områden. Den livliga allmänna debatten kring de i motionerna upptagna spörsmålerna kan bidra till att uppmärksamheten på denna angelägenhet skärps.»

Riksdagens förvaltningsorganisation

När vi prövade dessa synpunkter vid ett estradsamtal i Lund i samband med en offentlig sammankomst var det intressant att lägga märke till hur man från experthåll var synnerligen enig om att det — oavsett vilka partier som representeras i det politiska livet — är mycket angeläget att man tillsammans försöker lösa dessa frågor. Det gällde experten från byggsidan, en professor i arkitektur, den socialmedicinske professorn och även den expert i nationalekonomi som menade att rent finansiellt var det på sikt också väsentligt för samhället.

Jag skulle helt kort vilja säga att centerpartiets ledamöter i utskottet anser att det som utskottet kommit fram till i årets skrivning är en bra bit på väg, och för oss är realpolitik det väsentliga. Vi hoppas att det härigenom kan bli något av realpolitik, och därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande nr 48.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3

Föredrogs vart för sig

utrikesutskottets memorial nr 6, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden; och

konstitutionsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 4

Riksdagens förvaltningsorganisation

Föredrogs sammansatt konstitutions- och bankoutskotts betänkande nr 1, med anledning av riksdagens organisationsutrednings betänkande med vissa

förslag rörande riksdagens förvaltningsorganisation och i anledning därav väckt motion.

Med skrivelse till talmanskonferensen den 27 april 1966 hade riksdagens organisationsutredning överlämnat betänkande med vissa förslag rörande riksdagens förvaltningsorganisation. Betänkandet hade av kamrarna hänvisats till konstitutionsutskottet, såvitt avsåge ändringar i riksdagsstadgan och i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande, och i övrigt till bankoutskottet.

I anledning av betänkandet hade herr *Wennerfors* inom andra kammaren väckt motionen nr 925, vilken hänvisats till bankoutskottet. I motionen hemställdes »att riksdagen måtte besluta, att vid behandlingen av organisationsutredningens förslag upplysningstjänsten bibehålles under biblioteksstyrelsens ledning».

Enligt överenskommelse mellan de båda utskotten hade betänkandet och motionen hänskjutits till sammansatt konstitutions- och bankoutskott.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. avslå motionen II: 925;

2. besluta om inrättandet från och med den 1 juli 1966 av riksdagens förvaltningskontor i enlighet med de riktlinjer till vilka utskottet i sitt betänkande anslutit sig, och upphörandet vid samma tid av riksdagens ekonomibyrå;

3. antaga vid utskottets betänkande såsom Bil. A fogad instruktion för riksdagens förvaltningskontor jämte ikraftträdandebestämmelser;

4. besluta, med motsvarande överflyttning från personalstaterna för andra i vid betänkandet fogad tjänsteförteckning (Bil. B) angivna organ, fastställa å bilagan angiven personalstat för riksdagens förvaltningskontor att gälla från och med den 1 juli 1966;

5. besluta att de den 1 juli 1966 gällande tillsättningsbesluten angående tjänst som sålunda överflyttats skulle

från och med samma dag utan ändring av beslut om lön och annan gottgörelse avse motsvarande tjänst vid riksdagens förvaltningskontor;

6. besluta att förvaltningskontoret skulle, om ej annat vore stadgat, beträffande arbetstagare vid riksdagen och dess verk äga befogenheter motsvarande dem som tillkomme statens avtalsverk beträffande statsförvaltningen i övrigt;

7. bemyndiga riksdagens organisationsutredning att utan hinder av förvaltningskontorets förhandlingsrätt fullgöra de förhandlingsuppgifter m. m. vartill den bemyndigats genom riksdagens bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 25 år 1966;

8. besluta att styrelse för förvaltningskontoret skulle väljas första gången vårsessionen 1966;

9. bemyndiga styrelsen

a) att från och med den dag den blivit utsedd anställa chef för kontoret och annan personal från och med den 1 juli 1966,

b) att för tiden före den 1 juli 1966 mot arvode ur anslaget Riksdagen, övriga omkostnader anställa erforderligt biträde, samt

c) att ur vederbörligt anslag å förvaltningskontorets stat disponera medel för erforderlig personal som ej upptagits på ovan angivna personalstat;

10. uppdraga åt riksgäldskontoret att verkställa utbetalningar för riksdagens förvaltningskontor, utföra därav föranledd bokföring och skyldighet att till olika myndigheter lämna uppgifter om inkomster etc. samt att revidera kontorets räkenskaper; samt

11. antaga de förslag till författningsändringar som angäves i Bil. C—F till betänkandet, att träda i kraft den 1 juli 1966.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Riksdagens förvaltningsorganisation

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Det sammansatta konstitutions- och bankoutskottet föreslår på grundval av en nyligen avslutad utredning att ett riksdagens förvaltningskontor inrättas fr. o. m. den 1 juli 1966. Detta förvaltningskontor skall överta en mängd arbetsuppgifter som hittills varit fördelade på olika förvaltningsorgan i riksdagen. Förvaltningsorganisationen, som vi alla i detta hus på ett eller annat sätt är beroende av, har under årens lopp alltmer präglats av splittring. Det betänkande som riksdagens organisationsutredning överlämnade för en tid sedan mottogs således med stor tillfredsställelse såväl av riksdagens personal som av riksdagens ledamöter. Ett enhälligt utskottsutlåtande får väl ses som ett uttryck härför.

Vi uttalar en förhoppning om att det förestående beslutet i praktiken skall innebära en förbättrad förvaltningsorganisation för riksdagen. Man har all anledning att önska den styrelse som i dagarna skall utses lycka till med det förestående ansvarsfulla arbetet, inte minst med de närmaste årens arbete som till en viss del kan komma att präglas av övergångsskedets svårigheter och problem.

Emellertid har det, herr talman, kommit litet smolk i enighetens ljuva dryck, och det lilla smolket utgöres av min motion nr 925. Ingen av det sammansatta utskottets ledamöter har reserverat sig eller, enligt vad man kan utläsa av utskottets utlåtande, påfordrat ens en mening som givit uttryck för åtminstone förståelse för de tankegångar som återfinnes i motionen. Därför vill jag för kammarens ledamöter redogöra för syftet med motionen.

Som bekant står till riksdagsledamöternas förfogande ett riksdagsbibliotek, bestående av låneexpedition, läsesalar, forskarrum, arbetslokaler för personalen samt bok- och tidskriftsmagasin. Bokbeståndet uppgår till mycket över 200 000 volymer. Även om biblioteket

Riksdagens förvaltningsorganisation

främst kan anses vara avsett för riksdagsledamöterna är det ett allmänt förvaltnings- och forskningsbibliotek. Inom riksdagsbiblioteket har i tio år varit inrättad en s. k. upplysningstjänst som biträder ledamöterna vid insamling av sakuppgifter. Denna verksamhet har under årens lopp ständigt expanderat. Upplysningstjänsten är i dag till mycket stor hjälp för ledamöterna i deras arbete.

Nu har föreslagits att upplysningstjänsten skall avskiljas från riksdagsbiblioteket och dess ledning samt inordnas i riksdagens förvaltningskontor. Vilka skäl har anförts härför? Såvitt jag förstår är det ena skälet att upplysningstjänsten har att utarbeta registret till riksdagstrycket. Jag måste betrakta detta skäl som synnerligen lätt vägande. Som ett annat skäl har anförts att upplysningstjänstens verksamhet är direkt knuten till riksdagsledamöterna och det löpande arbetet i riksdagen. Det kan med samma rätt anföras att riksdagsbibliotekets verksamhet är knuten till riksdagsledamöterna och det löpande arbetet inom riksdagen. Upplysningstjänstens verksamhet är så sammanflätad med riksdagsbibliotekets verksamhet i dess helhet att vad som gäller en del av riksdagsbiblioteket även gäller hela riksdagsbiblioteket. Ja, en upplysningstjänst kan väl helt enkelt inte fungera utan ett bibliotek?

Den nära samhörigheten mellan upplysningstjänsten och biblioteket har hittills alltid framhållits som nödvändig. Författningsutredningen framhöll detta, och biblioteksstyrelsen har understrukit det i flera olika yttranden. Upplysningstjänstens föreståndare har anförts det i ett yttrande, som ingick som bilaga i bankoutskottets utlåtande nr 48 förra året, där han säger: »Givetvis har det för upplysningstjänsten varit av stort värde att ha haft bekväm tillgång till landets största samhällsvetenskapliga specialbibliotek. Särskilt har det inneburit en tids- och arbetsbesparing

att dess tjänstemän kunnat fritt röra sig i bok- och tidskriftsmagasinen.»

Upplysningstjänstens nyttjande av biblioteket, som understrukits i olika sammanhang, kan inte siffermässigt mätas. Den ström av informationsmaterial, som riksdagsbibliotekets accession utgör, innebär en stor fördel för upplysningstjänstens arbete, som måste läggas till det lånemässigt verifierbara genom sin omedelbara tillgänglighet för all personal.

Man har, herr talman, anledning att ställa frågan: Vad blir resultatet av detta beslut? Såvitt jag förstår måste följden bli, framför allt om riksdagsbiblioteket skulle flyttas ut ur huset, att vi får två bibliotek som står till riksdagens förfogande. Jag måste framhålla att detta innebär ökade kostnader. Olägenheterna för alla parter kan bli betydande.

En annan fråga har man anledning att ställa sig, nämligen vad resultatet blir för upplysningstjänsten. Det är naturligtvis svårt att i dag säga vad det kommer att innebära för upplysningstjänsten, men man har anledning att förmoda, att det i varje fall inte kan innebära några större fördelar för en så särpräglad verksamhet som upplysningstjänsten att komma in i ett förvaltningskontor som i övrigt har helt andra uppgifter, nämligen uppgifter av ekonomisk och administrativ karaktär och där en av huvuduppgifterna blir förhandlingsarbete.

Jag menar alltså att upplysningstjänsten bör bibehållas under biblioteksstyrelsens ledning vare sig det sker som ett med biblioteket sidoordnat verk eller liksom hittills som en del av biblioteket.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr 925.

I detta anförande instämde herr *Nils-son* i Agnäs (h).

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Inom det sammansatta utskottet har man noga övervägt de syn-

punkter som herr Wennerfors har framfört i sin motion och som han pläderat för här ifrån talarstolen. Vad som blivit avgörande för ställningstagandet i det sammansatta utskottet redovisas på sid. 38 i utlåtandet. Där sägs att det föreligger vissa markerade skiljaktigheter mellan upplysningstjänstens och riksdagsbibliotekets arbetsuppgifter. Riksdagsbiblioteket som sådant är ett förvaltnings- och forskningsbibliotek, medan däremot upplysningstjänsten är ett serviceorgan för riksdagsledamöterna.

Om vi gör det tankeexperimentet att vi haft vårt riksdagshus här och att vi känt ett behov av en upplysningstjänst, såsom vi har gjort det, hade man säkerligen inte funnit det märkligt att organisera den på så sätt att ett antal befattningshavare hade fått lokaler här i huset och det arbetsmaterial som krävs för deras verksamhet inom upplysningstjänsten, nämligen ett aktuellt handbibliotek, prenumeration på en del tidsskrifter av intresse och ett klipparkiv. På så sätt hade man utrustat dem med arbetsmaterial, som naturligtvis inte i alla situationer hade varit tillräckligt utan som hade krävt att de anlitat de specialbibliotek som funnits i form av förvaltnings- och forskningsbibliotek, det som vi nu har här i huset och som något oegentligt kallas riksdagsbiblioteket.

De som arbetar med upplysningstjänsten får ju i många sammanhang skaffa sig uppgifter och fakta från andra håll än riksdagsbiblioteket, och då är det inte så särskilt märkvärdigt om riksdagsbiblioteket, vilket man ännu inte definitivt tagit ställning till, kommer att ligga på annat håll än här i huset, och att upplysningstjänsten i så fall kommer att sortera under den kommande administrationen för riksdagen.

En annan synpunkt som också redovisas i det sammansatta utskottets betänkande är den att rekrytering av tjänstemän till de båda verksamhetsområde-

Riksdagens förvaltningsorganisation

na rimligen får ske från delvis skilda utgångspunkter. För bibliotekets del har man att räkna med personal med sedvanlig biblioteksutbildning och med den vanliga karriären inom biblioteken, medan man för upplysningstjänstens del har att räkna med både bibliotekspersonal och personer med annan bakgrund.

Personligen föreställer jag mig att man mer och mer kommer att få anledning att rekrytera upplysningstjänstens befattningshavare med personer med annan bakgrund än den traditionella biblioteksutbildningen. Man skall ha klart för sig att vad som är av värde för dem som arbetar inom upplysningstjänsten är att ha en mycket god kontakt med det aktuella skeendet i samhället, att veta vad som rör sig på olika områden, var man skall inhämta fakta, ha personliga kontakter med människor i organisationer o. s. v. Det är ju inte precis den bild av den traditionella biblioteksutbildningen som man är van vid.

Det är dessa överväganden som har lett till det eniga ställningstagandet inom det sammansatta utskottet, och jag föreställer mig att man inte alls har några anledningar att hysa farhågor för att upplysningstjänsten på något sätt kommer att få minskad effektivitet genom det föreslagna huvudmannaskapet.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Eftersom intet har skrivits om min motion i utskottets utlåtande, förutom att utskottet inte delar den i motionen framförda åsikten i frågan, var jag mycket nyfiken på vilka invändningar man eventuellt skulle ha mot mitt inlägg här i kammaren.

Jag är inte övertygad efter den argumentering som herr Regnéll här presterat. Även om det på personal som rekryteras till upplysningstjänsten kan ställas vissa speciella krav, måste det väl även gälla för personalen i riksdagsbibliote-

Ändringar i andra kammarens ordningsstadga med anledning av inrättandet av riksdagens förvaltningskontor

ket att den följer med vad som sker i samhället. Det grundläggande är ju att biblioteket och upplysningstjänsten hänger så intimt samman.

En stor del av verksamheten i upplysningstjänsten bygger på källorna, vilka utgöres av bok- och tidskriftssamlingar. Vidare har man stor nytta av att kunna gå till alla de kataloger och register som finns i biblioteket.

Om man skiljer dessa två funktioner från varandra, blir följden att man måste bygga upp ett nytt bibliotek för upplysningstjänsten. Det anser jag vara slöseri med resurserna.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 925; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wennerfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatt konstitutions- och bankoutskotts hemställan i utskottets betänkande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 925.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wennerfors begärde emellertid

rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 179 ja och 27 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5

Ändringar i andra kammarens ordningsstadga med anledning av inrättandet av riksdagens förvaltningskontor

Föredrogs den å bordet vilande motionen nr 930, av herr *Adamsson m. fl.*, i anledning av talmanskonferensens skrivelse med överlämnande av ett från riksdagens organisationsutredning inkommet betänkande med vissa förslag rörande riksdagens förvaltningsorganisation.

Därvid anförde

Herr **VIGELSBO** (cp):

Herr talman! I denna motion föreslås de ändringar i kammarens ordningsstadga, som påkallas av kammarens nu fattade beslut om inrättande av riksdagens förvaltningskontor. Förslaget ansluter till vad som anförts i sammansatta konstitutions- och bankoutskottets nyss godkända betänkande.

Om denna motion skulle remitteras till utskott, bleve det nödvändigt att för ändamålet tillsätta ett enskilt utskott och uppskjuta ärendets handläggning till höstsessionen. Då saken emellertid synes mig alltför obetydlig för en sådan åtgärd, anser jag att kammaren bör begagna den möjlighet som i detta fall finns — och som motionärerna också pekat på — att avgöra motionen utan remiss till utskott.

Jag hemställer sålunda, herr talman, att kammaren måtte redan i dag bifalla ifrågavarande motion.

Vidare yttrades ej.

Denna hemställan bifölls.

§ 6

Föredrogs vart efter annat konstitutionsutskottets memorial:

nr 36, med förslag till ändrad lydelse av § 80 riksdagsordningen, och

nr 37, med förslag till lag angående ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande m. m.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialens företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls vad utskottet i memorialen i övrigt hemställt.

§ 7

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1966/67,

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om riksstatsens uppställning,

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunalskattemedel till budgetjämningsfonden för budgetåret 1966/67, och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader för svenska FN-styrkor m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8

Aktievinstbeskattningen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 25 mars 1966 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 90, hade Kungl. Maj:t, under

Aktievinstbeskattningen

åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att skattepliktig realisationsvinst vid avyttring av aktier och likartade tillgångar, som skattskyldig innehåft minst fem år, skall beräknas till 10 procent av vad den skattskyldige erhållit för egendomen. Skattepliktig vinst skall dock inte beräknas om det framstår som sannolikt att avyttringen skett utan vinst eller med en vinst som inte överstiger 5 procent av vad den skattskyldige erhållit. Bestämmelserna skall ej heller gälla vid omflyttning av organisationsaktier inom en koncern. Vidare föreslås Kungl. Maj:t få rätt att medge undantag från bestämmelserna vid avyttring som är föranledd av strukturrationalisering. Från den schablonmässigt beräknade skattepliktiga realisationsvinsten under ett beskattningsår medges avdrag med 500 kronor. Vid avyttring av aktier eller likartade tillgångar som innehafvs mindre än fem år skall skattepliktig realisationsvinst beräknas enligt nu gällande regler. Beskattning skall dock ske även när sådana tillgångar förvärvats genom arv eller gåva eller liknande fång. Förslaget grundas på aktievinstutredningens betänkande (SOU 1965: 72).

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta *motioner*, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 746 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och II: 915 av herr *Lothigius m. fl.*, vari hemstälts,

Aktievinstbeskattningen

A) »att riksdagen måtte besluta följande ändringar i de i propositionen föreslagna bestämmelserna, nämligen

1) att den skattskyldige må efter den femåriga initialperioden i stället för 10 procent av försäljningssumman alternativt såsom skattepliktig realisationsvinst räkna 30 procent av vinsten,

2) att därvid skall vid vinstens beräkning som ingångsvärde upptagas det genomsnittliga anskaffningsvärdet för de aktier av ett och samma slag, som förvärvats under ett kalenderår,

3) att därvid må ytterligare efter den femåriga initialperiodens utgång till ingångsvärdet läggas 3 procent av detta värde om året för det antal år som aktierna innehafts,

4) att uppkommen vinst vid avyttring av aktie, som förvärvats genom benefikt fång, arv, bodelning eller gåva, icke skall anses som skattepliktig realisationsvinst,

5) att — om yrkandet i sistnämnda punkt icke godtages — som ingångsvärde vid vinstens beräkning skall anses värdet dödsfallsdagen respektive vid gåvotillfället,

6) att efter initialperiodens utgång vinst vid avyttring av aktier inom investmentbolag och aktiefonder icke skall anses som skattepliktig realisationsvinst,

7) att realisationsförlust som inte kunnat avdragas från realisationsvinst under samma beskattningsår balanseras och avräknas mot realisationsvinsten under nästföljande fem år, samt

8) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om ändrade regler för värdering av icke börsnoterade aktier;

B) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till de ändringar i lagtexten, som erfordras för genomförande av förslagen under A), samt därvid jämväl särskilda ikraftträdandebestämmelser»;

II) de likalydande motionerna I: 749 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 916 av

herr *Bohman m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 90, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad utredning under beaktande av de synpunkter vilka kommit till uttryck i motionerna;

III) de likalydande motionerna I: 750 av herrar *Lundström* och *Bengtson* samt II: 917 av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, vari hemställdes,

A) »att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 90 måtte

1) förändra det i propositionen framlagda förslaget om ändrade regler för aktievinstbeskattningen så att vid aktieinnehav av mer än fem år två procent av försäljningssumman för varje år under den tid som aktien innehafts, dock högst sammanlagt 20 år, skall få dragas av försäljningssumman innan beräkning av skattepliktig inkomst enligt schablonmetoden företages, varigenom penningvärdeförsämringen under innehavstiden beaktas,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att denna lagstiftning bör gälla som ett provisorium samt hemställa om ny utredning av aktievinstbeskattningen med iakttagande av i motionerna angivna synpunkter, samt

B) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderliga ändringar i författningstexten»;

IV) de likalydande motionerna I: 751 av herr *Sundin m. fl.* samt II: 921 av herrar *Sterne* och *Antonsson* vari hemställdes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att Kungl. Maj:t efter hörande av riksskattenämnden och med beaktande av i motionerna anförda synpunkter snarast utarbetar mer preciserade riktlinjer för användningen av dispenser från erläggande av skatt vid aktieförsäljningar i strukturrationaliseringssyfte»;

V) motionen I: 748 av herrar *Eskilsson* och *Lundberg*, vari hemställdes,

A) »att riksdagen — med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 90 — måtte besluta

Aktievinstbeskattningen

1) att avdrag för förluster å aktier och liknande tillgångar, som innehafts i minst fem år, skall medges med belopp motsvarande 25 procent av den redovisade förlusten;

2) att vid förmögenhetsbeskattningen samt vid arvs- och gåvobeskattningen värdet på aktier och liknande tillgångar skall reduceras med sex procent;

3) att reglerna om beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst skall äga tillämpning vid försäljning av aktier och liknande tillgångar, vilka innehafts i minst fem år;

4) att de föreslagna nya reglerna icke skall äga tillämpning om aktier, som innehafts i minst fem år, inlöses i samband med utskiftning av aktiebolags tillgångar;

5) att avdrag från sammanlagda beloppet av skattepliktig realisationsvinst å tillgångar, som avses i 35 § 2 mom. c) kommunalskattelagen, skall medges med femhundra kronor eller, om den skattskyldige under beskattningsåret varit gift och levit tillsammans med andra maken, med för dem båda gemensamt högst ettusen kronor;

6) att de föreslagna nya bestämmelserna skall äga tillämpning i fråga om avyttring av aktier och liknande tillgångar, som sker den 1 januari 1967 eller senare, dock att bestämmelserna inte skall tillämpas vid avyttring av aktier och liknande tillgångar, som förvärvats före den 1 januari 1962;

B) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga ändringar i lagtexten»;

VI) motionen II: 875 av herr *Regnéll* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte antaga den i propositionen föreslagna bestämmelsen om rätt till schablonavdrag med i motionen angiven formulering, innebärande att sammanlevande makar medgaves avdrag med tillsammans högst 1 000 kronor;

VII) motionen II: 918 av herr *Hermansson* m. fl., vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 90 måtte

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förnyad utredning om aktievinstbeskattningen, grundad på principen att realiserade kapitalvinster skulle beskattas i samma utsträckning som vanlig inkomst,

dels besluta att 35 § 2 mom. kommunalskattelagen erhöle sådan lydelse att realisationsvinsten beräknades till 15 procent av försäljningspriset efter avdrag för kostnad för avyttringen;

VIII) motionen II: 919 av herr *Nordgren* m. fl., vari hemställts, »att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 90, besluta att aktiefonder och investmentbolag icke skall vara skattskyldiga för realisationsvinst på aktier m. m., vilka avyttras efter minst fem års innehav, samt att vederbörande utskott måtte utforma härför erforderlig lagtext»; ävensom

IX) motionen II: 920 av herr *Nordgren* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte, med ändring av den i Kungl. Maj:ts proposition nr 90 föreslagna lydelsen av 35 § 2 mom. fjärde stycket kommunalskattelagen, antaga i motionen framlagt författningsförslag, avseende dispens från aktievinstbeskattning vid strukturrationalisering.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 90 icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas och med avslag på de likalydande motionerna I: 746 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II: 915 av herr Lothigius m. fl., I: 749 av herr Holmberg m. fl. och II: 916 av herr Bohman m. fl., I: 750 av herrar Lundström och Bengtson samt II: 917 av herrar Hedlund och Ohlin, ävensom på motionerna I: 748 av herrar Eskilsson och Lundberg, II: 875 av herr Regnéll, II: 918 av herr Hermansson m. fl., II: 919 av herr Nordgren m. fl. samt II: 920 av herr Nordgren m. fl. — måtte antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 35 § 2

Aktievinstbeskattningen

och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den

ändringen, att 35 § 4 mom. erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

35 §.

4 m o m. Vinst, som — — — för avyttringen.

Såsom skattepliktig — — — yttre rationalisering.

Skattepliktig realisationsvinst enligt 2 mom. fjärde stycket anses icke föreligga när aktie i aktiebolag eller andel i handelsbolag eller ekonomisk förening överlättes mellan sådana företag inom samma koncern, om moderföretaget i koncernen är aktiebolag eller ekonomisk förening och den överlättna aktien eller andelen innehaves som ett led i annan koncernens verksamhet än förvaltning av fastighet, värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom.

Skattepliktig realisationsvinst enligt 2 mom. fjärde stycket anses icke föreligga när aktie i aktiebolag eller andel i handelsbolag, ekonomisk förening eller utländskt bolag överlättes — — — (= Kungl. Maj:ts förslag) — — — egendom.

2) förordning om ändring i förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 746 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II: 915 av herr Lothigius m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 749 av herr Holmberg m. fl. och II: 916 av herr Bohman m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 750 av herrar Lundström och Bengtson samt II: 917 av herrar Hedlund och Ohlin,

4) de likalydande motionerna I: 751 av herr Sundin m. fl. samt II: 921 av herrar Sterne och Antonsson,

5) motionen I: 748 av herrar Eskilsson och Lundberg,

6) motionen II: 875 av herr Regnéll m. fl.,

7) motionen II: 918 av herr Hermansson m. fl.,

8) motionen II: 919 av herr Nordgren m. fl., ävensom

9) motionen II: 920 av herr Nordgren m. fl.,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört

och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits enligt följande:

1) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett att utskottet under punkten A) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 749 av herr Holmberg m. fl. och II: 916 av herr Bohman m. fl. och med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 90 mätte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad utredning under beaktande av de synpunkter, vilka kommit till uttryck i nyssnämnda motioner;

2) av herrar *Lundström, Sundin* och *Tistad*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora, *Larsson* i Umeå och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottet under punkten B 3) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 750 av herrar Lundström och Bengtson samt II: 917 av herrar Hedlund och Ohlin, såvitt nu var i fråga, mätte i skrivelse till Kungl. Maj:t

Aktievinstbeskattningen

dels uttala att den nya aktievinstbeskattningslagstiftningen borde gällasom ett provisorium,

dels ock hemställa om utredning om en ny aktievinstbeskattning enligt följande riktlinjer:

a) Beskattningen bör ske på grundval av en verklig vinstberäkning med utgångspunkt från anskaffningskostnaden. Möjligheterna att genom olika schabloner förenkla vinstberäkningen bör undersökas.

b) Hänsyn skall tagas till penningvärdeförsämringen under innehavstiden.

c) Skatteplikt bör motsvaras av en korresponderande rätt till avdrag för förluster.

d) Samordning bör ske mellan aktievinstbeskattningen och andra beskattningsformer, t. ex. arvsskatt, förmögenhetsskatt och utskiftningsskatt, så att dubbelbeskattning förorsakad av kollisioner mellan olika beskattningsformer undvikas.

e) Familjeföretagens speciella förhållanden bör beaktas.

f) Strukturrationaliseringen inom näringslivet får inte genom beskattningen försvåras eller styras med selektiva medel.

g) Retroaktiv beskattning bör undvikas.

3) av herrar *Lundström, Sundin och Tistad*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora, *Larsson* i Umeå och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottet under punkten A) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 750 av herrar *Lundström* och *Bengtson* samt II: 917 av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, såvitt gällde förslaget om införande av ett särskilt avdrag vid vinstberäkningen för att neutralisera penningvärdeförsämringen, måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

med i denna reservation angiven ändrad lydelse;

4) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka — under hänvisning till innehållet i de likalydande motionerna I: 746 av herr *Gösta Jacobsson* m. fl. och II: 915 av herr *Lothigius* m. fl. samt i motionerna I: 748 av herrar *Eskilsson* och *Lundberg*, II: 919 av herr *Nordgren* m. fl. och II: 920 av herr *Nordgren* m. fl. — ansett att, därest riksdagen inte skulle bifalla yrkandet i reservationen 1) om avslag å propositionen nr 90, densamma bort ändras och kompletteras i följande hänseenden:

a) *Vinstbeskattning eller schablonbeskattning*

Reservanterna ansåge, att utskottet under punkten A 1) i denna del bort hemställa,

att riksdagen måtte

dels antaga i reservationen intaget förslag till ändrad lydelse av 35 § 2 mom. tredje stycket kommunalskattelagen;

dels som en följd härav antaga av reservanterna angiven lydelse av första meningen i det vid propositionen fogade förslaget till 35 § 2 mom. fjärde stycket kommunalskattelagen;

dels ock som en följd av förstnämnda yrkande antaga i reservationen föreslagen lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 36 § kommunalskattelagen;

b) *Beskattningsobjekten*

Under hänvisning till innehållet i motionerna I: 746 av herr *Gösta Jacobsson* m. fl. och II: 915 av herr *Lothigius* m. fl., motionen II: 919 av herr *Nordgren* m. fl. samt motionen II: 920 av herr *Nordgren* m. fl. ansåge reservanterna att utskottet under punkten A 1) i denna del bort hemställa,

att riksdagen måtte såsom nytt femte

Aktievinstbeskattningen

stycke i 35 § 2 mom. kommunalskattelagen antaga i reservationen framlagt förslag och att i följd härav de föreslagna femte—sjunde styckena i nämnda moment i stället skulle intagas som sjätte—åttonde styckena;

c) Aktier förvärvade genom benefika fång

Under återopande av innehållet i motionerna I: 746 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II: 915 av herr Lothigius m. fl. ansåge reservanterna att utskottet under punkten A 1) i denna del bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga i reservationen föreslagen ändrad lydelse av 35 § 2 mom. andra stycket kommunalskattelagen;

d) Vinst i samband med utskiftning

Under hänvisning till motionen I: 748 av herrar Eskilsson och Lundberg ansåge reservanterna, att utskottet under punkten A 1) i denna del bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga i reservationen föreslagen ändrad lydelse av punkt 5 av anvisningarna till 35 § kommunalskattelagen;

e) Schablonavdrag för äkta makar

Under återopande av innehållet i motionen I: 748 av herrar Eskilsson och Lundberg samt i motionen II: 875 av herr Regnéll m. fl. ansåge reservanterna, att utskottet under punkten A 1) i denna del bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga i reservationen föreslagen lydelse av andra—fjärde meningarna i förslaget till 35 § 2 mom. fjärde stycket kommunalskattelagen;

f) Avdrag för realisationsförlust

Under hänvisning till motionen I: 748 av herrar Eskilsson och Lundberg ansåge reservanterna, att utskottet under punkten A 1) i denna del bort hemställa, att riksdagen måtte antaga i reserva-

tionen föreslagen ändrad lydelse av 46 § 1 mom. samt punkterna 2 och 3 av anvisningarna till 36 § kommunalskattelagen;

g) Beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst

Under återopande av motionen I: 748 av herrar Eskilsson och Lundberg ansåge reservanterna, att utskottet under punkten A 2) bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga i reservationen intaget förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 4 mom. förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

h) Avdrag för latent skatteskuld

Under hänvisning till motionen I: 748 av herrar Eskilsson och Lundberg ansåge reservanterna, att utskottet under punkten A) bort hemställa, att riksdagen måtte antaga i denna reservation intaget förslag till förordning angående ändrad lydelse av 4 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

i) Ikraftträdandebestämmelserna

Under hänvisning till motionerna I: 746 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II: 915 av herr Lothigius m. fl. ansåge reservanterna, att utskottet under punkten A 1) i denna del bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga i förevarande reservation angivna ikraftträdandebestämmelser till de föreslagna ändringarna i kommunalskattelagen;

k) Värdering av icke börsnoterade aktier

Reservanterna ansåge, att utskottet under punkten B 1) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 746 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II: 915 av herr Lothigius m. fl. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning

Aktievinstbeskattningen

av frågan om ändrade regler för värdering av icke börsnoterade aktier;

5) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett, att — därest riksdagen icke skulle bifalla yrkandet i reservationen 1) eller yrkandena i reservationen 4) under punkterna c) och i) — följande ändringar i Kungl. Maj:ts proposition nr 90 bort vidtagas:

a) *Avdrag för latent skatteskuld vid arvs- och gåvobeskattningen*

Under återopande av motionen I: 748 av herrar *Eskilsson* och *Lundberg* ansåge reservanterna att utskottet under punkten A) bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga i reservationen intaget förslag till förordning angående ändrad lydelse av 23 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt;

b) *Ikraftträdandebestämmelserna*

Reservanterna ansåge att utskottet under punkten A) bort hemställa,

att riksdagen — därest yrkandet i reservationen 4) under punkten a) icke bifölles — måtte antaga i denna reservation angiven lydelse av ikraftträdandebestämmelserna till de föreslagna ändringarna i kommunalskattelagen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! Intresset för en särskild beskattning av värdestegringsvinster å aktier har tidigare inte varit särskilt stort i vårt land. Anledningen härtill är väl att vi har den hårda progressiva inkomstbeskattningen samt den icke avdragsgilla förmögenhetsbeskattningen i förening med en hög arvsbeskattning. Vi kan därför säga att vi redan har en kapitalvinstskatt som i varje fall i vissa lägen slår hårt. Men framför allt torde det vara vetskapen om det riskvilliga kapitalets stora betydelse för välståndsutvecklingen som gjort att det samhälls-

ekonomiskt har varit fördelaktigast att inte införa en sådan beskattning. Vår socialdemokratiska regering synes också tidigare ha haft den uppfattningen, att en dylik beskattning inte var lämplig. Inte minst synes tekniska svårigheter ha lagt hinder i vägen.

Det var därför med stor förvåning man erfar att det plötsligt, i april 1964, för regeringen framstod som angeläget att tillsätta en utredning om aktievinsternas beskattning. Enligt utredningsdirektiven skulle förutom kravet på en beskattning av realiserade vinster efter femårsperiodens utgång åstadkommas en större rörlighet på aktiemarknaden.

Det förslag som aktievinstutredningen framlade den 18 december 1965 har efter remiss till ett stort antal myndigheter och organisationer blivit mycket hårt kritiserat. Förslaget huvudlinje var att 30 procent av den vid försäljningen uppkomna vinsten skulle utgöra beskattningsbart belopp. Om svårighet förelåg att utröna inköpsvärdet skulle som en supplementärregel gälla att 10 procent av försäljningspriset skulle utgöra beskattningsbart belopp.

Remissmyndigheterna ansåg förslaget ur teknisk synpunkt vara mycket besvärligt både för de skattskyldiga och för skattemyndigheterna. Men de allvarligaste invändningarna mot förslaget avsåg dock bristen på samordning med vårt nuvarande skattesystem och risken för allvarliga samhällsekonomiska verkningar av den föreslagna beskattningen. Särskilt underströks från vissa håll angelägenheten i att riskvilligt sparande i aktier ställes till förfogande för en fortsatt höjning av näringslivets effektivitet.

Finansministern har naturligtvis inte kunnat underlåta att ta hänsyn till den kritik av förslaget som framförts. Man hade då kunnat vänta att förslag nu inte framlagts utan att i stället pågående utredningar på närliggande områden inväntats, så att en samordning kunnat ske med fastighetsvinstbeskattningen

Aktievinstbeskattningen

och med av dessa förslag nödvändiggjorda lindringar av förmögens-, arvs- och gåvobeskattningen. Men regeringen har av någon anledning ansett det nödvändigt att redan vid innevarande riksdag framlägga förslag om beskattning av aktievinster. Jag har i utskottet försökt få detta under vårriksdagens sista veckor framlagda förslag bordlagt till höstriksdagen för att bevillningsutskottet skulle kunna ägna mera tid åt frågans behandling, men det måste av någon anledning tas upp redan före sommaren.

Bevillningsutskottet, som konstaterar att förslaget är behäftat med vissa påtagliga brister, uttalar, att det under den tid som stått till buds inte har varit möjligt att finna acceptabla lösningar. Man frågar sig då vad som är anledningen till denna stora brådska.

När det gällde att vid årets riksdag framlägga förslag i detta ärende synes finansministern ha tagit det starkaste intrycket av den kritik, som riktat sig mot de krångliga momenten i utredningens förslag, särskilt i vad det gäller skattemyndigheternas arbete. Ett bevis för att den föreliggande propositionen är ett hastverk är inte minst att till och med finansministern förutsätter att det inom en snar framtid kan bli fråga om ändringar i denna beskattning. Önskan i utredningsdirektiven om en ökad rörlighet på aktiemarknaden har helt fått vika i brådskan att nu åtminstone kunna framlägga något förslag.

Utredningens supplementärregel, som nu har blivit huvudregel, innebär en evig beskattning på aktievinster. Det blir 10 procent av försäljningspriset som efter fem års innehav skall utgöra beskattningsbart belopp.

Det nu framlagda förslaget skiljer sig helt från utredningens, då beskattningen nu inte knutits till den verkliga vinsten vid aktieförsäljningen utan till försäljningssumman genom en schablonregel. Rimligtvis borde ett sådant förslag ha remitterats i vanlig ordning. Våra

rättsvårdande myndigheter på beskattningens område borde ha haft något att säga om en sådan beskattningsform.

Visserligen kan man hävda att förslaget till sin utformning är enkelt, men det innebär samtidigt att man helt bortser från rättvisan i beskattningen. Beskattningssystemets grundläggande princip om skatt efter förmåga är helt satt ur spel.

När man skall införa en beskattning på ett visst område kräver all rättfärdighet, att skatten ger rättvist utslag inom den berörda gruppen. Så blir det inte med aktievinstskatten. Genom att 10 procent av försäljningspriset skall utgöra beskattningsbart belopp så snart vinsten överstiger 5 procent kommer beskattning att kunna ske till och med på högre belopp än vinsten utgör.

Vidare uppstår den egendomliga verkan av förslaget att beskattningsunderlaget blir lägre i förhållande till den verkliga vinsten ju högre procentuell vinst som uppstår vid försäljningen. Beskattningen blir sålunda hårdare för dem som har en liten vinst än för dem som har en hög sådan.

Herr Jacobsson har i första kammaren delat ut en tabell till samtliga ledamöter, vilken utvisar verkningarna av denna nya skatt. Det framgår av tabellen tydligt hur egendomligt den föreslagna aktievinstskatten slår. Jag skall bara nämna ett par exempel.

Om en person i inköpspris för en aktiepost har betalat 100 000 kronor och säljer denna efter fem års innehav för 300 000 kronor, varvid han sålunda gör en förtjänst på 200 000 kronor, kommer 14,75 procent av det beskattningsbara beloppet att drabbas av beskattning. Den som också har köpt en aktiepost för 100 000 kronor men efter samma tid säljer denna för endast 106 000 kronor, varvid vederbörande sålunda icke gör större nominell vinst än 6 000 kronor, får däremot betala skatt på ett beskattningsbart belopp som motsvarar 168,33 procent av vinsten.

Aktievinstbeskattningen

Finansministern använde — vill jag minnas — en person med 14 000 kronors inkomst som gjorde miljonaffärer såsom exempel för att bevisa att det inte skedde någon konfiskatorisk beskattning.

Var rättvisan finns i detta sammanhang kan man fråga sig. Beskattning kommer också att ske av helt fiktiva vinster, då ingen hänsyn toges till penningvärdeförsämringen. Sålunda får den som för 10 år sedan köpt en aktiepost för 100 000 kronor och säljer den för 140 000 kronor betala skatt för 14 000 kronors beskattningsbart belopp, trots att en 4-procentig årlig penningvärdeförsämring under de 10 åren har medfört att han inte har gjort någon som helst förtjänst.

En beskattning av aktievinsterna på föreslaget sätt kan också tänkas minska intresset för sparande i riskvilligt kapital. Tidpunkten för denna skärpning verkar illa vald med hänsyn till att man från alla håll i dag påpekar nödvändigheten av en ökad rationalisering inom näringslivet för att motverka vårt höga kostnads läge i en allt hårdare konkurrens.

För vår fortsatta framstegstakt kan denna beskattning därför bli ett hinder. Regeringen säger sig vara intresserad av en ökning av näringslivets investeringar. Nu inför den en beskattningsform som blir ett hinder för en sådan utveckling. I framtiden kommer det att krävas nytt, friskt aktiekapital till näringslivet; då är det så mycket mer angeläget att inte nu skrämman bort det.

Dubbelbeskattningen på utdelning av aktier och t. o. m. på nytecknade sådana kvarstår i princip alltjämt. Finansministern erkänner att den föreslagna skatteskarpningsen kan aktualisera en permanentning av den s. k. Annellagen. Varför då inte på en gång föreslå detta? Man frågar sig om det är nödvändigt att vi skall få se skadeverkningarna först.

Utredningen föreslog att de s. k. familjebolagsaktierna skulle behandlas något mildare än de börsnoterade. Detta finner inte finansministern vara behövligt. Visserligen går han med på att sådana aktier skall vara fria från beskattning vid försäljning, om det från samhällets synpunkt kan vara fråga om en önskvärd strukturrationalisering, men om skatt skall utgå eller inte skall regeringen avgöra i det enskilda fallet.

Inom högerpartiet anser vi att det är olyckligt att beskattningsrätten på sådant sätt avhändes riksdagen. Vi menar därför att det i lagtexten bör ut-sägas att sådana aktier bör vara fria från beskattning när det är fråga om försäljning av minst 25 procent av aktieinnehavet. Utskottet anser att dispensregeln bör uppmjukas och användas generöst. Det är alltid en framgång, men inte en tillräcklig. Den svenska småföretagsamheten och familjeföretagsamheten spelar en stor roll i vårt ekonomiska liv. För högerpartiet framstår det som nödvändigt för deras bestånd att sådana överlåtelser kan göras utan beskattning, då den personliga insatsen i detta sammanhang spelar en särskild roll. Den kräver samtidigt att det finns ett samband mellan äganderätt och företagsledning i sådana företag.

Arvs- och förmögenhetsskatterna är särskilt besvärande för dessa företag. Den föreslagna beskattningen, som innebär att även ärvda aktier och andelar blir skattebelagda vid försäljning med utgång från den föregående ägarens förvärv, gör att svårigheterna ökar.

Genom denna nya beskattningsform uppstår en latent skatteskuld. Hårtill måste hänsyn tas vid förmögenhets- och arvsbeskattningen. Vi föreslår att 6 procent härför avräknas på förmögenheten, så att inte dessa skatter måste betalas på något som inte är en tillgång utan en skuld. Generationsväxlingar är besvärande ändå. De blir ännu värre genom sådana här påfrestningar.

Högerpartiet anser att förslaget i sitt

Aktievinstbeskattningen

nuvarande skick är behäftat med så stora brister och kan tänkas medföra så skadliga verkningar på samhällsekonomien att det av riksdagen i dag bör avslås. Om emellertid detta vårt yrkande inte skulle komma att bifallas, har vi i andra hand anslutit oss till vissa från vårt håll föreslagna ändringar av propositionen. Den viktigaste principiella ändringen är att det vid sidan om den av regeringen föreslagna 10-procentiga s. k. omsättningskatten på aktieförsäljningar bör finnas en supplementär regel, som ger möjlighet att anknyta beskattningen till den verkliga vinsten, samt att 3 procents tillägg på inköpspriset får göras för varje år som vederbörande ägt aktierna, i syfte att förhindra att skatt uttas där vinst icke finns eller där det endast är fråga om fiktiva inflationsvinster.

Jag har redan berört vissa grundprinciper i våra ändringsförslag och skall nu inte gå närmare in på dem, eftersom jag vet att herr Lothigius, som här burit fram ifrågavarande alternativa motionsförslag, tänker göra det i ett kommande anförande.

Högerpartiet begär nu att en utredning kommer till stånd som tar hänsyn till en samordning av kapitalvinstskatterna och samtidigt även minskar förmögenhets- och arvsbeskattningen i motsvarande grad. Vi har inte kunnat ta på vårt ansvar att vara med om att införa en beskattningsform, som bygger på ett ur både teknisk och saklig synpunkt så bristfälligt förslag som det nu föreliggande. Utmärkande för detta förslag är ju också att såväl föredragande departementschefen som bevillningsutskottet har erkänt att det är behäftat med vissa brister. Det torde väl heller aldrig tidigare ha inträffat att ett sådant förslag kommit att godkännas av Sveriges riksdag. Högerpartiet kan som sagt inte vara med om att ta ansvaret för något dylikt.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1. Om denna

reservation inte skulle komma att bifallas, ber jag alternativt att få yrka bifall till reservationerna 4 och 5.

I detta anförande instämde herrar *Nordgren*, *Björkman* och *Söderström* (samtliga h).

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Den proposition om beskattning av aktievinster, som framlagts av finansministern och som kammararen nu behandlar, har inte rönt något särskilt varmt mottagande. Det vore kanske också för mycket begärt, att upptäckten av nya skatteobjekt skulle framkalla någon större entusiasm hos skattebetalarna. Propositionen kan emellertid ändå ha sina förtjänster, även om dess brister är påtagliga. Framför allt har finansministern inte tagit hänsyn till behovet av att — i syfte att undvika dubbelbeskattning — åstadkomma en samordning med andra beskattningsformer, t. ex. med viss del av arvsbeskattningen, förmögenhetsbeskattningen och utskiftningsskatten. Propositionen verkar vara tillkommen under större brådska än vad som vanligtvis kännetecknar finansministerns handlande.

Remissinstanserna har över lag varit kritiska mot utformningen av den föreslagna lagstiftningen. Bevillningsutskottet — inklusive finansministerns partivänner — har utan någon större emfas och lust tillstyrkt propositionen. Finansministern uttalar själv varningar för att det framdeles kan bli nödvändigt att vidtaga åtgärder för att eliminera ej önskvärda effekter av de föreslagna reglerna.

Detta gör att propositionen såsom den nu presenterats förtjänar epitetet »Strängs ofullbordade». I långa stycken måste propositionen således betecknas som ett provisorium, och som sådan kan förslaget i princip godtagas av centerpartiet. Vi är ense med finansministern om att vinster i samband med aktieförsäljning lika väl som alla andra inkomster bör beskattas. Detta erkännan-

Aktievinstbeskattningen

de utesluter dock inte att vi i centern har en avvikande uppfattning i vissa detaljfrågor, som jag skall närmare gå in på.

Jag vill ändå ge finansministern det erkännandet, att propositionens förslag innebär betydande administrativa förenklingar jämfört med aktievinstutredningens förslag. Men tyvärr har dessa förenklingar vunnits till priset av att det uppstår orättvisa i enskilda fall.

Finansministern har, i syfte att åstadkomma förenklingar, på avgörande punkter frångått utredningens förslag. Jag syftar därvid på att schablonmetoden nu blir huvudregel och på gränsdragningen vid fem år och 5 procent. Enligt finansministerns proposition skall aktier som innehafts mindre än fem år beskattas enligt hittills gällande grunder, alltså på grundval av en exakt resultatberäkning. Vid försäljning efter fem år beräknas och beskattas vinsten enligt en schablonmetod. Genom denna metod får beskattningen mer karaktären av en omsättningsskatt än av en vinstbeskattning i egentlig mening.

Tyvärr ger inte heller schablonmetoden rättvisa i varje enskilt fall. Verkligheterna av denna schablon kan i vissa fall medföra en oskäligt hård beskattning, nämligen då vinsten endast obetydligt överstiger 5 procent och i ännu högre grad då det uppstår en realisationsförlust — även en förlustbringande försäljning blir i brist på bevismaterial beskattad. Däremot kan verkligt stora vinster komma lindrigt undan, eftersom schablonregeln inte alls tar hänsyn till vinstens storlek utan följer försäljningspriset. Utredningen hade föreslagit, att aktieförsäljaren skulle ha rätt att välja mellan en beskattning enligt schablonmetoden och en beskattning grundad på en exakt vinstberäkning. Ur rättvisesynpunkt hade en sådan beskattningsmetod varit mer tillfredsställande, eftersom skatten då skulle ha beräknats efter vinstens storlek och inte ha baserats på försäljningspriset.

Detta förslag har finansministern frångått med hänvisning till att metoden skulle bli alltför komplicerad ur deklara-tions- och kontrollsynpunkt. Däri torde finansministern ha alldeles rätt. Men lika riktigt är att schablonmetoden inte ger ett rättvist och tillfredsställande resultat.

Schablonmetoden skall tillämpas om prisstegringsvinsten uppgår till mer än 5 procent. Beskattning sker då med 10 procent på försäljningspriset. Här tas alltså ingen hänsyn till vinstens storlek. I icke få fall kan det inträffa att prisstegringsvinsten är mellan 6 och 7 procent, men beskattning skall likväl ske enligt schablonmetoden med 10 procent. Det måste alltså bli en negativ skatteeffekt. Samma förhållande kan uppstå när aktier sålts med realisationsförlust. På grund av svårigheter att fastställa ingångsvärdet på aktierna kan det i realiteten vara en förlust som drabbas av vinstbeskattning. Bevisbördan när det gäller ingångsvärdet ligger hos den som försäljer aktierna. Man kan befara att tvister kommer att uppstå mellan den som har att deklarerat aktieförsäljning och beskattningsmyndigheterna.

Särskilt besvärligt måste förhållandet bli vid icke onerösa fång. Här är det ingångsvärdet av arvlåtarens aktier som skall fastställas och ligga till grund för beskattning vid en eventuell försäljning. För arvtagaren kan det bli mycket svårt att leda i bevis vilket ingångsvärde en viss aktiepost har, eftersom arvlåtarens förvärv kan ligga långt tillbaka i tiden. Om således anskaffningsvärdet varit högre än försäljningspriset leder i detta fall bristen på bevismaterial till skatt på en realisationsförlust. Vid försäljning av sådana aktier som erhållits i arv eller gåva kommer det säkerligen i åtskilliga fall att uppstå svårigheter för den skattskyldige när det gäller att bevisa att vinsten inte överstiger 5 procent. Vid vinstbeskattning enligt schablonmetoden vore det logiskt och konsekvent att förlust som uppkommit un-

Aktievinstbeskattningen

der innehavstiden, även efter femårsperiodens slut, finge dras av, men något sådant förlustavdrag medges inte.

I gemensamma motioner från centern och folkpartiet har det framställts yrkanden om att hänsyn skall tas till penningvärdeförsämringen vid beskattningen av aktievinster. Genom den pågående inflationsutvecklingen uppstår en fiktiv värdestegring som är större än kapitalets realvärde och den köpkraft det värdet representerar. Det skulle alltså här bli fråga om beskattning av realisationsvinster som är att hänföra till den allmänna prisstegringen. Hänsyn måste därför tas till penningvärdets fall under innehavstiden.

I motionerna har vi angivit 2 procent som lämpligt mått på den årliga penningvärdeförsämringen. Försäljningssumman för aktierna skulle då alltså också reduceras med 2 procent i högst 20 år. Genom en sådan åtgärd skulle man undvika en beskattning av reala förluster.

Utskottsmajoriteten har emellertid avvisat tanken på ett sådant inflationsavdrag, vilket ju är förvånansvärt, inte minst med tanke på den tolerans som regeringen visar det växande inflationstrycket mot samhällets och den enskildes ekonomi. Det är möjligt att det är riktigt som utskottet framhåller i sitt betänkande att »vid avvägningen av procentsatsens storlek viss hänsyn tagits till penningvärdeförändringen». Men det måste väl vara fel, eftersom utskottet i samma stycke skriver att hänsyn till penningvärdeutvecklingen vid beskattningen skulle leda till en ur samhällsekonomisk synpunkt inte önskvärd snedvridning av kapitalplaceringarna. Det måste ligga något av motsägelse i denna skrivning, om man i det ena fallet säger sig redan ha tagit viss hänsyn till penningvärdeutvecklingen och några rader längre ned konstaterar att sådan hänsyn inte kan tas.

I det sammanhanget kanske det för jämförelsens skull förtjänar framhållas

att markvärdekommittén här går en helt annan väg. Enligt uppgifter som stått att läsa i tidningspressen är man i den utredningen ense om att ta hänsyn till penningvärdeförsämringen och garantera fastighetsägarna en fortlöpande kompensation för penningvärdets fall.

Herr talman! Om jag till sist får göra en sammanfattning av centerns syn på aktievinstbeskattningen, som jag här tidigare försökt att motivera, kan sägas att vi är beredda att acceptera en lagstiftning på området som ett provisorium. Ett provisorium med hänsyn till de kompletterande åtgärder som säkerligen blir nödvändiga för att få bort vissa orättvisor och tröskeleffekter som finns i det föreliggande förslaget. Med ett sådant synsätt tror jag att vi befinner oss i närheten av utskottsmajoritetens och även finansministerns uppfattning i frågan.

Med anledning därav hemställer vi i vår gemensamma reservation om en ny utredning, varvid vi uppställer vissa önskemål som riktlinjer för denna. Vi säger att beskattningen bör ske på grundval av en verklig vinstberäkning med utgångspunkt från anskaffningskostnaden. Möjligheterna att genom olika schabloner förenkla vinstberäkningen bör undersökas, hänsyn skall tas till penningvärdeförsämringen under innehavstiden, skatteplikten bör motsvaras av en korresponderande rätt till avdrag för förluster, samordning bör ske mellan aktievinstbeskattningen och andra beskattningsformer, t. ex. arvsskatt, förmögenhetsskatt och utskiftningsskatt, så att dubbelbeskattning förorsakad av kollisioner mellan olika beskattningsformer undviks. Familjeföretagens speciella förhållanden bör beaktas, strukturrationaliseringen inom näringslivet får inte genom beskattningen försvåras eller styras med selektiva medel.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 som finns fogade till bevillningsutskottets betänkande nr 46.

Aktievinstbeskattningen

I detta anförande instämde herr *Sjönell* (cp).

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! När kammaren nu behandlar bevillningsutskottets betänkande nr 46, som gäller beskattning av aktievinster, skulle jag med en gång vilja säga att vi från folkpartiets sida är fullt på det klara med att det är rimligt och riktigt att sådana vinster som uppkommer genom aktietransaktioner och liknande affärer blir beskattade. Samtidigt vill jag framhålla att skatt naturligtvis endast skall utgå, om det verkligen föreligger en vinst, d. v. s. om man haft en inkomst som det finns anledning att beskatta.

De i propositionen föreslagna skatte-reglerna anser vi inte tillfredsställande. Det gör inte heller utskottsmajoriteten. Utskottet påpekar att »även om det i propositionen framlagda förslaget innebär betydande förbättringar och förenklingar i förhållande till aktievinstutredningens förslag, kan inte förnekas att förslaget är behäftat med vissa påtagliga brister, vilka till väsentlig del sammanhänger med att den i tiden utökade beskattningen av aktievinster enligt en schablonmässig metod för inkomstberäkningen direkt anknutits till nuvarande system med beskattning av den exakt beräknade vinsten efter en fallande skala under den första femårsperioden av innehavet». Det heter vidare att »utskottet vill för sin del starkt understrika nödvändigheten av att de föreslagna beskattningsreglerna blir föremål för överarbetning och samordning med de förslag, som är att vänta från markvärdekommittén, aktiefondsutredningen och företagskatteutredningen, samt att de kompletterande utredningar, som omnämnes i propositionen, snarast påbörjas och förslag utan dröjsmål förelägges riksdagen».

Detta kan även vi reserverar instämma i.

I en gemensam partimotion från folkpartiet och centerpartiet, I: 750 och

II: 917, påpekas att den föreslagna beskattningen får en direkt degressiv inverkan. Med en årlig värdestegring av aktier på 3 procent, sker det efter fem år en beskattning på 72,8 procent av den nominella vinsten. Är det fråga om en mera högförräntad aktie, som ger 6 procent, kommer man efter femårsperioden att få en beskattning av 39,6 procent. Att en låg vinst skall beskattas hårdare, medan en hög vinst skall komma undan beskattning, strider mot vad som normalt anses skäligt och riktigt.

En av olägenheterna med propositionen är att den icke har tagit hänsyn till tröskeleffekten. Med en treprocentig, årlig värdeökning har man före femte årets utgång en beskattning med 25 procent av vinsten; går det över tiden kommer man upp till 72,8 procent. Det kan inte vara tillfredsställande att ha en beskattning med sådan tröskeleffekt. Det är visserligen sant att propositionen innebär en stark förenkling jämfört med utredningens förslag, men om fördelarna med den förenklingen åstadkommit på bekostnad av en snedvriden beskattning, är inte mycket vunnet.

Frågan om rörligheten på aktiemarknaden, som diskuterades när utredningen fick sina direktiv, tycks man helt ha bortsett ifrån, och det är svårt att över huvud taget säga vilken denna rörlighet blir. Jag föreställer mig att det kanske uppkommer en viss rörlighet på aktier som haft låg värdeökning, därför att folk innan femårsperioden går ut säljer eller byter ut dem mot aktier med högre värdeökning. På högförräntade aktier såsom bankaktier etc. torde det inte bli någon särskilt stor rörlighet. Däremot kan en viss nedgång i kurserna för sådana aktier förväntas.

När vi accepterar propositionens förslag som ett provisorium är anledningen den att vi velat förbättra det. Vi vill att hänsyn skall tagas till den inflation som pågått under en längre tid. Vårt förslag därvidlag är mycket måttligt. Vi anser att 2 procent av försäljningsvär-

Aktievinstbeskattningen

det skall få avräknas för varje år man haft en aktie i sin ägo, dock högst 20 år. Det motsvarar en årlig penningvärdeförsämring av 2,9 procent och ger alltså inte full täckning för den verkliga försämringen, men vi har velat gå försiktigt fram.

Vi vill alltså särskilt framhålla att denna lag bör vara ett provisorium, och jag hoppas att finansministern försöker komma fram till beskattningsregler för aktievinster som blir bättre utformade än i propositionens förslag. Vi är väl, som jag tidigare sade, ense med honom om att aktievinsterna skall beskattas, men vi opponerar oss mot att beskattningen blir snedvriden. Det är uppenbart att en rad förbättringar skulle kunna föreslås i syfte att uppnå större rättvisa. Vi har emellertid inte kunnat gå in därpå, dels på grund av att tiden varit för knapp, dels därför att vi anser att det först bör utredas vilka följder olika förslag kan få. Den enda förbättring vi föreslår är att man under övergångstiden tar hänsyn till den pågående inflationen. Därmed uppnår man visserligen inte rättvisa, men man får bort den tröskeleffekt som det nuvarande förslaget skulle ge.

Finansministern uppskattar i propositionen inkomsterna vid aktievinstbeskattningen till 100 miljoner kronor per år, varav 70 miljoner kronor kan beräknas tillfalla staten och 30 miljoner kronor kommunerna. Han säger i propositionen: »Det av mig nu förordade systemet för aktievinstbeskattning torde i fråga om skatteutfallets storlek inte mera avsevärt avvika från utredningens förslag.» Jag har förgäves sökt att få klarhet om hur det förhåller sig med dessa beräkningar. Utredningens förslag gällde beskattning av vinster, men med den nu föreslagna schablonregeln får man en annan form av beskattning, varvid omfattningen av aktieförsäljning och köp kommer att ge utslag beträffande skatteintäkterna. Det vore värdefullt, om finansministern ville ge en närmare

förklaring på hur han fått fram de nämnda siffrorna.

Av centerpartiet och folkpartiet har även väckts motionerna I:751 och II:921, där vi begär en omedelbar utredning om mer preciserade riktlinjer för användningen av dispensinstitutet. Motionärerna anser i motsats till departementschefen att det inte finns anledning att vid dispensgivning ställa större krav på strukturrationalisering, om likvid lämnas i form av aktier i det förvärvade företaget än om den lämnas på annat sätt. Motionärerna har velat påpeka att det är önskvärt med hänsyn till strukturrationaliseringen att man får sådana regler att man vet vad det ena eller det andra innebär. Detta framhålls också i propositionen. Det föreligger en viss risk för att man inte har några riktlinjer att följa i fråga om den beskattning på dessa affärer som det eventuellt kan bli fråga om.

Utskottet har i varje fall på den punkten delvis tillmötesgått motionärerna. Sälunda säger utskottet: »Enligt utskottets mening är det emellertid angeläget att prövningen av dispensfallen blir så liberal och likformig som möjligt och att därvid de synpunkter beaktas, som framförts i motionerna. Det är inte utslutet att man med stöd av vunna erfarenheter så småningom kan utforma författningsregler av den art motionärerna avser.» Detta innebär som sagt ett visst tillmötesgående av vad motionärerna begärt, och vi har på den punkten varit nöjda. Vi har också haft den uppfattningen att det kanske är litet svårt att här spika vissa regler, men om det öppnas möjlighet till en liberal bedömning lär det med tiden visa sig vad som kan anses lämpligt och skäligt. Beskattningsreglerna får inte missgynna sådan rationalisering som samhället kan ha nytta av. Det gäller inte minst olika typer av strukturrationalisering inom den mindre företagsamheten. Enligt propositionen skulle man, om aktier lämnas som likvid, undgå skatte-

Aktievinstbeskattningen

plikt. Om man däremot får kontanter skall det prövas. Men det är ju inte sättet för likvidens erläggande som är det angelägna, utan att man får till stånd önskvärd strukturrationalisering.

Med det anförda har jag velat visa att vi ingalunda är nöjda med denna proposition, men såsom jag framhållit, accepterar vi den som ett provisorium. Vi trycker emellertid mycket starkt på önskvärdheten av att snabbt få till stånd en utredning som kan resultera i en mer rättvisande beskattning. Vilka punkter vi begär att utredningen skall ta upp har herr Eriksson i Bäckmora redan från denna talarstol redogjort för och jag behöver inte upprepa det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 3 som är fogade till utskottets betänkande.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Vi i högerpartiet ser ganska allvarligt på denna fråga, och det är därför vi nu tar kammarens tid i anspråk. För finansministern kanske det delvis blir en upprepning av vad som sagts i första kammaren, men det kan inte hjälpas.

Jag har i princip ingenting emot att man beskattar vissa värdevinster, men det måste i så fall ske så rättvist som möjligt. Det är emellertid endast högerpartiet som har tagit de verkliga konsekvenserna av vad utskottet säger på sid. 23 i betänkandet och som herr Larsson i Umeå nyss läste upp — jag skall därför inte betunga kammaren med att på nytt göra det. Utskottet erkänner där att vissa brister vidlåder förslaget i propositionen. Men när ett dåligt förslag framlagts, skall man inte nöja sig med det som provisorium, utan man bör försöka att omedelbart avhjälpa bristerna genom att, såsom högerpartiet har föreslagit, tillsätta en utredning för ändamålet.

Jag undrar om den stundande valrörelsen har gjort att man velat få igenom saken så fort, att man inte är be-

redd att avvakta ett mera fullödigt och riktigt förslag. Det är bedrövligt att det inte kan bli enighet om att göra förslaget vettigt redan från början.

Nu är det emellertid som det är, och vi har ingenting annat att göra än att — förutom att yrka direkt avslag — föreslå rättelse på flera punkter av regeringens och utskottets förslag. Vi har därför byggt upp ett antal reservationer på utskottsförslaget.

Den första gäller utformningen av beskattningen som beträffande den första femårsperioden har gjorts sådan, att man först tar skatt på den faktiska vinsten för att sedan övergå till en schablon som i praktiken blir en omsättnings-skatt. Detta tyder egentligen på en ganska skrämmande uppfattning. För att skapa ett enklare system struntar man i rättvisesynpunkterna. »Schablon bättre än rättvisa» tycks vara finansministerns paroll i detta sammanhang. Jag anser att riksdagen bör hålla sig för god för att dela en sådan uppfattning och att införa en felaktig skatteprincip.

Det förslag vi framlägger innebär valfrihet för den skattskyldige på så sätt, att han enligt aktievinstutredningen kan efter initialperioden räkna med 30 procent av vinsten såsom skattepliktig realisationsvinst eller en schablon av 10 procent på försäljningssumman.

Vi har också i reservationen 4 A 1 anfört följande: »Såsom anskaffningskostnad skall därvid anses det genomsnittliga anskaffningsvärdet under förvärvsåret för egendom av det slag avyttringen avser förhöjt med ett belopp motsvarande 3 procent av sagda värde för varje år den skattskyldige innehaft egendomen.»

Utskottet anser att det inte finns anledning att införa ett speciellt inflationsavdrag för att beskatta reala vinster, vilket jag inte håller med om. Det är klart att det i vanliga fall inte finns något skäl att ta med inflationen i sammanhanget. Om man emellertid får be-

Aktievinstbeskattningen

tala skatt för att man tjänar på inflationen, är det väl också riktigt att man erhåller kompensation när man förlorar på den.

Under reservation 4 b behandlas beskattningsobjekten. Jag skall inte återge innehållet i reservationen men hänvisar till reservationens nedre del, som börjar med orden »Vinst av avyttring.» etc.

Här skulle det enligt vårt förmenande bli en stark förenkling beträffande limiterade preferensaktier, teckningsrätter och nyemission, om en realisationsvinstskatt inte utgår. Detta är en praktisk fråga som borde intressera departementschefen. Innehavet skall ju i dessa fall räcka fem år och mera.

Vad beträffar vinst vid avyttring, vare sig det gäller lös egendom tillhörig investmentbolag, aktiefond eller aktier i aktiebolag eller andelar i handelsbolag, är vårt förslag om befrielse förestavat av omsorg om näringslivets kapitalförsörjning. Det är ganska egendomligt att man nu efter allt tal om nödvändigheten av att förse näringslivet med kapital vill vingklippa näringslivets möjligheter härvidlag.

Sedan övergår jag till aktiers förvärvande genom benefika fång, d. v. s. genom arv, gåva etc. Motionärerna har ansett att sådant förvärv inte skall betraktas som skattepliktig realisationsvinst. Reservationen har förtydligat motionärernas önskemål genom att precisera de avsteg som bör göras. Det skulle innebära en förenkling att följa reservanternas. Utskottet eftersträvar också en förenkling, men utskottet skriver att kravet på rättvisa och likformighet gör att förslaget bör avslås. Jag ifrågasätter dock om det verkligen är någon större rättvisa att ta ut en sådan här skatt på gåvor och arv. Varför? Jo, därför att en arvinge blir från och med ikraftträdandet av lagen beskattad vid försäljningen och drabbas då av skatt på värdestegring som skett under arvlätarens livstid och under arvingens inne-

havstid, till på köpet innan någon beskattning av detta slag över huvudet har varit påtänkt. Enligt mitt förmenande finns det ingen rättvisa i det.

I punkten d), vinst i samband med utskiftning, begär reservanternas undantag från realisationsvinstbeskattningen av aktier, som efter femårsperiodens utgång inlöses i samband med utskiftning av aktiebolagets tillgångar. Orsaken är den att en i tiden obegränsad realisationsvinstskatt leder till en flerdubbel beskattning av aktiebolagets inkomster, vilket strider mot de principer som vanligen tillämpas.

Utskottet skriver att det är likgiltigt, om man får ersättning genom att sälja aktier eller genom att bolaget upplöses. Så är inte fallet. Ofta finns det ingen valfrihet för en ägare, t. ex. om det saknas köpare. Om man tar ut den föreslagna omsättningsskatten — ty det är ju fråga om en sådan — utöver utskiftningsskatt vid upplösning av bolag som tillförts värden under lång tid, beskattade i bolagets kvarstående vinstmedel, uppkommer en helt orimlig beskattning.

I punkten e), schablonavdrag för äkta makar, har reservanternas begärt att avdrag skall medges från schablonmässigt beräknad realisationsvinst med det dubbla för äkta makar, högst 1 000 kronor. Nej, säger utskottet, detta avdrag är inte att jämställa med sparavdraget: inkomstkällan kapital eller med försäkringsavdraget, utan det syftar till en förenkling. Vår uppfattning är emellertid att man inte skall diskriminera aktieägandet som sparform, vilket utskottet gör med sin skrivning.

I punkten f), avdrag för realisationsförlust, bygger vår reservation på en motion av herrar Eskilsson och Lundberg, i vilken yrkas att avdrag för realisationsförlust på aktier eller andelar som innehafts i minst fem år skall medges med 25 procent av den redovisade förlusten, oavsett om denna kan avdras från skattefria realisationsvinst eller inte.

Aktievinstbeskattningen

Om detta skriver utskottet på s. 30 följande: »Förlust, som uppkommer i samband med försäljning av aktier efter femårsperiodens utgång, är enligt förslaget i propositionen inte avdragsgill, eftersom hänsyn härtill tagits vid avvägningen av procentsatsen i schablonregeln.»

Vad är nu detta för bevisföring? Enligt min mening är det fråga om en efterhandskonstruktion. Man inför här ett skattepliktsystem som tidigare saknats, en princip som inte är avvägd i enlighet med det som en sund utjämning måste innebära: att kvitta en förlust mot en vinst. Staten är beredd att plocka in en vinst om affären går bra, men inte beredd att genom skattelindring mildra en förlust. Det är verkligen inte att honorera de människor som håller företagen med riskvilligt kapital. Det innebär att kapitaltillförseln till företagsamheten sättes i strykkläss.

I fråga om punkten g), beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, kan jag hänvisa till utskottets föredragning på s. 30. Det gäller emellertid ingen stor tviste fråga mellan reservanterna och utskottet.

Herr Magnusson i Borås har redan ingående redogjort för högerpartiets synpunkter på punkten h), avdrag för latent skatteskuld, och jag skall inte upprepa vad han sagt.

Beträffande punkten k), värdering av icke börsnoterade aktier, vill jag säga att när man nu inför denna nya skatt, måste det finnas riktiga värdenormer för aktier i icke börsnoterade bolag — det måste väl utskottet medge. När det gäller familjebolag bör man uppträda med ganska stor försiktighet. De arvs-skatter som redan belastar dessa företag är så stora, i vissa fall diskriminerande, att många familjebolag har svårigheter över huvud taget att bestå.

Herr talman! Hela denna från valtaktiska synpunkter upplagda beskattningsform får, tycker jag, en riktig belysning genom det förfaringsätt som skall

tillämpas vid ikraftträdandet. Att vinster, som uppkommit innan lagstiftningen trätt i kraft eller ens över huvud taget diskuterats, skall vara föremål för beskattning, är stötande. Svenska medborgare har rätt att bli behandlade på ett sätt som innebär större respekt för rättssäkerheten. Men, herr talman, det gäller ju bara en kategori människor som medverkar till att underhålla svenskt näringsliv med kapital för att det skall fungera, människor som faktiskt i allt större utsträckning kommer från samtliga inkomsttagargrupper. Att bereda dem rättssäkerhet borde regeringen anse vara viktigt. Man bör också akta sig för att ge det intrycket att sparandet i aktier inte skulle vara en produktiv och lovlig insats för samhälle och näringsliv.

Jag yrkar i likhet med herr Magnusson i Borås i första hand avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 90 i syfte att möjliggöra en förnyad utredning. I andra hand yrkar jag bifall till reservationerna 4 och 5 med alla delförslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det var en hård dom som herr Lothigius fällde över detta förslag. Jag får väl trösta mig med att om han — vilket jag hoppas — någon gång får tillfälle att närmare tränga in i detta problem, kommer han att på grund av ämnets eget innehåll bli tvingad att ganska väsentligt revidera sina egna mycket knäppsäkra och kraftiga omdömen över förslaget.

Högern yrkar direkt avslag, sade herr Lothigius, för att snabbt börja tala om att även högern kan besinna sig. Följaktligen kom han lika snabbt fram till ett principiellt tillstyrkande av en aktievinstbeskattning. Jag tror att herr Eriksson i Bäckmora kom sanningen ganska nära, då han uttryckte sin uppfattning genom att säga, att han ville ge ett erkännande åt finansministern för att finansministern hade avstått

Aktievinstbeskattningen

från den exakta vinstberäkningen, men samtidigt beklagade att finansministern inte har gått in för en sådan vinstberäkning. Det är ett ganska gott vittnesbörd om de födslovändor som alla har haft, när propositionen skulle skrivas. Man kan önska komma fram till en exakt vinstberäkning, därför att det konventionellt ligger i linje med den allmänna uppfattningen om hur en beskattning skall utformas, men så stöter man på denna tvingande nödvändighet att ta hänsyn till kontrollsvårigheterna. Man får då avstå från den exakta vinstberäkningen och i stället arbeta med en schablonlösning.

Valet mellan dessa båda vägar för- anledde mycket funderande, inte bara i finansdepartementet utan även i de olika remissinstanserna — den väldiga remissyttrandestocken är ett uttryck för precis samma ambivalens. Nu kan man inte få den ideala lösningen; jag är helt övertygad om att det inte går att ha en exakt vinstberäkning och samtidigt ett enkelt system. Man har att välja det ena eller det andra, och då har vi kommit fram till att de flesta skälen talar för det enkla systemet.

Men jag är, som sagt, glad över att utskottet så pass enstämmigt uttalat sig i själva principfrågan och förklarat att det är riktigt att beskatta aktievinsterna. Även om högermännen inledningsvis säger nej, vänder de — som jag nyss konstaterade — snabbt på klacken och säger ja till beskattningsprincipen. I remissyttrandena kunde vi lägga märke till att alla organ inom det s. k. näringslivet — i detta begrepps mer inskränkta bemärkelse — sade definitivt nej till själva principen om att beskatta aktievinsterna. Naturligtvis noterar jag mot den bakgrunden med så mycket större tillfredsställelse att vi nått partipolitisk enighet över hela linjen — tvärtemot näringslivssynpunkterna — om att det finns tillräckliga skäl att införa en aktievinstbeskattning. Och skälen är enligt min mening många.

Vi är allesammans medvetna om att det på detta från vinstbeskattning fredsade område under de senaste 10—15 åren skett kursstegringar som det knappast kan vara försvarligt att ständigt hålla obeskattade. Det nya system som vi föreslagit och som bygger på en schablon, innebär kanske, som jag nyss sade, en beskattningsmässigt radikalt ny tanke. Åtta eller kanske tio länder har före oss infört en realisationsvinstbeskattning för aktier — däribland en del avancerade industriländer — men de har inte vågat sig på den enkla schablon som regeringen nu föreslagit riksdagen. Dessa länder har på papperet en exakt vinstbeskattning. Hur kontrollen i verkligheten fungerar vill jag inte uttala mig om. Jag tror mig emellertid våga säga att det går att tillämpa systemet i dessa länder helt enkelt därför att få stater — om ens någon — har så stora krav på kontroll och exakthet när det gäller taxering och skatteuppbörd som vi här i gamla Sverige. På grund av dessa ambitioner har vi inte velat införa ett system som vi vet att det inte går att klara kontrollmässigt.

Denna schablon är i och för sig inte något alldeles nytt i vårt skattesystem. En sådan förekommer på vissa andra områden, i fastighetsbeskattningen och i form av vissa schablonavdrag vid den vanliga beskattningen för fysiska personer. Jag ser den såsom en praktisk sak, men jag är beredd att erkänna att vi på detta område är något av föregångsmän ute i världen.

Vad som bl. a. gjorde att vi stannade för en schablonberäkning var, att det inte bara är fråga om att beskatta kursvinsterna i de — jag nämner antalet med reservation, herr talman — 140—150 företag som är noterade på den officiella börslistan och de 50 företag, vilka är upptagna på den s. k. fria listan, utan det gäller också att göra aktievinstbeskattningen generell. Man kommer alltså även in på frågan om alla de olika familjebolagen, vilkas antal får

Aktievinstbeskattningen

uppskattas till åtskilliga tiotusental i juridiska personer och skatteenheter.

Det är helt enkelt omöjligt att genomföra en exakt vinstbeskattning i dessa familjeföretag, där det inte finns officiella noteringar om aktiernas värde. Det är ofta fråga om en generation gamla aktieinnehav, som t. ex. säljs i samband med arvsskifte för att klara de utgifter, vilka därvid uppstår, men aktieinnehavet kan sträcka sig ännu längre tillbaka i tiden. Eftersom vi icke förvarar deklaraionsmaterial längre än sex år, finns det ingen fysisk möjlighet att gå tillbaka 40—50 år för att försöka ta reda på något slags substansvärde hos ett sådant familjeaktiebolags aktier och med utgångspunkt från detta värde — det är det som taxeringsnämnderna använder när de inte tar avkastningsvärdet, som är ungefär lika obestämt — räkna fram en exakt vinst, som skall tas fram vid en realisation, kanske 50—60 år framåt i tiden.

Det är alla dessa praktiska svårigheter som man konfronterats med, när man tvingas börja arbeta med detta material och som helt enkelt gör det omöjligt att tillämpa en sådan beräkningsgrund. Remissyttrandena gav utomordentligt klara besked om att man inte kan gå efter den bl. a. av högerpartiet efterlysta exakta aktievinstberäkningsmetoden. Inte någon av länsstyrelsernas skatteavdelningar vågade tillstyrka denna metod. De taxeringsinstanser som hördes remissvägen sade definitivt nej. De skulle inte klara av saken; jag har anfört ett par exempel på detta.

Jag skulle kunna anföra ytterligare ett exempel, som jag tar från aktier noterade på fondbörsens officiella lista. Även härvidlag finns det deklaraioner från sex år tillbaka i tiden att följa. Men också sådana aktier, som noteras på den officiella börslistan, kan ha bakom sig ett innehav vilket är väsentligt längre än sex år. De kan ha gått i arv från generation till generation innan det blir fråga om någon försäljning.

Utredningen hade tänkt sig att man skulle ålägga deklaranten att under straffansvar föra diarium över sitt aktieinnehav — i allmänhet har man ju innehavet utspritt på aktier i flera företag med hänsyn till säkerhetsintressena. Till detta diarium skulle man varje år transferera uppgifterna över innehavet. Man skulle fortsätta därmed praktiskt taget under hela sin levnad, och när man gått bort skulle arvtagarna ta vid.

Saken är dessutom så pass komplicerad, att dessa papper ibland ger fondemissioner som också skall noteras. Detta är kanske inte så svårt, men de ger också nyemissioner med vissa favörer i själva emissionskursen. Det händer även att vederbörande ibland säljer och ibland köper teckningsrätter för att få det att passa ihop och få en lämplig storlek på sitt aktieinnehav. Hela denna detaljerade bokföring skall transfereras vidare och byggas ut år efter år i den mån nya operationer sker.

Man får förstå att remissinstanserna sade: »Detta är omöjligt med hänsyn till familjebolagen, som icke har någon officiell notering.» Det är emellertid också omöjligt beträffande de officiellt noterade aktierna just på grund av vad jag här har beskrivit.

Jag har sagt i medkammaren — vilket kanske i någon mån förvånade en del åhörare — att jag anser denna enkla schablonlösning vara den enda praktiska lösningen, om man vill göra någonting. Man kan se det hela som en begränsad omsättningsskatt, och jag kan avslöja att det fanns remissinstanser av mycket sakkunnig dignitet som föreslog att vi skulle lägga på en generell omsättningsskatt på varje försäljning av varje papper. Det vore den enklaste linjen, eftersom det är omöjligt att få en exakt vinstberäkning.

En vanlig omsättningsskatt lagd på alla dessa försäljningar skulle emellertid ha inneburit en skatt på rena förlustförsäljningar. Jag tyckte att det skulle vara

Aktievinstbeskattningen

litet hårt när man lanserar en ny skatteform på ett nytt objekt, och därför har vi valt denna mera begränsade form, som innebär att vi lägger vad man gärna kan kalla en omsättningsskatt endast på de försäljningar som ger en något så när rimlig vinst. Kan vederbörande göra sannolikt att han icke har haft någon vinst, att han har haft förlust eller att vinsten har understigit 5 procent, slipper han enligt propositionen och utskottets förslag ifrån beskattning.

Det har uttalats önskemål om att man borde samordna denna beskattning med annan kapitalvinstbeskattning — markvinstbeskattningen har i detta sammanhang anförts — och även med den arvsbeskattning och förmögenhetsbeskattning som vi arbetar med. Jag har funnit att det för all del kan ligga ett rationellt element i denna argumentering, men det är icke absolut nödvändigt att ha en exakt likartad beskattning. Vi har inte likartad realisationsvinstbeskattning i dag när det gäller markvärdebeskattning och när det gäller aktievärdebeskattning. Naturligtvis kan det, som jag nämnde, vara önskvärt att man närmar dessa beskattningsformer till varandra, men jag vill inte ställa ut några absoluta bragelöften på att det är möjligt. Jag tror att själva objektet bör vara avgörande för vilken beskattningsform och vilken teknik man skall använda.

Jag har lagt märke till att man i reservationerna har tagit upp tanken på att få göra något slags inflationsavdrag; reservationsvis har föreslagits dels 2 procent, dels 3 procent per år. Jag är klart negativt inställd till alla sådana åtgärder som diskonterar en framtida inflation; vi kommer kanske att fortsätta diskussionen om sådana ting i morgon. Även om jag inte hör till dem som tror att det i ett samhälle med de ambitioner, den fulla sysselsättning och den framgångstakt vi har skall finnas möjlighet till något absolut fastlåst pris-

läge, bjuder det mig ändå emot att så här i förväg bestämma att vi skall ha inflation av den ena eller andra storleken. Gör man det på detta område, är det mycket som talar för att det skall föras ut på andra om sparpengar konkurrerande områden, och då är man inne i en automatik som jag är alldeles övertygad om kommer att medföra att man får en extra drivkraft i den s. k. inflationsutvecklingen.

Vidare har man i propositionen föreslagit ett avdrag på 500 kronor från den skattepliktiga försäljningssumman, vilket ändå ger möjlighet att skattefritt försälja en post på icke mindre än 5 000 kronor. I den mån som man talar om att aktiesparandet nu börjar bli gemene mans angelägenhet, tror jag nog att det blir fråga om relativt små försäljningar, och då klarar man sig från skatten genom den 5 000-kronorslimit som finns tack vare 500-kronorsavdraget.

I och med att skatt ej skall utgå för vinst som ej överstiger 5 procent klarar man dessutom de limiterade preferensaktierna och de teckningsrätter som i debatten här anförts såsom speciellt nödvändiga att frilägga från beskattningen.

Låt mig också anföra något i den berörda frågan om strukturrationaliseringen. Ingen behöver väl betvivla att den sittande regeringen är på det klara med vad det betyder att det svenska näringslivet kan fusioneras, kan strukturrationalisera. Däri ligger ju ett av de mera väsentliga elementen för den ekonomiska expansionen och frammarschen.

Vi har i propositionen sagt ifrån att när det rör sig om en sådan koncernförsäljning, där betalningen erläggs i aktier, och man därmed har en dokumentation på att det är en strukturrationalisering, så skall ingen skatt utgå. I andra fall finns det möjlighet att begära skattebefrielse, om man kan anföra strukturrationalisering som motiv, och då kommer Kungl. Maj:t att kunna ge erforder-

Aktievinstbeskattningen

derlig dispens. Även på den punkten vågar jag nog förutskicka, att Kungl. Maj:t kommer att vara beredd att ta de hänsyn som man rimligtvis kan begära.

Jag nämnde inledningsvis att kursstegringen under de sista 10—15 åren, framför allt kanske under den senaste femårsperioden varit sådan, att det varit svårt att i längden låta bli att införa ifrågavarande beskattning. Det är rätt intressant att följa kursstegringen bara för de allra senaste åren. Under 1963 steg generalindex för de fondbörsnoterade aktierna med 24 procent, under 1964 med 16 procent, men under 1965 — när vi på allvar började tala om att det skulle bli vinstbeskattning på aktieförsäljningar — blev det betydligt lugnare. Då stannade kursstegringen vid 7 procent. Under 1966 har utvecklingen snarast gått åt andra hållet. Vi ligger i dagsläget på en börskurs som motsvarar ungefär 1964 års högsta nivå. Kursstegringen 1965 är följaktligen eliminerad. Det kan finnas särskilda skäl till detta, men tiden ger mig inte möjlighet att närmare utveckla det.

Jag tror i alla fall att själva diskussionen om att vi behöver beskatta vinsterna har lugnat ned och kalmerat spekulatjonen, vilket tvivelsutan är ett allmänintresse, ty med kursstegringar i denna takt — 24 procent på ett år, 16 procent på ett annat år — kommer man slutligen dithän, att även de sundaste företags papper är klart överspekulerade.

De av oss som är gamla nog att minnas den situation som uppstod i början på 1930-talet, efter den speciella händelse som då inträffade, är nog beredda att erkänna att det kan bli något av en katastrof för många småsparare och att det kan leda till tragedier för familjerna, om man inte i viss mån håller även denna utveckling under kontroll.

Jag har lovat herr talmannen att försöka koncentrera mitt inlägg. Jag tror emellertid att jag har anfört tillräckligt med skäl för att den enda möjligheten

varit att välja schablonmetoden, vilket dock medfört — det erkänner jag gärna — att det i förslaget finns vissa kantigheter.

Herr Larsson i Umeå ställde en direkt fråga till mig, och jag skall försöka besvara den. Herr Larsson påpekade att utredningen beräknat att den av utredningen föreslagna aktievinstbeskattningen skulle ge staten 70 miljoner kronor och kommunerna 30 miljoner kronor per år. Han frågade därefter, hur dessa beräkningar kommer att stämma när nu finansministern ändrat på utredningens förslag. Såvitt jag förstår bör ändringen inte föranleda några andra beräkningar angående resultatet av beskattningen. Utredningen hade ju föreslagit två alternativ: dels den s. k. exakta vinstbeskattningen, dels schablonbeskattningen med 10 procent på försäljningssumman. Om en aktieförsäljare ansåg att den exakta vinstbeskattningen var oförmånlig, skulle han ha möjlighet att välja schablonbeskattning. Regeringen har eliminerat det ena alternativet. Någon beskattning enligt den för den skattskyldige »billigare» metoden blir det alltså inte enligt regeringens förslag. Regeringens ändring bör alltså betraktas som en skärpning av utredningens förslag och borde följaktligen ge litet mer än 100 miljoner kronor. Men jag tycker nog att denna materia är något för osäker för att jag skall våga mig på en precisering i det avseendet, och därför har utredningens beräkning fått stå kvar.

Jag vill avslutningsvis göra den allmänna kommentaren, att det föreliggande förslaget är ganska försiktigt; det hade i och för sig varit möjligt att föreslå en hårdare beskattning av de försäljningar som gynnas av kraftiga kursstegringar. Det har sagts att den föreslagna skatten blir regressiv; den drabbar relativt sett minst de stora vinsterna. Vi har försökt balansera detta genom den föreslagna rätten till avdrag på de små vinsterna. Men jag

Aktievinstbeskattningen

tror att det ur många synpunkter är klokt att vid lanserandet av en sådan ny skatt vara litet försiktig och se vilka verkningar den får. Jag har uppfattat bevillningsutskottets skrivning som en beställning på en översyn av denna beskattning sedan den tillämpats en tid och gett oss en del erfarenheter. En sådan ställs för övrigt i utsikt även i propositionen. Om det är en allvarlig önskan — och en sådan önskan har uttalats i debatten både från centerparti- och folkpartihåll — att vinsterna på de papper som har en snabbare kursstegring bakom sig skall beskattas hårdare, så är jag lyhörd för sådana synpunkter. Jag har noterat beställningarna från centerpartiet och folkpartiet på den punkten.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern tycktes tolka högerpartiets utredningsyrkande och även något uttalande av herr Lothigius och mig på det sättet, att högerpartiet skulle stå bakom det föreliggande förslaget. Det måste vara en missuppfattning. Jag vill framhålla för finansministern, att vi ju redan har en aktievinstbeskattning i den beskattning av realisationsvinster som görs vid försäljningar inom fem år. Vi har vidare en kapitalvinstbeskattning i form av förmögenhetsbeskattning och i form av arvs- och gåvobeskattning. Inom ramen för dessa beskattningsformer är vi naturligtvis beredda — det är därför vi föreslår en utredning — att diskutera förändringar och förbättringar i den realisationsvinstbeskattning vi har. Där emot är det en missuppfattning om man tror att vi i högerpartiet har accepterat just det nu föreliggande förslaget och framför allt förslaget att vi i fortsättningen skall ha en evig beskattning.

Finansministern sade att det är kontrollsvårigheterna som gjort att man inte kunnat utforma något bättre förslag än det nu föreliggande om en

schablonmetod. Finansministern skildrade mycket drastiskt hur besvärligt det skulle bli att beskatta t. ex. familjeföretagen. Ja, det är alldeles självklart. Om finansministern har den stora ambitionen att inte bara beskatta de framtida vinsterna utan också är beredd att beskatta vinster som ligger generationer tillbaka i tiden, så förstår jag mycket väl att de utomordentliga experter herr finansministern har till sitt förfogande inte har kunnat stå till tjänst med någon lösning av problemet. Men det är ju inte det som det nu är fråga om, såvitt jag förstår; åtminstone ser inte vi problemet så. Om man vill åstadkomma en beskattning som avser att täcka de vinster som uppkommer i framtiden är det inget besvär att fastställa ingångsvärdet av aktierna i alla de 10 000, 12 000, 50 000 eller hur många aktiebolag det nu finns bland familjeföretagen. Det är hur enkelt som helst, om man utgår ifrån de uppgifter som lämnas i varje deklaration beträffande det värde som länsstyrelsen — beskattningsmyndigheten — fastställt för familjeföretagen. Men det är klart att det inte går att utforma ett förslag, om man har den utomordentligt stora ambitionen att försöka beskatta vinster som uppkommit så oerhört långt tillbaka i tiden som kanske för en generation sedan som herr finansministern sade — då förstår jag att det helt enkelt är omöjligt.

Finansministern sade att de övervärdet vi haft varit till nytta för aktieägarna. Det är tydligen då av omtanke om aktieägarna som man har framlagt detta förslag.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern sade att han är lyhörd för framställningar om höjningar av skatterna, och det var inte i och för sig någon stor nyhet. Men det var ju inte höjningar i beskattningen vi hade föreslagit, utan vi ville

Aktievinstbeskattningen

att finansministern skulle vara lyhörd för önskemål om en rättvis beskattning.

Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga om hur stor avkastningen skulle bli. Finansministern svarade att det inte är så stor skillnad mellan utredningens förslag och propositionens och att det snarast bara var fråga om en liten skärpning. Jag bedömer den skärpningen som ganska kraftig. Men jag förstår att det naturligtvis är svårt att uppskatta vilket resultatet av skärpningen blir.

Finansministern tog upp ett resonemang som jag anser fullständigt felaktigt, då han sade att han inte ville göra in-teckningar i en framtida inflation. Med denna motivering vände han sig mot mittenpartiernas förslag att man skulle få avräkna 2 procent för att skydda sig mot inflationen. Men det är ju ändå så, att dessa 2 procent motiveras av den utveckling som varit. Vi bara konstaterar att vi haft en inflation av den omfattningen, och det är den man vill skydda sig mot på detta sätt. Vi vill ingalunda göra några in-teckningar i en framtida inflation, utan vi vill att finansministern skall lägga fram ett förslag till en aktievinstbeskattning som är rättvis. Inflationsfrågan får vi väl anledning att diskutera i morgon.

Vidare sade finansministern att regeringens ledamöter är föregångsmän när det gäller beskattningen. Ja, det är nog så, herr finansminister, att regeringen är först med detta förslag men det är väl litet väl ambitiöst att därför kalla er föregångsmän.

Herr **LOTHIGIUS** (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern sade, att jag lät alltför tvärsäker. Det var inte meningen, herr finansminister, att låta mera tvärsäker än jag är i detta sammanhang. Detta är en ganska stor och många gånger besvärlig fråga, och det är klart att man inte så särskilt djupt kan tränga in i alla dess detaljer. Men

tvärsäker kan man ändå vara, tycker jag, därför att det finns väl få förslag som har fått en så nedgörande kritik som den utredning som föregick denna proposition, även om förslaget i propositionen är annorlunda än vad utredningen i många stycken kom fram till. Hela näringslivet och de flesta organisationerna har givit detta förslag en svidande bakläxa.

Jag tror att finansministern drog alltför stora växlar på mitt uttalande när jag sade att jag i princip inte är emot att man beskattar vissa värdevinster. Det var så jag sade! Såsom herr Magnusson framhöll betyder detta för det första att vi redan nu har en realisationsvinstbeskattning på fem år och att vi för det andra är beredda att först och främst diskutera och revidera denna.

Enligt vad jag kunde höra gjorde finansministern i sitt anförande inte ett enda uttalande om det som är det väsentligaste och viktigaste i denna fråga, nämligen vad denna beskattning kommer att betyda för vårt svenska näringsliv. Finansministern framförde de fiskaliska synpunkterna, men när nu näringslivet riktat en så förödande kritik mot detta förslag, vore det angeläget att man från Sveriges finansminister finge en redovisning av hur han ser på den sida av saken som är den väsentligaste.

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt tidigare anförande tillät jag mig att kritisera finansministern för de orättvisa verkningar som schablonmetoden medför. Jag tycker nog, herr finansminister, att denna metod inte ger ett helt tillfredsställande resultat när en värdestegringsvinst på 200 000 kronor får en skattepliktig realisationsvinst på 14,75 procent, medan en värdestegringsvinst på 6 000 kronor ger en skattepliktig realisationsvinst på 168,33 procent. Då kan det finnas an-

Aktievinstbeskattningen

ledning till en mera rättvis avvägning, och jag vore tacksam om finansministern vid tillfälle ville ompröva detta med hänsyn till den hårda beskattning som drabbar de mindre vinsterna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Till herr Magnusson i Borås skulle jag vilja säga, att jag i varje fall försökt att vara noggrann genom att säga att högerpartiet inte har godtagit propositionen i dess utformning men kommit fram till den andrahandsståndpunkten, att det i princip godtar en beständig aktievinstbeskattning. På s. 11 i bevillningsutskottets betänkande nr 46 refereras herr Holmbergs och herr Bohmans motioner på följande sätt: »Utan att ta avstånd från tanken på en ändrad realisationsvinstbeskattning anser motionärerna — — —.» Herr Holmberg och herr Bohman har icke tagit avstånd från en ändrad realisationsvinstbeskattning. Den väsentligaste ändringen är ju att det nu skulle vara slut på den tidsbestämda vinstbeskattningen på fem år och att vi i stället skulle komma över till en vinstbeskattning som icke tar slut. På den punkten har följaktligen högern som ett andrahandsyrkande följt med, och jag är glad över det.

Beträffande frågan om en retroaktiv beskattning kan jag inte tänka mig att man kan genomföra ett skatteförslag på andra premisser. Man kan inte gärna ha det så att Andersson säljer aktier 1967 och blir realisationsvinstbeskattad för dem, medan Pettersson säljer aktier samma år och gör ännu större vinster men slipper realisationsvinstbeskattning därför att han köpte aktierna innan vi fattade beslut här i kammaren. I och med att man beslutat om vinstbeskattningen måste den utgå över hela fältet, annars blir det alldeles orimligt att hålla det isär. Det är stötande ur rättvisesynpunkt och det är kontrollmässigt alldeles omöjligt.

Till herr Larsson i Umeå vill jag allra sist säga, att det är ändå på det sättet att om man begär att det skall tas hänsyn till en inflationsutveckling på 2 eller 3 procent har man bestämt sig för att det skall bli den utvecklingen i fortsättningen. Om det, under över alla under, skulle vara slut med inflationen en vacker dag är det ändå på det sättet, om jag skall följa mittenpartiernas reservation, att det skall göras avdrag med 2 eller 3 procent på vinsten för den inflation man utgår ifrån. Det är detta jag har vänt mig emot. Det är en diskontering av en inflation i framtiden, och även om den kommer är det onödigt att skriva fast sig vid den på detta sätt.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande den motion som finansministern åberopade är det riktigt att det där står, »utan att ta avstånd från en ändrad realisationsvinstbeskattning», men det innebär inte att vi accepterat att man i fortsättningen skall ha en evig sådan beskattning.

Beträffande retroaktiviteten säger finansministern att det är orimligt att beskatta den ena men inte den andra. Förhållandet är emellertid det, att den person som köpt aktier sedan den nya beskattningsformen kom till vet om att han kommer att drabbas av denna beskattning, medan den som köpt aktier redan före denna beskattnings tillkomst inte visste om detta.

Jag konstaterar att finansministern erkänt att det finns kantigheter i detta system och att det inte är bra som det är. Jag frågade i mitt första anförande varför det är så förfärligt bråttom med detta. Vi kunde väl ha lugnat oss något. Jag föreslog i bevillningsutskottet att vi skulle bordlägga frågan till hösten för att man skulle få bättre tid att överväga, om man inte kunde lösa frågan på ett bättre sätt. Det borde ha tillsatts en utredning för att mera effektivt an-

Aktievinstbeskattningen

gripa det problem som är verkligt allvarligt, nämligen de samhällsekonomiska verkningarna. Landsorganisationen har t. ex. i sitt remissyttrande kraftigt understrukt att denna fråga inte är utredd. Jag tycker att vi borde ha kunnat resonera om hur vi skulle kunna komma fram till en lämplig lösning, men det tycks vara så väldigt angeläget att det sker någonting just i vår, och jag kan inte riktigt förstå anledningen till detta.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Frågan har varit föremål för diskussion sedan åtskilliga år tillbaka. Utredningen har presenterat förslag, remissbehandlingen har genomgått, proposition har skrivits och bevillningsutskottet har hunnit pröva den och i mycket markant utsträckning talat om att man är beredd att ta förslaget just nu. När denna fråga för en stund sedan debatterades i medkammaren var en representant för mittenpartierna t. o. m. så entusiastisk att han sade, att »det är min uppfattning att man absolut inte kan vänta med denna lagstiftning». Om han talade för sitt parti har man följaktligen att ta hänsyn till att det råder en ganska dominant uppfattning här i huset om att lagstiftningen bör genomföras.

Jag har fått frågan, om vi i detta sammanhang inte alls har tänkt på vilka konsekvenser en beskattning av detta slag får för näringslivets kapitalförsörjning. Jag gick inte in på den frågan i mitt första inlägg och jag skall nu endast i allra största korthet säga att om man tänker igenom frågan kommer man kanske fram till ett överraskande resultat. Om Andersson på börser köper aktier som Pettersson säljer, spelar det ingen som helst roll för näringslivets kapitalförsörjning. Om Lundström köper en större post aktier som både Andersson och Pettersson säljer betyder inte heller detta något för nä-

ringslivets kapitalförsörjning. Näringslivet kan bara förstärka sitt kapital genom att gå ut till aktieägarna och be dem om pengar i form av nyemission. Detta göres också i ganska stor utsträckning. Under fjolåret nyemitterades aktier för 800 miljoner kronor i detta land. Ingen aktieägare vägrade näringslivet de pengarna. Man fick dem ögonblickligen när man gjorde en nyemission. De flesta av oss har kanske också lagt märke till att när ett nytt företag lanseras på den officiella börslistan, i regel via den fria listan, brukar introduktionen åtföljas av en relativt snabb uppgång i börskursen.

Det finns alltså köpkraft och efterfrågan; det är snarast brist på material. Sådan har situationen varit. I varje fall har inte något företag som vänt sig till sina aktieägare och bett om pengar via nyemission blivit vägrade de pengarna, det försäkrar jag herr Magnusson.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Denna fråga har debatterats länge nu och det är sent på natten. Egentligen borde jag kanske avstå från ordet, men det är väl oriktigt om inte någon från utskottsmajoriteten yttrar sig. Jag skall därför, när jag nu ändå har begärt ordet för att yrka bifall till utskottets hemställan, passa på tillfället att framföra en del principiella synpunkter på denna fråga.

Vi har konstaterat att det tycks råda principiell enighet om att realisationsvinstbeskattningen på aktier bör skärpas. Vi är dock inte överens om sättet. Jag tror att kammarrätten tolkar situationen riktigt när den framhåller att beskattningen av en värdestegring på aktier uppbäres av en »inte ogrundad uppfattning hos medborgarna i gemen, att en realiserad sådan värdestegring ger en skattekraft från vilken det saknas anledning att bortse vid beskattningsområdets bestämning».

Det är alldeles odiskutabelt att värdestegringen på aktier har medfört bety-

Aktievinstbeskattningen

dande förmögenhetsökningar för aktieägarna. Enligt aktievinstutredningen har kurserna på börsnoterade aktier under de senaste 20 åren efter kriget stigit ungefär dubbelt så mycket som prisnivån och dubbelt så mycket som erfordrats för att behålla det i aktier investerade kapitalets realvärde. Det betyder att halva kursuppgången utgör ett värdetillskott utöver penningvärdets försämringen under samma tid. Aktiernas värdestegring under efterkrigstiden har haft en mycket god förräntning även i förhållande till andra placeringar.

Aktieplaceringar har med andra ord varit mycket lönande investeringsprojekt, om man tar hänsyn till nämnda värdestegring.

Det är — jag vill understryka det ytterligare — en allmänt utbredd uppfattning att det är orimligt att inte beskatta dessa inkomster som ju är arbetsfria, medan man beskattar vanlig inkomst med en genomsnittlig skatt på 30 procent. Med hänsyn härtill borde ju den beskattningsbara delen av realisationsvinster, såsom LO säger, inte vara under 50 procent. Då skulle skatteuttaget stå mera i linje med vad de flesta människor betalar i inkomstskatt. Det är nämligen viktigt att observera, att när det gäller den vanliga inkomstskatten upptas i princip hela beloppet till beskattning. Här blir skatten mellan 15 och 20 procent.

Man talar om risktagande. Vilka risker har man tagit under efterkrigstiden vid aktieplaceringar? Knappast några alls, och det blir det troligen inte heller i framtiden på längre sikt. Värdestegringarna har också i mycket ringa grad varit beroende av aktieägarnas egna insatser. Värdestegringarna har varit och är oftast en följd av samlade produktiva insatser inom hela samhället. Samhället är berett till stora insatser även för framtiden för att åstadkomma fortsatt expansion inom svenskt näringsliv. Värdestegringen är inte säl-

lan en följd av exempelvis samhällets åtgärder i fråga om kommunikationer, lokaliseringstöd, serviceanläggningar och mycket annat.

Varför har kurserna stigit på det sätt som jag nämnt? Jo, det är fyra orsaker härtill: för det första goda konjunkturen i vårt fulla sysselsättnings-samhälle, för det andra en önskan att placera kapital i reallgångar, för det tredje ringa utbud av aktier — alltså liten rörlighet — och för det fjärde och inte minst skattefriheten efter en femårsperiod.

Ur rättvise- och fördelningspolitisk synpunkt menar utskottsmajoriteten att det är angeläget att man genomför reformen utan tidsutdräkt, trots att förslaget är behäftat med vissa påtagliga brister såsom man redan har påtalat. För att eliminera dessa har vi inom utskottet diskuterat alla möjliga uppslag utan att kunna finna någon bättre lösning under den tid som stått oss till buds.

Mot aktievinstutredningens förslag riktades häftig kritik, kanske främst därför att man ansåg att dess förslag stred helt mot strävandena att förenkla skattelagstiftningen. »Omger man aktiesparandet med så komplicerade tillämpningsbestämmelser som nu föreslås, är det vidare allvarlig risk för att denna form av sparande redan till följd av redovisningskrångel inte får den önskade och nödvändiga spridningen bland medborgarna», sade en remissinstans.

Det är detta man har velat undvika med den föreslagna schablonregeln, som innebär att 10 procent av försäljningssumman blir skattepliktig efter fem år. Då behöver man alltså inte forska efter vad som har betalats för aktierna. Alla andra förslag som har framförts har den olägenheten, att man för beskattningens skull måste redovisa inköps-summan, alltså anskaffningsvärdet, för att kunna bedöma vinstens storlek. Detta gäller förslagen om valfrihet mellan

Aktievinstbeskattningen

10 procent på försäljningssumman eller 30 procent på vinsten eller förslaget att realisationsvinst skall beskattas först när vinsten överstiger 10 procent. Visst skulle det ge riktigare utslag men det skulle skapa ett ökat krångel.

Det är naturligtvis riktigt att schablonutvägen verkar degressiv på det sätt som man här har velat exemplifiera. Herr Magnusson i Borås och även herr Eriksson i Bäckmora har tagit den utdelade tabellen till utgångspunkt för hur det verkar och sagt att om man köper aktier för 100 000 kronor och säljer dem för 300 000 kronor blir den skattepliktiga realisationsvinsten 14,75 procent, men om man köper för 100 000 kronor och säljer för 106 000 kronor blir den 168,33 procent. Låt mig emellertid redogöra för hur det i verkligheten ligger till.

En person har exempelvis 15 000 kronor i inkomst. Han har köpt aktier för 20 000 kronor och säljer dem för 30 000 kronor och får alltså en vinst på 10 000 kronor. Härifrån får dras bort 500 kronor som således inte beskattas. Den skattepliktiga vinsten blir alltså 2 500 kronor. Vad blir den totala skatten? Jo, 650 kronor. Det blir alltså en behållning på 2 350 kronor. Om det rör sig om en person med 15 000 kronor i inkomst, vilket man kanske vill göra gällande, som köper aktier för 100 000 kronor och som säljer dem för 110 000 kronor, d. v. s. med en vinst på 10 000 kronor, vilken skatt får då vederbörande efter att vinsten har lagts till inkomsten? Jo, han får en vinstbehållning på över 8 000 kronor vid denna aktievinst på 10 000 kronor. Detta är innebörden av den statistik som presentrats kammarens ledamöter. Det är således inte fråga om någon procentuell skatt utan om ett skatteunderlag som läggs till den vanliga inkomstskatten, och sedan kan var och en räkna ut vad det i själva verket blir.

Kanske jag inte skall uppehålla mig mera vid denna fråga eftersom det är

så sent, men jag skulle dock vilja ta upp en enda liten sak till, nämligen gåvoskatten. Utskottets förslag innebär att den som erhåller egendom i form av gåva av make eller skyldeman eller genom bodelning skall beskattas efter samma regler som skulle ha gällt för hans fångesman. Aktierna som gåva skall alltså beskattas som om givaren ägde dem.

Motionärerna yrkar nu på att aktier som förvärvas genom benefikt fång inte skall anses skattepliktiga, och i andra hand yrkar de på att värdet på dödsdagen eller vid gåvotillfället skall utgöra ingångsvärdet vid skattens beräkning.

Herr talman! Tillåt mig att återge vad en skribent i Ekonomisk revy hävdar. Han skriver att det är välgörande ur omsättningssynpunkt att arv inte skall bryta beskattningens grunder. I annat fall hade äldre personer haft starka incitament att behålla aktierna till sin död, så att arvtagarna skulle slippa inkomstbeskattas för den avlidnes erhållna aktievinster. — Det ligger mycket i detta. Rörligheten på aktiemarknaden skulle minska om motionärernas yrkande antogs. När det nu blir en evig aktievinstbeskattning vore det inte försvarbart att bibehålla nuvarande skillnad mellan onerösa och icke onerösa förvärv med hänsyn till kravet på rättvisa och likformighet vid beskattningen, skriver utskottet.

Herr talman! Tillåt mig att sluta med en sammanfattning. Utskottsmajoriteten tillstyrker propositionen i allt väsentligt. Jag kanske skall understryka att när högern föreslår att man skall låta de skattskyldiga få valfrihet, få välja att betala 30 procent skatt på vinsten eller enligt propositionen 10 procent på försäljningssumman, är detta huvudsakligen i överensstämmelse med vad den utredning föreslog som har utsatts för så hård kritik från remissinstanserna.

Det är alla dessa försök att skapa större rättvisa som krånglat till hela systemet och som gjort att man stannat

Aktievinstbeskattningen

för denna schablon som tidigare har berörts, varför jag inte behöver gå in närmare på saken.

Aven utskottet uttalar att detta inte är någon tillfredsställande lösning, men situationen kräver att man vidtar någon åtgärd mot de skattefria kapitalvinsterna, ty detta är ett rättvisekrav liksom också en fördelningspolitisk fråga av stor betydelse som vi anser böra lösas snarast. Schablonmetoden har den förtjänsten att den är enkel. Utgångspunkten är en låg skatt, alltför låg säger många, men det är nog klokt att gå fram försiktigt med detta relativt okända problem. Det är också på sitt sätt ett provisorium. Vi har sagt i utskottet att erfarenheterna får visa hur förslaget slår och vilka konsekvenser det får på sparandet, kapitalbildningen och näringslivets kapitalförsörjning.

Man säger att rörligheten kommer att bli mindre. Ja, jag har försökt läsa ut vad experterna säger om den saken, men jag har inte funnit någon enighet därom ens bland dem. Och i varje fall blir rörligheten större med en icke tidsbegränsad skatt än med en förlängning av den nuvarande tidsbegränsade skatten. Man kommer ju inte ifrån skatten, hur länge man än väntar, och det kanske kan inbjuda till realisation.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag tar till orda igen.

Herr Brandt sade att det här föreligger principiell enighet, och jag erkänner gärna att den nuvarande beskattningsformen är oformlig och kan påverka rörligheten på aktiemarknaden på ett icke önskvärt sätt. Det är därför som vi i högerpartiet kunnat ansluta oss till den kritik som riktas mot beskattningsformen, och vi menar att vi kan resonera om en bättre metod. Den

nu föreslagna påbyggnaden kommer att i framtiden hindra rörligheten ytterligare. Däremot har vi aldrig accepterat en beskattningsform som innebär en evig beskattning och inte heller beskattning på fiktiva vinster.

Herr Brandt sade vidare att det ringa utbudet är en av orsakerna till att aktiekurserna stiger. Ja, vi har ju också föreslagit en försäljning av LKAB-aktierna för att därigenom öka den aktiestock som bjudes ut på marknaden.

Situationen kräver att någonting nu göres, sade herr Brandt, och han tycktes beklaga att man därför måste anta detta bristfälliga förslag. Jag har emellertid inte fått någon klarhet i vad det är för situation som kräver detta. För ett par år sedan var man på socialdemokratiskt håll inte intresserad av att diskutera en aktievinstbeskattning, och det måste vara någonting som har aktualiserat den frågan nu. Jag tror att det ligger ganska mycket i vad herr Lothigius sade för en stund sedan, att det nu har ansetts nödvändigt att lägga fram detta förslag med tanke på valet i höst.

Herr **HERMANSSON** (k):

Herr talman! Det förvånande är inte att beskattningen av aktievinster nu skärpes. Det förvånande är att detta inte har skett för länge sedan. Ägare av aktier och liknande har under många år kunnat åtnjuta fullständig skattefrihet för höga inkomster, när de har innehaft försålda aktier i mer än fem år. Detta har varit mycket stötande för rättskänslan och för kraven på större jämlikhet mellan olika medborgare. Det har varit en utmaning mot dem som måste deklarera varje krona av sina inkomster och dessutom av en låg inkomst betala indirekta skatter vid inköp av livets nödtorft. Jag vill säga detta till de högermän som deltagit i debatten och som talat så mycket om rättvisesynpunkterna.

Från vårt parti har vi upprepade

Aktievinstbeskattningen

gänger gjort framstötningar för att få en ändring av dessa förhållanden till stånd. Det har tagit tid att skapa den nödvändiga opinionen, men det har slutligen lyckats. Vi är naturligtvis mycket glada över att det nu blir en rimligare beskattning av aktievinster.

Det förvånande är heller inte att vinst på försäljning av aktier som innehafts mindre än två år även i fortsättningen skall beskattas till 100 procent, d. v. s. på samma sätt som andra inkomster. Det förvånande är i stället att även i den nya, skärpta lagen mildras beskattningen kraftigt efter tvåårsgränsen och särskilt efter femårsgränsen. Varför skall vinster av aktier som realiseras efter mer än två års innehav behandlas på annat sätt än övriga vinster och inkomster? Enligt vår mening bör realiserade kapitalvinster i princip beskattas i samma utsträckning som annan inkomst. Några grundade skäl för att man skall göra avsteg från denna princip vid försäljning av aktier och andra värdepapper efter längre innehav har ju inte framförts i debatten.

Det är visserligen sant att motivet för beskattningen av kapitalvinster på aktier till 100 procent ursprungligen var att motverka spekulatörerna. Efter två års innehav ansågs spekulatörerna inte vara lika starkt framträdande. Detta är ett något tvivelaktigt antagande. Under de senaste årtiondena har det emellertid skett sådana förskjutningar i aktiemarknadens struktur, att andra motiv numera är avgörande för beskattningen av aktievinster. Det väsentliga har blivit den starka värdeökning på aktier som förekommit under de senaste årtiondena. Denna motiverar, som också finansministern framhållit, väsentligt skärpta beskattningsregler oavsett innehavets längd. Så finner vi också i lagförslaget tidsgränsen vid fem år borttagen, vilket för övrigt, glädjande nog, alla tycks vara överens om.

Schablonmetoden, som finansminis-

tern efter övervägande har valt, har naturligtvis stora fördelar genom att den är så enkel. Jag vill gärna komplimentera honom för det valet. När han bestämde sig för en viss höjd på beskattningen, kunde valet av metod ha fallit sämre ut.

Det har sagts i den allmänna debatten, att regeringens förslag skulle innebära en skärpning jämfört med aktievinstutredningens förslag. Finansministern har själv här tidigare talat om en viss skärpning. Detta gäller också aktier med låg tillväxtprocent, som nu får en högre beskattning än enligt utredningens huvudregel, att 30 procent av kapitalvinsten skall beskattas. Men det bör kanske observeras att aktier med hög tillväxtprocent får en lägre beskattning än enligt utredningens förslag. Skatteutfallet enligt regeringsförslaget blir detsamma som enligt utredningsförslaget, såsom herr Sträng här ånyo understrukt.

Den kritik som anförts mot aktievinstutredningens förslag och som också herr Brandt något var inne på, nämligen att det var ett förslag endast för en begränsad beskattning av aktievinsterna, tycker vi därför är giltig även när det gäller regeringsförslaget. Landsorganisationen ansåg exempelvis, som redan erinrats om här i debatten, att den föreslagna skatteprocentsatsen inte kunde godtas, och krävde att den beskattningsbara delen av realisationsvinsten skulle vara 50 procent. Detta skulle motsvara något över 15 procent i schablonbeskattning av försäljningsvärdet i stället för de föreslagna 10 procenten. Det är svårt att göra en exakt jämförelse men ungefär så skulle det kunna te sig.

Bevillningsutskottet anser att en sådan höjning från 10 till 15 procent, som vi förordat i vår motion, skulle kunna få mindre önskvärda verkningar på sparande och kapitalförsörjning. Ytterrandet är litet egendomligt, eftersom bevillningsutskottets talesman just nu har

Aktievinstbeskattningen

erinrat om de krav på en skärpning som framförts från Landsorganisationens sida och som han tydligen instämde i. Påståendet om de ogynnsamma verkningarna på sparande och kapitalförsörjning är naturligtvis helt obevisat, lika obevisat som vissa borgerliga grupper påstående att den av utskottet förordade skattesatsen skulle skada sparandet och kapitalförsörjningen. Vi vet inte med säkerhet hur aktievinsterna kommer att utveckla sig i fortsättningen. Däremot kan vi mycket bestämt säga att utvecklingen under efterkrigstiden visar att det finns utrymme för en väsentligt hårdare beskattning än den föreslagna.

Jag vill i detta sammanhang göra en kort kommentar till den tabell som herr Magnusson i Borås talade om. Jag vet inte vilken institution som fabricerat och delat ut den, men den har cirkulerat i både första och andra kammaren. De siffror som anförs är rätt missvisande på grund av att de inte anger hur stor den genomsnittliga ökningen av aktievärdena varit under efterkrigstiden. Om man ser till den genomsnittliga ökningen under de senaste tio åren finner man att den varit över 100 procent. Det innebär att om man, som i denna tabell, utgår från inköp av aktier för 100 000 kronor, så skulle dessa efter tio år ha ökat i värde till 200 000 kronor. Det beskattningsbara beloppet blir då bara 20 procent av vinsten, och skatten blir vid en marginalskatt på 50 procent bara 10 procent av vinsten. Det är ju en utomordentligt låg beskattning och inte en hög beskattning, som herr Magnusson tycktes utgå från.

Hur man tar ståndpunkt i denna fråga sammanhänger med grundläggande uppfattningar om hur samhällets kapitalförsörjning bör ordnas. Vi anser det för vår del principiellt oriktigt att industriens och det övriga näringslivets kapitalförsörjning skall vara beroende av att aktieägarnas överdimensionerade avkastningskrav tillgodoses. I stäl-

let för att slå av på kraven på en rimlig beskattning av aktievinster bör man sträva efter att på andra vägar tillgodose näringslivets behov av s. k. riskvilligt kapital. Detta kan framför allt ske genom att bestämmelserna om återlån ur AP-fonderna omprövas och fonderna i ökad utsträckning används för näringslivets försörjning med kapital och därmed också för att skapa ett löntagarnas inflytande över näringslivet.

Hur milda de föreslagna skattesatserna i själva verket är framgår av beräkningar som utförts av den till aktievinstutredningen knutne experten Lennart Pettersson och som redovisats i nr 2 av tidskriften Tiden för år 1966. En jämförelse görs mellan den av aktievinstutredningen enligt två alternativ föreslagna beskattningen och en s. k. realinkomstbeskattning. Detta är en mycket intressant jämförelse också för mellanpartierna. Genom att finansministern valt det ena av utredningens alternativ till enda linje har jämförelsen kommit att gälla även regeringsförslaget. Det rör sig om ett räkneexempel med utgångspunkt från kursutvecklingen under efterkrigstiden. Aktier, inköpta för 1 000 kronor i januari 1945, kunde i genomsnitt säljas för inte mindre än 4 200 kronor i december 1964. Den nominella kapitalvinsten uppgick till 3 200 kronor, en vinst som enligt nuvarande skattelagar blev helt skattefri. Enligt utredningens förslag om beskattning efter 30 procent av vinsten skulle som inkomst deklarerats 960 kronor och enligt förslaget om beskattning efter 10 procent av försäljningspriset 420 kronor. Vid s. k. realinkomstbeskattning, varvid inköpsvärdet av aktierna uppräknas med hänsyn till stegringen i konsumentprisindex, skulle såsom inkomst deklarerats inte mindre än 2 200 kronor.

Mellanpartierna har ju i debatten visat intresse för en sådan realbeskattning, där man tar hänsyn till inflationsens verkningar. Men då bör man också i logikens namn kräva att *hela* vinsten

Aktievinstbeskattningen

blir föremål för beskattning, när hänsyn tagits till penningvärdets försämring. Jag skulle hälsa med mycket stor glädje om mellanpartierna drog den logiska konsekvensen och ville ha en sådan beskattning, som i detta fall naturligtvis skulle bli mycket skarpare.

Det är att beklaga att det varken i aktievinstutredningens betänkande eller i propositionen har förts någon diskussion av en sådan real inkomstbeskattning. En behandling av dessa problem borde ha föregått ett förslag till riksdagen, och detta är ett av skälen till att vi begärt en förnyad utredning, grundad på principen att realiserade kapitalvinster skall beskattas i samma utsträckning som vanlig inkomst.

Vi vill självfallet inte försena genomförandet av en skattelagstiftning som dock innebär framsteg i förhållande till den nuvarande ordningen. Vi yrkar därför samtidigt på godkännande av den föreslagna ändringen av kommunalskattelagen men vill att såsom skattepliktig realisationsvinst skall räknas 15 procent av försäljningsvärdet i stället för föreslagna 10 procent.

Jag ber att få yrka bifall till motion II: 918.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Hermansson att jag, när jag nämnde Landsorganisationens yttrande med förslag om en femtioprocentig beskattning av enbart kapitalvinsten, inte utvecklade resonemanget närmare eftersom tiden var så långt framskriden, och jag skall inte heller nu ingå på detta.

Men jag kanske skall understryka att såvitt jag förstår har inte ens kommunisterna i sin motion velat ge sig in på en sådan beskattning. Det är uppenbart att man, om man i skattelagstiftningen inför en helt ny metod, som inte har prövats tidigare i något annat land, i början får gå fram försiktigt och lära av erfarenheterna.

Med anledning av att kommunisterna

nu föreslår att procentsatsen vid beräkningen av försäljningsvinsten skall bestämmas till 15 procent, vill jag erinra om att jag och även utskottsmajoriteten erkänt att en schablonregel ger ojämnt utslag. Detta har vi klart uttalat. En sådan regel slår även, såsom departementschefen uttalat, ojämnt när det gäller fastighetsbeskattningen på vanliga egnahem o. s. v. Detta gäller även beträffande förvärvsavdraget och en del andra punkter, där det i vissa fall kan bli ett orättvist utslag. Det kan ibland bli större avdrag än det egentligen skulle vara och i andra fall tvärtom.

Detta betyder att skillnaderna blir ännu mer markanta, om man höjer procentsatsen från 10 till 15, i den mån schablonen redan slår ojämnt och kanske även felaktigt. Man kan nämligen inte förneka att den i vissa fall ger felaktigt utslag, vilket man ändå får acceptera för att kunna tillämpa en schablonregel. Utskottsmajoriteten har därför inte velat förorda en högre schablon än 10 procent.

Herr Hermansson nämnde vidare att det finns möjligheter att utnyttja AP-fonderna till näringslivets kapitalförsörjning, och jag har ingenting emot detta. Det är något som herr Hagnell ivrigt har kämpat för. Dessa medel får nu inte placeras annat än i obligationer, och man får alltså inte köpa aktier för dem. Detta är givetvis ett uppslag i detta sammanhang. Det finns redan 10 miljarder kronor i dessa fonder och de kommer år 1970 att vara uppe i 30 miljarder kronor. Skulle man börja få använda dem till aktier, tror jag att det i varje fall skulle bli ganska tyst när det gäller klagomålen på företagens kapitalförsörjning genom aktier. Jag tror emellertid inte att kapitalförsörjningen blir något problem på grund av vad vi nu beslutar och jag skall därför inte närmare gå in på denna fråga.

Låt mig till herr Magnusson i Borås, som anför att detta förslag skulle ha

Aktievinstbeskattningen

framlagts uteslutande med tanke på valrörelsen, framhålla att jag inte fått denna uppfattning. Jag erinrar mig att jag tidigare i denna kammare har debatterat om aktiekursernas stegring och därvid har framhållit, att något borde göras på detta område. Det har också varit en allmän diskussion om detta. Om man nu kommer fram till ett resultat i frågan är det inte för tidigt.

Herr **HERMANSSON** (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt förde sin diskussion med mig längs två linjer. Han framhöll först att vi inte hade velat vara med om en sådan höjning, som Landsorganisationen förespråkade. Jo, det är just vad vi velat. Vi har föreslagit en motsvarande höjning, eftersom stegringen från 30 till 50 procent vid beskattning enbart av kapitalvinsten ungefär motsvaras av en uppräkningsfrån 10 till 15 procent vid beskattning av hela försäljningssumman. I nästa andedrag kritiserade han oss för att vi hade föreslagit en sådan höjning. Man kan givetvis hävda att schablonavdraget, om det slår ojämnt vid tio procent, slår mera ojämnt vid 15. Det finns svårigheter med denna metod, men vi har utgått från det utrymme som tycks finnas med hänsyn till utvecklingen av aktiekurserna under efterkrigstiden. Vi tycker fortfarande att det är en relativt mild beskattning som nu har föreslagits, vilket också finansministern underströk. Det hade enligt vår mening varit befogat att gå något längre när man nu skall göra en reformering av aktievinstbeskattningen.

Mot vad herr Brandt senast anförde har jag naturligtvis ingen invändning. Vi är helt överens när det gäller AP-fondernas användning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag vill bara korrigera herr Hermansson på en enda punkt.

Han gjorde en jämförelse mellan utredningens förslag och schablonmetoden med avseende på om aktierna har låg eller hög tillväxtprocent och yttrade att om papperet har hög tillväxtprocent är schablonmetoden lindrigare än utredningens förslag om 30 procent på vinsten. Detta är formellt rätt, men det är en optisk villa, eftersom utredningens förslag gav valfrihet. I fall man sålde ett papper med hög tillväxtprocent, hade man nämligen enligt utredningsförslaget rätt att växla över till den tio procentiga schablonmetoden.

Har man detta klart för sig, finner man att propositionen innebär en skärpning gentemot utredningen beträffande papper med låg tillväxtprocent men ingen förändring i fråga om papper med hög tillväxtprocent.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill vid denna tidpunkt bara göra några mycket korta kommentarer. Vi är väl alla överens om att detta förslag har brister. Om man t. ex. har en aktie med en 3-procentig årlig värdestegring och säljer den fjärde året, beskattas 25 procent av vinsten, men säljer man den femte året beskattas 73 procent. Det kan inte vara lämpligt.

Finansministern yttrade något som jag fann intressant, nämligen att flera remissinstanser hade talat om att man i stället skulle kunna införa ren omsättningsskatt på aktieförsäljningar. Men, sade finansministern, vi tyckte att det var litet hårt att lägga på en ny skatt som omsättningsskatt, eftersom den då också skulle kunna drabba förluster.

Det kan väl inte vara det förhållandet, herr finansminister, att skatten är ny som har gjort att man inte velat lägga beskattningen så att den också kunde drabba fall där ingen vinst har uppstått? Meningen med hela denna beskattning är dock att den skall vara en vinstbeskattning. Vad har riksdagen för intresse av att försvara näringslivets ka-

Aktievinstbeskattningen

pitalförsörjning genom att lägga en skatt på aktieöverlåtelser när ingen vinst föreligger?

Kanske finansministern gjorde det litet för lätt för sig när han talade om denna vinstbeskattnings effekt på nyemissioner och tog exempel från tidigare år, då det inte fanns någon sådan beskattning alls. Man får naturligtvis se hur beskattningen verkar när den faktiskt kommer till stånd.

Enligt min mycket bestämda uppfattning är det riktigt att beskatta vinst som uppstår vid aktieförsäljningar. Där emot är det felaktigt att införa en omsättningsskatt som är av sådant slag att den drabbar också försäljningar som inte ger vinst. I anslutning till den reservation som har lagts fram av mittenpartierna vill jag i detta sammanhang påpeka att det måste vara oriktigt också att beskatta den fiktiva vinst som en värdestegring, som bara motsvarar penningvärdeförsämringen, utgör.

Finansministern menar att vårt förslag skulle innebära att man diskonterar en framtida inflation. Så förhåller det sig inte. Vi har accepterat denna lagstiftning som ett provisorium med en ändring, nämligen införandet av ett inflationsavdrag. Det motsvarar den inflation som redan varit.

Vi begär utredning om en verklig vinstbeskattning i framtiden, och den bör kunna utformas på ett sådant sätt, herr finansminister, att det inte blir något inflationsavdrag om ingen inflation förekommer.

Herr talman! Jag vill sluta mitt inlägg med att anföra följande.

Vi är överens — jag tycker det var en allmän uppfattning inom utskottet — om att denna lag inte är utformad på ett tillfredsställande sätt. En betydande majoritet inom riksdagen är dock beredd att ta den som ett provisorium, i vilket fall vi i mellanpartierna emellertid sagt, att man icke bör beskatta den

fiktiva vinsten men att en översyn dock bör äga rum.

Jag vädjar till finansministern att vid den översyn, som måste göras, se till att hänsyn tas till de önskemål som framförts i den reservation som vi fogat till utskottets betänkande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag tyckte att herr Gustafson i Göteborg verkade så trätlysten i sitt senaste inlägg, att jag måste bemöta honom med några få ord. Jag har ju lagt fram ett förslag, som bygger på beskattning av vinster. Herr Gustafson slår sålunda in öppna dörrar, då han står och beskärmar sig över en beskattning på förluster, när jag tillät mig att omtala att man i vissa remissvar hade föreslagit en allmän omsättningsskatt, som skulle ha inneburit beskattning på förluster.

När jag hänvisade till diskussionen om näringslivets kapitalförsörjning och yttrade att ännu inget företag hade vädjat förgäves till sina aktieägare vid en nyemission, menade jag att i detta förhållande ligger en garanti för att företagen inte heller i fortsättningen kommer att behöva vädja förgäves för denna försiktiga beskattnings skull.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag är ledsen om herr finansministern uppfattade mig såsom trätlysten. Jag ville bara lägga fram mina synpunkter. Min reflexion var grundad på det yttrande som finansministern fällde efter referatet av remissvaren och innebar att han tyckte det var synd att, när man *lägger på en ny skatt*, utforma den som en ren omsättningsskatt.

Nu är jag tacksam för det besked som jag fått från finansministern i detta hänseende. Beträffande verkningarna på näringslivets kapitalförsörjning är det klart att de är svåra att överblicka

Aktievinstbeskattningen

nu, men just när det gäller möjligheten att gå ut med nyemission kommer detta förslag givetvis att påverka emissionskurserna.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Propositioner ställes till en början på bifall till eller avslag å det i reservationen 1) av herr Yngve Nilsson m. fl. framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 90 och hemställan om förnyad utredning. Om detta yrkande avslås företages ärendet till avgörande på sådant sätt att först upptages de frågor, som avses i de vid betänkandet fogade reservationerna, varvid den i dessa tillämpade uppdelningen i huvudsak följes. Därefter framställes propositioner på ett motionsyrkande, till vilket under överläggningen yrkats bifall, och slutligen ställes utskottets hemställan i övrigt under proposition i ett sammanhang.

Det i reservationen 1) av herr Yngve Nilsson m. fl. framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 90 samt hemställan om förnyad utredning

Herr talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å nämnda yrkande; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen 1) av herr Yngve Nilsson m. fl. framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 90 samt hemställan om förnyad utredning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda reservation.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 34 nej, varjämte 26 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit ifrågasvarande yrkande.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel.

Det i reservation 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under a) framställda yrkandet om införande av möjlighet till faktisk vinstbeskattning

Herr talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å nämnda yrkande; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under a) framställda yrkandet om införande av möjlighet till faktisk vinstbeskattning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen i motsvarande del.

Aktievinstbeskattningen

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 165 ja och 32 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit yrkandet i fråga.

Det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under a) framställda yrkandet om ett treprocentigt inflations-tillägg vid inkomstberäkningen

Avslogs.

Inkomstberäkning och inflationsavdrag med undantag för viss fråga om schablonavdrag

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 3) av herr Lundström m. fl.; samt 3:o) bifall till motionen II: 918 av herr Hermansson m. fl. i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, såvitt avser inkomstberäkning och inflationsavdrag med undantag för viss fråga om schablonavdrag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Lundström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 100 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Beskattningsobjekten

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 4) under b) framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, såvitt avser beskattningsobjekten, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under b) framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Aktievinstbeskattningen

Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 169 ja och 32 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Aktier förvärvade genom benefika fång

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 4) under c) framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, såvitt avser aktier förvärvade genom benefika fång, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under c) framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 32 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Vinst i samband med utskiftning

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under d) framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Schablonavdrag för äkta makar

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 4) under e) framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, såvitt avser schablonavdrag för äkta makar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under e) framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 163 ja och 39 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Avdrag för realisationsförlust

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under f) framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under g) framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Avdrag för latent skatteskuld

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 4) under h) framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, såvitt avser avdrag för latent skatteskuld, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under h) framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Aktievinstbeskattningen

Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 35 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ikraftträdandebestämmelserna

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 5) under b) framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 46, såvitt avser ikraftträdandebestämmelserna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det i reservationen 5) av herr Yngve Nilsson m. fl. under b) framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 35 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Aktievinstbeskattningen*Värdering av icke börsnoterade aktier*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 4) under k) framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, såvitt avser värdering av icke börsnoterade aktier, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det i reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl. under k) framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 34 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Avdrag för latent skatteskuld vid arvs- och gåvobeskattningen

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det i reservationen 5) under a) framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja be-

svarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, såvitt avser avdrag för latent skatteskuld vid arvs- och gåvobeskattningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det i reservationen 5) av herr Yngve Nilsson m. fl. under a) framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 161 ja och 34 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Det i reservationen 2) av herr Lundström m. fl. framställda yrkandet om uttalande att den nya aktievinstbeskattningslagstiftningen bör gälla som ett provisorium samt hemställan om utredning om en ny aktievinstbeskattning

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Interpellation ang. normerna för ändrad uttagning och tilldelning av värnpliktiga

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, såvitt avser (det i reservationen 2) av herr Lundström m. fl. framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda reservation.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 70 nej, varjämte 31 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Det i motionen II: 918 av herr Hermansson m. fl. framställda yrkandet om förnyad utredning av aktievinstbeskattningen

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets hemställan i de delar beträffande vilka beslut icke tidigare fattats

Bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 9

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer att bevillningsutskottets betänkande nr 47, statsutskottets utlåtande nr 121 och bankoutskottets utlåtande nr 39 i nu nämnd ordning måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 10

Interpellation ang. normerna för ändrad uttagning och tilldelning av värnpliktiga

Ordet lämnades på begäran till

Herr OSKARSON (h), som yttrade:

Herr talman! I samband med inskrivningarna fördelas de värnpliktiga på truppslag och truppförband vid vilka första tjänstgöringen skall fullgöras. Till grund för fördelningen ligger fördelningsgeneralorder. Om den värnpliktige icke är nöjd med inskrivningsnämndens uttagning kan han anföra besvär hos Inskrivningsrådet. Därest han vid senare tillfälle önskar tilldelning till annat truppslag eller fullgöra tjänstgöringen vid annat förband har han att göra framställning härom till militär myndighet. Sådan ändrad tilldelning kan medges av chefen för armén därest vissa enligt värnpliktslagen angivna skäl föreligger. Dessa kan vara av medicinsk eller social art. Studier kan också i undantagsfall vara skäl för ändrad tilldelning. Många gånger uppstår svårigheter, då det gäller att förse vissa förband med erforderlig personal. Detta ofta beroende på att förläggningssorten för dessa förband icke är populär bland de värnpliktiga. Ett av de förband där det under en följd av år förelegat problem på detta område är S 3 i Boden. En betydande del av de värnpliktiga vid signalbataljonen i Boden rekryteras från Mellansverige. Även under det kommande ut-

Interpellation ang. normerna för ändrad uttagning och tilldelning av värnpliktiga

bildningsåret 1966/67 bedöms avsevärda svårigheter föreligga då det gäller att förse detta förband med tillräckligt antal värnpliktiga.

Ett antal av de värnpliktiga som tilldelats S 3 i Boden har under vintern och våren 1966 gjort framställning om förflyttning till annat förband. I flertalet fall har det gällt önskan om att få fullgöra första tjänstgöringen vid förband i Stockholms närhet. De skäl som angetts för ändrad tilldelning har varit sociala skäl, arbetsmarknadsskäl och studieskäl. Samtliga har fått sina framställningar avslagna av arméchefen med motivering att de angivna skälen icke har varit av det slag att de enligt gällande bestämmelser kunnat medföra bifall till hemställan. Svårigheten att få full uppsättning värnpliktiga vid S 3 har också framhållits i sammanhanget.

En del av de värnpliktiga har fullföljt sin framställan till Konungen. Även här har avslag meddelats utom i två fall. Båda dessa har fått ändrad uttagning till infanteriet och tilldelats I 1 i Solna. De skäl som dessa sökande angivit i sina framställningar är i båda fallen den hårda engagemang de har inom en politisk ungdomsorganisation i Stockholm och i stadens närhet.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande fråga.

Vill statsrådet inför kammaren redogöra för de normer efter vilka Kungl. Maj:ts beviljar ändrad uttagning och tilldelning för värnpliktiga som gör framställning härom?

Denna anhållan bifölles.

§ 11

Till bordläggning anmälde

utrikesutskottets memorial nr 7, angående uppskov med behandlingen av visst till utskottet hänvisat ärende;

konstitutionsutskottets memorial nr

38, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

bankoutskottets memorial och utlåtande;

nr 37, angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning,

nr 40, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden,

nr 41, angående skrivelse till Kungl. Maj:ts beträffande dispositionen av vissa lokaler i kvarteret Vinstocken i Stockholm, och

nr 42, angående regleringen för budgetåret 1966/67 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

andra lagutskottets memorial nr 50, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

tredje lagutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av visst utskottet tilldelat ärende.

§ 12

Anmälde och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 68 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) m. m.;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.; och

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391) m. m.;

från första lagutskottet nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 3 § och 15 kap. 14 § föräldrabalken m. m.; samt

från tredje lagutskottet nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 13

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 127, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28

september 1928 (nr 370), m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 14

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 931, av herr *Björk* i Göteborg, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 124, med förslag till hotellförordning.

Denna motion bordlades.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.46 på natten.

In fidem
Sune K. Johansson
